

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37216>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

VYFDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE D'E
GESCHIEDENISSE N

DER NU
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

VYFDE DEEL,

BEGINNENDE IN 'T JAAR 1529, EN EINDI-
GENDE MET DE OVERDRAGT DER LAN-
DEN, DOOR KEIZER KAREL DEN VYF-
DEN, AAN ZYNEN ZOON, FILIPS,
IN 'T JAAR 1555.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENTIENDE BOEK.

I N H O U D.

- I. Voortgang der Hervorminge, in Duitschland en hier te Lande. II. Holland moet, voor den Keizer, verzegelen. Verlofgeld op 't uitgaand Koorn. III. Nieuwe Bede aan Holland. Hollands Schulden. Nieuwe Quohieren van Verpondinge. IV. Hooge Watervloed. V. De Landvoogdes, Margareet, sterft. Karel de V. komt in de Nederlanden. Bede aan Holland. Bewilling in dezelve. VI. Vrouw Maria, Koninginne Weduwe van Hongarye, wordt Landvoogdes. Verzegeling in Holland. Beschuldigingen tegen den Stadhouder. VII. Algemeen Plakaat op 't burgerlyk bestier des Lands. Nieuw Berigt-schrift voor 't Hof. 's Keizers strengheid tegen de Lutherschen. Hy vertrekt naar Duitschland. VIII. Onderhandeling met de Hanze-Steden. Christiaan de II. valt in Holland. Alkmaar geplonderd. Uiteinde van Christiaan den II. IX. Onlusten met Koning Fredrik van Deenemarke. X. De Stadhouder vordert, van Holland, voorbetaaling eener ingewilligde Bede. Vloot naar de Oostzee toegerust. Vrede met Deene-
V. DEEL. A mar-

marke. XI. Nieuwe Oorlog met de Oosterlingen. Wateryloed. XII. Vrees voor eenen inval in Holland, aan den Stigtſchen kant. Voorzorg hier tegen. 't Gevaar dryft over. XIII. Toerusting te water, tot den Oosterſchen Oorlog. Misnoegdheid des Stadhouders. XIV. Vredehandeling met Christiaan den III. Gerard van Merkere wordt Admiraal. Amsterdams belang by den Oosterſchen handel. Bestand. XV. Vryheid van Godsdienst in Duitschland. XVI. Oorsprong der Herdooperen of Doopsgezinden. Geestdrijvers onder dezelve. XVII. Munster, door de Herdoopers, overmeesterd. XVIII. Zwaardloopers te Amsterdam. Orde tegen de Herdoopers in Holland. XIX. Jan Bokelszoon van Leiden werpt zig tot Koning van Munster op. Beweging te Amsterdam, over de Herdooperye. XX. Hongersnood in Munster. Overgang der Stad. Stellingen van Jan van Leiden. Straf over hem en anderen. XXI. Aanslag der Herdooperen op Leiden. Naaktloopers te Amsterdam. 't Klooster te Bolswaard ingenomen. XXII. Jan van Geelen poogt Amsterdam te bemagtiigen. Beleid der onderneeminge. De Herdoopers overweldigen den Dam en 't Stadhuis. Zy worden overwonnen en gestraft. XXIII. Ontwerp eener Unie van alle de Nederlanden. XXIV. Nieuwe onlusten met Lubek en Deenemarke. De Zond word geslooten. Verlofgeld op 't Koorn wederom ingevoerd. Toerusting ter Zee. XXV. Christiaan de III. verbindt zig met den Hertoge van Gelder. De Gelderschen in Groningerland. Holland gedreigd. XXVI. Karel de V. wordt Heer van Groningen en Drente. XXVII. Beden aan Hel-

Holland. XXVIII. Schade van Holland, by de jongste toerusting ter zee. XIX. Aanmerkingen over den uitslag van de onderneemingen des Keizers en des Hertogs van Gelder. XXX. Bestand met Deenemarke.

HOLLAND
- 421

In de vier naast verloopen jaaren, hadt de Leer der Hervorminge, onaangezien het Plakaat van Worms, en alle de andere Plakaaten, hier te Lande uitgekomen, in Duitschland en de Nederlanden, grooten opgang gemaakt. De Keizer, belemmerd met den Kryg tegen Frankryk, was niet in staat geweest, om het Plakaat van Worms behoorlyk ter uitvoeringe te doen brengen. De Leden des Duitschen Ryks, in 't jaar 1523, te Neurenberg byeen gekomen, hadden honderd bezwaarpunten tegen 't Roomsche Hof opgesteld, en begeerd, dat 'er eene vrye Kerkvergadering in Duitschland gehouden werdt, om hun, deswege, de noodige voldoening te geeven. Doch de Roomsche Vorsten, sedert, afzonderlyk, te Regensburg vergaderd, namen een Besluit, om het Plakaat van Worms te doen uitvoeren. 't Zelfde vorderde de Keizer, op nieuws, van alle de Leden, te Spiers, in 't jaar 1526, byeen gekomen. Doch hy verwierf meer niet dan een Besluit, by welk hy verzogt werdt, binnen 't jaar, eene Kerkvergadering, in Duitschland, te doen beschryven, in welken tusschentyd, elk zig, in 't stuk van den Godsdienst, zo zou moeten gedraagen, dat hy 't voor God en den Keizer,

KARELII.
1529.

I.
Voortgang der Hervorminge.

4 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KARELII. 1529. zou konnen verantwoord (a). Eenigen tyd te vooren, hadden de Turken eenen inval in Hongarye gedaan, en Koning *Lodewyk*, die met *Maria*, 's Keizers Zuster, gehuwd was, zo zeer in 't naauw gebragt, dat hy, met verlangen, naar Duitsche hulpe uitzag. Doch de verschillen over den Godsdienst hielden de Duitsche Vorsten verdeeld. De Keizer zag zig buiten staat, om zynen Schoonbroeder by te springen. Ook sneuvelde *Lodewyk*, eerlang, in eenen Veldslag tegen de Turken (b). Onderrusfchen, waren de Boeren, in Zwaben, in Frankenland, en in verscheiden' andere oorden van Duitschland, tegen de Edelluiden, onder welken zy stonden, opgeftaan, verwekkende, ten deele ook ondervoordwendfel van Godsdienst, eenen Kryg, die verscheiden' jaaren geduurd heeft, en by den naam van *Boerenkryg*, in de Duitsche geschiedenissen, vermaard is (c).

Onder den loop deezer onlusten, verspreidde zig de Leer der Hervorminge, meer en meer. Zelfs liet de Landvoogdes *Margareet* zig, al in 't jaar 1525, verluiden, dat zy eenige misbruiken onder de Geestelykheid, waartegen *Luther* geschreeven hadt, verbeteren wilde (d). Ten deezen einde in Holland gekomen, beval zy den Kloosteren „ niemand den

(a) *FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente* *Libr. I. p. 59, 67, 68, 70.* *SLEIDANUS Libr. VI. p. 138.*

(b) *SLEIDANUS Libr. VI. p. 137, 139.* *P. JOVIUS Libr. XXIII. p. 26.*

(c) *SLEIDANUS Libr. IV. p. 104. & seqq. Vide & PETR. CRINIT. de Bell. Rusticano in Collect. MARQ. FREHER. Tom. III. p. 233.*

(d) *MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 14, 17, 20.*

„ den Predikdienst toe te vertrouwen, dan die KARELII. 1529.
 „ voorzigtig, verftandig en van goede zeden
 „ was.” Zy verboodt „ het volk, door ver-
 „ digtfels, te ergeren.” Ook wilde zy „ in
 „ de Sermoenen, van Luther noch zyne
 „ Leere gewag gemaakt hebben, zo min
 „ als van andere Ketterf, die hier voortyds
 „ geweest waren (e).” Zy beogde, door 't
 verbeteren van eenige misbruiken, den voort-
 gang der nieuwe Leere te ftuiten. Doch 't
 gelukte niet. Gantsch Holland, byzonderlyk Delft en
 Delft en Amsterdam, werden, in de Lente Amster-
 des jaars 1527, ten Hove der Landvoogdesfe, dam van
 van *Lutheranerye* beschuldigd. En de Regee- Ketterye
 ring van Amsterdam maakte zig, federt, te beschul-
 meer verdagt, doordien zy niet gedoogen wil- digd.
 de, dat haare Poorters, ter oorzaake van zulk Amster-
 eene beschuldiging, buiten het Graaffchap, te dam staat
 Leuven of elders, in regten betrokken wer- zyne Pri-
 den; met grond beweerende, dat zulks met vilegien
 haare Privilegien ftreedt. Doch ten Hove voor.
 dreef men, *dat alle de Nederlanden maar ééne*
Provincie waren, waarom men oordeelde, die
 van Holland wel in Brabant of in Vlaanderen
 te mogen dagvaarden (f).

Men ziet hieruit, dat de Hervorming, in Oneenig-
 Holland, van tyd tot tyd, doordrong. Doch zy heid on-
 zou, ongetwyfeld, meer ingang gevonden heb- der de
 ben, zo de Hervormers zelve niet al vroeg Hervor-
 oneenig geworden waren. Zwinglius, die mers.
 de Hervorming te Zurich in Zwitferland aan-
 gevangen hadt, raakte, omtrent het jaar 1525,

(e) Memoriaalb. van SANDELYN fol. 97. by BRANDT Re-
 form. I. Deel, bl. 97.

(f) MR. AERT VAN DER GOES Regift, bl. 45, 49, 88, 102.

KARELII.
1529.

in een hevige geschil met Luther, over de Leer van 's Heeren Avondmaal. Elk hadt zynen aanhang. De Zwitfersche Steden, die de Hervorming hadden aangenomen, verklaarden zig voor Zwinglius. Zo dedden ook Geneve, Constans, en andere nabuurige Plaatsen. Doch in Duitschland hielt men 't, in 't algemeen, met Luther. De ontydige yver, met welken, dit geschil, van de eene en de andere zyde, gedreeven werdt, verbitterde de gemoeden van beiderlei aanhang, en boezemde veelen grooter afkeer van de nieuwe Leere in, dan de Plakaaten, die 'er geduurig tegen uitkwamen, en de strenge straffen, die 'er over geoefend werden (g). Dit verschil en eenige anderen, die 'er sedert bykwamen, drongen ook door, tot in de Nederlanden.

De Keizer zocht 'er zig van te bedienen, om zyne oogmerken in Duitschland te bereiken. Op eenen Ryksdag, te Spiers, in Grasmaand des jaars 1529, gehouden, deedt hy besluiten „ dat het Plakaat van Worms overal stand „ grypen zou, daar men 't, tot hiertoe, hadt „ aangenomen. Doch dat men, op alle an- „ dere Plaatsen, den Godsdienst onveranderd „ laten moest, tot dat 'er, in eene algemeene Kerkvergadering, over gehandeld zou „ zyn. De Luthersche Vorsten zouden, on- „ dertuschen, den Godsdienst, op hunne wy- „ ze, mogen doen oefenen; doch de *Sakra-* „ *mentarissen*, „ zo noemde men de navolgers van Zwinglius, „ en de *Herdoopers*, „ eene nieu-
we

(g) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. I. p. 90, 92.

we gezindheid, van welke wy in 't gevolg zullen moeten spreken „ zouden van deeze vryheid uitgeslooten blyven. Zelfs wilde men „ de laatstgemelden, met de dood, gestraft „ hebben.” De Keurvorsten van Saxon en Brandenburg, de Hertogen van Lunenburg, de Landgraaf van Hessen, de Vorst van Anhalt en veertien voornaame Duitfche Steden, bespeurende, dat de Keizer de Hervormden onderling zegt te verdeelen, om hen naderhand te ligter onder de knie te krygen, protesteerden openlyk tegen dit Besluit (h), zig, van hetzelfde, op eene algemeene Kerkvergadering, beroepende. Naar dit Protest, is hun, en allen Hervormden, sedert, de naam van Protestanten bygebleeven. De Keizer was zeer te onvrede over dit Protest (i). Het gaf hem, veelligt, gelegenheid, tot eene vernieuwing der voorige strenge Plakaaten, hier te Lande. In Wynmaand, kwam 'er in Holland een in 't licht, by welk, de hardnekkige Kettters, de mans ten zwaarde, en de vrouwen tot de put, dat is, om leevende in de aarde gedolven te worden, veroordeeld werden. Relapsen, of zulken, die eerst tot den Roomfchen Godsdienst te rug gekeerd zynde, andermaal afgevallen waren, werden, zonder genade, ten vuure gedoemd (k).

De Kameryksche Vrede hadt den Keizer zo dra de handen niet ruimer gelaaten dan tevooren, of hy besloot, zig in persoon naar Duitsch-

(h) SLEIDANUS *Libr.* VI. p. 151.

(i) FRA-PAOLO *Hist. du Conc. de Trente Libr.* I. p. 90, 91.

MEISS *Hist. de l'Empire Tom.* I. p. 359, 360.

(k) *Repert. der Plak. van Holl. bl.* 14.

8 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KAREL II. 1530. **Duitschland te begeeven, op eenen Ryksdag, die, in Zomermaand des jaars 1530, te Augsburg, gehouden werdt. De Protestantfche Vorften leverden hier hunne Geloofsbelijdenis over, die, sedert, naar de Stad, daar de Ryksdag gehouden werdt, de Augsburgfche Geloofsbelijdenis genaamd is. De Duitsche Steden, die 't met Zwinglius hielden, leverden een afzonderlyke Belydenis in, van de andere alleen in 't stuk des Avondmaals verschillende. Doch men kwam, op deezen Ryksdag, tot geen Besluit. De Keizer gaf een nieuw Plakaat uit, tot flaaving van den Roomschen Godsdienst (l): en om zig te beter tegen de Protestanten te sterken, poogde hy de Keurvorften te doen samenroepen, om zynen Broeder, Ferdinand, tot Roomsch Koning, te doen verkiezen. De Keurvorst van Saxen, zig hier openlyk tegen kantende, riep de andere Protestantfche Vorften en Steden te Smalkalde byeen, alwaar, in Wintermaand, een verdedigend Verbond geslooten werdt, tegen elk, die hun, om den Godsdienst, eenig geweld zou aandoen (m). Zy konden egter niet verhinderen, dat Ferdinand, in Louwmaand des volgende jaars, door de overige Keurvorften, te Keulen, tot Roomsch Koning verkooren werdt; doch zy weigerden hem in die waardigheid te erkennen (n).**

Augsburgfche Geloofsbelijdenis.

Verbond van Smalkalde.

II. Den Staaten van

Voor dat de Keizer naar Duitschland vertrok, waren 'er, uit zynen naam, in de Neder-

(l) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente *Libr.* I. p. 101, 102, 107. SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 172.

(m) SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 138.

(n) SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 191.

derlanden, met naame in Holland, wederom KARELII.
 Beden gedaan, waarschynlyk, om, uit dezel- 1530.
 ven, een gedeelte der kosten zyner reize te Holland
 vinden. De Graaf van Hoogstraaten, de wordt
 Staaten, in Sprokkelmaand, te Utrecht, be- eene ver-
 schreeven hebbende, begeerde, dat zy den zegeling
 Keizer hunne zegels leenen zouden, om, voor voor den
 de negen termynen der ingewilligde Bede van Keizer
 honderdduizend Kroonen, die nog niet ver- afgevor-
 scheenen waren, Renten te verzegelen, te- derd.
 gen den penning zestien, ten laste van den
 Keizer; die de Renten jaarlyks voldoen, en
 de Hoofdsom, met het gene van de Bede, van
 tyd tot tyd, inkomen moest, wederom losfen
 zou. Voorts verzogt hy voorberaaling van
 de helft der Bede van tagtigduizend guldens,
 tot volmaking der Sterkte te Utrecht, inge-
 willigd. De Edelen, Dordrecht, Haarlem
 en Leiden bewilligden terstond, in beide dee-
 ze punten. Doch Delft, Amsterdam en Gou- 't Verlof-
 da wilden de belasting op 't uitgaand Oos- geld op 't
 tersch Koorn vooraf afgeschafft hebben. De uitgaand
 Stadhouder gaf hier slegts goede hoop; doch Koorn
 geene verzekering van. De drie Steden moes- wordt af-
 ten hiermede te vrede zyn. Gouda liet zig geschafft.
 eerst overhaalen, om met de andere Leden te
 stemmen: toen Delft, en eindelyk ook Am-
 sterdam. De Steden verzuimden egter niet,
 dit gantsche jaar, ten Hove, te dringen op
 de affchaffing van 't Congie- of Verlofgeld op 't
 Koorn. Zy vereerden den Stadhouder een
 geschilderd glas, in de Kerke te Hoogstra-
 ten, op dat hy hunne zaak voortzetten zou.
 Aan andere Hovelingen, deeden zy, insge-
 lyks, rykelyke geschenken. Doch ziende,

KARELII. dat zy weinig vorderden, beslooten zy 's Keizers komst af te wagten, die, in 't volgend jaar, in de Nederlanden gekomen, den Hollanderen verlot gaf, om 't uitheemsch Koorn, gelyk van ouds, vryelyk, uit de Maaze en 't Vlie, te mogen vervoeren (o). Doch wy zullen hiervan, in 't gevolg, nog nader spreken moeten.

III. Terwyl deeze handeling duurde, werden Nieuwe Bede aan Holland. de Staaten van Holland, tegen den een entwigtsten van Oogstmaand, te Geertruidenberg, beschreeven. De Stadhouder vertoonde hun hier „ hoe veele diensten hy Holland gedaan „ hadt, door het bemagtigen van Friesland „ en beide de Stigten; doch te gelyk, dat hy „ zig zelv', hierdoor, in zwaare schulden hadt „ gesteken, ten behoeve des Keizers; dat de „ Ruiters, te Deventer, nog onbetaald waren, en dat hy geen middel wist, om hun „ te voldoen, zo de Staaten geene drieduizend ponden van veertig grooten 's jaars, „ tegen den penning zestien, onder de gewoone verzekeringen, voor den Keizer verzegelden: dat Amsterdam hiervan een zesde „ deel zegelen moest, en dat men de koopers „ buiten Holland vinden zou.” Hy voegde „ 'er by „ dat het te dugten ware, dat de Ruiters in Holland zouden komen gaarden, of 't „ platte Land affloopen, zo men hun geene „ spoedige voldoening gawe.” De Afgevaardigden, verslag van deeze Bede, op eene Dagvaart in den Haage, gedaan hebbende, vonden

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 142, 165, 166, 172, 219, 240.

den de Leden zeer ongenegen, om in dezel KARELII.
1530.
 ve te bewilligen. Zy verklaarden eenpaarig-
 lyk „ dat hun ongeraaden schein, verze-
 „ gelingen te doen, op toekomende Beden,
 „ die zy vreesden, dat geduurig verhoogd
 „ zouden worden, om de Renten te vinden,
 „ terwijl men hun, met de Hoofdsom, be-
 „ zwaard zou laten.” De Gemagtigden der
 Landvoogdesse, die hier tegenwoordig wa- Hevige
woorden
hierover
met de
Gemag-
tigden
der Land-
voogdes-
se.
 ren, antwoordden „ dat de andere Nederlan-
 „ den in eene buitengewoone Bede bewilligd
 „ hadden, om den Keizer uit zyne schulden
 „ te helpen; doch dat men Holland slegts ee-
 „ ne verzegeling afvergde, om 't Land minst
 „ te bezwaaren: wilden de Staaten hierin niet
 „ bewilligen; zy hadden te dugten, dat men
 „ hen boven ontbieden zou, daar hun zwaa-
 „ rer last dan zy verwagten konden, zou wor-
 „ den opgelegd.” De Staaten, verstoord o-
 ver deeze bedreiging, spraken, op hunne
 beurt, ook uit de borst. Dordrecht, Haar-
 lem en Delft hadden, te vooren al, voorge-
 slaagen, dat de Keizer, schulden hebbende,
 zyne Domeinen in Holland behoorde te be-
 lasten. Doch anderen hadden hiertegen in-
 gebracht, dat hy zig minder aan zyn Graaf-
 schap zou laten gelegen zyn, als hy 'er gee-
 ne Domeinen hadt. Nu antwoordden de Staa-
 ten eenpaariglyk „ dat de Keizer nog in geen
 „ grooten nood was, zo lang hy zyne Domei-
 „ nen niet belasten wilde; dat men hun wel
 „ veel kon afeischen, doch dat daar redelyk
 „ weigeren tegen stondt; dat men, hen boven
 „ beschryvende, niets vorderen, en groote
 „ kosten veroorzaaken zou; dat zy schriftely-
 „ ke

KARELII. „ ke belofte hadden, dat men hun geene nieu-
1530. „ we Bede, tot betaaling van Knegten, op-
 „ bouwing van Sterkten, en diergelyke on-
 „ kosten van den voorigen Kryg meer doen
 „ zou.” ’t Slot was, dat zy niet bewilligen
 zouden, zo men hun, vooraf, geene Brieven
 toonde, vervattende de voorwaarden, op wel-
 ken deeze Bede gedaan werdt.

Hollands De Staaten hadden groote reden, om wei-
schulden. gerig te zyn. Zy waren reeds met vyfhon-
 derdduizend ponden belast, die de Keizer, te-
 gen zyne beloften, niet loste. Ook vreesden
 zy, met grond, dat hun voorbetaaling eener
 ingewilligde Bede zou afgevergd worden, ins-
 gelyks tegen beloften, uit ’s Keizers naam,
 aan hun gedaan. Hier kwam nog by, dat
Ont- de Keizerlyke Gemagtigden, sedert eenigen
werp, om tyd, bezig geweest waren, om nieuwe *Quo-*
nieuwe *hierren* van Verpondinge te maaken, ’t welk
Quobie- zy vreesden, tot belasting van ’t Gemeen, te
ren van zullen strekken; schoon de Landvoogdes ver-
Verpon- klaard hadt, dat het enkelyk geschiedde, om
dinge op Delft en anderen Steden, die klaagden, dat
te stellen. zy te hoog in de Schildtalen stonden, zo wel
 als veelen Dorpen verligting toe te brengen.
 Doch de uitvoering van dit ontwerp bleef
 steeken. De Staaten bleeven niet by hunne
 weigering. In Slagtmaand, te Mechelen be-
 schreeven zynde, werden hun zulke beloften
 gedaan, dat zy in de geëischte Bede bewillig-
 den. Amsterdam alleen, boven de andere
 Steden zwaar belast met ’s Keizers schulden,
 bleef nog weigerig, tot den laatsten van Win-
 termaand, wanneer deeze Stad, nevens de
 andere Leden, tot de verzegeling stemde.

Ten zelfden dage, werdt de gevreesde voor-KARELII. betaaling eener ingewilligde Bede gevorderd, 1530. waartoe de Staaten, die 'er zig reeds toe bereid hadden, in Louwmaand daaraan, beslooten (p).

Een sterke storm uit den Noordwesten hadt, op den vyfden van Slagtmaand, het zee-water zo hoog doen ryzen, dat het, in Holland en in Zeeland, over de dyken liep, en eene geweldige schade veroorzaakte. Gantsch Zeeland vloeide genoegzaam onder. Menschen en Beesten smoorden, by menigten, in 't water. En veele luiden van vermogen, die 't leeven nog behielden, vervielen tot de diepste armoede (q). De Afgevaardigden van Holland ter Dagvaart te Mechelen bevonden zig, 's daags na deezen vloed, op de reize derwaards te Breda, werwaards zy zig vervoegd hadden, om den Graave van Nassau, hunnen gewezen Stadhouder, te begroeten, *met ydele handen*, dat is, zonder geschenk. Zy werden beleefdelyk ontvangen, en ter maalyd genodigd. Doch de tyding der overstrominge deedt hen hunne reis naar boven verhaasten (r). De zaailanden, in Vlaanderen, in Zeeland, en elders, hadden zo veel door deezen watervloed geleen, dat de uitvoer van Graanen, eerst in Vlaanderen, toen in Brabant, en eerlang ook in Zeeland, verboden werdt. Holland, alwaar, sedert het heffen van 't verlofgeld, weinig Oostersch Koorn kwam,

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 137, 138, 139, 140, 141, 145, 146, 147, 148, 150, 151.

(q) REIGERSB. II. Deel, bl. 426 enz.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 144, 146.

KAREL II. kwam, leedt toen gebrek. Doch de Staaten
 1530. bragten te wege, dat de vier naast elkandere
 gen gelegen' Landen, Brabant, Vlaanderen,
 Holland en Zeeland, vryheid kreegen, om
 elkanderen Graanen toe te voeren, mids dat
 Holland zyne nabuuren van Boter, Kaas, en
 ook van Oostersch Koorn, indien hiervan ee-
 nige voorraad kwam, voorzage (s).

V. De Landvoogdes Margareet van Oostenryk,
 De Land-voogdes 's Keizers Moeye, die de Nederlanden nu ver-
 Marga- scheiden' jaaren wyslyk bestierd hadt, over-
 reet leedt te Mechelen, op den zeven entwintig-
 sterft. sten van Slagtmāand (t). De tyding van haaren
 dood deedt den Keizer zyne reis herwaards
 verhaasten. Hy kwam, nog voor het einde
 van Louwmaand des volgenden jaars, te Brus-
 sel aan. De Staaten der Nederlanden kwamen
 hem, terstond, in grooten getale, begroeten.

De Kei-
 zer komt
 in de Ne-
 derlan-
 den,

1531.

en wordt
 door de
 Staaten
 van Hol-
 land be-
 groot.

De Advokaat van der Goes voerde het woord,
 voor die van Holland. Hy noemde Karel den
*V. Hoogstgebooren, Doorlugtigen Vorst, allerge-
 nadigsten Heer, Roomsche Keizer, altyd Vermeer-
 deraar des Ryks* enz. En God vooraf gedankt
 hebbende, dat hy zyne Majesteit, voor zo
 veele gevaaren, bewaard, en behouden her-
 waards gebragt hadt, betuigde hy, dat Hol-
 land, over zyne komste, ten hoogsten ver-
 blyd was. Hy breidde zig, vervolgens, een
 weinig uit, over de schade, die 't Land, door
 den oorlog en andere rampen, geleeden hadt;
 doch hy vergat niet, te melden, hoe men,
 desonaangezien, den Keizer, met rykelyke
 Be-

(s) MR. AERT VAN DER GOES Regist. W. 148.

(t) LOCRIJ Chron. Belg. p. 597.

Beden, hadt ondersteund; waarvan de Landvoogdes, zeide hy, zo zy nog leefde, getuigenis zou kunnen geeven. Hy sloot, met een verzoek, dat de Keizer in Holland wilde komen, en de Onderzaaten van zyn Graafschap, zo wel als die der andere Nederlanden, door zyne tegenwoordigheid, verheugen. De aanspraak, die in 't Nederduitsch geschied was, werd, door den Keizer, in 't Walsch, beleefdelyk, beantwoord (u). Doch men bevroedde ligtelyk, dat hy niet gekomen was zonder voorneemen om nieuwe Beden aan de Landen te doen. Tegen 't einde van Sprokelmaand, deedt hy de Staaten van alle de Nederlanden te Brusfel beschryven. De Aartsbisshop van Palermo vertoonde hun hier gelykelyk, hoe zeer de Keizer, sedert zyn vertrek uit deeze Landen, in schulden geraakt was; en verzogt, met algemeene woorden, om onderstand. Doch naderhand, de Staaten van ieder Landschap afzonderlyk ontbooden hebbende, eischte hy, van Brabant twaalfhonderdduizend Kroonen: van Holland zeshonderdduizend guldens, te betaalen in zes jaaren. Aan de andere Nederlanden, deedt hy Beden naar evenredigheid. Een derde dezer Bede zou, zeide hy, strekken, tot betaalinge van schulden en losfinge van Renten, een derde, tot betaalinge van 't Krygsvolk, dat hier reeds was, en dat geschikt zou worden, om hier te blyven. Het overig derde deel zou de Keizer, tot onderhoud van zynen staat, of tot andere byzondere zaaken, gebrui-

1531.

Hy doet
hun eene
Bede van
zeshon-
derddui-
zend gul-
dens.

(u) MR. AART VAN DER GOEF Regist. 4. 1531.

KAREL II. 1531. Bedenkingen der Staaten over dezelve.

bruiken. De Staaten van Holland, hierop in den Haage beschreeven, toonden zig, in 't eerst, zeer ongenegen, om in zo zwaar eene Bede te bewilligen. Men floeg voor om, vier jaaren agtereen, tagtigduizend guldens 's jaars op te brengen. Doch dan wilde men verzekering hebben, dat 'er, in dien tyd, geene nieuwe Bede, om den Roomsch Koning Ferdinand tegen de Turken te ondersteunen, gedaan zou worden, waarvoor men, met reden, bedugt was. Ook wilde men bedingen, dat de Keizer de Renten losfen zou, die de Staaten, ten zynen laste, verzegeld hadden. Dit was 't gevoelen van de Edelen en Dordrecht. De eersten wilden 'er, als 't anders niet zyn kon, nog duizend guldens 's jaars byvoegen. Doch alle de andere Leden wilden van geene nieuwe Beden hooren, voor dat het verlofgeld op 't Koorn afgeschafft, en eenige andere bezwaarnisfen uit den weg geruimd waren. Ook wilden de Steden bedingen, dat zy haare Vroedschappen en Veertigen behouden zouden mogen (v), zo lang de Beden liepen. Alle deeze punten werden den Keizerlyken Gemagtigden, Asfendelft, Mulart en Sasbout, schriftelyk medegegeven; die ze den Keizer zouden overleveren. De Advokaat, en de Pensionarissen van Leiden, Amsterdam en Gouda verzelden hen naar boven, en drongen hen daar, om hunne Bezwaarnisfen, die zy voorhadden te verdonkeren, den Keizer in handen te stellen. De Advokaat en de Hollandsche Pensionarissen spraken 'er hem

toen

(v) Zie III. Deel, bl. 363. IV. Deel, bl. 296, 349.

toen zelfs over. De Keizer begeerde, dat KARLII. 1531.
 men eerst in zyne Bede bewilligen zou, en
 beloofde, daarna, in Holland te zullen komen,
 om op alles te voorzien. Men vertoonde hem, Zy han-
 dat Holland veel leedt, door de meeste be- delen
 zwaarnissen, over welken men klaagde, en 'er over
 dat het niet genoeg was, in eenige Keizerly- met den
 ke Bede bewilligd te hebben, als men, onder- Keizer.
 tusfchen, door verloop van neering, door o-
 verfroomingen en andere zwaarigheden, fchier
 buiten ftaat geraakt was, om ze te konnen op-
 brengen. *De Hollanders*, beflooten ze, behoo-
 ren zynere Majesteit toe met lyf en goed; doch
 zy konnen niet meer inwilligen, dan hun vermo-
 gen toelaat te voldoen. „Geloof my,“ hernam
 toen de Keizer, „ik zal in alles zo eerlyk
 „voorzien, dat gy reden hebben zult, om
 „vergenoegd te zyn. Beloof gy iets, dat
 „gy niet beraalen kont, ik zal 't u kwyfchel-
 „den. Vertrouwt my dit toe, zonder my te
 „dringen, om met myne onderzaaten te
 „koopmanschappen. De Hollanders hebben
 „zig, in myn afzyn, altoos wel gekweeten.
 „Zy zullen 't nog doen, hoop ik.“ De af-
 gezondenen keerden, met dit bescheid, te-
 rug naar den Haage. De Staaten toonden zig
 hier even ongenegen, om 's Keizers eisch te
 voldoen. Zyne Gemagtigden hielden hun
 voor „dat de Keizer immers, voor zyne bly-
 „de Inkomst, ten minste honderdduizend
 „guldens zou hebben konnen eifchen; dat
 „zesmaal honderdduizend guldens, in zes
 „jaaren, niet veel meer beliepen, dan 't ge-
 „ne men, in vier jaaren, boodt, vermeer-
 „derd met zulk eene buitengewoone Bede,
 V. DEEL. B „die

KARELII. „ die men, met geenē schyn, weigeren kon.”
 1531. Zy voegden 'er by „ dat de Keizer, jaarlyks,
 „ twintigduizend ponden aan loopende Ren-
 „ ten, door 't Land voor hem verzegeld, be-
 „ taalen moest, en daarenboven de Bezettin-
 „ gen in 't Stigt onderhouden, tot beveiliging
 „ van Holland. Ook moest hy den Steden,
 „ die, wegens de loopende Rentē, voor
 „ hem in 't verschot waren, voldoen; waar-
 „ om hy, van deeze Bede, weinig zou kon-
 „ nen in handen houden.” De Staaten, fe-
 „ dert, te kennen gegeven hebbende, dat zy,
 „ om de gewoone Bede niet te hoog te doet
 „ loopen, gezind waren, by wyze van buiten-
 „ gewoone Bede, iets meer in te willigen, wer-
 „ den, tegen den vier-entwintigsten van Gras-
 „ maand, te Gend beschreeven, om hun *Con-*
 „ *sent* in te brengen. Hier vertoonden ze den
 „ Keizer, die van de Heeren van Nassau, Buu-
 „ ren, Bergen en anderen verzeld was, in 't
 „ breede „ dat zy, na de dood van Koning
 „ Filips, onder de mindetjaargheid zyner
 „ Majesteit, geweest waren in geduurige oor-
 „ logen, door welken, zy zo zeer ten agte-
 „ ren waren geraakt, dat alle de Steden, ten
 „ tyde van de inhuldiging zyner Majesteit,
 „ meer schuldig waren dan zy inkomsten had-
 „ den, en federt, by elke Bede, agter uit
 „ waren gegaan, dat zy, naderhand, vooral
 „ na zyner Majesteits vertrek naar Spanje,
 „ insgelyks in oorlog geweest waren, en Fries-
 „ land, Utrecht en beide de Stigten onder
 „ zyner Majesteits gehoorzaamheid hadden
 „ gebragt; dat zy, hiertoe, in zuiver geld,
 „ hadden opgeschooten zeventienhonderddui-
 „ zend

Breed
 vertoog
 van den
 staat des
 Lands.

„ zend guldens, en daarbenevens hun zegel KARELII.
 „ geleend, en zig ten behoeve des Keizers 1531.
 „ belast, met twintigduizend guldens jaarlyk-
 „ sche losrenten tegen den penning zestien;
 „ dat het Land van Holland, in zig zelf, zo
 „ klein en gering was, dat 'er de Keizer
 „ geen' dienst van hebben kon, geevende het
 „ minder inkomsten dan de onkosten, vereischt
 „ om het in staat te houden, beliepen; dat
 „ al het voordeel, welk het Land den Keizer
 „ hadt konnen aanbrengen, gekomen was uit
 „ den Koophandel en Zeevaart, die de voo-
 „ rige Graaven allen gehandhaafd, en door
 „ wydlusfige Privilegien aangemoedigd had-
 „ den; dat de Koophandel, eenigen tyd her-
 „ waards, door de opgekomen' nieuwighe-
 „ den van Tollen en verlofgeld op 't Koorn,
 „ verjaagd was; dat de Oosterfche en Wes-
 „ terfche waaren, buiten deeze Landen om,
 „ vervoerd werden; dat hierdoor verloop in
 „ alle Neeringen was gekomen, met naame
 „ in de Laakenweevery; dat zyne Majesteit,
 „ terwyl de handel dus gedrukt werdt, wei-
 „ nig verlofgeld ontving en groote schade
 „ leedt aan zyne Tollen, en vast, om zo ge-
 „ ring een voordeel, den Koophandel ten Lan-
 „ de uitdreef; dat de jongste watervloed, de
 „ Zeeuwsche zo wel als de Hollandsche, vee-
 „ le ingezetenen van Holland, met naame van
 „ Delft en Gouda, tot den bedelzak gebragt
 „ hadt; dat uit dit alles ligtelyk was op te
 „ maaken, dat het Land thans zyner Maje-
 „ steit niet believen kon; dat men egter, be-
 „ trouwende, dat zyne Majesteit, volgens zy-
 „ ne beloften, onlangs te Antwerpen gedaan,

KARELII. „ 't Verlofgeld op 't Koorn affchaffen, en 's
 1531. „ Lands andere bezwaarnifen herftellen zou,
 Bewilli- „ wel hadt willen bewilligen, in eene gewoon-
 ging inde „ lyke Bede van tagtigduizend guldens 's jaars,
 gevor- „ voor den tyd van zes jaaren, welk de hoog-
 derde Be- „ fte Bede was, die 't Land immer toege-
 de, op „ staan hadt; en nog in eene buitengewoone
 veertig- „ Bede van tagtigduizend guldens eens, te be-
 duizend „ taalen in de vier laafte jaaren, bedraagen-
 gulden- „ de famen, op veertigduizend guldens na,
 na. „ zo veel als zyne Majefteit geëfcht hadt:
 „ midt dat, uit deeze penningen, betaald
 „ wierden de loopende Renten, en dat men'er
 „ twintigduizend guldens van gebruikte, om
 „ eene Rente van duizend Filips guldens 's
 „ jaars te losfen; en midt dat de Beden daar-
 „ enboven dienden, om de Knegten, die in
 „ 't Stigt lagen, te betaalen: en zo 't, on-
 „ verhoopt, na 't verrek zyner Majefteit,
 „ oorlog worden mogt, zouden deeze pen-
 „ ningen daartoe ook moeten gebruikt wor-
 „ den." Ten befuite, werdt nogmaals her-
 „ haald, dat men vertrouwde, dat de Keizer
 „ de bekende bezwaarnifen zou afdoen, alzo 't
 „ Land anders de ingewilligde Beden niet zou
 „ konnen opbrengen. Ook verzogt men, dat
 „ hy, al hadt men nu, tegen de aloude gewoon-
 „ te, buiten de paalen van het Graaffchap, in
 „ eene gewoone Bede bewilligd, egter in Hol-
 „ land komen wilde, alwaar men hem 's Lands
 „ armoede van naby zou doen blyken.

De Keizer, zig vergenoegende met dit *Con-
 fent*, antwoordde, by monde van den Aarts-
 bifchop van Palermo, „ dat hy den Staaten
 „ voldoening geeven zou; dat hy de Hollan-
 „ ders

ders voor goede Onderzaaten hieldt, die hem wel ondersteund hadden, en derhalve verdienden, dat zy, by hunnen Koophandel en neeringen, bewaard werden; dat hy ook in persoon in Holland komen zou, zo 't zyne zaaken gehengen konden enz." De Afgevaardigden van Holland bleeven, sedert, ten Hove, om herstelling der bezwaarnissen te bewerken. Zy verzogten de voorspraak der Heeren van Nassau, Buuren, Hoogstraaten, Palermo en eenige anderen. Doch de Leden van den Raad der Geldmiddelen hielden zy verdagt (w). Aan Nikolaas Perenor, Heere van Granvelle, en aan Lodewyk, Heere van Praat, beloofden zy, erkentelyk te zullen zyn. Ook bekwam de eerste, sedert, een geschenk van vyfhonderd Rynsguldens; doch omtrent Praat, bleef het by woorden. De Staaten wilden tot geen geschenk aan hem verstaan (x).

In den aanvang van Hooimaand, benoemde de Keizer zyne Zuster, Vrouw MARIA, Weduwe van Koning Lodewyk van Hongarye, tot Landvoogdesse der Nederlanden, in de plaats der overleeden Landvoogdesse, 's Keizers Moeye (y). Vrouw Maria was, na 't sneuvelen van haaren Egtgenoot, in 't jaar 1526, heimelyk uit Hongarye ontvlugt (z), en herwaards gekomen. De Keizer vertrouwde haar de Landvoogdye toe, alzo zy, boyen haare kunne, uitsak, in ervaarenis en schranderheid. Zy was

VI.
Vrouw
Maria,
Koningin
van Hongarye,
wordt
Landvoogdesse.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 154, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 167, 169, 170, 172.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 165.

(z) HENR. VAN ERP, Chron. bl. 1111.

MARIA VAN OOSTENRYK
Douariere van Hongaryen.
Gouvernante der Nederlanden.
Zuster des Keyzers KAREL de V.
GESTORVEN, DEN 18 OCTOBER
M D LVIII.

KARELII. was zelfs in taalen bedreeven, en gezet op
 1531. Latynsche Schriften. De beroemde Erasmus
 heeft één zynen Godvrugtige Werken, de
Christelyke Weduwe genaamd, aan haar opge-
 draagen. Voorts wordt van haar getuigd,
 dat zy zeer op de jagt verslingerd was; waar-
 om men gewoon was, haar in jagtgewaad uit
 te schilderen, en niet den naam van *Jageres*
 te vereeren (a). In Wynmaand, stelde de Kei-
 zer orde op den geheimen Raad, die, nevens
 haar, 't Land regeeren zou, en in welken ook
 de Leden van den Raad van Staate, waaron-
 der de Vliesheeren waren, toegang zouden
 hebben. De Raad van Staate bestondt uit
 de grootsten van 't Land, en werdt, alleen-
 lyk over de gewigtigste zaaken, wanneer de
 Keizer tegenwoordig was, byeen geroepen.
 In 's Keizers afzyn, plagt de Raad van Staa-
 te geen deel te hebben aan de Regeeringe;
 doch hy vondt nu geraaden hierin verande-
 ring te maaken, niet zonder teginzin der
 Landvoogdesse, die, zo men wil, de Leden
 des Raads van Staate zelden deedt vergade-
 ren (b). Behalve deeze twee Raaden, was
 'er nog een derde, de Raad der *Finanzen* of
 Geldmiddelen, die over de Vorstelyke in-
 komsten bewind hadt. De Aartsbischop van
 Palermo bleef Voorzitter in den geheimen
 Raad. De Graaven van Buuren en Hoog-
 straaten waren 'er, onder anderen, Leden
 van (c). Ten zelfden tyde, werdt de Konin-
 gin-

(a) FANTAN. STRADA de Bello Belg. Dec. I. Libr. I. p. 42.

(b) VAN DER HAAR 10it. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. VIII.

(c) Groot-Plakaarb. IV. Deel, bl. 29.

ginne-Weduwe, plegtiglyk, in de Landvoog. KARELII, 1531.
 dye bevestigd (d).

De Staaten van Holland waren, reeds in Holland
 Hooimaand, ten Hove ontbooden geweest, wordt
 om Vrouw Maria voor algemeene Landvoog- eene ver-
 des te erkennen. Doch de Keizer hadt hun, zegeling,
 behalve dit, nog iet anders voor te draagen, by wyze
 Hoogstraaten, hen ten zynen Huize beschei- van voor-
 den hebbende, vergde hun af, uit 's Keizers betaaling,
 naam, de verzegeling, by wyze van voorbe- van tag-
 taaling, der buitengewoone Bede van tag- tigd-
 tigduizend guldens, onlangs ingewilligd; wel- zend gul-
 ke penningen de Keizer tot zyne reize naar den af-
 Duitschland behoefde. Voorts verklaarde hy, gevord-
 dat men 't eerste jaar de duizend Filips gul- derd.
 dens 's jaars niet zou kunnen losfen, schoon
 zulks, by de Aëte van 't Consent, vastgesteld
 was, alzo de Keizer de penningen, daartoe
 geschikt, tot betaalinge der Stigtische Kneg-
 ten en andere byzondere onkosten, noodig
 hadt. De Afgevaardigden, verflag in den
 Haage gedaan hebbende, vonden de Staaten
 ongezind, om in deeze verzegeling te bewil-
 ligen (e). Ook is my niet gebleeken, dat zy,
 sedert, van gedagten veranderd zyn.

Wat laa'er, werdt de Stadhouder van Hol- Beschul-
 land, die 't Gemeen weinig genoeg gaf, digingen
 door sommigen, by den Keizer, bedraagen, tegen den
 dat hy den Landzaaten regt weigerde, onnut- Stadhou-
 te luiden in den Raad stelde, en zelfs alle de der van
 Ampten in Holland aan onbekwaamen weggaf. Holland.
 Men voegde 'er by, dat hy, boven het eer-
 ste

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 171.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 105, 166, 167.

KARELII. ste geschenk, hem, by 't aanvaarden van 't
 1531. Stadhouderschap, in 't jaar 1525, gedaan, den
 Staaten, in 't jaar 1527, wel zestienduizend
 guldens hadt afgedrongen. Hy kreeg de lugt
 haast van deeze beschuldigingen, en sprak 'er,
 terstond, den Afgevaardigden der Steden o-
 ver, die hem eenpaariglyk betuigden „ dat
 „ zy, over Raaden noch Amptenaars, te klaa-
 „ gen hadden; dat dezelve allen, door de
 „ Landvoogdesse, Margareet, waren aange-
 „ steld, eer hy Stadhouder geworden was,
 „ uitgenomen *Sandelyn* en Meester *Gelein*, bei-
 „ de braave luiden; dat hy ook, na 't eerste
 „ geschenk, niets, tegen hunnen dank, van
 „ hun genooten hadt; al het welk zy den Kei-
 „ zer verklaaren, of door den Advokaat van
 „ der Goes doen verklaaren wilden, indien hy
 „ 't begeerde (f).” Doch my is niet geblee-
 ken, dat deeze zaak, sedert, meer gevolg ge-
 had heeft.

VII. Zeker is 't, ondertuschen, dat 'er, 't zy door
 Herstel- verzuim des Stadhouders of van anderen, mer-
 ling van kelyk verval gekomen was, in 't burgerlyk
 verschei- bestier zo wel, als in de Regtsoefening deezer
 den' ge- Landen. De Munt was, onder anderen, tot
 breken in 't burgerlyk bestier der
 't burgerlyk bestier der
 Neder- verschillende voer gevolgd, tot groot agtei-
 landen; deel van den Koophandel (g). De Keizer,
 onder voorwendfel van dit verval te herstel-
 len, zyn gezag zoekende te vestigen en te ver-
 meerderen, deedt, in den Zomer deezes jaars,
 ar-

(f) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 168.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 137, 140, 141,
 149, 166, 168.

arbeiden aan een algemeen Plakaat, tot verbetering van deeze en diergelyke gebreken der Regeeringe, en te gelyk aan verscheiden' byzondere Plakaaten, byzondere Landschappen, met naame ook Holland, betreffende. Der Staaten raad werdt, over verscheiden' zaaken, ingenomen (*h*), en in Wynmaand en vervolgens, kwamen 'er verscheiden' Keizerlyke Plakaaten uit, den Nederlanden in 't algemeen, en Holland in 't byzonder, raakende. Het voornaamste was den zevenden van Wynmaand gedagtekend, en bestondt uit vier enveertig Ledon. „ De „, vöörige Plakaaten, tegen de Lutherfchen „, en andere veroordeelde Sekten, werden 'er „, in vernieuwd, en de uitvoering derzelyen, „, ten ernstigsten, aanbevolen. Wegens de „, Munt, werdt elk gewezen tot eene Ordonnantie, die eerlang ook in 't licht kwam, „, en zeven bladen druks besloeg (*i*). Tot herstelling der mislagen, spruitende uit onderscheiden' *Costuymen* of Landsgewoonten, „, werdt allen Officieren en Wethouderen gelast, de byzondere *Costuymen* in geschrift te stellen, en der Landvoogdesse over te leveren, binnen zes maanden na de dagtekening van 't Plakaat. Men hadt, hierop, al in 't jaar 1526, ten Hove gedrongen, en den Keizerlyken Kommissaris, Sasbout, benoemd, om de Hollandsche *Costuymen* in geschrift te brengen. Ook hadden 'er de Staaten in bewilligd, mids het, op 's Keizers kosten,

KARELII.
 1531.

door een
 algemeen
 Plakaat.

(*h*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 166, 167, 170.
 Conf. F. STRADÆ de Bello Belg. Dec. I. Libr. V. p. 202.
 (*i*) Zie Repert. der Plakaat. bl. 25.

KARELII. ten, geschiedde (k). 't Schynt egter, dat 'er
 1531. toen niets in gedaan was. „ Niemand, ” ver-
 volgt het Plakaat, „ zou voortaan 't Notaris-
 „ ampt mogen bekleeden, dan die, by de Pro-
 „ vinciaale Raaden, bevoegd verklaard was.
 „ Alle *Monopolien*, dat is, Alleen- of Opkoo-
 „ peryen werden verboden, en de Wethou-
 „ ders der Steden kreegen bevel, om een
 „ redelyken prys op de Leevensmiddelen te
 „ stellen. Bedrieglyke *Banqueroutiers* en der-
 „ zelve medestanders werden voor *openbaare*
 „ *dieven* verklaard, en van de veiligheid der
 „ Vryplaatfen deezer Landen versfeken. Voor-
 „ vlugtigen, gedaagd zynde en niet verschy-
 „ nende, moesten ten eeuwigen dage geban-
 „ nen worden. Lediggangers en Bedelaars
 „ moesten worden geweerd, uitgezonderd Be-
 „ delmonniken. Lazarusfen, die aan hunne
 „ hoeden, mantels, en andere tekens te ken-
 „ nen waren, en gevangen; Eerlyke armen
 „ en zieken moest men, ten beste mogelyk,
 „ onderhouden. Vreemden mogten, eenen
 „ nagt, in de Gasthuizen, herberg neemen;
 „ doch nergens bedelen. In elke Kerspel-
 „ Kerk, zouden *Blokken* gesteld worden, met
 „ drie sleutels geflooten, om, in dezelve,
 „ de heimelyke aalmoessen te ontvangen. De
 „ inkomsten van alle Godsdienstige Gestigten,
 „ in elke Plaats, tot ondersteuning der ar-
 „ men, opgereggt, moesten, in eene gemeene
 „ beurs, worden gebragt, en toevertrouwd
 „ aan de uitdeeling van eerlyke Persoonen,
 „ door de Wethouders te kiezen; die deezen
 „ dienst

(k) MR. AERT VAN DER GOES Regist. 2. 25. 27.

„ dienst, om Gods wille, zouden moeten **KAREL II.**
 „ op zig neemen. Zicken, Kraamvrouwen, 1513.
 „ Vondelingen moesten, uit deeze Aalmoes-
 „ sen, ondersteund; arme Kinderen, uit de-
 „ zelve, ter schoole besteed worden. Pries-
 „ ters en Predikers, by stervende menschen
 „ geroepen wordende, waren gehouden, hen
 „ tot liefdaadige maakingen te vermaanen.
 „ Die van Aalmoessen leefde, mogt in geene
 „ herbergen gaan, noch verboden spel spee-
 „ len. Tot voorkoming van dronkenschap,
 „ werdt gelast, dat geen Feest of Kermis lan-
 „ ger dan éénen dag duuren mogt; en dat men
 „ niemand dan zyne Bloedverwanten en niet
 „ meer dan twintig Perfoonen ter Bruiloft
 „ mogt nodigen (1). Van Peters en Meters
 „ zou men geen geschenk ontvangen, veel
 „ min vorderen mogen. Op buitenwegen,
 „ mogt men geene Herbergen zetten. Die
 „ op een' Zon- of heiligen dag gelagen hield,
 „ of in eene herberg ging drinken, zou zestig
 „ grooten Vlaams verbeuren. Doodslagers uit
 „ dronkenschap moesten, en om dronken-
 „ schap en om doodslag beide, gestraft wor-
 „ den. Dronkaarts moesten uit de Regtbanken
 „ en uit de Wet der Steden geweerd en ge-
 „ houden worden. 't Draagen van gouden
 „ en zilveren Lakenen werdt den aanzienlyk-
 „ sten Landzaaten, zelfs Hertogen, Prinsen
 „ en Graaven, uitdrukkelyk verboden. Be-
 „ neden de voornaame Amptenaars, mogt nie-
 „ mant in fluweel, satyn, of *Cramoisy* gekleed
 „ gaan. Niemand mogt fluweelen tabbaarden
 „ draa-

(1) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 190.

KARELII. 1531. draagen, dan die drie, noch satynen of damasten, dan die twee goede paarden onderhieldt. Die een' fluweelen, satynen of damasten paltrok droeg, moest ten minsten één paard onderhouden. Vrouwen en Kinderen moesten zig naar den staat der mannen en vaderen schikken. Om den handel van Paarden in 't Land te houden, werd de uitvoer der Merrien verboden. Lasteraars van God of de Heiligen moesten een' maand lang te water en te brood gezet, en, zo zy 't uit boozen gemoede gedaan hadden, met een' priem door de tong gesteken worden. Ten slot, werden de Nederlanden, als onder éenen Vorst staande, vermaand, goede vriendschap en nabuurschap met elkanderen te onderhouden; en de geschillen, die, onverhoopt, ontstaan mochten, door de Stadhouders der byzondere Landschappen, of door de Landvoogdesse, in der minne, te laten afdoen (m)."

Wy hebben den inhoud van dit Plakaat dus omstandig ter neder gesteld, om dat men 'er de herkomst in vindt van verscheiden' gebruiken, die nog, hier te Lande, stand grypen. 't Plakaat zelf wordt, in verscheiden' byzonderheden, nog onderhouden, en is, veelligt, in verscheiden' anderen zonder, in sommigen ook met, reden in onbruik geraakt. 't Vervar verscheiden' punten, in welken de Staaten van Holland in 't byzonder, al voorlang, verbetering gezogt hadden. Al van 't jaar 1525 af, of eerder, hadden ze, by voorbeeld, gepoogd,

(m) Groot Urr. Plakaatb. I. Deel, bl. 413. Zie ook Repert. der Plak. van Holland bl. 22.

poogd, onkundige Notarissen te weeren, den **KAREL III**
 eerlyken armen behoorlyk onderhoud te bezor- **1531.**
 gen, en de bedelaary te stuiten; de munt te
 verbeteren, de *Monopolien* te doen affchaffen,
 en de pragt in de kleedinge te bepaalen (n).
 Zelfs hadden ze, nog onlangs, ten Hove, sterk
 gedrongen, dat het draagen van alle uitheem-
 sche Lakenen verboden mogt worden (o).
 Doch 't schynt, dat de Keizer, om den En-
 gelschen geen ongenoegen te geeven, hiertoe
 niet heeft willen verstaan.

't Plakaat, van welk wy spreken, werd Streng-
 den algemeenen Staaten, nevens een ander, heid des
 van inhoud als dat, welk, in 't jaar 1529, te Keizers
 gen de Lutherschen, uitgegeven was, in 's tegen de
 Keizers tegenwoordigheid, te Brusfel, voor- Luther-
 gelezen. Terstond daarop, beval zyne Ma- schen,
 jesteit de uitvoering van de Plakaaten, met
 naame van dat tegen de Lutherschen, den
 Staaten aan. Hy voegde 'er by, *dat hy een*
vyand zyn zou van zynen eigen' Vader, Moeder,
Broeder of Zuster, indien zy Lutherschen waren.
 Vervolgens, nam hy afscheid van de Staa- Hy ver-
 ten (p); doch hy bleef nog in de Nederlan- trekt we-
 den, tot den zeventienden van Louwmaand derom
 des volgenden jaars, wannêr hy, van Brus- naar
 sel, naar Duitschland vertrok (q). Hy kwam Duitsch-
 egter niet in Holland, gelyk men verwagt hadt. land.
 De bezwaarnissen van Holland, immers de
 voornaamsten, werden eerlang hersteld, en des-
 we-

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 2, 6, 7, 10, 16,
 17, 20, 26, 32, 40, 43, 47, 53, 56, 57, 63, 103, 104, 105,
 106. Repett. der Plak. bl. 21, 26.

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 167.

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 171.

(q) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 175.

KAREL II. wege byzondere Plakaaten uitgegeven. Wy hebben (r) reeds aangetekend, dat het verlofgeld op 't uitgaand Koorn, ten deezen tyde, afgeschafft werdt. Ook werden de Brouweryen en andere Steden-Neeringen, ten platten Lande, verboden (s): waarop de Steden, al sedert eenige jaaren, hadden gedrongen (t). In meer andere opzigten, gaf men haar ook genoeg (u). Eenige zwaarigheden, tegen 't algemeen Plakaat, door haar, ingebracht, betreffende de vaststelling van den prys der Leevensmiddelen, 't verbod van uitvoer van Merriepaarden, en 't weeren van Bedelaary, werden, door den Raad des Keizers, ter haarer voldoening opgelost (v).

Nieuwe Berigtschrift van 't Hof. Voor 't uitgaan van 't algemeen Plakaat, hadt de Keizer het Hof van Holland ook doen voorzien van een nieuw * Berigtschrift: 't welk, geschikt naar dat van den jaare 1462, door Karel, Graave van Charolois, uit den naam van Hertoge Filips, zynen Vader, gegeven, nog meer zaaken voor 't Hof trok, dan te vooren geschied was. De Hollandsche Graaven, met naame die uit de Huizen van Bourgondie en Oostenryk, hadden reeds verscheiden' poogingen gedaan, om zaaken, die, voor de byzondere Regtbanken, zoten platten Lande als in de Steden, zonder dat 'er beroep van viel, plagten geweezen te worden, by § **Appel.** van viel, plagten geweezen te worden, by § Beroep, voor Gerechtshoven, die geheellyk van hun af-

(r) Bl. 10.

(s) Repert. der Plak. N. 22.

(t) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 16, 126, 165.

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 172, 176, 177, 180, 182.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 174.

afhingen, te doen brengen. Zelfs hadden zy, KARELII.
1531.
den byzonderen Regtbanken verscheiden' zaaken weeten te onttrekken, dezelve brengen de voor deeze Geregthoven, schoon ze, van ouds, niet tot de Graaflyke, met uitsluiting van alle andere Vierschaar, plagten te behoren. Volgens de oude gewoonten en voorregten, behieldt de Graaf aan zig alleen, te vonnissen over moord, moordbrand, vrouwenkragt, kerkroof, gewapenden opstand tegen zyhen persoon en eenige diergelyke of mindere misdaden, welken de Graaven, hier meer daar minder, den gewoonlyken Regtbanken onttrokken (*w*). De overige zaaken, van welk eene natuure ook, werden, voor de mindere Regtbanken, geestelyken en weereldlyken, afgedaan. Voor de laaften, inzonderheid, naar zeer eenvoudige voorschriften, gepast op de byzondere gevallen; by welken den Schout of Baljuw zyn eisch, den Regteren hun vonnis, byna woordelyk, in den mond gelegd werdt (*x*). Doch het invoeren der Fransche Regtspleeginge, ten tyde der Hertogen Filips en Karel van Bourgondie, strekte niet slegts om de Regtsgedingen langwyliger, kostbaarer en meer ingewikkeld te maaken; maar vooral ook, om den Graaflyken Geregthoven, en gevolgelyk den Graaven zelve, grooter gezag over de Regtsoefening te bezorgen. Fries-

(*w*) Zie, onder anderen, Handv. van Amst. bl. 9. en vooraf
DE RIEMER Betschr. van 's Gravenh. I. Deel, bl. 169. II. Deel,
§. 305, 307.

(*x*) Zie de Formul. by VAN DER EIK, Handv. van Zuidh.
bl. 205. enz. Keuren van Ondew. bl. 585. ORLERS Leyden,
p. 37. MATTHÆUS de Jure Gladii p. 637. en elders.

KARELII. Friesland kreeg, in 't jaar 1462, magt, om
 1531. kennis te neemen van zaaken, die 's Graaven
 Hoogheid, Vryheden, Regten, Domeinen,
 Munten en Amptenaars betroffen: waartoe,
 door den tyd, geweldig veel gebragt werdt.
 Ook nam het Hof toen kennis van Privilegien,
 aan vreemden gegeven (y). Doch by het Be-
 rigtschrift, welk het Hof nu verkreeg, werdt
 deszelfs magt meer uitgebreid. Het mogt,
 voortaan, niet slegts over Privilegien van
 vreemden, maar ook over Privilegien van On-
 derzaaten oordeelen; en *Costumen*, gewoon-
 ten, keuren en herkomen deugdelyk of on-
 deugdelyk verklaaren: ook van geschillen en
 onlusten tuschen Steden en Landstreeken
 kennis neemen (z): waaruit ligtelyk op te
 maaken is, hoe zeer een Hof, welk zo veel
 gezags kreeg, of liever, hoe zeer de Graaf,
 van wien het afhing, door den tyd, gedugt
 moest worden by de Landzaaten en by de Staa-
 ten zelve; die, voorheen, by Privilegie
 verkreegen hebbende, dat zelfs der Baljuwen
 Vierschaaren niet gespannen mogten worden,
 met zulken, die *des Baljuws Knaapen* waren,
 of van hem afhingen (a); nu gedoogen moes-
 ten, dat een hoog Gerechtshof, welk zelfs o-
 ver hunne voorregten en herkomen stondt te
 oordeelen, geheellyk bestondt uit Raaden,
 die, door den Graave, werden aangesteld.
 Doch hoe zy zig, nu en dan, tegen deeze las-
 tige nieuwigheden of derzelve gevolgen, ver-
 zet hebben, zullen wy, hierna, aantekenen.

On-

(y) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 640.

(z) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, bl. 706.

(a) Handv. van 1346 in 't Groot-Plakaatb. V. Deel, bl. 713.

Ondertusfchen, is het, ten hoogfte, waar- KAREL II. 1531.
 fchynlyk, dat het trekken van veele nieuwe
 zaaken, tot de hooge Graaflyke Geregts-
 hoven, in de Nederlanden, naderhand, aanlei-
 ding gegeven heeft, tot het opregten van
 byzondere Regtsbanken, met naame, tot het
 opregten van den Raad der Beroerten, in den
 jaare 1567, die den opftand dier tyden fterk
 heeft aangezet.

Maar onder 't herftellen der waare of voor- VIII. Vruchte-
looze onderhande-
ling met
de Wend-
fche of
Hanze-
Steden.
 gewende gebreken in 's Lands Regeering en
 Regtsoefening, werdt Holland, uit het Oos-
 ten, met nieuwe onlusten, bedreigd. Wy
 hebben te vooren (b) gemeld, dat het verblyf
 in de Nederlanden van Christiaan den II,
 verdreeven Koning van Zweeden en Deene-
 marke, de Hollanders hadt ingewikkeld, in
 merkelyke moeilykheid, met de zes Hanze-
 of Wendfche Steden, die, in 't jaar 1525,
 met een tweejaarig Bestand, waren geëin-
 digd, binnen welken tyd, men elkanderen de
 fchade, wederzyds geleeden, zou vergoeden.
 De Dagvaart, die, ten deezen einde, in 't
 jaar 1528, te Keulen gehouden zou worden,
 hadt egter geen' voortgang gehad. Men fprak,
 federt, wederom van te Keulen byeen te ko-
 men; doch hier kwam even weinig van. Ein-
 delyk, was 'er, tegen den eerften van Hooi-
 maand des jaars 1530, door Lubek en de ande-
 re Wendfche Steden zelve, eene Dagvaart
 te Breemen bestemd. Doch zy bleeven ag-
 terlyk, in 't opgeeven der geleeden' fchade;
 't welk, volgens hunne beloften, voor Paa-
 fchen,

(b) IV. Deel, bl. 455.

KAREL II. fchen, hadt moeten geschieden. Men klaagde
 1531. hier over, in Grasmaand, aan Doktor *Herman*
Zuiderhuizen, die de zaaken der Wendfche
 Steden waarnam in den Haage. De Dagvaart
 hadt egter voortgang. De Staaten benoemden
 den Advokaat van der Goes, Meester Joost
 Bets en Meester Andries Jakobszoon van
 Naarden, Pensionarissen van Dordrecht en Am-
 sterdam, om dezelve by te woonen. Doch
 Delft, Leiden en Gouda verklaarden zig tegen
 deeze reis, oordeelende dat zy, gelyk de Ka-
 meryksche, vergeefs zyn zou. Ook bleef
 Meester Joost t' huis. Hy was gewoon, 't
 Ampt van den Advokaat, in deszelfs afwe-
 zen, waar te neemen (c). Doch de Advokaat
 en Meester Andries vertrokken. Hunne
 poogingen waren nogtans vrugtelooſ. Men
 kwam, te Breemen, tot geen besluit. In 't
 begin van Herfstmaand, deezes jaars 1531,
 hadt men de afgebroken' onderhandeling we-
 derom hervat (d); doch omtrent deezen tyd
 viel 'er iets voor, 't welk dezelve, t' eenemaal,
 ſtremde.

Chris-
 tiaan de
 II., zig
 naar
 Oost-
 friesland
 begeven
 hebben-
 de,

Christiaan de II, die zig lang in de Neder-
 landen hadt onthouden, hadt de hoop, om
 zig in zyn Ryk te herstellen, nog niet t' een-
 maal opgegeven. Ten deezen einde, hadt
 hy, in den aanvang des jaars 1529, wederom,
 in ſtilte, eenige Schepen, in Zeeland, gereed
 doen maaken. Doch de Hollandsche Steden,
 met naame Dordrecht en Amsterdam, hier-
 uit nieuwe onlusten dugtende, hadden, by
 de

(c) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 117.

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 63, 105, 118,
 127, 131, 132, 135, 137, 139, 170.

de Landvoogdes, te wege gebragt, dat deezē schepen het uitloopen belet werdē (e). Dit strenge egter, slegts voor eene wyle, 's Konings voorneemen. Hy begaf zig, omtrent deezē tyd, naar Oostfriesland, alwaar hy zig, by Graave *Enno*, Zoon van Graave Edzard, die, in 't jaar 1528, overleeden was, zeer gezien wist te maaken. Kort na zyne aankomst, bemiddelde hy een geschil, tuschen Graave Enno en den Graaf van Oldenburg en Delmenhorst. En in 't jaar 1531, lel hy den twist neder, die, tuschen Graave Enno en Jonkheer *Balthazar van Ezens*, ontstaan, en reeds tot hevige daadelykheden uitgeborsten was. Hy beoogde egter zyn eigen belang in dit vrede maaken, zoekende het Krygsvolk, welk, door Graave Enno en Jonkheer Balthazar, afgedankt was, tot zynen dienst over te haalen, om met het zelve een' inval in zyne verlooren' Ryken te doen (f). De tyding van deezē zynen toeleg veroorzaakte, in Holland, geene kleine bekommering. Men vreesde voor den uitslag, die, ligtelyk, na deelig voor 't Land zyn kon. De groote Steden, boven al Amsterdam, hadden, zo wel als eenige Steden van Brabant, Vlaanderen en Zeeland, Koning Christiaan de Bruidschap, hem met zyne Gemaalinne beloofd, onder 's Keizers borgtocht, moeten verzekeren. Holland hadt hiervan een' schuldbrief gemaakt van vyftig duizend guldens, op welken reeds twintig duizend guldens waren opgebragt, die de Kei-

KARELII.
1531.

zer

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 106.
(f) E. BENINGHA Hist. van Oostfriesl. IV. Week. Cap. XII.
XXIX. XXX. bl. 645, 657, 659.

KARELII. zer, by eene Akte, den derden van Herfst-
 1531. maand des jaars 1523 getekend, beloofd hadt
 te zullen voldoen. Men was, met reden, be-
 dugt, dat 'er, van deeze schuld, niets komen
 zou, zo 's Konings onderneeming mislukte.
 Men deedt, hierom, ten Hove, alle weer,
 om dezelve, door den Keizer, te doen betaa-
 len, en om den verleeden schuldbrief weder-
 om in handen te krygen (g). Doch alles was
 vrugteloos. De toerusting van Koning Chris-
 tiaan hadden, midlerwyl, te wege gebragt,
 dat Koning Fredrik de Zond, voor alle Hol-
 landsche schepen, geflooten hielt. Ook had-
 den de Lubekkers en anderen, verre van de
 begonnen onderhandeling met Holland te wil-
 len vervolgen, eenige Schepen in zee gebragt,
 die al wat hun ontmoette dreigden weg te nee-
 men. Hierop volgde, eerlang, hier te Lan-
 de, een verbod van de Vaart naar 't Oosten,
 ten minsten by voorraad, en tot dat men be-
 tere tydingen krygen zou (h). Koning Chris-
 tiaan, ondertuschen, vyfduizend Knegten
 byeen gebragt hebbende, hadt gebrek aan
 schepen, om welken hy den Keizer, die toen
 in de Nederlanden was, schriftelyk verzogt.
 Doch hy verwierf hier niets. Zelfs kwam 'er,
 in Oogstmaand, een verbod uit aan alle In-
 gezetenen, om den verdreeven Koning, met
 schepen of op eenige andere wyze, te onder-
 steunen (i). Doch dit verbod deedt hem iets
 onderneemen, welk de Hollanders by tyds,
 met eene kleine somme gelds, zouden hebben
 kon-

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 140, 141, 146,
 148, 149, 167, 170, 171.

(h) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 177.

(i) VELIUS HOORN, bl. 231, 232.

konnen voorkomen: 't gene nu te laat was. **KAREL II.**
 Hy besloot eenen inval te doen in Holland, **1537.**
 welk thans t' eenemaal ontbloot was van Krygs-
 volk, en op geene vyandlykheden verdagt. onder-
 Zyne benden dan verzameld hebbende, rukt neemt
 hy, omtrent het midden van Herfstmaand, van daar
 door Overysfel en Gelderland, over Kuilen- eenen in-
 burg, Viane en 't Nederstigt, in 't hert van val in
 Holland, 't platte Land, tot Delft toe, af- Holland.
 loopende (1). Eenige Knegten streefden naar
 den Haage, dien zy ledig van volk vonden,
 zynde de Ingezetenen naar de naaste Steden
 gevlugt, en de Leden des Raads, naar Haar-
 lem en Amsterdam, geweest. De Koning
 zelf bleef een' nacht te Ryswyk. De begeerte
 naar buit hadt zyn Leger, tot meer dan twaalf-
 duizend man, doen aanwasfen (k), van wel-
 ken, ruim drieduizend, met den Koning aan
 't hoofd, naar Alkmaar, welk thans nog on-
 bemaard lag, trokken, alwaar zy vyf dagen
 vertoefden, de Stad, in dien tusschentyd,
 zo deerlyk beroovende, dat de Regeering de
 schade, by deeze gelegenheid, geleden, wei-
 nige jaaren laater, op agt- of negenduizend
 guldens begroot heeft (l). De woeste hoop
 vondt niergens tegenstand. Men was zelfs be-
 dugt, dat zy de eene of de andere Westfrie-
 sche Stad mogt verrasfen: weshalve Hoorn
 en

(k) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170.
 (l) Request aan den Keizer, by BOONKAMP Alkm. bl. 74.

(1) Deeze togt verdient dus byzonderlyk beschree-
 ven te worden, om dat onze naauwkeurigste Schryvers
 zelve bekend hebben, niet te weeten, van waar en op
 welk eene wyze, deeze Knegten in Holland gekomen
 zyr. Zie VELIUS Chron. van Hoorn, bl. 233.

KAREL II. en Medenblik, in of omtrent Wynmaand, 1531. van hooger hand, gewaarschuwd werden, om op hunne hoede te zyn, en scherpe wagt te houden (m). De Keizer, geen volk op de been hebbende, om deeze vyandykheden, met geweld te keeren, zondt Joris Schenk, Stadhouder van Friesland, naar Holland af, om met Koning Christiaan in onderhandeling te treden (n). Uit een Brief van Schenk, den vyftenden van Wynmaand dezes jaars, uit Amsterdam, gedagtekend (o), besluit ik, dat hy zig thans daar ter Stede ophieldt. Christiaan den II. wilde 't Land op geene andere voorwaarden ruimen, dan dat men hem de volle vyftigduizend guldens, wegens de Bruidschat zyn'er Gemaalinne, voldeedt, en daarenboven twaalf Oorlogschepen, tot zynen Noordschen togt, leverde. Schenk en de Hollanders moesten, gedwongen, hier toe besluiten. De Koning, den dienst willende erkennen, dien hem de Hollanders, en die van Amsterdam in 't byzonder, by deeze gelegenheid, deden, gaf hun, by eenen open Brief, den vyftienden van Wynmaand gedagtekend, verlof, om alomme, in zyne Ryken, welken hy egter nimmer herwon, te mogen handelen (p). Hy ging, met zyn volk, te Medenblik, sloop, op den zes entwintigsten dier zelfde maand (p). Een

Hy ver-
laat het
weder.

(m) VELIUS HOORN, bl. 232, 233.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170.

(o) By VELIUS HOORN, bl. 233.

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170, 171. VE-
LIUS HOORN, bl. 233, 234.

(q) Zie *Handv. van Amst.* bl. 88. alwaar deeze Brief, ten onrechte, aan Christiaan den III, toege-
schreeven wordt.

Een hevige storm dreef hem op de kust van Noorwegen, daar hy, zyne benden ontscheept en in *Anslo* gelegd hebbende, een streng en langduurig beleg uitstondt. De Stadhouders van Holland kreeg, in dien tusfchentyd, vermoeden, dat de Amsterdammers en Waterlanders, onder welken 'er veelen waren, die den verdreeven Koning een goed hert toedroegen, hem fchepen toefchikken mogten, of, om den handel meer fchyns te doen hebben, hunne fchepen, in zee, door de zynen, laaten neemen. Ernstig waarfchuwde hy de Regeering van Amsterdam hier tegen, in Hooimaand des jaars 1532. Doch zy verklaarde hiervan geene kennis te hebben, en beloofde 'er zorgvuldig tegen te zullen waaken. Kort hierna, beftoot Koning Christiaan zig over te geeven (q). Koning Fredrik deedt hem, eerst op 't Slot *Zonderburg*, bewaaren. Na dat hy, in 't jaar 1546, afstand van 't Deenfche Ryk gedaan hadt, werdt hy, op 't Slot *Kallenburg*, gezet, alwaar hy, tot aan zynen dood toe, die, in 't jaar 1559, voorviel, gevangen bleef. Zyne Gemaalin, *Izabelle*, was, reeds in 't jaar 1526, in *Vlaanderen*, overleeden (r). Christiaan hadt haar, in haar leeven, veel verdriets aangedaan. *Sigbritta*, Moeder van 's Konings byzit, *Duweke* of *Duifje*, een flegt Nederlandsch Vrouwspersoon, heerschte, onder oogluiking of goedkeuring des Konings, over de ongelukkige Koninginne (s). De Advokaat van der Goes, van haar, onder den naam

KARELII.
1531.

1532.

Zyn uiteinde.

(q) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 183.
(r) REIGERSB. II. Deel, bl. 414, 430.
(s) RUFFENDORF Inleid. tot de Hist. bl. 596, 598.

KARELII. naam van *Syburg*, gewaagende, noemt haar
 1532. ook *Boelscappe van den Coninck van Deenemerc-*
ken (t).

IX. Eer 't met Koning Christiaan dus verre ver-
 Onlust met Ko- liep, en zelfs al kort na zyn vertrek uit deeze
 ning Fre- Landen, waren de Hollanders, zynenthalve,
 drik. in de ongunst vervallen van Koning Fredrik,
 die 't hun zeer kwalyk nam, dat hy zynen mede-
 dinger, schoon huns ondanks, met geld en
 schepen, ondersteund hadden. Lubek en de
 andere Wendfche Steden, nydig over den
 Hollandschen Koophandel in 't Noorden, dien
 zy, by deeze gelegenheid, gaarne alleen tot zig
 trekken wilden, styfden Koning Fredrik in
 zyn ongenoegen. Hy gaf den anderen Ne-
 derlanderen vryheid, om in zyn Ryk te ko-
 men handelen, terwyl hy, met hulp der Lu-
 bekkeren, verscheiden 'Hollandsche Schepen,
 die de Zond door wilden, wegnam (y). Am-
 sterdam schreef, in Sprokkelmaand des jaars
 1532, uit den naam der Hollandsche Steden,
 aan de Regeeringen van Dantzig, Riga en
 Reval, om te onderzoeken, of men hun al-
 daar vryen Koophandel gunnen wilde, zo Ko-
 ning Fredrik en de Lubekkers hun diën mogten
 blyven verbieden. Dit schryven ondersteelt,
 dat zy middel moesten weeten, om de Zond
 of Belt vry te houden; waarvan zy ook, eer-
 lang, hun werk maakten. Doch wat antwoord
 'er van de drie Steden kwam, heb ik niet kon-
 nen ontdekken. Ook zegt men, met Fredrik,
 in onderhandeling te komen, en sloeg, ten
 dien

(t) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 163.

(y) VELIUS HOORN, N. 238.

dien einde, eene Byeenkomst te Hamburg, ^{KARELII.} voor, die, den tweeden van Bloei maand, ge- ^{1532.} houden zou worden, en op welke ook de Koning van Zweeden en de Lubekkers Gemagtigden zouden zenden. Doch deeze Byeenkomst werdt, tot in den Zomer, verschooven, en naar Koppenhage verlegd (w). Ondertuschen bleef men, hier te Lande, in geduurige bekommering voor eenen Kryg met de Oosterlingen (x).

In den aanvang van Bloei maand, deedt de Stadhouder de Staaten van Holland, in den Haage, beschryven, om hun voorbetaaling af te vorderen van de buitengewoone Beden, die, in de jaaren 1535 en 1536, eerst verschynen zouden. Hy verklaarde, dat de Keizer deeze penningen noodig hadt, om den Staat te vryen van eene schuld van vyftigduizend guldens, gemaakt om den Koning van Deenemarke 't Land te doen ruimen. De Staaten waren, in 't eerst, eenpaarig weigerig, oordeelende, dat men alle de ingewilligde Beden volstrektelyk behoeven zou, in den aanstaanden Oosterschen Oorlog. De Keizerlyke Gemagtigden bragten hier tegen in, dat de Keizer ook zwaar belast was, en, op de gewoone Beden, reeds geld opgenomen hadt, om den Turk tegen te staan. Doch de Staaten lieten zig niet beweegen. De Stadhouder vertoonde hun, in Hooimaand, dat de Keizer nu de Stigtische Knegten betaalde, gelyk de Staaten begeerd hadden, welke last, jaarlyks,

X.
De Stadhouder vordert voorbetaaling der ingewilligde Bede,

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 177, 179, 180.
VELIUS HOORN, bl. 238, 239.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 181, 182.

KAREL II.
1532.

lyks, dertienduizend eenhonderd vier-entertig ponden beliep, waarom men, zyns oordeels, in de verzogte voorbetaaling, behoorde te bewilligen. Dordrecht, boven andere Steden, ter oorzaake der Privilegien van 't Stapelregt, verplicht aan de Graaflykheid, en daarom doorgaans gereeder dan de anderen, om in de Graaflyke Beden te bewilligen, stemde, in Oogstmaand, tot de voorbetaaling. Doch alle de andere Steden en de Edelen zelfs bleven weigerig. De Stadhouder, ziende dat de meeste Leden niet te beweegen waren, verzogt toen, in de plaats van voorbetaaling, eene verzegeling van zeventienhonderd envyftig ponden jaarlyksche Losrenten: waartoe de meeste Leden eerlang hunne stem gaven, mids men de Koopers vonde buiten Holland, en in allen geval niemant noodzaakte, meer te koopen of op te brengen, dan zyn aandeel, volgens de Schildtalen, beliep. Amsterdam zou op zig zelf zegelen, naar ouder gewoonte. Doch Rotterdam en Alkmaar verklaarden, dat zy thans geenen raad wisten, om iets op te brengen (y).

Gebrek
aan Graa-
men.

Het stremmen van den Oosterschen handel veroorzaakte, ondertusfchen, groot gebrek aan Graanen, hier te Lande. In 't midden van den Zomer, goldt het last Rogge reeds zes-eneveertig goudguldens, dat toen een geweldige hooge prys was. En 't zou 'er nog hooger mede geloopen hebben, zo niet de Breemers, van tyd tot tyd, Koorn herwaards ge-

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 179, 181, 182, 183, 184, 185, 188.

gebragt hadden. Daarenboven, lagen 'er vier- KARELII.
 honderd Koopvaardyschepen stil, en tiendu- 1532.
 zend Bootsgezellen, die, met dezelve, naar
 de Oostzee plagten te vaaren, vervielen tot
 armoede (z). Deeze en diergelyke zwaarig-
 heden deden de Staaten van Holland verdagt
 zyn; op kragtdaadige middelen, om de Vaart
 naar 't Oosten te herstellen. Amsterdam sloeg, Voorflag
 al in Bloei maand, ter Staatsvergaderinge, van Am-
 voor, dat men „ beslag behoorde te leggen sterdam,
 „ op de Oosterfche goederen, hier te Lande, om veer-
 „ den Oosterlingen den handel, door alle de tig Oor-
 „ Nederlanden, verbiedende; dat men vier- logfche-
 „ duizend man, op veertig Oorlogfchepen, pen naar
 „ leggen moest, om eene Koopvaardyvloot de Oost-
 „ van ruim honderd Schepen te beveiligen, zee te
 „ die de helft meer manschap dan naar ge- zenden,
 „ woonte op moesten hebben; dat de Steden
 „ de Oorlogfchepen en 't geschut moesten le-
 „ veren; dat de Keizer de helft van de vier-
 „ duizend man moest betaalen, en de andere
 „ helft gevonden worden, uit een inkomend
 „ Regt van den twintigsten of vyftienden pen-
 „ ning op alle Oosterfche waaren (a).” Doch vindt
 deeze voorflag vondt geen' in- gang.
 Alleenlyk werdt 'er beslag op de Oosterfche goe-
 deren gelegd, schoon met weinig vrugt: alzo
 'er flegts één Kommisfaris toe was gesteld,
 die zo dra niet op de eene Plaats begonnen
 was, of de goederen werden, op de meeste
 anderen, vervoerd of verdonkerd (b).

Wat laater, leverde Amsterdam en de Wa- Ander
 ter-

(z) VELIUS HOORN, bl. 238, 239.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regiff. bl. 180.

(b) VELIUS HOORN, bl. 238.

KARELII. terlandsche Steden een ander Ontwerp, ter
 1532. Dagvaart, over. Men moest, oordeelden
 ze „ alle vaart, Westwaards zo wel als Oost-
 waards, verbieden, en zestig Oorlogsche-
 pen, met agtduizend koppen bemand, in
 zee brengen, om den Oosterlingen afbreuk
 te doen. De kosten deezer uitrustinge moes-
 ten, meenden ze, voor de helft, door den
 Keizer, voor een vierde, door 't Gemeene
 Land, en voor het overige vierde, door
 den Koophandel, gedraagen worden." Doch
 de Edelen, die geen belang by den Koophan-
 del hadden, wilden de Koopluiden, met de
 helft, en den Keizer, met de andere helft van
 de kosten, belasten, mids het Land den Kei-
 zer, des noods, ondersteunde. Dit smaakte
 ook den meesten anderen Leden. Men mag-
 tigde eenigen uit de Vergaderinge, om met
 de Landvoogdes, en met den Keizer zelf, op
 deezen voet, overeen te komen (c).

Toerus- **ting ter** Ondertusschen werdt de Vloot, in weinige
Zee. dagen, uitgerust en in zee gebragt. Elke Zee-
 stad leverde haar aandeel: Hoorn, onder an-
 deren, vyf Schepen. De Schouten en Bur-
 gemeesters der Steden monsterden 't Volk (d).
 Men hielt ook Uitleggers in de zeegaten, die
 de naaste Watersteden waarschuwen moesten,
 voor naderende vyandlyke Schepen. De op-
 gezetenen van Ter Schelling, Texel, en de
 andere Eilanden kreegen last, om geene sche-
 pen, dan die vrienden toebehoorden, binnen
 te lootsen, of over de stroomen te brengen.
 Men

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 181.

(d) VELIUS HOORN, bl. 238, 239.

Men zondt *Kruipers* of *Verfpieders* naar Noor- KARELII.
 wegen, Koppenhage, Lubek en andere Plaat- 1532.
 fen, om op de beweegingen des vyands agt
 te geeven. Amsterdam waarfchuwde, in de
 Hoofden, de Schepen, die van 't Westen
 kwamen, voor de aanslagen der Oosterlin-
 gen (e). Doch onder 't gebruiken van alle Vrede-
 deeze voorzorg, werdt de handeling
 egter niet verzuimd. Meester *Joes Amizon* te Kop-
van der Burgt en *Gerard Muller van Kampen*, penhage.
 Raaden des Keizers, en *Kornelis Bennink*, uit
 de *Vroedschap* van Amsterdam, toogen, in
 Zomermaand, naar Koppenhage, alwaar zy
 Koning Fredrik, die reeds kennis hadt van de
 toerusting in Holland, genegen vonden, om
 een *Verdrag* met hen te sluiten. Die van Lu-
 bek alleen fremden den handel, eenigen tyd;
 doch alzo zy, door de andere *Hanze-Steden*,
 werden tegenvallen, werdt de *Vrede*, ein-
 delyk, getroffen. De *Hollanders* beloofden
 Koning *Christiaan*, die toen in *Noorwegen*
 was, geen' onderstand te zullen doen, en zelfs
 de vaart, naar *Noorwegen*, te zullen ver-
 bieden. 't Laatste werdt, door het gevangen
 neemen van Koning *Christiaan*, welk kort
 hierop volgde, onnoodig. Voor 't einde van
 Hooimaand, kreeg men hier tyding van de
 geslooten *Vrede*. Zy verwekte eene algemeene
 vreugde niet flegts; maar zo groot eene
 daaling in de *Oosterfche* waaren, dat de *Rogge*
 van zes enveertig op twee entwintig *goudgul-*
dens, en de *Teer* van vyftig op dertien *gul-*
dens viel (f).

De

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regiff. bl. 182.
 (f) CHRON. VAN ELL. DE VEEB fol. 34.

KARELII.
1532.

De Stadhouder, terstond hierna, de Staa-
ten, te Utrecht ter Dagvaart beschreeven heb-
bende, begeerde, dat het Land alleen de
kosten van de uitrusting der Oorlogschepen en
van de bezending naar Koppenhage op zig
neemen zou. Zy beliepen, met malkanderen,
omtrent vyfduizend guldens. Doch de Staa-
ten wilden alles, tot 's Keizers lasten, laten,
waar uit volgt, dat zy, op deezen voet, met
hem en de Landvoogdesse, overeen gekomen
waren. Alleenlyk toonden zy zig niet onge-
negen, om den afgezondenen naar Koppenha-
ge een vrywillig geschenk te doen (g). Hoe
dit geschil verder bemiddeld zy, is my niet
gebleeken.

XI.
Nieuwe
Oorlog
met de
Ooster-
lingen.

Doch de Vrede met Deenemarke en de
Hanze-Steden duurde niet lang. De Hollan-
ders hadden naauwlyks hunne Vloot ontta-
keld, en 't volk afgedankt, of Koning Fre-
drik, door de Lubekkers opgehitst, zocht stof
tot nieuwen twist. Doch alzo hy den Neder-
landschen Koophandel niet geheel misfen kon,
poogde hy, met Brabant, Vlaanderen en Zee-
land, vrede te houden, en alleen met Hol-
land te breeken. Hy hadt uitgerekend, dat
Christiaan de II, dien hy nu in zyne magt
hadt, hem, door hulp der Hollanderen, die
den verdreeven Vorst, geld, schepen en ge-
schut verschaft hadden, driemaal honderd-
duizend guldens schade hadt toegebracht; van
welke somme hy van Holland vergoeding vor-
derde, door een Gezantschap, alleen ten dee-
zen einde, herwaards gezonden. De Land-
voog-

voogdes, de Staaten van Holland, in Win-
 termaand, te Bergen in Henegouwen, ter
 Dagvaart beschreeven hebbende, stelde hun
 de klagte der Deenen voor. Zy overreedden
 haar ligtelyk, om 't geschil aan te merken, als
 den Keizer en de Nederlanden in 't gemeen
 betreffende, en niet Holland in 't byzonder.
 De Deenen hadden beweerd, dat de Koning,
 uit kragt van 't Verdrag, onlangs te Koppen-
 hage geslooten, regt hadt, om zyne schade,
 op Holland alleen, te verhaalen. Doch de
 Landvoogdes, anders onderrigt, verklaarde
 den Gezanten rondelyk „ dat de Koning, iets
 „ van byzondere Perfoonen te eischen heb-
 „ bende, hen, uit hoofde van 't Verdrag,
 „ alleen voor hunnen bevoegden Regter be-
 „ trekken kon, alwaar hem onverwyld Regt
 „ gedaan zou worden; doch dat het hem,
 „ zonder blykbaare krenking van 't Verdrag,
 „ niet vrystondt, zyne schade te verhaalen,
 „ op 't Land van Holland in 't gemeen. Deedt
 „ hy 't egter; hy moest zig verzekerd hou-
 „ den, dat de Keizer de zaak der Hollanden
 „ ren als de zyne aanmerken, en met alle de
 „ magt der Nederlanden en van Spanje zelve
 „ handhaaven zou.”

De Deenen zig hebbende laten verluiden,
 dat zy met Brabant, Vlaanderen en Zeeland
 in onderhandeling treden, en aan dezelve
 vryen Koophandel vergunnen wilden; zondt
 Vrouw Maria, terstond, verbod aan deeze
 Landschappen, om den Gezanten gehoor te
 verleenen. Ook verstondt zy niet, dat de
 Gezanten, met de drie Landschappen, zouden
 zoeken te handelen. Kort hierna, kwamen

KARL II.
 1532.

Ernstige
 taal der
 Land-
 voogdes-
 se tegen
 de Deen-
 sche Ges-
 zanten.

KARELII.
1532.

'er Brieven van Koning Fredrik aan Vrouwe Maria, vervuld met klagten, over geweigerd Regt. Ten zelfden tyde, schreef hy aan Antwerpen, Brugge, en Middelburg in Zeeland, hen noodigende, om zig van Holland te scheiden, en in zyn Ryk te komen handelen. Doch deeze Steden antwoordden, uit éénen mond, dat zy zig geheellyk gedroegen aan 't gene den Koning, door de Koninginne-Landvoogdesse, geschreeven zou worden. De Deensche Gezanten keerden naar huis, zonder hun oogmerk bereikt te hebben. Men bereidde zig, van wederzyde, wederom ten oorlog. Vrouw Maria zondt egter, in de Lente des volgenden jaars, *Henrik Willemszoon van Haarlem*, op 's Keizers kosten, naar Deenemarke, met last, om den Koning klaar en onvertogen antwoord af te vraagen, of hy de geflooten Vrede begeerde te onderhouden, of niet (*h*).

Water-
vloed.

De Slagtmaand des jaars 1532 was wederom, gelyk voor twee jaaren, ongelukkig voor Holland en Zeeland. Op den tweeden dier maand, stak 'er zo hevig een storm uit den Noordwesten op, dat de meeste Zeeuwsche Eilanden, en veele Polders en Dorpen, die naauwlyks wederom beverscht waren, ondervloeiden (*i*). In Holland, liep het water een voet hoog over de dyken: 't welk, in eene eeuw, niet gebeurd was. Ook braken 'er eenige gaten in den Westfrieschen dyk, die, ter oorzaake van de strenge vorst, welke hier kort op volgde, den gantschen winter niet ge-

(*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 189, 190, 191, 195.
(i) REIGERSE. II. Deel, bl. 433.

gestopt konden worden (k). Men verzogt ten KARELII.
 Hove om onderstand in geld, tot het boeten 1532.
 der geleeden' schade. Men wist, dat de Kei-
 zer, voorheen, die van Lodyke en anderen
 in Zeeland ondersteund hadt. Doch ik vind
 niet, dat de Hollanders thans iets verwier-
 ven (l). De Zeeuwen, die ook meer gelee-
 den hadden, werden, gelyk te vooren, we-
 derom geholpen. De Landvoogdes vergunde
 hun, uit 's Keizers naam, vier jaaren agter
 een, jaarlyks, tweeduizend vyfhonderd pon-
 den van veertig grooten van de Keizerlyke Be-
 de te mogen inhouden, om dezelve, tot her-
 stelling der Dykaadjen, te gebruiken (m). In
 verscheiden' Hollandsche en Zeeuwsche Steden,
 heerschte, ten deezen tyde, ook eene besmet-
 telyke ziekte. Te Zierikzee, sneuvelden, in
 drie maanden tyds, meer dan drieduizend men-
 schen (n). Te Rotterdam, was de sterfte ook
 zeer zwaar (o).

Onder 't drukken deezer rampen, werdt XII.
 Holland, zo men waande, van den kant van Vrees
 't Stigt, gedreigd met eenen onverwagten inval voor ee-
 val. In den aanvang van Lentemaand des nen inval
 jaars 1533, vernam men hier, dat 'er, tusfschen in Hol-
 Amersfoort en Utrecht, een groote hoop land naar
 Knegten byeen trok, welker getal, naar de den
 gerugten liepen, binnen weinige dagen, tot Stigt-
 drieduizend was aangegroeid. Wie deeze sfschen
 Knegten verzamelde, en wat men 'er mede 1533.
 voor-

(k) VELIUS HOORN, II. 239, 240.

(l) MR. AERT VAN DER GOES Regist. II. 188, 190, 192.

(m) BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 434.

(n) REIGERSB. II. Deel, bl. 432.

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. II. 188.

KAREL II.
1533.

Voor-
zorg hier
tegen.

voorhadt, wist niemant met zekerheid. Doch grooten en kleinen stelden vast, dat het op Holland gemunt was. Veelen dagten, dat de Lubekkers, met kennis van Hertoge Karel van Gelder, dit Volk hadden doen werven. Men verspreidde zelfs, dat de toeleg was, met het zelve, onverhoeds, 's Lands schepen te bemagtigen, of in den brand te steeken (p). Men oordeelde, dat de Gelderschen kennis van dit flinksch oogmerk hadden, en besloot, hierom, agt ik, eenige Harderwyker schepen, te Edam, aan te houden (q). De Raad van Holland gaf der Landvoogdesse en den Stadhouder terstond kennis van 't byeen trekken der vreemde Knegten, en beschreef de Staaten, in den Haage, tegen den veertien den van Lentemaand, hun vertoonende, dat men eenen inval in Holland van deeze gasten te dugten hadt, en dat men spoedig raad schaffen moest, om hen te keeren. De Staaten verzogt hebbende, 't gevoelen des Raads, vooraf, te mogen verstaan, antwoordde deeze
 „ dat de Raaden blootelyk gelast waren, om
 „ het regt te bedienen, en geen geld noch
 „ gezag hadden, om eenen vreemden hoop
 „ Krygsvolk te doen scheiden, veel min ee-
 „ nige Knegten in dienst, om denzelven, met
 „ geweld, te verjaagen; doch dat de Staaten
 „ een klein getal Knegten uit de Landzaaten
 „ moesten aanneemen, en dezelve leggen
 „ aan de Watering van de lange Weide, die
 „ de vyand door zou moeten, zo hy 't op
 „ Hol-

(p) VELIUS Hoorn, bl. 242.

(q) J. SCHRAASART Beschryv. van Harderw. II. Des', bl. 69.

„Holland gemunt hadt." Men stemde, ter- KARLII.
 stond, tot het werven van zeshonderd Kne- 1533.
 gen, die drieduizend guldens, ter maand,
 zouden kosten. Amsterdam wilde, dat 'er
 tweehonderd Bootsgezellen onder zouden zyn,
 die den vyand van de schepen moesten wee-
 ren, zo hy voorhebben mogt, dezelve te
 overweldigen. Doch dit vondt de Raad on-
 dienstig. De Afgevaardigden der Staaten niet
 uiterlyk gelast zynde, werdt 'er, voor dat
 zy verslag aan de Steden gedaan hadden,
 niets bellooten. Dordrecht, Haarlem en
 Delft stemden, sedert, tot het opschieten
 van vyfhonderd guldens ieder, om zeshon-
 derd Knechten aan te neemen, op rekening
 der Bede, die te S. Jans misse verschynen
 zou. Leiden verklaarde, ter oorzaake van
 het sluiten van den Wolfstapel te Calais, nee-
 ringloos te zitten, en voor oproer van binnen
 bedugt te zyn, waarom zy niets opbrengen
 kon. Gouda, welk 't gevaar naast was, sprak
 van vyftienhonderd of zestienhonderd Kne-
 gen te werven, ten laste van den Keizer, waar
 toe men penningen wilde opneemen. Am-
 sterdam was, ter deezer Dagvaart, niet te-
 genwoordig. De Edelen ook niet, alzo zy
 den Advokaat hunne meening gezeid hadden,
 en zig verder aan den Raad gedroegen. On-
 dertusfchen waren de vreemde Knechten naar
 Wyk te Duurstede geweeken. Doch men
 vreesde, dat zy de Lek afzakken mogten;
 waarom men, langs de Stroomen, en vooral
 te Dordrecht, scherpe wagt hielt, en 't ge-
 schut op de schepen bragt. De Landvoogdes
 gaf den Graave van Buuren, Kapitein-Generaal,

KARELII raal, bevel, om met de Bende van Nasfau, die van Aarschot en de zyne naar de Hollandfche grenzen te rukken. Hoogftraaten zou ook met zyne Bende Paarden en vyftienhonderd Knegten, in drie Vendels verdeeld, derwaards trekken. De Kapitein van Urecht hadt duizend Knegten onder zig, en wist raad, om tweeduizend Boeren, zo goed als Knegten, in de wapenen te brengen. Al dit werd den Staaten, voor 't einde van Lentemaand, in grooten getale, ter Dagvaart befchreeven,

omftandig voorgelegd. De Raad verzogt, ter deezer gelegenheid, 't gene ook, voor eenige jaaren, reeds op het tapyt gebragt was, dat het Land een Besluit nam, om altoos tweeduizend, of ten minften eenduizend Knegten, op de Schildtalen, in dienst te houden. En Dordrecht verklaarde, tot eenduizend Knegten, al voorheen, last gehad te hebben. Van 's Keizers wege, zouden 'er tweehonderd Paarden bygevoegd worden. De Edelen waren 't met Dordrecht eens. Doch de andere Leden oordeelden „ dat men, 't

„ Land niet onderfteund hebbende, toen het „ geene Knegten in dienst hadt, het nog minder onderfteunen zou, als het duizend Knegten onderhieldt. Ook vreesden ze, dat de „ Keizer hen, voor 't betaalen zyner Paarden, zou laaten zorgen, en dat hy ook de „ Knegten niet zou willen voldoen, als zy, „ ten zynen dienfte, uitrokken. Nog waren „ zy bedugt, dat elk zyne vrienden, onder 's „ Lands Vendels, zou willen bevorderen, „ 't welk gefchaapen ftondt, oneenigheid „ onder de Leden te veroorzaaken.” De voor-
flag

De Raad van Holland poogt den Staaten geduurigen last van Krygsvolk op te dringen.

flag des Raads werdt, derhalve, van de KARELII.
hand geweest. 1533.

Midlerwyl, hadt de Kapitein-Generaal den Hertoge van Gelder vermaand, dat hy de vreemde Knegten zou doen vertrekken, hem te gelyk zynen dienst aanbiedende, om dezelve te helpen verjaagen. Hy lag nu reeds te Gorinchem. De benden van Nasfau waren te 's Hertogenbosch, en die van Hoogstraaten te Utrecht gelegerd. 't Schryven aan Hertoge Karel hadt zo veel gevolg, dat de vreemde Knegten, op zyn bevel, de Hollandsche grenzen verlieten en naar 't Stigt van Munster trokken. Doch omtrent het einde van Grasmaand, was 'er wederom een groote hoop op de grenzen samengerukt. De Staaten vreesden toen zelve, dat de Lubekkers dit Volk in dienst zouden neemen, alzo zy 'er, gelyk men dagt, geschut en geld onder hadden. Doch de vrees was ongegrond. De vreemde Knegten trok- De
ken allen, in Bloeimaand, af (*r*), naar Oost- vreemde
friesland. Hun waare toeleg, waarover men Knegten
hier te Lande zo groot eene bekommering vertrek-
hadt opgevat, ontdekte zig, door den tyd, ken.
volkomenlyk.

Wy hebben, in 't voorbygaan (*s*), aange- Hun waa-
tekend, dat Christiaan de II, Koning van re toeleg.
Deenemarke, in 't jaar 1531, een' hevigen
twist hadt bygelegd, tuschen Graave Enno
en Jonkheer Balthazar van Ezens, een' Oost-
friesch' Edelman. Deeze bevrediging nu was
van korten duur geweest. Balthazar hadt zig
naar

(*r*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 191, 192, 193,
194, 195, 196, 198, 200, 202, 203, 207.

(*s*) Bl. 35.

KARELII. naar Gelderland begeben, en den Hertog, die zig, reeds sedert eenigen tyd, gemengd hadt in de Oostfriesche geschillen, bewoogen, om hem het Adelyk Slot *Rozande*, by Arnhem, af te staan, en hem verlof te geeven, tot het werven van eenige manschap, om zyne vervallen' zaaken, in Oostfriesland, te herstellen. *Meinard van Ham*, een Geldersch Overste, deedt deeze werving zo heimelyk, dat niemant wist, wie ze gelast hadt. Hy legerde de Knegten op en omtrent de Veluwe, en veroorzaakte, hierdoor, de bekommering in Holland en in 't Stigt, van welke wy gewaagd hebben. Toen de hoop groot genoeg was, trok 'er Jonkheer Balthazar mede naar Oostfriesland. Hy sloeg, in Wynmaand, het Leger van Graave Enno, by *Jemmingen*. Naderhand, op nieuws door de Gelderschen gesterkt, behaalde hy nog eenige andere voordeelen, in Oostfriesland. En hierop volgde, in de Lente des jaars 1534, een verdrag, waarby de Hertog van Gelder merkelyke voordeelen bedong (†).

XIII. Kort na 't vertrek van Henrik Willemszoon van Koppenhage, kreeg men, hier te Lande, berigt, dat die van Lubek negen Oorlogschepen in zee hadden gebragt, en nog meer anderen gereed maakten. Men was, derhalve, voor 't neemen der Hollandsche schepen bedugt, of ten minsten voor 't sluiten der Zond, waarvan niet alleen groote schade voor 't Land, maar zelfs, gelyk in

VOO-

(†) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. XXXI. XXXIX. XLIV. LVII. bl. 659, 663, 665, 676. PONTANUS Libr. XI. p. 769—774.

voorige jaaren, opschuddingen onder de Bootsgesellen te wagten stonden. Om deeze nadeelen te voorkomen, stelden Amsterdam en de kleine Steden en Dorpen van Waterland, afzonderlyk, op 't einde van Lentemaand, zynde byeen gekomen, een Ontwerp op, welk zy, in 't begin van Grasmaand, den Edelen, grooten en kleinen Steden, met den Stadhouder te Dordrecht vergaderd, overleverden. De kosten van het zelve zouden, in vier maanden tyds, omtrent zestigduizend guldens belooopen. Doch de andere Steden waren weigerig, oordeelende dat de Oostersche Oorlog den Keizer alleen raakte, die van alle de Nederlanden, ten minsten van Brabant, Vlaanderen en Zeeland, zo wel als van Holland, onderstand vorderen moest. De Stadhouder wilde, dat Amsterdam en de Watersteden vyftig Oorlogschepen vooruit leveren zouden, en dat Holland de verdere onkosten zou draagen, zo ver zulks doenlyk ware, eer men den anderen Landen iets zou afvergen; alzo Holland 't meest by den Oosterschen Oorlog te lyden hadt. Doch Amsterdam en de Watersteden hadden hier geene ooren naar.

Terwyl men, in deeze onderhandeling, bezig was, kwam Henrik Willemszoon van Kopenhagen te rug. Hy hadt maar eens gehoor gehad by Koning Fredrik, die krank was; doch klaarlyk begreepen, dat hy, op Holland alleen, de schade, hem aangedaan, verhaalen wilde; oordeelende hy, dat het jongste Verdrag hem hiertoe regt gaf, en 't zig niet kreunende, hoe de Koningin-Landvoogdes

KARLII.
1533.

KARELII. des en derzelver Raad het mogten uitleggen.
 1533. Zo verstoord was hy, dat hy de Koningin niet wederom deedt groeten, en den Hollandfchen Gezant slegts eenen beslooten Brief aan haar medegaf, opgevuld met dreigende uitdrukkingen.

Thans lagen 'er nog vyf-encyftig Koopvaardyschepen te Dantzig, voor welken men zeer bekommerd was. Men besloot, derhalven, in de eerste plaats, de Landvoogdes te verzoeken, dat het verbod der vaart, welk den vyftienden van Grasmaand uit was, tot den vyftienden van Bloeimaand duuren mogt; dat de goederen der Lubekkeren met derzelver aanhang, op éénen dag, in Brabant, Vlaanderen, Holland en Zeeland, beslaagen mogten worden; en dat men de *grootte Meesters*, zo noemde men de voornaamste Reeders, ten Hove beschryven wilde, om hunne gedagten, op 't stuk der Zeevaart, open te leggen. De Landvoogdes besloot tot het verbod der Zeevaart naar 't Oosten en tot het beslaan der Oosterfche goederen. Doch de Dagvaart der Reederen hieldt zy in bedenken. Vervolgens, nam men, op eene Dagvaart in den Haage, 't stuk der toerusting te zee in overweeging. De Edelen wilden: „ dat Amsterdam en de „ Watersteden dertig grootte Oorlogschepen „ zouden leveren, voorzien met het beste „ geschut van vierhonderd schepen, die zy, „ ten deezen tyde, nog wel hadden; dat men „ twaalfhonderd Bootsgezellen en drieduizend „ Knegten op deeze schepen leggen zou, en „ voor 't gene dezelve, in de eerste maand, „ zouden kosten, vier of vyfduizend ponden, „ over

Toerusting te water.

„ over Holland, omflaan, tot het handgeld KARELIE.
 „ van twee Filips guldens voor ieder; de 1533.
 „ mondbehoefden zou men borgen: dat men
 „ de Landvoogdes moest verzoeken, om een'
 „ Admiraal over de Vloot te stellen, alzo de
 „ oorlog 's Keizers oorlog was, en dat zy,
 „ geld behoevende, zulks van de vier Land-
 „ schappen, belang hebbende by den Oos-
 „ terschen handel, geliefde te eischen, in welk
 „ geval, Holland zig wel zou kwyten." Dor-
 „ drecht, Delft en Amsterdam vielen terstond
 den Edelen toe. Haarlem, Leiden en Gou-
 da wisten geenen raad, om spoedig veel gelds
 byeen te brengen; maar in vier of vyfduizend
 guldens, zouden zy hun aandeel leveren. Doch
 de Watersteden wilden geene schepen leenen,
 zonder 'er huur van te trekken: waartoe de
 andere Leden niet konden verstaan. Einde-
 lyk, besloot men, dat de schepen, by voor-
 raad, gereed gemaakt zouden worden; 't welk
 omtrent agt-entwintighonderd guldens kosten
 zou, met welken, men de Landvoogdes zou
 zoeken te belasten. De Afgevaardigden der
 Staaten, met dit Besluit, ten Hove getrokken
 zynde, verzogten „ dat de Landvoogdes der-
 „ tig groote Schepen en twaalf Barken in zee
 „ wilde doen brengen, en een' goed' Admiraal
 „ over dezelveu stellen, konnende men, in
 „ Holland en in Friesland, mindere Bevel-
 „ hebbers genoeg vinden." Zy voegden 'er
 by „ dat de Staaten, als dan, by leeninge,
 „ zouden opbrengen twaalfduizend guldens,
 „ mids de Landvoogdes de Vaart naar Oos-
 „ ten en Westen verboodt, tot dat 's Keizers
 „ Vloot in zee zou zyn." De Landvoogdes,

KARELII.
1533.

na eenige dagen beraad, begeerde, dat de Staaten de twaalfduizend guldens, by leeninge, voor eerst, zouden opbrengen; dat zy zig, wyders, borg stellen zouden, voor de Scheephuure en mondbehoefsten, mids men beloofde, hen van betaalinge te zullen vryen. Zy zou een' goed' *Overkapitein* of Admiraal aanstellen, en 's Keizers geschut naar Holland zenden, om op de Vloot gebruikt te worden. Ook zou zy verbieden Oostwaards te zeilen; doch de Vaart naar 't Westen en de Haringvischery wilde zy wel toelaaten. Evenwel oordeelde zy, dat de Vloot eerst in gereedheid gebragt zyn moest, waarom zy alle schepen in beslag zou doen neemen, om, uit dezelve, bekwaame Oorlogschepen te kiezen. De Afgevaardigden der Staaten verklaarden, hierop, dat zy tot niets verders dan tot eene leening van twaalfduizend guldens gelast waren. Die van Enkhuizen, Edam en Monnikendam vertrokken, ondertuschen, heimelyk van Brusfel, om hunne Schepen, voor 't beslag, in zee te brengen, en niet ten oorlog te dienen. Doch de andere Afgevaardigden schreeven, in alleryl, aan den Raad van Holland, om hun dit te doen beletten. Zy bleeven, midlerwyl, ten Hove; by den Stadhouder aanhoudende, op het aanstellen van eenen Admiraal, en op het afzenden van 't geschut, welk men beloofd hadt. Doch de Stadhouder was thans zeer onvergenoegd op de Staaten, om dat zy, de voorspraak van andere Heeren verzogt hebbende, hem scheenen te mistrouwen, 't welk hy hun dreigde, door 't scherp invorderen der ingewilligde Bede, betaald te

zul-

Mis-
noegd-
heid des
Stadhouders
op
de Staaten.

zullen zetten. Doch zy gaven hem goede woorden, verzoekende, dat men, voor alle dingen, Holland alleen niet met den last des oorlogs bezwaard laten wilde, ten ware 'er, veelligt, hoop van Vrede mogt zyn, welke men voor hun verborgen hieldt. Voorts verklaarden zy, dat zy de andere Heeren alleen hadden aangezocht, om de goede zaak te beter voort te zetten, niet uit mistrouwen op den Stadhouder. Hoogstraaten liet zig, hiermede, naar 't schein, gezeggen, belovende zyn best te zullen doen, om Holland uit den oorlog te houden.

KARELII.
1533.

1533
1533
1533
1533
1533

Het sammelen ten Hove, veroorzaakt door de tweedragt der Heeren, deedt de Staaten, op 't einde van Bloeiimaand, in den Haage, vergaderd, een Besluit neemen, om de Landvoogdes wat ernstiger te dringen, tot het voortzetten van den oorlog, uit 's Keizers naam. Koning Fredrik was nu overleeden, en de Vredehandeling, met zynen Zoon en Opvolger, *Christiaan den III*, op eenen goeden voet gebragt. 't Kwam 'er thans alleenlyk op aan, om die van Lubek tot reden te brengen. Deezē wisten, tegen 't verbod, de Oostersche waaren, over Hamburg, in de Nederlanden te voeren, en 't voordeel, dat hun hiervan kwam, felde hen in staat, om den oorlog lang uit te houden. Vlaanderen en Zeeland waren ten Haring gevaaren, terwyl de Vischery, in Holland, verboden was, 't welk hier voor oproer onder 't gemeen deedt vreezen. Amsterdam en de Watersteden hadden de Oorlogschepen reeds in gereedheid gebragt, en tot de eerste maand huir drieduizend guldens

XIV.
Vrede-
handeling
met Dee-
nemarke.

1533
1533
1533
1533
1533

De Staa-
ten van
Holland
zoeken
den oor-
ver-

KAREL II.
1533.

log tegen
de Lu-
bekkers
voort te
doen zet-
ten.

verschooten. Nu vonden zy zig buiten staat, om meer op te brengen. Ook wisten zy geen antwoord te geeven, op een' voorslag van die van Hamburg, om de geschillen, tuschen Holland en de Lubekkers, te bemiddelen. At dit gaf den Staaten gelegenheid, om der Koninginne de volgende vyf punten te laten voorlaan: 1. Of zy zou gelieven eenen Admiraal aan te stellen; 's Keizers geschut op de Vloot te doen brengen, en de andere Nederlanden, op 't stuk des oorlogs, te beschryven; alzo, zonder dit, geen oorlog gevoerd kon worden, en Holland de penningen, tot hier toe verschooten, vergeefs gespild zou hebben. 2. Of zy al wat van Lubek over Hamburg of andere Plaatsen in deeze Landen kwam voor goeden prys geliefde te verklaaren. 3. Of zy de Vischery den Hollanderen, zo wel als den Vlaamingen en Zeeuwen, geliefde te veroorlooven. 4. Of zy de Oorlogschepen geliefde te ontslaan, of anders, wegens de huur, met dezelve, overeen te komen. 5. Welk antwoord men die van Hamburg geeven zou, op de aanbieding van bemiddeling der geschillen met de Lubekkers.

Gerard
van Mer-
kere
wordt
Admiraal
der Hol-
landsche
Vloote.

De Landvoogdes, geperst door de Afgevaardigden van Holland, voldeedt hen op eenigen van deeze punten. Zy stelde *Gerard van Merkere*, voorheen Admiraal van Vlaanderen, over de Hollandsche Vloote, belovende hem, nevens Hoogstraaten, met dertigduizend guldens, naar Holland, te zullen zenden, om de uitrusting voort te zetten. Zy verboodt, behalve de Vaart naar 's

Oos.

Oosten (u), den invoer der Oostersche waaren, door Lubek over Hamburg, op verbeurte dier waaren. Wegens de Vischery, be-
 tuigde zy, te verwagten, dat dezelve, als de Oorlogschepen in zee waren, voor alle de Landen, wederom vry zou kunnen zyn. Aan Hamburg, kon men, haars oordeels, schryven, dat 'er, eerst een Bestand voor drie maanden geslooten zynde, eene Dagvaart, binnen die Stad, kon gehouden worden, om op dezelve, ware 't mogelyk, op den voet der oude Overeenkomsten, eene bestendige Vrede te sluiten. Doch gelukte dit niet, dan moesten partyen, na 't eindigen van 't Bestand, zes weeken tyd hebben, om lyf en goed te bergen. Van 't beschryven der andere Nederlanden, sprak zy niet. Ook kwam 'er geen geschut van den Keizer. Brugge, Middelburg, Zierikzee en Veere, die 't in bewaaringe hadden, wilden 't niet laten volgen. Brugge gaf voor, dat het der Stad toekwam. De andere Steden behielpen zig, met diergelyke voorwendfels. Zy zogten Holland alleen met den Oosterschen oorlog belemmerd te laten, en ondertuschen den Oosterschen handel naar zig te trekken, ten nadeele van Holland. De Oosterlingen roonden zig hier genegen toe. In den Zomer, kwamen 'er verscheiden' Schepen van Dantzig in Zeeland aan, 't welk het Hof, onaangezien het Verbod, oogluikende toeliet.

KAREL II.
1533.

De Oostersche Kryg werdt, eerlang, on-
 vermydelyk voor Holland. Hoogstraaten en
 de

Men
poogt
Holland

(u) Repert. der Plakaat. bl. 27.

KARELII.

1533.

den
meesten
last des
Ooster-
schen
Krygs op
te drin-
gen.

de Admiraal, eenen Staat van Oorlog heb-
bende opgemaakt, verscheenen, met denzel-
ven, op eene Dagvaart, die, tegen 't einde
van Hooimaand, te Amsterdam, beschree-
ven was. Hier vertoonde de Stadhouders
„ dat het Hof hem derigduizend guldens ter
„ hand gesteld hadt, tot de beraamde uitrus-
„ ting; dat hy geenens kans zag, om meer
„ te verkrygen, en dat de kosten, in twee
„ maanden, wel zeventigduizend guldens be-
„ loopen zouden; dat hy, hierom, van de
„ Staaten vyftigduizend guldens begeerde,
„ die, als 'er de gewoone en buitengewoone
„ *gratien* of kwytfehellingen afgetrokken
„ waren, naauwlyks dertigduizend guldens
„ blyven zouden. Hy voegde 'er by, dat hy,
„ hierop *Consent* hebbende, terstond met de
„ begonnen' toerusting zou voortvaaren.” Uit
deezen voorflag des Stadhouders, konden de
Staaten ligtelyk bevroeden, dat men, eens
dertigduizend guldens geschooten hebbende,
den gantschen verderen last des oorlogs, op
Holland alleen, zou laten aankomen, 't welk
hun, met reden, onverdraaglyk scheen. Zy raad-
pleegden hierop, onderling, met allen ernst.
De Edelen oordeelden, dat men, wanneer de
Schepen wederom uit zee kwamen, alleenlyk
betaalen moest 't gene dezelve meer dan 's
Keizers dertigduizend guldens gekost hadden,
waarin Holland, nevens de andere Nederlan-
den, zyn aandeel opbrengen moest, zynde,
naar ouder gewoonte, een vyfde van 't ge-
heel met Zeeland. Dordrecht was wederom
gereed in 't bewilligen, mids gevolg hebben-
de van 't meerderdeel der Staaten. Har-
lem,

lem, Delft, Leiden en Gouda, geen en raad weetende om geld te vinden, waren weigerig. Amsterdam beklagde zig, over de reeds gemaakte kosten, die nu al meer dan twintigduizend guldens beliepen; doch toonde zig egter gereed ter bewilliging, zo de meeste Leden 't ook zo konden begrypen. Men moet aanmerken, dat deeze Stad groot belang hadt by den Oosterfchen handel, zynde aldaar thans reeds de voornaamste Koornmarkt van Holland (v). De kleine Steden, Rotterdam, Schiedam en Alkmaar, vertoonden haare armoede. De Keizerlyke Gemagtigden de Leden dringende tot bewilliging, sloegen eenige Steden voor, dat men vyftigduizend guldens zou kunnen ligten op de Bede, die, in 't jaar 1535, verschynt zou, waar op zy fors genoeg hernamen „ dat de „ Keizer, geld willende ligten op ingewillig- „ de Beden, zulks den Steden niet behoefde „ te vraagen.” Men scheidde, derhalve, zonder tot besluit te komen. De Stad Delft deedt openlyk aantekenen, dat zy nimmer iets tot de kosten van deezen Oorlog draagen zou. Zo veel scheelde het, of eene Stad belang hadt by den Oosterfchen handel, of niet.

Tegen den tienden van Oogstmaand, was 'er wederom Dagvaart beschreeven, te Amsterdam. Hier deedt de Stadhouder, op dat wy ons van de woorden van 's Lands Advokaat van der Goes bedienen, de Steden elk afzonderlyk spreekende en hoorende, *grooten erbeyt ende listen, meer dantot geen en tyde, 't welck*

(v) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 179.

KAREL II.
1533.

Amsterdams belang by den Oosterfchen handel.

con-

KARELH. *conscientie* was. Eindelyk bragt hy te wege,
1533. dat de Leden allen, behalve Leiden, op den
 twintigsten, in de gedaane Bede bewilligden.
 De *Akte*, die van dit merkwaardig Consent
 gegeven werdt, luidt, van woord tot woord,
 als volgt:

*Akte of
 Consent
 van vyf-
 tich duy-
 sent Pon-
 den tot
 toeree-
 ding van
 Scepen
 contra
 Lubeek.*

„ Die Gedeputeerden van den Eedelen ende
 „ vyf grote Steden van Hollant als Dordrecht,
 „ Haerlem, Delft, Amsterdam ende der Gou-
 „ de, gehoirt hebbende die Petitie van onse
 „ genadichste Vrouwe die Coninginne als Gou-
 „ uernante ende Regente, in den name ende
 „ van wegen der Keyserlicke Majesteyt hem-
 „ lieden gedaen by den Graue van Hoichstra-
 „ ten, Stadhouder van Hollant, Zeelant &c.
 „ omme te hebben die somme van vyftich
 „ duysent Ponden van veertich groten 't pont,
 „ te betaelen d' een helft Kersmisse, ende d' an-
 „ der helft St. Jans Misse beyde naestcommen-
 „ de, om daer mede toe te redene een Armée
 „ van Scepen ter Zee tot straffinge van die
 „ van Lubeek, zynder Majesteyds rebelle vyan-
 „ den, ende dat by veele redenen hemlieden
 „ in 't lange geremonstreert. Ende al ist zoe
 „ dat dese Oorloge roert syne Majesteyt ende
 „ by consequentie allen synen anderen landen,
 „ zoe dat geen redene en es, dat de voirsz.
 „ van Hollant meer dan d'ander Landen hier
 „ inne gemolestreert worden. Nochtans om
 „ syne Majesteyt t'asisteren ende te gelieuen,
 „ gelycken sy in veele voirliden-faken belieft
 „ hebben. Soe Consenteren die voirsz. Ge-
 „ deputeerden, elck zoe veel in hemlieden es
 „ in de voirsz. Petitie, mit conditie dat men
 „ hemlieden ter cause van de voirsz. oorloge,
 „ noch

„ noch geenen anderen, meer noch vorder **KARELII.**
 „ molefteren of yet eysfchen fal, dan anderen **1533.**
 „ Landen, in welcken geuallen zy mit heur-
 „ lieder gewoonlicke portie volftaen sullen.
 „ Ten tweeden, dat die Knechten ende Boets-
 „ gefellen comende vuyter Zee nyet gaerden
 „ noch ouerlast in defen landen doen en sullen
 „ of indien ter contrarie geschiedde, zoe zullen
 „ die voirsz. Gedeputeerden van dit Consent
 „ ongehouden blyuen, ende en sal voir geen
 „ consent geacht worden. Ten derden, dat
 „ des Keyferlicke Majesteys Penningen tot
 „ dertich duifent ponden eerst ende alvoiren
 „ in de voirsz. Armée geemployeert sullen
 „ worden, sulcx dat indien enich bestant ge-
 „ maect worde, of dat die luyden van oirloge
 „ binnen twee maenden vuyter Zee keerden
 „ by storm of fortune, dat de voirsz. Gedepu-
 „ teerden, naer aduenant datter ouerschier,
 „ ontlast sullen blyuen, sonder vorder gehou-
 „ den te syne, ofter te cort quame, dan als
 „ voirsz es. Ende dat men gracelicken som-
 „ meren ende executeren sal den Onderfaten
 „ van de voirsz. Consente. Welck Consent
 „ mitter voirsz. Conditien die voirsz. Stadhou-
 „ der geaccepteert heeft op ten 20 Augusty
 „ Anno 1533. binnen der Stad van Amster-
 „ dam, ter presentie van den voirsz. Gedepu-
 „ teerden, my tegenwoirdich als Advocaat.
 „ Ende ick hebbe myn Heere den Stadhou-
 „ der dese Aste gegeuen onder myn hand-
 „ teycken.”

Terftond hierna, werdt het verlos, aan som-
 migen verleend, om, over Hamburg en Lu-
V. DEEL. **E** bek,

KARELII. bek, op de Oostzee te handelen, wederom in-
 1533. getrokken (*w*). De Vloot, onder 't Opper-

De Vloot
 raakt in
 Zee, en
 houdt de
 Zond o-
 pen.

Bestand.
 1534.

bevel van Gerard van Merkere, geraakte ein-
 delyk, in Herfstmaand, in zee, koers zettende
 naar de Zond, die zy, eenen tyd lang, ge-
 slooten hieldt, geenen anderen dan Neder-
 landsche Schepen vergunnende, door dezelve,
 uit en in de Oostzee, te komen. De Lubek-
 sche Vloot, geboden door *Markus Meyer*,
 hieldt zig, omtrent de Elve, ver genoeg buit-
 ten schoots. De Hollandsche keerde eerlang
 naar huis, en in de Lente des volgenden jaars
 (*x*), werdt 'er een Bestand met de Lubekkers
 en een Verbond van Koophandel, voor den
 tyd van dertig jaaren (*y*), met den nieuwen
 Koning van Deenemarke, geslooten (*z*). De
 Vloot hadt toen uitgediend; doch over 't draa-
 gen der kosten deezer uitrustinge, die, voor
 den Keizer, meer dan tweehonderdduizend
 guldens beloopten hadden (*a*), viel merkelyk
 verschil, tusfchen Hoorn en de Dorpen onder
 de Stad gehoorende (*b*). De meeste Steden
 rekenden zig egter gelukkig, dat zy van deezen
 lastigen Kryg ontslaagen waren.

XV.
 Vryheid
 van
 Gods-
 dienst in
 Duitsch-
 land.

In Duitschland, hadden de Protestanten, on-
 dertusfchen, eenige vryheid gekreegen. De
 Turksche Keizer, *Soliman*, na 't verflaan van
 Koning Lodewyk, Hongarye byna geheel
 heb-

(*w*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 194, 195, 197,
 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,
 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215.

(*x*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 443.

(*y*) *Chart. van Brabant te Vilvoorde. Negende Onderkasfe*,
 getek. B.

(*z*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 217, 220.

(*a*) *Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl.* 224.

(*b*) VELIUS HOORN, *bl.* 242.

hebbende afgelooopen, dreigde het Aartsheer-^{KARELII.}
 togdom Oostenryk, met eenen inval, dien Ka-^{1534.}
 rel de V. niet keeren kon, zo de Protestant-
 sche Vorsten hem onderstand bleeven weige-
 ren. Hy hadt zig in, den aanvang des jaars
 1532, met geen ander oogmerk, naar Duitsch-
 land begeven, dan om deze Vorsten te be-
 weegen, tot het verleenen van eenen merke-
 lyken onderstand, tegen de Turken. 't Ge-
 lukte egrer niet, voor dat hy hun de vrye oe-
 fening van den Godsdienst, tot op het houden
 eener algemeene Kerkvergaderinge, hadt toe-
 gestaan (c). In 't kort, hadt hy toen een
 Leger van negentigduizend Knegten en der-
 tigduizend Paarden op de been, welk de schrik
 zo zeer onder de Turken bragt, dat Soliman
 met zyne benden, in den Herfst, naar Kon-
 stantinopel te rug trok. Doch de vryheid
 van Godsdienst, welke de Keizer in Duitsch-
 land hadt moeten toestaan, werdt, in de Ne-
 derlanden, nog in zo verre geweigerd, dat
 men zelfs 's Keizers Plakaaten, wegens dee-
 ze vryheid, in Duitschland, uitgegeven, hier
 te lande, *op straffe van lyf en goed*, niet mogt
inbrengen, houden, verkoopen of leezen (d). Ook
 begon men, omtrent deezen tyd, in Holland,
 heviger te yveren tegen de Herdoopers of
 Doopsgezinden, onder welken, zig ook lui-
 den onthielden, die, met reden, by de Over-
 heid in 't oog liepen, en in en na het jaar, in
 welk wy nu getreden zyn, zo veel gerugts in
 Holland maakten, dat wy niet nalaaten kon-
 nen,

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. H. p. 87, 88.
 SLEIDANUS Libr. VIII. p. 205, 210.

(d) Repert. der Plak. van Holl. bl. 27.

KAREL II. 1534. nen, van hunne bedryven, hier en hier omtrent, een omftandig verhaal te doen.

XVI.
Oor-
fprong
der Her-
doope-
ren of
Doops-
gezin-
den.

Omtrent het jaar 1522, of wat vroeger, deden zig, in Zwitferland, onder de Zwinglifchen, en in Saxen, onder de Lutherschen, eenige luiden op, die de Hervorming, met uitsluiting van den Kinderdoop, wilden invoeren: hierin verſcheiden' vroeger' Hervormers navolgende, die, al van de elfde en twaalfde eeuwe af, den Kinderdoop hadden veroordeeld (e). Men wil, dat sommige voornaame Hervormers en Zwinglius zelf, in 't eerst, niet vreemd geweest zouden zyn van het affchaffen des Kinderdoops. Doch hiervan is my geen zeker blyk voorgekomen. Vaster gaat, dat 'er Gemeenten geweest zyn, in welken men beide bejaarden en kinders doopte, en 't niemant kwalyk nam, dat hy zyne kinders ongedoopt liet. De voortanders des bejaarden Doops, die zig federt *Doopsgezinden* genoemd hebben, kreegen, om dat zy zulken, die in hunne jongkheid gedoopt waren, niet voor gedoopt hielden, en op nieuws doopten, den naam van *Herdoopers*, met welken wy hen, in navolging der gefchiedeniften deezer' tyden, ook doorgaans benoemen zullen. De Saxifche Herdoopers, onder welken, *Nikolaas Stork*, *Thomas Muntzer* en *Markus Stubner*, boven anderen, berugt geweest zyn, gaven breed op van bovennatuurlyke verlichtingen en ontdekkingen. Doch van de Zwitferfchen, onder welken, *Koenraad Grebbel*,

(e) Voyez FLEURY Hist. Ecclef. Tom. XII. p. 447, 565, 575. Tom. XIV. p. 184, 251.

bel, *Felix Mantz* en *Jurgen Blaauwrok* de voor- KARELII
 naainsten waren, vindt men dit, of niet, of 1534.
 spaarzaamlyk (f), gemeld. Grebbel en Mantz
 raakten, met Zwinglius, in geschil, over den
 Doop: waarop een Plakaat, te Zurich, uit-
 kwam, by welk ieder, die zig herdoopen liet,
 of zyn kind den doop onthieldt, eene boete
 van een mark zilvers werdt opgelegd (g). Hier
 by bleef het niet. Zwinglius dreef door, dat
 men de Herdoopers aan 't leeven komen moest,
 en Mantz was de eerste, van wien men ge-
 meld vindt, dat hy, in 't jaar 1526, te Zu-
 rich verdrongen werdt (3). Dus streng han-
 delden de Hervormden zelve, met hen, die
 't stuk der Hervorminge een weinig anders
 dan zy begreepen. Blaauwrok werdt, wat laa-
 ter, in Tyrol verbrand (h). In 't jaar 1527,
 werden ook eenige Doopsgezinden in Holland,
 en dus door Roomschegezinde Regters, ten
 vuure veroordeeld (i). En in 't jaar 1531,
 wel

(f) SLEIDANUS *Libr. VI. p. 146.* G. DE BRES Wortel der
 Herdooperen I. *Boek, Cap. VI. f. 36.*

(g) Doopsgez. Martel. boek II. *Deel, bl. 3.*

(h) Doopsgez. Martel. II. *Deel, bl. 21.*

(i) Doopsgez. Martel. II. *Deel, bl. 13.*

(3) Zie J. H. V. P. N. *Beginf. der Scheuringe*
onder de Doopsgezinden, bl. 4. De Schryver, die
 zynen naam, onder deeze letters, verbergt, schynt
Karel van Gend geweest te zyn, alzo hy, bl. 37,
 zegt, dat hy, in de *Embder Disputatie*, Schryver der
 Doopsgezinden was. En deeze Schryver was Karel
 van Gend. Zie *Embder Protocol*, f. 369 verso en 370.
 Ik vermoed, dat hy dezelfde Karel was, van wien
 URBO EMMIUS (*Rer. Friso. Libr. LIX. p. 924.*) een
 aegt getuigenis goeft, en, onder anderen zegt, dat hy,
 in 't jaar 1544, te Leiden, in hegtenis gefmeeten zynde,
 verscheiden Herdoopers, die niet van zyne gezindheid
 waren, beklapt heeft.

KARELII, wel negen mannen te gelyk, van Herdooperye beschuldigd zynde, uit Amsterdam, naar den Haage gevoerd, en aldaar onthalsd (k).
 1534. Veelen van deeze luiden gaven blyken van een vroom en godvrugtig gemoed. Doch onder de Saxifche Herdoopers dedden 'er zig eenigen op, die van eenen anderen geest gedreeven scheenen. Stork en Muntzer leerden, „ dat de weereld, in 't burgerlyke en in 't „ kerkelyke, tot hiertoe, door de boozen was „ bestierd; doch dat 'er een andere tyd op „ handen was, in welken God een heilig „ volk, in plaats van dit, welk hy beslooten „ hadt te verdelgen, verwekken zou.” Muntzer sloeg zelf de hand aan deeze verdelging, zig, in 't jaar 1525, voegende by de Thuringer Boeren, die tegen de Overheid waren opgestaan. Doch hy werdt gevangen en ter dood gebragt, waarna de opstand gedempt werdt (l). Zyne Leer hadt, ondertusschen, eenigen opgang gemaakt. *Melchior Hofman*, een zyner aanhangeren, omtrent het jaar 1531, uit Duitschland, te Embden, gekomen, zondt, van daar, eenigen, als Leeraars, uit, naar Westfalen, naar Friesland, naar Holland, en elders. Vervolgens, *Jan Trypmaaker*, in zyne plaats, hebbende aangesteld, trok hy naar Straatsburg, alwaar hy, gevat zynde, in de hegtenis overleedt. Trypmaaker begaf zig, sedert, naar Amsterdam, van waar hy, insgelyks gevangen genomen zynde, naar den Haage gevoerd, en met nog zes of zeven an-

(k) E. DE VEER Chron. f. 33. 360. 130. 242. 261. 41
 (l) L. CAMERAR. Vita Melanchit. p. 43. L. HORTENS. de
 Tumul. Anabapt. in Coll. S. SCARDII Tom. II, p. III. 299.

deren, dezelfde, waarschynlyk, van welken KARELII.
1534.
 wy hier boven gewaagd hebben, gedood werdt. Doch uit zynen aanhang, stondt, ten deezen tyde, op, *Jan Matthyszoon*, een Bakker van Haarlem, die zich voor Enoch, den tweeden Getuigen, uitgaf, Hofman nabootsende, die voor Elias hadt willen gehouden zyn. Jan Matthyszoon, zyne Vrouw, wat te bejaard, hebbende laten zitten, begaf zig, met eene schoone en jonge Brouwers Dogter, die hy verleid hadt, naar Amsterdam, van waar hy eenigen, twee aan twee, uitzondt, om te leeren. *Bartholomeus Boekbinder* en *Dirk Kuiper* trokken naar Friesland, doopende, te Leeuwarden, onder verscheiden anderen, *Obbe Philips*, uit wiens eigen Bekentnisse, wy dit verhaal ontleenen; heñ tevens, door oplegginge der handen, tot Leeraars aanstellende. *Menno Simonsz*, naar wien de Doopsgezinden, sedert, *Mennoniten* genoemd zyn, is, door deezen zelfden Obbe, tot Leeraar aangesteld. Doch dit gebeurde laater. Te gelyk met Bartholomeus Boekbinder en Dirk Kuiper, werden *Jan Bokelszoon van Leiden* en *Gerrit Boekbinder* naar Munster afgezonden (m), alwaar zy, in Slagtmaand des jaars 1533, aankwamen.

De Hervorming was hier, niet lang geleeden, ingevoerd, door *Bernard Rotman*, wien men zes Kerken vergund hadt, terwyl de Roomschegezinden de Domkerke alleen inhielden. Het Verdrag was, niet alleen door de XVII,
Munster
wordt,
door de
Herdoopers,
o-
vermeesterd.

(m) Bekenten. van OBB. PHILIPS, bl. 3, 4, 5, 11, 13, 15, 21. [agter 't Beginf. der Scheur. ond. de Doopsgez. bl. 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53.]

KAREL II. de Wethouderschap, maar zelfs door *Franciscus*, *Graave van Waldeck* en *Bisshop van Munster*, bekrachtigd (n). In deezen staat der zaken, kwamen de Herdoopers te Munster, welken Rouman, eerlang, toeviel. Hun getal groeide zo sterk aan, dat men voor opschudding vreesde. Eenige Domheeren en anderen, eenig volk in de wapenen gebracht hebbende, versterkten zig, in een gedeelte der Stad, *Overwater* genaamd. De Herdoopers verzamelden zig, daarentegen, op de Markt. Men sloot een Verdrag, by welk zy beloofden, zig stil te zullen houden. De Heeren trokken toen af met hun Volk en verlieten de Stad. Doch terstond hierna, staken de Herdoopers de hoofden wederom samen, en spraken van de Stad te bemagtigen. Heimelyk zonden zy booden uit, om hunne aanhangers, van alle kanten, ook uit Holland, naar Munster te ontbieden (o). Dit geschiedde, omtrent den aanvang des jaars 1534. Ten zelfden tyde, werdt hier het herbergen der Herdooperfche Leeraaren, by openbaaren Plakaate, verboden, en elk, die 'er een' aanbragt, twaalf guldens toegezeid. Ook gaf men den herdoopten, insgelyks by openbaar Plakaat, vier entwintig dagen tyd, om berouw te toonen: in welk geval, hun vergiffenis beloofd werdt (p). Men vreesde voor 't verloopen van 't volk uit Holland, 't welk, in den waan gebragt, dat 'er, in Westfalen, ongemeene

(n) Anonymi Chron. Monast. in MATTHÆI Anal. Tom. V. p. 142—143.

(o) L. HORTENS. de Anabapt. p. m. 300.

(p) Repert. der Plakaat. van Holland, bl. 28.

zaaken gebeuren zouden, met menigten, naar KARELII. Munster toog. Zelfs vernam men, ten dee- 1534.
zen tyde, dat 'er, in Overysfel, eenig Oorlogsgereedschap byeen gebragt was, ten huize van bekende *Sektarissen*, waar uit beroerte gespeld werdt (q). Te Munster, werdt de toeloop eerlang zo groot, dat de Herdoopers, sterker geworden dan de andere Burgers, op eenen Vrydag, in den aanvang der Vasten, eenen nieuwen oproer verwekten, roepende door de Stad, *Maakt u van hier, gy Godloozen, ten zy gy allen wilt uigerooid worden, want al wie weigert zig te laten doopen, zal men dood slaan* (r). Toen weeken de meeste Burgers, die hun niet toevielen, met vrouwen en kinderen, ter Stad uit, en de Herdoopers bleeven 'er meester van (s). De voornaamste aanleiders van dezen oproer waren Jan Mathyszoon van Haarslem, Jan Bokelszoon van Leiden, Bernard Rötman, *Bernard Knipperdolling*, *Jakob van Kampen* en *Jan van Geelen*. Zo dra was de Stad niet overmeesterd, of de voornaamste Huizen en alle de Kerken werden geplonderd, alle boeken, behalve den Bybel, verbrand, en alle goederen gemeen gemaakt (t). De Bischoep hadt, midlerwyl, een Leger verzameld, met welk hy 't beleg sloeg voor de Stad. Verscheiden Duitsche Vorsten, en onder anderen de Landgraaf van Hessen, die Luthersch en den vreedzaamen Doops-

(q) Repert. der Plakkaat, van Holl. bl. 28.

(r) HORTENS *ubi supra*.

(s) Anonymi Chron. Monast. p. 149, 150.

(t) A. CORVINUS de Monast. Obsid. in Collect. S. SCHARDII Tom. II. p. 315. SLEIDANUS Libr. X. p. 156, 157.

KAREL II. Doopsgezinden niet ongenegen was, de Hertog van Gelder, en de Steden Deventer, Kampen en Zwol hadden hem voorzien van geschut, of manschap. Hy bestormde de Stad, in 't eerst, hevig (u). Ook deeden de belegerden uitvallen, in één van welken, Jan Mathyszoon sneuvelde (v). Evenwel was 'er geen kans, om de Stad, stormenderhand, te bemagtigen. Een gedeelte van 's Bischops Leger verliep ook eerlang, en hy zag zig genoodzaakt van 't stormen af te laten, en de Stad, door uithongering, tot de overgaave, te dwingen (w). De beroemde *Viglius van Aytta van Zuichem*, die thans het Ampt van * Kerkelyken Regter, by den Bischof bekleedde, en zig doorgaans te Dulmen ophieldt, werdt, wat laater, naar den Ryksdag te Worms afgezonden, om onderstand tegen de Herdoopters te verzoeken (x). 't Blykt egter niet, dat hy iets opdeedt. De Stad ging, eerlang, by verrassing over.

* *Officialis.*

XVIII. Doch eer 't hier toe kwam, hadden zig, te Amsterdam, en elders in Holland, een groot getal van menschen sloop begeven, met meening, om naar Overysfel over te steeken, en van daar naar Munster te trekken, alwaar, naar men voorgaf, een nieuw en heerlyk Ryk begon opgereg't te worden (y). Eene Vloot

(u) *VIGLIUS AB AYTTA ZUCHEMI Epist. Select. N. LVII. in Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 171.*

(v) *HORTENS. de Anabapt. p. m. 302.*

(w) *VIGLIUS Epist. Select. N. LXXIII. ubi supra p. 203, 204. Anonymi Chron. Monast. p. 150, 151.*

(x) *VIGLIUS Epist. Select. N. LIV. LV. LXI. LXII ubi supra p. 164, 167, 179, 181.*

(y) *E. DE VEER Chron. f. 36 vers.*

van verscheiden' zulke Schepen werdt, op ^{KARELII.} den een-entwintigsten van Lentemaand, te ^{1534.} Amsterdam, aangehouden. Men vroeg den luiden, *werwaards zy 't gemunt hadden? Naar 't Land, welk God ons wyzen zal*, was het antwoord. Om 's volks drift tot vertrekken verder gaande te maaken, liepen 'er, 's daags daaraan, op den middag, vyf Herdoopers, naakt, en met bloote zwaarden in de hand, door de Stad, roepende, *In den naam des Heeren! Gods zegen staat over de regter, Gods vloek over de linker zyde der Stede* (z). Anderen melden, dat 'er drie onder waren, die Obbe Philips en anderen, in Friesland, gedoopt en uitgezonden hadden, en dat de eene riep, *de nieuwe Stad*, meenende, zo 't schynt, Munster, *is den Kinderen Gods gegeven*: de ander, *doet boete, doet boete*, en de derde, *wee, wee, over alle Godloozen* (a). Doch zy beschadigden niemant. De Schuttery raakte terstond op de been, de roepers werden gevat, en kort daaraan, te Haarlem, ter dood gebragt. 't Zelfde lot trof ook eenigen anderen van dien zelfden aanhang, zo te Haarlem, als te Amsterdam, en in den Haage (b). Eenige dagen laater, kreeg de Amsterdamfche Regeering uit Friesland, berigt, dat de Herdoopers voor hadden, de Stad te verrassen. De Schutters, en Lieve Vrouwen en Kruisgilden werden, op 't Stadhuis ontboden. Men vroeg hun, wat dienst de Raad, des noods, van hun te wagen

(z) HORTENS, de Anabapt. p. m. 300.

(a) Bekenten. van OBBE PHILIPS, bk. 16, 17. [53].

(b) Chron. Amersfort. ap. MATTHÆUM Fund. & Fat. Eccles. p. 525.

KARELII. ten zou hebben? en zy verklaarden, goed en
 1534. bloed, voor den welstand der Stad, veil, te hebben. Hierop volgde een streng verbod, om vreemde Herdoopers te herbergen: die zig in de Stad bevonden, geene gezeten' Burgers zynde, moesten, voor vyf uren des avonds, op straffe des doods vertrekken. Na vyven, deedt men, op verscheiden' plaatsen, huiszoeking, en betrapte 'er twintig, die vastgezet werden. Den Graaf van Hoogstraaten, kort hierna, met eenige Leden van den Raad van Holland, op bevel van Vrouw Maria (c), in de Stad gekomen zynde; werden 'er eenigen van deeze gevangenen met de dood gestraft. Doch zes-endertig anderen, de Leer der Herdooperen verzaakt en openbaare boete gedaan hebbende, werden in genade ontvangen (d): waarmede de rust, in Amsterdam, voor eenen tyd, hersteld was.

Orde tegen de Herdoopers in Holland.

De Landvoogdes deedt, ondertusfchen, op eene algemeene Dagvaart te Mechelen, in Hooimaand, gehouden, eenen voorflag, om de Herdoopers en Lutherfchen beide uit te rooijen, en Bifchop Franciskus Munster te helpen winnen. Doch de Staaten van Holland toonden weinige genegenheid, om zig met Munster te moeijen. Hier te lande, wilden zy egter zorgen, dat oproerige en valfche Leeringen belet en gestraft werden. De Stadhouder leverde hun, ten deezen einde, federt, een Ontwerp over: doch alzo den Geestelyken daarby te veel gezags werdt ge-

(c) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 29.

(d) HORTMANS. de Anabapt. p. III. 301, 302.

geven, werdt het, door de Staaten, van de **KARELII**,
 hand geweest, oordeelende zy „ dat men, 1534.
 „ voornaamlyk, op de wyze van prediken agt
 „ te geeven hadt, om valsche Leeringen te
 „ stuiten; en dat men zorg draagen moest,
 „ dat de Leeraars zig van 't schelden op el-
 „ kanderen, en van 't voorstellen van vreem-
 „ de gevoelens op den Predikstoel onthiel-
 „ den (e).” Midlerwyl, kreegen alle Balju-
 wen en Schouten in Holland last, om, een
 jaar lang, naar Herdoopers te zoeken, en de-
 zelve te doen straffen: en zulke *Melchioriten*,
 (zo noemde men de oproerige Herdoopers,
 naar Melchior Hofman) die van hunne dwaaling-
 gen waren afgegaan, moesten, een jaar daarna,
 ter plaatse hunner Wooninge blyven, zy al-
 leen uitgezonderd, welken ten Haring voeren,
 of buitenlandschen Koophandel dreeven (f).
 Men gebruikte deeze voorzorg, om den Her-
 dooperen het samenrotten, en verreizen naar
 Munster en elders te beletten. Hoe 't binnen
 deeze belegerde Stad toeging, staat ons nu
 te melden.

Jan Matthyszoon van Haarlem hadt zig hier, **XIX.**
 zo lang hy leefde, het opperbewind in 't bur- **Jan Bo-**
 gerlyke aangemaatigd, en met zo veel streng- **kelszoon**
 heid geregeerd, dat hy zig niet ontzien hadt, **van Lei-**
 sommigen, die hem tegenstonden, met eigen **den**
 handen, 't hoofd voor de voeten te leggen. **werpt zig**
 Voorts, waren 'er twee Burgemeesters en **op tot**
 twee-entwintig Raaden onder hem aangesteld. **Koning**
 Doch na 't omkomen van Jan Matthyszoon, **van**
werdt **Munster.**

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regill. bl. 218, 219, 220, 223.
 (f) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 29.

KARELII. 1534. werd't het opperbewind, met algemeene stemmen, aan Jan Bokelszoon, Kleërmaaker van Leiden, opgedraagen (g). Hy was, omtrent het jaar 1510, gebooren, en kon dus weinig meer dan vier entwintig jaaren bereikt hebben. Een Schryver, die hem gekend en gesproken heeft, getuigt, dat hy niet misdeeld was van verstand en welspreekendheid (h). Ook melden anderen, dat hy, voorheen, te Leiden, onder de Rederykers, verkeerende, den rol van Koning gaarne plag te speelen (i), 't welk hem, eerlang, ook te Munster, te pas kwam. Hy gaf voor, zo wel als Jan Matthyszoon, door den Geest, gedreeven te worden. Omtrent het midden van Bloei maand, liep hy, des nagts, moedernaakt, door de straaten, roepende, *dat de Koning in Zion gekomen was.* Toen zat hy, drie dagen, in huis, zonder te willen spreken, schryvende, dat de Geest hem den mond geslooten hielt. Eindelyk, borst hy uit, dat hem, van boven, bevolen was, twaalf Regters in Israël aan te stellen. Dit geschiedde. Ook gaf hy het ampt van Scherpregher aan Knipperdolling, die elk, die den Profeet, Jan van Leiden, durfde tegenstaan, of tot den Bisfchop wilde overloopen, strengelyk ter dood bragt. 't Leedt niet lang, of men begon, eerst heimelyk, toen openlyk, de veelwyvery te dryven. Elk nam zo veele vrouwen, als hy goedvondt. De Nonnen werden uit de Kloosters gehaald, en open-

(g) HORTENS. de Anabapt. p. m. 301, 302.

(h) A. CORVINUS de Monaster. Obsidione, p. 315.

(i) ORLERS Leiden, bl. 318, 322.

penlyk getrouwd (*k*). De twaalf Regters had- KARELII.
1534.
den maar eenige weeken gediend, toen Jan van Leiden goedvondt, hen van hun ampt te ontzetten, en zig tot Koning over dit nieuw Jeruzalem op te werpen (*l*). Een Goudsmid van Warendorp, *Jan Duizendschoen* genaamd, (*m*), hielp hem zyn oogmerk uitvoeren, verklaarende Hemelfchen last te hebben, om Jan Bokelszoon, tot Koning over 't Munstersch Zion niet slegts, maar over de gantsche aarde aan te stellen. Al 't volk gaf hier zyne stem toe. De nieuwe Koning verkoos zig, terstond, eenige Staatsdienaars en Raaden. Gerrit Boekbinder, dien wy boven genoemd hebben, was een der laatstgemelden (*n*). De Koning droeg zig, volgens 't verhaal van zulken, die hem gekend en gesproken hebben, zo vorstelyk, als of hem deeze waardigheid ware aangebooren. Hy droeg eene Kroon, en *Diadema*, 't gewoone hoofdversiersel der aloude Oostersche Vorsten. Als hy te paard door de Stad, reedt, hadt hy gouden sporen aan. Behalven den stoet, die hem volgde, liepen 'er twee Knegten vooruit: een van welken, het oude Testament droeg. De ander hieldt een zwaard in de hand. Die niet knielde, daar de Koning voorby reedt, werdt, op staande voet, gedood. Dus bootste de hervormde Kleërmaaker de gewoonte der aloude Oostersche Vorsten naar, die hy, nog Rederyker te Leiden, naar 't schynt, hadt lee-

(*k*) Anonym. Chron. Monast. p. 152.

(*l*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 302, 303, 304.

(*m*) Anonymi Chron. Monast. p. 153.

(*n*) L. HORTENS. de Anabapt. p. 304.

KARELII. leeren kennen. Hy volgde hen ook, in 't
 1534. neemen van veele vrouwen. Eerst trouwde
 hy de Weduwe van Jan Matthyszoon, on-
 aangezien zy zwanger was. Zy alleen droeg
 den naam van *Koningin*. Behalve haar, nam
 hy nog veertien of vyftien andere Vrouwen
 van minderen rang: eene van welken, de koen-
 heid gehad hebbende van zyn bedryf te ver-
 gordeelen, door hem, met eigen' hand, in 't
 openbaar, onthalsd werdt (o). Men beschul-
 digt hem van verscheiden' andere wreede en
 ontugtige bedryven, die hem gehaat maakten
 by de Ingezetenen. Doch hy heerschte zo ge-
 weldig, dat niemant zig, openlyk, over hem
 beklagen durfde.

Hy stelt
 Jakob
 van Kam-
 pen aan
 tot Bis-
 chop van
 Amster-
 dam.

Ondertuschen, werdt de Stad, door den Bis-
 chop, zo naauw beslooten gehouden, dat 'er
 de voorraad, door den tyd, begon te ont-
 breeken. Koning Jan vondt toen geraaden,
 eenigen uit de Stad te zenden, om te predi-
 ken; die byna allen den Bisshop in handen
 vielen, en gedood werden (p). Een derzel-
 ven, *Henrik van Hilversom*, behieldt het lee-
 ven, mids hy zig gebruiken liet, om de Her-
 doopers, binnen Munster, te bedriegen. Hen-
 rik, wederom in de Stad gekeerd, maakte den
 Koning diets, dat hem een Engel uit 's Bis-
 chops magt verlost, en voorts bekend ge-
 maakt hadt, dat God den Koning drie ryke
 Steden, Amsterdam, Deventer en Wezel, hadt
 geschonken. De Bisshop, die hem dit, naar
 't schynt, deedt zeggen, beoogde de magt
 der

(o) A. CORVINUS de Monaster. Obsid. p. 315.

(p) VIGLII AB AYTTA ZUICHEM. Epist. Select. N. LIV. in
 Anal. Belg. Tom. II. P. 1. p. 165.

der Herdooperen te verdeelen, en veelen, in KARELII.
 plaats van naar Munster, naar elders, te doen 1534.
 trekken. Ook gelukte hem dit, ten deele.

Terstond hierop, werdt Jakob van Kampen, tot Bischof van Amsterdam, aangesteld, en, nevens zekeren Jan Mathyszoon van Middelburg, derwaards gezonden. Ook kwam hy'er, in Wynmaand, aan, en onthieldt'er zig heimelyk; veele menschen doopende, en in de nieuwe Leere onderwyzende. In 't hoofd van verscheiden' zyner Brieven, schreef hy: *Ik, Jakob van Kampen, Bischof te Amsterdam, Leesmeester te Munster (q).* Henrik van Hilversom raakte, sedert, wederom uit Munster, en liep openlyk over tot den Bischof (r).

De Stadhouder Hoogstraaten was, op den eersten van Wynmaand, te Amsterdam gekomen, om orde op het uitrooijen der Herdooperen te stellen. Hy hieldt den Schout, *Jan Huibertszoon*, en eenigen uit den Raad ver-

dagt, dat zy te slap in dit werk waren geweest, en hierdoor het toeneemen der Ketterye hadden veroorzaakt. Ook werdt Jan Huibertszoon, sedert, van 't Schoutampt verlaaten, en ten lande uit gebannen (s). Den zevenden van Wynmaand, werden'er twee Herdoopersche Burgers gevat. Hierop ontstondt een gerugt, dat men'er, dien nacht, nog wel tweehonderd van 't bed zou ligten. De vrees, hierdoor in veelen verwekt, was oorzaak, dat zy, in merkelyken getale, voor 't Stadhuis, samen school-

Bewee-
 ging al-
 daar over
 de Her-
 doope-
 ry.

(q) Regist. der Willek. van Amst. by BRANDT Hist. der Reform. 1. Deel, bl. 122.

(r) L. HORTENS. de Anabapt. p. m. 305, 306, 307.

(s) Regeer. Lyst van Amst. voor de Handv. druk van 1624.

82 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KARELII. schoolden, zig latende verluiden, dat zy niet
1534. zouden gedoogen, dat men de Burgerlyke vry-
 heid schondt, en de luiden heimelyk ten huize
 uit haalde. *Joost Buik*, Schepen der Stede,
 dien nagt, als Hopman der Schutteren, de
 wagt hebbende, stelde hen egter te vrede,
 hun zyn woord geevende, dat niemant der
 Burgeren eenigen overlast te vreezen hadt:
 waar op zy naar huis gingen. De Stadhoud-
 er, voor de gevolgen deezer samenrottinge be-
 dugt, deedt zyne Herberg sterk bewaaken, tot
 dat hy, twee dagen daarna, wederom uit Am-
 sterdam vertrok (t).

XX. Het gebrek van mondbehoefsten werdt, on-
 dertuschen, zo groot te Munster, dat men
 ongewoon voedsel gebruiken moest. Men
 vleiide elkanderen met hoop van toevoer en
 ontzet. Doch 't bleef agter. In Wintermaand,
 zondt de Koning Jan van Geelen, niet onbe-
 dreeven in Krygszaaken, ter Stad uit, om de
 benden, die men zeide in aantogt te zyn tot
 ontzet, naar Munster te geleiden. Doch hy
 begaf zig, over Friesland, naar Amsterdam,
 en keerde niet weder (u). De hongersnood
1535. nam, in 't volgende jaar, zo zeer de overhand,
 dat men zig niet slegts met paarden- honden-
 en rotten- vleesch voeden moest (v); maar daar
 was zelfs geen leder zo hard, welk niet ge-
 geten werdt. De Schryver, dien wy hier vol-
 gen, heeft verscheiden' Boeken gezien, van
 welken de lederen banden gegeren waren. Men
 verzekerde hem ook, dat 'er zelfs kinderen

wa-

(t) HORTENS. de Anabapt. p. m. 306, 307.

(u) HORTENS. de Anabapt. p. m. 307, 310.

(v) ARONYM. Chron. Monast. p. 156.

waren omgebracht, en te lyve geslaagen. En **KAREL II.** midden in deeze elende, werden 'er nog dan- 1535. seryen gehouden en schouwspelen vertoond (*w*), terwyl de Hoofden der Herdooperen elk een' verzekerden, dat de Stad nimmer gewonnen, maar wel haast wonderbaarlyk verlost worden zou (*x*). Doch 't viel geheel tegen hunne verwagting uit. De Bisfchop hadt, volgens zyn eigen fchryven aan Paus *Paulus den III*, welk nog voorhanden is, op het einde des jaars 1534, reeds meer dan agtmaal honderdduizend guldens, in de Belegering zyner Hoofdstad, gespild; en verzogt, derhalve, den Paus, op 't ernstigst, om onderstand. Doch my is niet gebleeken, dat hem van Rome iet toegefchikt werdt. Hy hadt, sedert eenen geruimen tyd, slegts drieduizend Knegten en driehonderd paarden, tot dit Beleg, konnen gebruiken; die alleen konden dienen, om de toegangen, op welken zy zig verschanst hadden, te sluiten, en niets tegen de Stad onderneemen konden (*y*). Doch in Zomermaand des jaars 1535, werdt de Stad, by verrasfing, overmeesterd, door *Hans van Langerstraaten*, aan 't hoofd van niet meer dan vierhonderd man. Hy was, van de Herdoopers, overgelopen tot den Bisfchop, dien hy Munster be- loofd hadt te zullen leveren, zo men hem van eenig geld en volk voorzien wilde. Hy gaf zo veel verzekering, dat de Bisfchop hem 't stuk

De Stad
wordt,
by ver-
rasfing,
ingenom-
men.

(*w*) A. CORVINUS de Monaster. Obsid. p. 316.

(*x*) HORTENS. de Anabapt. p. 308.

(*y*) Vide Epist. Francisci Monast. Episc. ad Paulum III. in A. MIRÆI Donat. Belg. Libr. II. Cap. CXXXVIII. Op. Diplom. Tom. I. p. 607, 608, 609, & int. VIOLII Epist. Select. N. CXXXIV. Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 321.

KAREL II.
1535.

stuk toevertrouwe. Op den drie entwintigsten van Zomermaand, des nagts, vertoonde hy zig voor de Kruispoorte, de wagt diets maakende, dat hy mondbehoefsten bragt. Men kende hem, en liet hem binnen. Terstond hierna, regtte hy een ysfelyk bloedbad aan in de Stad. Veelen werden, in den slaap, overvallen en afgemaakt. De Koning, te laar gewaar wordende, dat de Stad verrast was, bragt egter eene menigte volks in de wapenen, en weerde zig zo dapper, dat Hans het te kwaad gekreegen zou hebben; zo niet het Bischoplyk Leger toegeschooten was, en hem ontzet hadt. Op dit oogenblik, ontzonden Herdooperen de moed. Agt dagen lang, werdt de Stad overgegeven aan de woede der Bischoppelyke Knegten. Men zag de straaten bezaaid met lyken. Ook werden er veelen gevat, en geregtelyk ter dood gebragt. Eeninghen ontvlooden. Anderen, op 't Slot geweeken, gaven 't niet op, zonder 't lyf te bedingen. De Koning, Jan van Leiden, werdt, nevens Bernard Knipperdolling en Bernard Kregting, leevende gegreepen, en eenen geruimen tyd bewaard (z). Men voerde den Koning, tot een schouwspel, door 't omgelegene land, en stelde hem toen op 't Slot Bevergerne, in scherpe gevangenis. Knipperdolling en Kregting werden elders bewaard. Terwyl zy zaten, kreegen twee Lutherische Leeraars, door den Landgraaf van Hesen, afgezonden, vryheid om hen te zien, en tot

(z) Anonym. Chron. Mon. p. 154, 155. L. HORTENS. de Anabapt. p. m. 313.

tot boete te vermaanen. *Antoni Corvinus*, één KAREL II.
 deezer Leeraaren, heeft, meer dan eens, met 1535.
 deeze berugte gevangenen gesproken, en
 een verhaal van zyn gesprek in 't licht gege-
 ven, uit welk men de Leer deezer luiden (a),
 ook te vinden in een Boek, de *Wederopreg-*
ting genaamd (4), en gedurende 't Beleg van
 Munster verspreid (b), kan opmaaken. Jan
 van Leiden hieldt „ dat het duizendjaarig
 „ Ryk, in de Openbaaringe vermeld, ei-
 „ genlyk moest worden opgevat. De Over-
 „ heid, schoon van God ingesteld, mogt
 „ men, zyns oordeels, geweldelyk weder-
 „ staan, als zy iets gebodt, frydig met
 „ Christus Leere. Wegens de Regtvaardig-
 „ maaking, hadt hy 't gevoelen der Roomsch-
 „ gezinden aangenomen. Doch, in de ge-
 „ van

Stelling-
 gen van
 Jan van
 Leiden.

(a) CORVINUS de Monast. Obsid. p. 316.

(b) HORTENS. de Anabapt. p. 87. 299.

(4) De eigenlyke Titel van dit werk is, *Eine Res-*
titution oder eine *Wederstellung* rechter und gesun-
 der *Christelicher* Leer/Belouens und leuens/utht *God-*
des genaden/durch de *Gemeinte Christi* tho *Munster*
 an den *Dach* gegeben. Gedrukt te *Munster* 1534. in
 den *teenden Maendt* / *October* ghehent. Wat laater,
 kwam 'er een diergelyk Boek in 't licht, genaamd, *Von*
Verborgenheit der *Schafft* des *Apfels Christi* / und
 von dem *Daghe* des *Veren* / durch de *Gemeinte Chris-*
ti tho *Munster*. Gedrukt in *Mare* M. D. XXXV. In der
 ij. *Maendt*. Men vindt van beide deeze Boeken nog
 enkele afdrucksels, onder de Liefhebbers. Zie I. LE
 LONG *Hist. der Reform. van Amsterdam*, bl. 483.
 't Slot van het eerste, waarin duidelyk gezeid wordt,
 dat de Munstersche Doopsgezinden Hemelschen last ge-
 kreegen hadden, om de waare Leer, met het zwaard,
 voort te planten, is te leezen agter J. H. V. P. N. *Be-*
gins. der Scheuringen onder de Doopsgezind. bl. 68.

KARELII. „ vangenis, werdt hy tot Luthers gevoelen
1535. „ overgehaald. Ook veranderde hy in 't stuk
 „ des Avondmaals, 't welk hy eerst, gelyk
 „ de Zwinglifchen, begreepen hadt; doch
 „ waarvan hy nu, ten voornaamften deele,
 „ even als Luther gevoelde. Doch de Doop
 „ kon, zyns oordeels, niet wettiglyk dan aan
 „ volwassenen geschieden, en hierin betuig-
 „ de hy nimmer van zyne meening te zullen
 „ afgaan. Van Christus menschheid gevoel-
 „ de hy, dat zy, in geenen deele, uit Maria
 „ genomen was; maar dat Christus lighaam,
 „ door de H Maagd, gegaan was, gelyk de
 „ Zonnestraalen door het glas. De veelheid
 „ van vrouwen, hoe strydig met de heden-
 „ daagsche gewoonte, hieldt hy geoorlofd.”
 Doch, in een nader gesprek, gaf hy toe, dat
 men niet meer dan ééne vrouw behoorde te
 neemen, wanneer de Overheid de veelwyvery
 verboden hadt. In dit gesprek, verzagte hy
 ook eenige andere stellingen, op hoop dat
 men hem in 't leeven zou laten. Doch in
 twee punten, den Doop en Christus mensch-
 heid, bleef hy, tot in zyn uiterste, onveran-
 derlyk. Knipperdolling en Kregting droegen
 zig, in de gesprekken met de Luthersche Lee-
 raars, veel onbescheidener dan Jan van Lei-
 den. Zy scheenen grooter dweepers dan hy.
 Knipperdolling ontzag zig niet, te zeggen,
 dat hy Koning in 't geestelyke was, gelyk Jan
 van Leiden in 't tydelyke. Ook beleedt hy,
 gedreeven te hebben, dat men de Schriften
 des ouden en nieuwen Verbonds verwerpen
 moest, en zig; eeniglyk, door den Geest, laa-
 ten bestieren. Kregting telde het hebben van
 vee-

veele vrouwen onder de middelen der Regt-
 vaardigmaaking. Meer dan zes maanden za-
 ten deeze gevangenen, eer men hun de dood
 aanzeide. Jan van Leiden, toen gevraagd
 zynde, of hy een' Priester begeerde, antwoord-
 de „ dat hy zig, in zyn uiterste, gaarne van
 „ verstandigen raad bedienen wilde.” Men
 zondt hem, op zyn verzoek, 's Bischops Ka-
 pellaan, aan wien hy de blykbaarste tekenen
 gaf van een gevoelig berouw, onder anderen
 zeggende, *dat hy tienmaal de dood verdiend zou
 hebben, zo hy tien levens te verliezen hadt.* Ook
 beklaagde hy zig zeer, dat hy den goeden
 raad des Landgraafs van Hessen, die hem, te
 vooren, geschreeven hadt, dat hy zig met
 den Bischof moest zoeken te verdraagen (c),
 dwaaslyk versmaad hadt. Doch Knipperdol-
 ling en Kregting toonden geene blyken van
 boetvaardigheid. Ook zeide Jan van Leiden,
 kort hierna, voor de Regtbank, dat hy wel
 tegen de Overheid, maar niet tegen God hadt
 gezondigd. Dus wankelde deeze elendige,
 in zyn uiterste. Hy en de twee anderen wer-
 den, eindelyk, op den drie-entwintigsten van
 Louwmaand des jaars 1536, te Munster, ter
 dood gebragt, door middel van gloeiende
 tangen, met welken hun 't vleesch uit het
 lighaam geneepen werdt. De lyken werden,
 in yzeren korven, aan den S. Lamberts tooren
 gehangen (d).

KAREL II.
1535.Straf van
de Hoof-
den der
Muns-
tersche
oproe-
rigen.

Doch eer 't met Jan van Leiden dus deer-
 lyk afliep, en zelfs voor 't overgaan van Muns-
 ter, XXI.
Aanflag
der Her-

(c) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309.

(d) A. CORVINUS de Monast. Obsid. p. 316, 317, 318, 319.

KARELII.
1535.

dooperen
op Lei-
den.

Naakt-
loopers
te Am-
sterdam.

ter, verwekten de Herdoopers, in Holland, met naame te Amsterdam, verscheiden' opschuddingen. De Slotvoogd van Woerden, of, volgens anderen (e), de Wethouderschap van Amsterdam gaf der Regeeringe van Leiden, op den drie-entwintigsten van Louwmaand des jaars 1535, kennis van eenen aanslag der Herdooperen op die Stad, welke zy voorhadden, aan verscheiden' hoeken, in brand te steeken. Men deedt terstond huiszoeking, en betrapte vyftien mans en vyf vrouwen. De mans werden, kort daarna, onthalsd, de vrouwen verdronken (f). Ten zelfden tyde, hielden zig ook eenige Dordsche Poorters, die van Herdooperye verdagt waren, in of buiten Dordrecht, verborgen: waarop de Regeering, by klokgeslag, op lyfstraffe, verbieden liet, hun huisvesting te verleenen (g). Doch te Amsterdam was meer te doen. Hier waren, op den elfden van Sprokkelmaand, ten huize van *Jan Sybertszoon*, Lakenkooper in de Zoutsteeg, toen verreis naar de Oostzee, om zynen Koophandel te dryven, zeven mans en vyf vrouwen byeen gekomen. Een derzelve, *Dirk de Snyder*, gaf zig voor een' Profeet uit. Men bleef byeen, tot over middernagr. Niet lang na drie uren, wierp Dirk zig op 't aangezigt ter aarde, om te bidden. Toen hy wederom opstondt, verklaarde hy, God, in zyne Heerlykheid, gezien en gesproken, en Hel en Hemel bezogt te hebben. Hy voeg-

(e) MEURSIJ Athen. Batav. Libr. I. p. 50. ORLERS Leyden, bl. 443.

(f) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309.

(g) Klepb. van Dordr. by BALEN, bl. 318.

voegde 'er by, dat de jongste dag naby was, KARELII.
1535.
 en dat één uit den hoop, dien hy aanwees, zekeryk verdoemd zyn zou. Deeze daarop aan 't bidden, *Hemelsche Vader, ontferm u mynes.* Toen de Profeet weder, *de Vader heeft zig uwes ontfermd, en u tot zynen zoon aangenomen.* Kort daaraan, op eenen vroegen morgen, ter zelfder plaatse, byeen gekomen zynde, nam de Profeet, na 't gebed, zynen helm en harnas, zydgeweer en kleederen, en wierp alles op 't vuur, zeggende, *dat al wat uit de aarde voortgekomen was, door 't vuur verteerd en Gode opgeofferd worden moest.* Toen hy daar geheel moedernaakt stondt, beval hy het overig gezelschap, vrouwen zo wel als mannen, te doen, gelyk hy gedaan hadt. 't Geschiedde, zonder uitstel. Elk wierp zyne kleederen op 't vuur, zonder den minsten hairband over te houden. De vrouw van den huize, die, door den stank der smeulende kleederen, gewekt was, opgestaan en in 't vertrek, daar de anderen waren, gekomen zynde, kreeg terstond bevel, om zig insgelyks te ontkleeden, gelyk zy deedt. Niemand dezer misleiden wist toen nog, wat 'er verder gedaan moest worden, behalve Dirk den Snyder, die ook eerlang beval, dat men hem volgen en naroeven zou. Met strykt hy, en de anderen na hem, ten huize uit: loopende, als uitzinnigen, de Stad op en neder, onder een ysfelyk gehuil van *wee! wee! wee! de wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!* De Schuttery in de wapenen en voor 't Stadhuis samengekomen zynde, werden de Naaktloopers, op eene vrouw na, die men nimmer,

KARELII. mer, naderhand, vernomen heeft, gegrepen, en naar 't Stadhuis gebragt. Toen zy verhoord zouden worden, wilde men hun van kleederen voorzien. Doch zy weigerden ze volftandiglyk, roepende, *dat zy, de naakte waarheid en Gods beeld zynde, zig nergens over fchaamden.* 't Scheen, dat zy, met de fchaamte, ook 't gevoel der koude van het jaarge-tyde verlooren hadden. Het Huis, waaruit zy gekomen waren, vondt men zo vast geflooten, dat men de deur, met eene bus, moest doen open springen: waarna men 't vertrek, daar zy zig ontkleed hadden, in brand vondt, en twee fchotels met vleesch, boven op de kleederen, in 't vuur. De Regeering kreeg terftond vermoeden, dat men 't met dit woest bedryf gemunt hadt op 't overrompelen der Stad; waar voor zy lang hadt gevreesd. Men hielt de Kerken en Poorten geflooten. Men deedt de slagklokken ftilstaan. De fchuttery bleef in de wapenen. Ook werdt 'er huiszoeking gedaan. Veelen, die verdagt waren, werden gevat: doch eenigen, onfchuldig bevonden zynde, terftond ontslaagen. De zeven Naaktloopers werden, den vyf-entwintigften van Sprokkelmaand, onthoofd, en in linnen kleedinge op 't rad gelegd. Wat laater, werden 'er nog eenigen ter dood gebragt. In sommige Aantekeningen (*h*), wordt gemeld, dat 'er, ten deezen tyde, wel by de vyftig menschen, te Amsterdam, naakt langs de ftraaten liepen, en dat 'er twaalf mans en twaalf

(*h*) Regift. der Willekeur. berustende ter Secret. van Amst. by BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 118.

twaalf vrouwen gevat werden. Doch kort na ^{KAREL II.} 't vangen der Naaktlooperen, zag men wel ^{1535.} duizend Herdoopers omtrent Amsterdam aankomen, van meening om zig daar op te houden. Zy kwamen, zeiden ze, uit Henegouwen; doch men drong hen, buiten te blyven, en weder te keeren, van waar ze gekomen waren (i). Ondertusfchen, verfterkte de aankomst van zo veel volks de Regeering in 't vermoeden, dat men zig van Amsterdam zegt meester te maaken; 't welk naderhand nog klaarer bleek.

In 't laatst van Lentemaand, bemagtigden driehonderd Herdoopers, aangevoerd door Jan van Geelen en anderen (k), het oude Klooster by Bolswaard in Friesland, verdryvende de Monniken, en Beelden en Kerkfieraaden vernielende. Doch Jurgen Schenk, Stadhouder van Friesland, herwon het Klooster, in weinige dagen, alles wat zig te weerftelde doodflaande. Een groot getal van gevangenen werdt, federt, te Leeuwaarden gehangen, onthoofd en verdronken (l). Doch Jan van Geelen was 't gevaar gelukkiglyk ontvlugt, en te Amsterdam gekomen, alwaar hy, zynen naam veranderd, en zig voor een Koopman uitgegeven hebbende, zig eenigen tyd ophieldt, ten huize van *Willem Korneliszoen*. Daarna besloot hy, heimelyk, naar Brusfel te trekken, en Brieven van vergiffenis van de Landvoogdesse te verwerven. Om haar te bewee-

XXII.
 't Oude Klooster by Bolswaard, door de Herdoopers, ingenomen

Jan van Geelen onderneemt Amsterdam te overwel- digen.

(i) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309, 310.

(k) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. LXI, LXII. bl. 681.

(l) UBB. EMMIUS Libr. LVII. p. 884.

KARELII. gen, gaf hy voor, van zyne dwaalingen berouw
 1535. te hebben, en boodt aan, Munster, dat toen
 nog niet over was, den Keizer te willen leve-
 ren. Men verleende hem, onder deeze voor-
 waarde, de verzogte Brieven, en hy trok,
 terstond daarna, wederom naar Amsterdam.
 Hier verkeerde hy, sedert, openlyk, met de
 voornaamsten der Stad. Doch in 't geheim
 hieldt hy zig by de Herdoopers, en kreeg,
 eerlang, zo veel volks aan zyne koorde, dat
 hy besloot de Stad, by nacht, te overmeeste-
 ren. Men bestemde, hiertoe, den tienden
 van Bloemaand. Hy en *Henrik Goedbeleid*,
 een bekend Burger, waren de hoofden der
 samenzweeringe. De overigen hadden zig,
 ten huize van *Pieter Gaal*, in de Pylsteeg, by-
 een gevoegd. Men maakte elkanderen diets,
 dat de aanval zo dra niet geschied zou zyn, of
 de meeste Burgers zouden hun toevallen. Bo-
 venal steunde men op de voorzegging van
 Henrik van Hilversom, die Amsterdam en
 nog twee Steden den Koning van Zion be-
 loofd hadt. Het luiden van de Stadhuisklok
 zou de leus van den aanval zyn. 't Gilde der
 Kruisbroederen teerde juist dezen dag; en de
 maaltyd werdt, volgens gebruik, door de
 gantsche Wethouderschap en de aanzienlyk-
 sten der Stad, bygewoond. Men was gewoor,
 in zulk eene gelegenheid, op de markt, die
 hier *den Dam* heet, vuurwerken af te steeken,
 en pektonnen te branden. In deezen tyd van
 vreugde, meenden de Herdoopers hunnen slag
 waar te neemen, en 't Stadhuis eerst, en daar-
 na de Stad te bemagtigen. Doch de Burge-
 meesters kreegen, tegen den avond, de luyt
 van

Beleid
 van den
 aanflag:

die ont-
 dekt,

van den aanflag. Een jongman, die niet ge- KARELII,
1535.
noemd wordt, gaf *Pieter Honig* berigt, dat zes honderd Herdoopers zig, dien zelfden nacht, dagten byeen te voegen, om de Stad te overweldigen. Honig deelde dit schrikkellyk nieuws terftond mede aan de Hopluiden, *Klaas Doedeszoon* en *Dirk Hillebrandszoon Otter*. Alle drie gingen ze toen naar Burgemeesters, die de ontdekking eerst in den wind sloegen; doch men gaf hun zulke verzekeringen, dat zy 't eindelyk geloofden. Men diende hun, onder anderen, aan, dat 'er drie dubbele geladen handbusen, boven de Waage, op de Rederykers Kamers, gereed gezet waren, om, in den aanval op 't Stadhuis, gebruikt te worden. Misschien waren de Amsterdamsche Rederykers, of eenigen derzelve, die ook in laater tyd de hand hadden in de Hervorming der Stede (m), thans den Herdooperen geneger, om dat hun Koning, *Jan Bokelszoon*, te Leiden, Rederyker geweest was. Midlerwyl, was goede raad duur by Burgemeesters. 't Was nu in den voornagt, en de Kruisbroeders waren, tot hun geluk, vroeger dan naar gewoonte, gescheiden. Sommigen sloegen derhalve voor in den Raad, dat men de Burgers, spoedig, doch in alle stilte, in de wapenen, voor 't Stadhuis, moest doen komen. Doch anderen vonden hierin te veel zwaarigheid. De tyd verliep vast met dit sammelen. Men was, doch eger op 't Stadhuis, nog bezig met beraadslaan, ter ondernemen, naar men sedert verze- ker-
wordt.

(m) Zie, onder anderen, *Hooft* Nederlandt. Hist. V. Boek, W. 199.

KARELII. kerde, niet boven de veertig sterk, met slaan-
1535. de trom, uit de Pylsteeg, die dicht by den
 Dam is, op 't Stadhuis kwamen aantrekken. De Burgers, die hier de wagt hadden, werden, in den eersten aanval, afgemaakt of gevat. Hun Hopman, *Simon Klaaszoon Put*, schoot 'er 't leeven by in. De Burgemeesters ont- kwamen 't gevaar, door eene verhaaste vlugt. Een dronken Schouts Dienaar, die tusfchen de stoelen en banken lag te ronken, kroop, naauwlyks wetende wat hy deedt, op het eerste gerugt, op handen en voeten, naar boven, en verftak het touw der Stadhuis klok; voorkomende hierdoor, gelukkiglyk, het kleppen van onraad, welk de gantsche Stad in rep en roer gesteld en waarschynlyk een grooter getal van Herdoopers op de been gebragt zou hebben. De Burgemeesters hadden, ondertusfchen, de Gemeente in de wapenen doen komen, en de toegangen naar den Dam sterk doen bezetten. De Herdoopers waren mees- ter van 't Stadhuis en den Dam. Een mis- bemagti- maakte Bultenaar uit de hunnen, gewapend gen den uit de Pylsteeg komende, vraagde zynen Buur- Dam, en man, als ware hy 'er zelf onkundig van ge- 't Stad- weest, *wat 'er gaans ware? 't Is op den Dam huis. te doen,* antwoordde deeze, *laat het ons gaan zien.* Doch naauwlyks waren zy eenige treden voortgegaan, of de ander stak hem ver- raaderlyk onder de voet. 't Gerugt van den aanslag klonk vast de gantsche Stad door. Elk raakte op de been. Men liep herwaards, en derwaards, zonder, in de holte des nagts, vriend van vyand te kunnen onderscheiden. Die zig op den Dam vertoonen durfde, werdt, ter-

terstond, door de Herdoopers, doorschooten. *Klaas van Aken*, een spotvogel en sterk drinker, hadt de koenheid van zig alleen onder den drom der Herdooperen te begeeven, en *Henrik Goedbeleid*, dien hy van ouds kende, af te vraagen, *wat hun begeeren was?* *Henrik* antwoordde, *dat zulks hem niet aanging, en dat hy zig naar huis moest begeeven.* Doch, terwijl *Klaas* draalde en jokken wilde, werdt hy, tegen *Henriks* zin, door de anderen, doorstoken. De Regeering hadt beslooten, niets tegen de Herdoopers te onderneemen, voor dat de dag gekomen zou zyn. Men vergenoegde zig, derhalve, met de toegangen naar den Dam, op bevel van den Burgemeester *Goosfen Janszoon Reekalf*, niet onbedreeven in de Krygskonst, met zeilen te behaagen, en met hopzakken te stoppen, agter welken, men veilig was, voor 't geschut der Herdooperen. Dus dagt men den morgenstond te verbeiden. Doch de Burgemeester *Pieter Kolyn*, een geleerd en godvrugtig man, zig, ter oorzaake van zyne zagtheid omtrent de Herdoopers, by veelen, in 't vermoeden gebragt hebbende, dat hy met hen heulde, kon 't niet van zig verkrygen, dat hy nu de gelegenheid voorby zou laten gaan, om zig, openlyk, van zulk eene kladde te zuiveren. Hy rukte dan, aan 't hoofd van zyn Vendel, aan op de Herdoopers, die hem stoutelyk te gemoet traden. Voor de Waage, raakte men handgemeen. De Herdoopers behielden de overhand: de Burgers werden verjaagd, of doorschooten: sommigen ook met vergiftigd lood. *Kolyn* zelf werdt deerlyk vermoord.

KARELII.
1535.De Burgemeester *Pieter Kolyn* en eenige Burgers worden doorschooten.

KARELII. moord (n). Reekalf, die toen 't voornaamste bewind alleen aan zig nam, bezoldigde, dien nagt, op de Vischmarkt, een zeker getal van Waardgelders, voor den tyd van eenne maand, onder voorwaarde, dat zy, geleid door Burgemeesteren, de Herdoopers eerst van den Dam dryven, en daarna 't Stadhuis overweldigden zouden; wanneer zy, door de Burgers, zouden worden ingevolgd. Voorts gebodt hy, dat men zig, het overige van den nagt, doodstil houden zou. De Herdoopers bragten, ondertuschen, den tyd door, met het zingen van Psalmen. Ook vernielden zy de pektonnen en vuurwerken; op dat dezelve, in brand geschooten, hun klein getal niet ontdekken, en hen voor 't schietgeweer der Burgeren bloot stellen zouden. Doch Goedbeleid, dit hun klein getal zien dat 'er geen onderstand kwam in aanmerking neemende, begon voor 't mislukken van den aanflag te vreezen. Jan van Geelen poogde hem egter een hert onder den riem te steeken, hem verzekerende „ dat de Stad, „ zelfs zonder bloedstorting, voor tien uren, „ in hunne magt zyn zou; zo de Profeet, „ hy meende, naar 't schynt, den Overlooper Henrik van Hilversom „ hun anders de waarheid voorspeld hadt.” Met het aanbreeken van den dag, werdt de Dam haast schoon geveegd van herdoopers, die, of geveld, of gedwongen werden, naar 't Stadhuis te wyken. Toen maakten de Burgers zig meester van de Rederykers Kamer boven de Waag, van (n) Regeer. Lyst van Amlt. voor de Handv. op 't jaar 1535.

De Bur-
gemees-
ter der
Kolonie
en
burgers
worden
gehoord

van waar zy 't Stadhuis konden beschieten. **KAREL II.**
 Verscheiden Herdoopers, die zig op de **1535.**
 groote zaal onthielden, werden, door de
 vensters, doodgeschooten. De overigen ver-
 staken zig, in 't binnenste van 't Stadhuis.
 Reekalf, twee slangen en een groot stuk ge-
 schut op den Dam hebbende doen brengen,
 schoot de deur van 't Stadhuis op den vloer.
 Toen vielen de Waardgelders in 't Stadhuis
 aan op de Herdoopers, die zig verdedigden
 als wanhoopigen. Reekalf begaf zig naar S.
 Elizabeths Gasthuis, welk nevens 't Stadhuis
 stondt, en hieldt, van daar, den toegang
 naar 't Stadhuis open. Eenigen beklommen de
 vensters, van ter zyde, en overvielen de op-
 roerigen, van eenen kant, daar men hen niet
 verwacht hadt. Toen werden veele Herdoo-
 pers geveld, onder welken ook Henrik Goed-
 beleid was: eenigen, tot twaalf toe, gevan-
 gen genomen. Jan van Geelen, op den Toor-
 ren van 't Stadhuis gevlugt zynde, stelde zig,
 voor erger straf dugtende, bloot voor 't schiet-
 geweer der Burgeren. Hy werdt wel haast
 getroffen, en nog zieltoogende op straat ge-
 smeeten. 't Leedt niet lang, of de Herdoo-
 pers waren allen gedood, of gevangen. Men
 telde, onder hen, agt entwintig dooden, die
 by de beenen aan de galg werden gehangen.
 Van de Burgers, waren 'er twintig gesneu-
 veld. Ten zelfden dage, werden 'er nog twee
 Herdoopers, buiten de Stad, gegreepen. Zy
 waren, uit de naaste Dorpen, op hoop, dat
 de hunnen de Stad zouden bemagtigd hebben,
 derwaards gekomen. De bultenaar, die zy-
 nen buurman verraaderlyk gegriefd hadt, werdt

De Her-
 doopers
 worden
 over-
 wonnen.

KARELII.
1535.

en zwaar
gestraft.

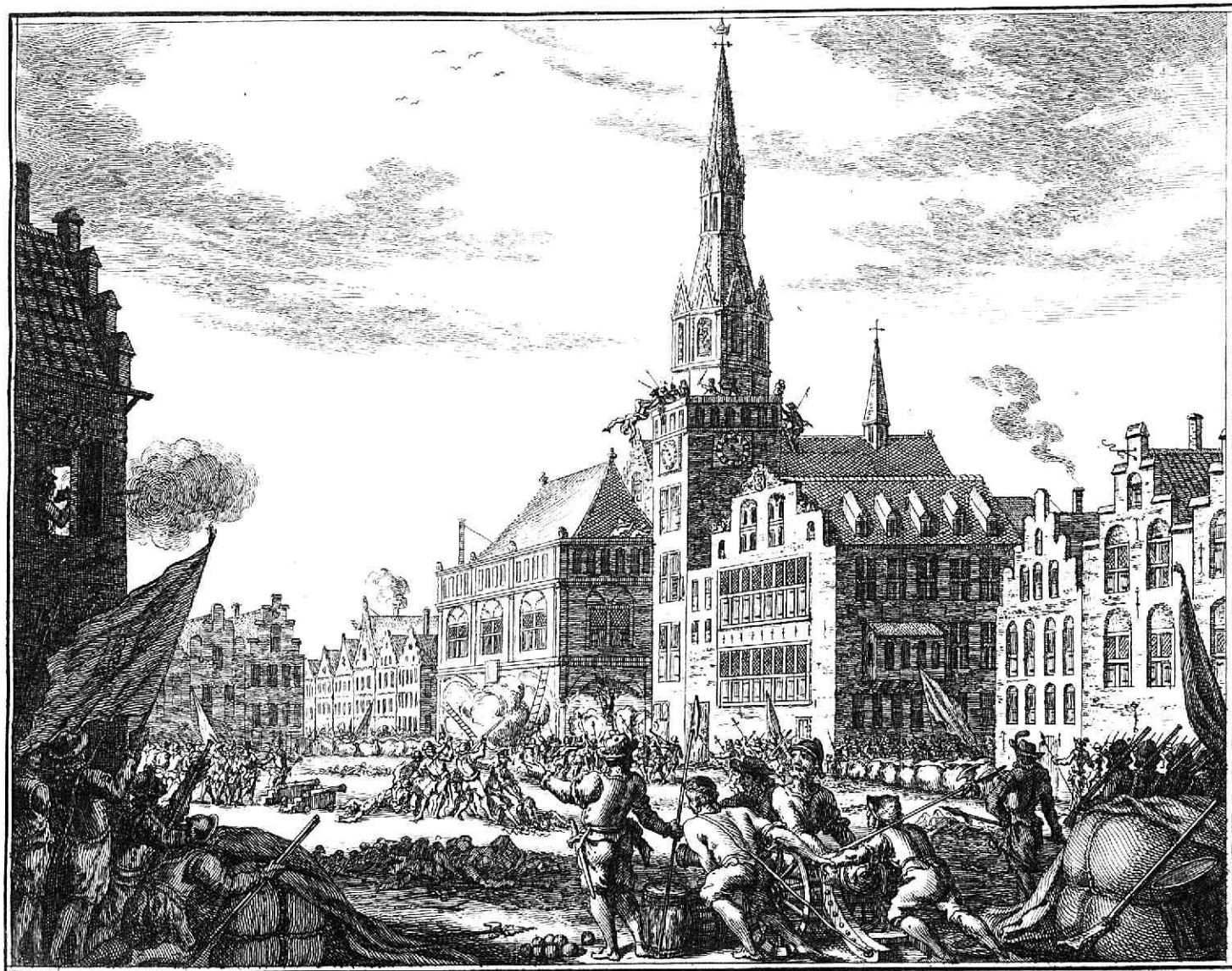
ook, tegen den avond, gevat. Negen van de twaalf gevangen Herdoopers kreegen hun vonnis (o), op den veertienden van Bloei-maand. 't Hert werdt hun uit het lyf gerukt, en in 't aangezigt gesmeeten: waarna zy ont-hoofd en gevierendeeld werden. Naderhand, werden 'er nog eenige anderen geregt: som-migen, om dat zy den toeleg geweeten, en niet ontdekt hadden. De vrouw, uit wier Huis, de Naaktloopers, in Sprokkelmaand, gekomen waren, werdt in haare deur opge-hangen. Ook leedt eene Moeder met haar zoon deeze straf, om dat zy den gewaanden Bischof, Jakob van Kampen, geherbergd, en niet aanbragt hadt. Deez' was, ondertus-schen, nergens te vinden. Doch de Regeering de dood gedreigd hebbende aan elk, die hem niet aanbragt, werdt hy, eindelyk, ontdekt en gestraft. In zyn vonnis (p), werdt hy al-leenlyk over Herdooperye, niet wegens het oproer beschuldigd. Ook hadt hy, schoon zwaar gepynigd, nooit willen bekennen, dat hy deel gehad hadt aan 't verraad der Stad (q). Men zette hem eerst een uur lang te pronk, met een tweehoornigen blikken myter, bemaald met het wapen der Stad, op 't hoofd. Toen werdt hem de tong uit den hals ge-tarnd, en de regterhand en het hoofd, met een vleeschhouwers hakmes afgehouden. 't Hoofd, met den myter gedekt, werdt, ne-vens de hand, op de Haarlemmer Poort ge-steld. De romp werdt verbrand. Wat laa-ter

(o) Zie het by DAPPER, Besch. van Amst. bl. 151.

(p) By DAPPER, Besch. van Amst. bl. 152.

(q) Regist. der Willekeuren by BRANDT Hist. der Reform.

1. Deel, bl. 122.

Mislukte aanslag der Herdooperen op AMSTERDAM, in 't jaar 1535.

ter, in 't zelfde jaar, wêrden te Leiden, te ^{KARELII.} Hooru (*r*), te Utrecht, en elders, verschei- ^{1535.} den' Herdoopers, die men, insgelyks, van oproerige aanslagen verdagt hielt, of overtuigde, ter dood gebragt. De strengheid, met welke men hen handelde, bragt, eerlang, te wege, dat zy de dwaaze hoop om een nieuw aardsch Ryk op te regten t'eenemaal vaaren lieten, en zig stil hielden (*s*).

De aanslag op Amsterdam, schoon in schyn met weinig volk ondernomen, zou zekerlyk van veel gevolg geweest zyn, zo de Burgery niet terstond de toegangen naar den Dam bezet hadt, en zo het Stads Kloktouw, by een onvoorzien toeval, niet t'zoek geraakt was. Het kleppen der klok zou, gelyk 't opgestemd was, alle de goedgunners der Herdooperen, die hier geen klein getal uitmaakten, op de been gebragt hebben. Ook hadt Jan van Geelen driehonderd Dorpelingen van Benskoop, by Ysfelstein, tegen den tienden van Bloei- maand, te Amsterdam bescheiden. Zy wa- ren reeds op weg derwaards geweest; doch, verneemende, dat de aanslag mislukt was, te rug gekeerd. Wat laater, kwamen 'er twee schepen met Herdoopers voor de boom, die, op de tyding van de nederlaag der hunnen, van den wal hielden, en naar Engeland voe- ren (*t*). De hoop, die de oproerige Herdoopers op het bemagtigen van Munster gebouwd hadden, verdween zo geheellyk, toen, na 't mislukken van den aanslag op Amsterdam, ook

(*r*) VELIUS Hooru, bl. 245.

(*s*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 310, 311, 312, 313, 314.

(*t*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 313.

KAREL II. ook Munster den Bifchop in handen gevallen
 1535. was, dat naderhand niemant onder de Doops-
 gezinden aangemerkt wilde worden als deel-
 hebbende gehad, aan deeze en diergelyke op-
 roerige onderneemingen: gelyk 'er ook, inder-
 daad, veelen geheel onfchuldig aan waren. Ob-
 be Philips zelf, schoon door een' zendeling van
 Jan Matthyszoon gedoopt, betuigt ernstelyk,
 dat hy en zyn Broeder Dirk geen deel altoos
 aan 't Munstersch oproer gehad hadden. Ook
 verwierp hy, sedert, zyne zending (u). Men-
 no Simonsz ook, die van Obbe gezonden was,
 en de Munsterschen, in 't jaar 1539, zy-
 ne *lieve doch zwakke broeders* noemde, die
 zig, door 't gebruik der wapenen, een weinig
verloopen hadden, beweerde te gelyk, dat zy
 zig van deezen *gruwel* noodzaakelyk moesten
 bekeeren, en waarschuwde elk, tegen de doo-
 ling van 't gebruik der wapenen (v). Het
 gedrag der oproerige Herdooperen hadt, on-
 dertusfchen, alle de Doopsgezinden zo gehaat
 gemaakt by de Overheid, dat 'er, in Zomer-
 maand deezes jaars, wederom een streng Pla-
 klaat uitkwam, by welk, alle zogenaamde
 „ Profeten, Apostelen of Bifchoppen onder
 „ de Herdoopers ten vuure, en alle herdoop-
 „ ten tot het zwaard, of tot de put veroor-
 „ deeld werden, zonder dat de Wethouders,
 „ omtrent deeze luiden, *overmits haar quaat*
 „ *voornemen*, zo spreekt het Plakaat, ee-
 „ nige de minste genade mogten gebrui-
 „ ken

(u) Bekent. van OBBE PHILIPS, bl. 24. [57].

(v) Zie Protocol van Leeuwaard. bl. 35, 39. en G. DE BRIS
 Woort. der Hied. I. Boek, Cap. II. f. 11. vers.

„ken (w).” En van toen af, werdt 'er, zonder veele onderscheids te maaken, tegen oproerige niet slegts, maar ook tegen vreedzaam en weerlooze Doopsgezinden, strengelyk gewoed (x). Uit de *Crimineele Sententien* van den Hove van Holland, blykt, dat 'er, in dit, doch, voornaamlyk, in 't voorgaande jaar, ruim zestig Herdoopers in alles, door het vuur, het zwaard en op andere wyzen, in den Haage, ter dood gebragt zyn, en dat 'er omtrent zeshonderd, afzweering hunner gezindheid gedaan hebbende, in genade, zyn ontvangen geworden.

't Verhaal van de opschuddingen der Herdooperen hier te lande heeft ons een weinig gevoerd, buiten de orde der overige Geschiedenisfen deezer tyden, tot welke wy nu zullen wederkeeren. Na 't sluiten van 't Bestand met Lubek en Deenemarke, in de Lente des jaars 1534, werden 'er, in eenen geruimen tyd, geene Dagvaarten gehouden, in Holland. In Hooimaand eerst, werden de Staaten van alle de Nederlanden, te Mechelen, beschreeven. De Landvoogdes, hier gekomen van Brusfel, alwaar zy, kort te vooren, het Schietspel van S. Joris Gilde bygewoond hadt, en *Schutter-Koningin* geworden was (y), vreesde voor oorlog met Frankryk en Engeland, en wilde de Nederlanden gaarne eene *Unie* met elkanderen doen sluiten, om te weten, wat

on-
(w) Martell. der Doopsgez. II. Deel, bl. 35. Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 30.

(x) VELIUS HOORN, bl. 244. BOOMKAMP Alkm. bl. 72, 84, 85, 86, 87, 92 enz. HOOFD II. Boek, bl. 58. III. Boek, bl. 81.

(y) CHRON. VAN ELL. DE VEER, fol. 36 versf.

KAREL II.
1535.

XXIII.
Ontwerp
van eene
Unie van
alle de
Neder-
landen.

VIXX
zwuort
om
het
land
te
ver-
winnen

KAREL II. 1535. onderstand zy van ieder derzelve te wagten zou hebben. Doch de opgevatte vrees verdween, eer de Staaten nog byeen gekomen waren. Men handelde egter van de Unie en van eenige andere punten, onder anderen, van 't gebruiken van Spaansche, in plaats van Engelsche Wolle, hier te lande; waartoe de Keizer, als Koning van Spanje, goede gelegenheid geeven kon (z). Doch men oordeelde hier toen, dat men de Engelsche Wolle niet misfen kon. Ook werdt 'er, omtrent de Unie, niets geslooten. De Stadhouder, twaalfduizend guldens verschooten hebbende, tot betaalinge der Knegten, die op de Oosterfche Vloot gediend hadden: en nog duizend guldens, aan Granvelle en anderen, die 't affchaffen van 't verlofgeld op 't Koorn, en eenige andere voordéelen voor Holland hadden helpen bewerken; verzogt, deswege, in Oogstmaand des jaars 1534, vergoeding van 's Lands Staaten, die hy terstond verkreeg (a). Mogelyk maakte hy hier te meer haast mede, om dat hy wist, dat het uitgaand Koorn haast wederom belast worden zou; wanneer hy, veellicht, zyn verschot zo gemakkelyk niet wederom zou gekreegen hebben.

XXIV. De Lubekkers, t'onvrede over 't Verdrag, Nieuwe onlusten met Lubek en Deene-marke. welk Christiaan de III. met Holland geslooten hadt, verbonden zig, omtrent deezen tyd, met *Christoffel, Graave van Oldenburg*, om Christiaan den III. van den Deenschen Troon te slooten; en, dit gaf men, ten minsten, voor,

(z) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 164, 175, 176.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 217, 218, 219, 221, 222, 229, 232.

voor, den gevangen Koning Christiaan den ^{KARLII.} II, op denzelfen, te herstellen. Men was van ^{1535.} zins, Kopenhagen te bemagtigen. De Hollanders hielden hier een waakend oog op (b), alzo zy ligtelyk voorzagen, dat de Zond voor hun geslooten zou zyn, zo Kopenhagen den Lubekkeren in handen viel. Christiaan de III. zondt, in den aanvang des jaars 1535, *Melchior Rantsau* herwaards, om onderstand te verzoeken, tegen Oldenburg en Lubek. De Gezant nam zynen weg over Amsterdam, en vertoonde daar, dat de Koning, zyn meester, om der Hollanderen wille, in oorlog was geraakt; weshalve het redelyk was, dat men hem, van hier, ondersteunde, te meer, naar dien Holland, by de vrye vaart door de Zond, zo groot een belang hadt. Hy deedt diergelyk een verhoog, sedert ook te Brussel (c). Doch het bemagtigen van Kopenhagen, en andere nadeelen, hem, door de Lubekkers, toegebracht, veranderden den staat zyner zaken zo zeer, dat de Hollanders hem weinig dienst konden doen. Zelfs bragt het belang des Keizers eerlang te wege, dat zy eenen nieuwen vyand, die zig tegen hem opdeedt, ondersteunen moesten. De Zond werdt, ondertuschen, voor Holland geslooten (d), zo dra de Lubekkers meester van Kopenhagen waren. De Hamburgers, Breemers en Gelderschen voeren thans sterk op de Oostzee, Doch de Hollandfche Koopluiden, niet stil konnende zitten, namen, onder de hand, De Zond
wordtge-
slooten.

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 211.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 227.

(d) VELIUS HOORN, N. 247.

KARELII. 1535. deel in de vaart deezer vreemden, reedende in derzelver schepen, en ontbiedende Oosterfche waaren, op derzelver naam. De Zondfche Tollenaars ontdekten egter deezen fluikhandel, en ftelden al hun vermogen te werk, om denzelven te beletten (e).

*t Verlofgeld op t uitgaand Koorn wordt wederom ingevoerd.

*t Gebrek van Graanen, veroorzaakt door het ftremmen der Oosterfche vaart, bewoog de Landvoogdes, om den uitvoer derzelven, in Wynmaand, te verbieden (f). Doch de Staaten van Holland, in aanmerking neemende, dat dit verbod veroorzaaken zou, dat 'er ook mindere Graanen, van Breemen en elders, herwaards zouden worden gebragt, wilden t Plakaat niet afkondigen, voor dat zy 'er de Landvoogdes over gefproken hadden. Toen dit gefchied was, bleek klaarlyk, dat het verbod alleen was gedaan, om het afgefchaft Verlofgeld op de uitgaande Graanen wederom in te voeren. De Steden wendden

Vertoog der Steden hier tegen.

terftond alle vlyt aan, ten Hove, om van deezen last, ingevolge van 's Keizers Oktroi van den jaare 1531, ontheeven te blyven. Men beloofde den Hovelingen gefchenken, en onder anderen tweehonderd *Wageschotten*, eene foort van eikenhout, dat, gezaagd zynde, tot wanden en vloeren, gebruikt werde (g), aan den Heere van Molembais. Men wist, dat 'er verscheiden in den Raad van Staate zaten, die Holland ongenegen waren, en daarenboven geene kennis hadden van den loop

(e) E. DE VEER, Chron. fol. 47. GOUDHOVEN, bl. 695. J. SCHRASSERT Hardew. II. Deel, bl. 71.

(f) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 370.

(g) Zie HENR. VAN ERP. Chron. bl. 111.

loop des Koophandels. Deezen dreeven „ dat **KARELII.**
 „ het verbod van uitvoer gebrek voorkwam; **1535.**
 „ dat de Keizer egter geregtigd was, om den
 „ uitvoer, onder 't betaalen van zeker verlof-
 „ geld, toe te laten; also 't Oktroi van 1531,
 „ slegts tot wederopzeggens toe, gegeven was;
 „ dat men derhalven, van 't vreemd Koorn
 „ agttien stuivers van 't last, op het uitgaan,
 „ betaalen zou, en 't inlandsch, waar onder
 „ het Kleefsch, Guliksch en Geldersch en
 „ al wat den Ryn afkwam gerekend werdt,
 „ niet zonder uitgedrukt verlof der Landvoog-
 „ desse, zou mogen vervoeren, mids ook ze-
 „ ker verlofgeld betaalende.” De Afgevaar-
 „ digden der Steden vertoonden, hier tegen,
 „ dat men, door 't verbod van uitvoer en 't
 „ heffen van 't verlofgeld, den aanvoer her-
 „ waards beletten zou; dat 'er reeds dertig
 „ Breemer schepen met Graanen 't Land voor-
 „ by, naar Engeland, gezeild waren, die an-
 „ ders hier ingelooopen zouden zyn, en dat
 „ het byvoegsel tot *wederopzeggens toe*, door
 „ den Thesaurier-Generaal Ruffault, tegen
 „ 's Keizers meening, in 't Oktroi van 1531,
 „ gesteld was, 't welk men bewees, met het
 „ getuigenis des Aartsbischops van Palermo.”
 Men hadt ook, onder de hand, vernomen,
 dat Ruffault deeze nieuwigheid wilde invoe-
 ren, om dat hem de onvangst van 't Ver-
 lofgeld beloofd was. De Steden hielden eg-
 ter zo sterk aan ten Hove, dat zy, eindelyk,
 de meeste stemmen in den Raad wonnen, en,
 in Sprokkelmaand des jaars 1536, vryheid
 kreegen, om 't Koorn, gelyk van ouds,
 zonder verlofgeld, te mogen uitvoeren. De
 Hee-
 t Wordt
 weder af-
 gefchaft.
 1536.

KAREL II. Heeren en Amptenaars, die haar, by deeze
 1536. gelegenheid, dienst gedaan hadden, werden
 toen rykelyk beschonken. Nassau en Hoog-
 Geschen- straaten kreeg, elk vierhonderd, Bergen
 ken aan en Molembais, elk tweehonderd Wageschot-
 de Hove- ten. Aan Buuren, schonk men tweehonderd
 lingen. Karel's guldens; aan Palermo en Meester Vin-
 cent Kornelissoon ieder honderd Filips gul-
 dens, en aan Meester *Jan Brielis* en *Leenaard*
Hardink, elk vyftig Karel's guldens. *Filips Ni-*
gri en *Lodewyk van Schoore*, die tegen 't af-
 schaffen van 't Verlofgeld gestemd hadden,
 wilden geen geld neemen; waarom men be-
 floot, aan elk, twee goede aamen Rynschen
 Wyn te vereeren. Doch 't leedt niet zeer
 lang, of 't Verlofgeld, welks afschaffing, met
 zo veel moeite, verkreegen was, werdt, op
 nieuws, ingevoerd (*h*).

De Kei- Holland werdt, ondertuschen, enkelyk
 zer be- tot voorstand van 's Keizers belang, in ee-
 sluit den nen nieuwen Kryg met het Noorden, inge-
 Palts-, wikkeld. Izabelle, 's Keizers overleeden
 graaf Fre- Zuster, die met den gevangen Koning, Chris-
 drik aan tiaan den II, gehuwd was geweest, hadt haa-
 't Deen- ren Gemaal drie Kinderen nagelaaten, een
 sche Ryk Zoon en twee Dogters, die in de Nederlan-
 behelpen. den waren opgevoed. De Zoon, *Jan* ge-
 naamd, was, kort na 't gevangen neemen
 zyns Vaders, overleeden: en *Dorothea*, eene
 der Dogteren, sedert, door den Keizer, uit-
 gehuwlykt aan *Fredrik, Paltsgraave aan den*
Ryn, die zig thans van de beroerte, door de

Lu-

(*h*) MR. AERT VAN DER GOES Regit. bl. 234, 235, 236,
 237, 238, 239, 240, 246, 311, 313.

Lubekkers en den Graave van Oldenburg, in ^{KAREL II.} Deenemarke verwekt, zocht te bedienen, om zig ^{1536.} meester te maaken van 't Ryk, op welk hy, uit hoofde zyner Gemaalinne, een gegrond Regt oordeelde te hebben. De Keizer, die 't belang van zynen Neeve bevorderen wilde, zocht de Hollanders te beweegen, om hem, met hunne Scheepsmagt, by te staan. Doch dezen schrikten voor eenen Oosterschen oorlog. Hy doet Holland schepen afvoeren.

Christiaan de III. hadt, ondertuschen, 't Beleg geslaagen voor Koppenhage; en Fredrik was van zins, hem dit Beleg te doen opbreken, en zig, vervolgens, meester te maaken van de Stad. Hy, of de Keizer voor hem, had, ten dien einde, eenen hoop Knegten op de been gebragt: doch 't ontbrak hem aan schepen, om dezelve naar Deenemarke te voeren. De Landvoogdes Maria vorderde dezelve, uit 's Keizers naam, in Grasmaand des jaars 1536, van de Hollanders; en Amsterdam toonde toen het eerst eenige genegenheid, om in haar verzoek te bewilligen. Bedenkingen van Amsterdam hierop.

Men hadt hier, kort te vooren, tyding gekreegen, dat de Lubekkers, onderrigt van den toeleg des Paltsgraafs, en digtende, dat hun voorneemen, om zig van den Oosterschen handel meester te maaken, hier door verydeld mogt worden, te Hamburg, in eene byzondere onderhandeling getreden waren met Christiaan den III, die zig, in persoon, derwaards begeven, en hun *Gothland* en het Eiland *Bornholm* aangeboden hadt, mids zy den Graave van Oldenburg, die Koppenhage inhadt, geenen onderstand meer verschaften. Zulk eene tyding verbaasde de Amsterdam-

KARELII. dammers. Zy vreesden voor eene geduurige
 1536. belemmering der Oostersche vaart, zo de Lu-
 bekkers zig, op zo voordeeligen voet, met
 Christiaan den III, verdroegen. Zy oordeel-
 den, derhalven, dat de Keizer zig ten spoed-
 digsten meester van de Zond maaken moest,
 en dat men den Paltsgraaf, in 't bezit van
 Deenemarke, moest tragten te stellen. Hoog-
 straaten en de Landvoogdes zelve bedienden
 zig van deeze gelegenheid, om den Staaten
 eene Vloot af te vorderen van vyf-entwintig
 groote Oorlogschepen en agt of tien Boeijers,
 voorzien met behoorlyk geschut en een dub-
 bel getal van Bootsgezellen. Het Krygsvolk
 des Paltsgraafs was reeds op weg herwaards,
 om, met deeze Vloot, naar Deenemarke, o-
 vergevoerd te worden, waarom men de Staa-
 ten drong, tot het neemen van een spoedig
 besluit. De meeste Steden waren hier egter niet
 gereed toe. De Gemagtigden der Landvoog-
 desse spraken afzonderlyk met Amsterdam en
 de Watersteden, die, boven de anderen, by
 den Oosterschen handel belang hadden. Doch
 terwyl men met deeze onderhandeling bezig
 was, bezette Gustaaf de I, Koning van Zwee-
 den, die ongaarne gezien zou hebben, dat
 de Keizer te veel voets in 't Noorden kreeg,
 de Zond met veertig schepen. De Staaten
 van Holland toonden zig toen, nog ongeneg-
 ner, om zig alleen in den last des Oosterschen
 Krygs te steeken. Zy waren egter overbood-
 dig, om hun aandeel in dien last te draagen,
 wanneer 'er de andere Nederlanden ook op
 beschreeven werden, en men nu handelde,
 gelyk men, in geval van vreeze voor oorlog
 met

Holland
 weigert
 deezen
 last al-
 leen te
 draagen.

met Frankryk of Engeland, te doen gewoon ^{KAREL II.} was. Zy weezen aan, dat de schepen, die ^{1536.} men hun afvorderde, in 't Noorden blyvende, gelyk te dugten was, hun eene schade van meer dan viermaalhonderdduizend guldens veroorzaaken zouden; 't welk zy een ondraaglyk verlies voor Holland rekenden. De Gemagtigden der Landvoogdesse bragten hier tegen in, dat de andere Nederlanden niet bewoogen zouden kunnen worden, om Holland by te staan, zo Holland, tot zyne eeuwige schande, toonde, zig zelf niet te willen helpen: waarop de Staaten zeiden, dat de Noordfche Kryg 't belang van Holland min betrof dan de eer des Keizers, die, door alle de Nederlanden, zo wel als door Holland, moese voorgestaan worden. Ten Hove, was men egter zo verre van Holland te willen ontlasten, dat men, in plaats van vyf-entwintig Oorlogfchepen en tien Boeijers, die men te vooren geëischt hadt, nu dertig groote Schepen en twaalf Boeijers vorderde. Hoogftraaten, die deezen eisch, uit den naam der Landvoogdesse, deedt, voegde 'er by, dat 's Paltsgraafs Knegten, ten getale van vierduizend, reeds op weg naar Holland waren, en 't platte Land astoopen zouden, zo men niet spoedig besloot, tot het uitrusten van eene Vloot, om hen naar Koppenhage te voeren (i).

De beweegingen in de Nederlanden, om den Paltsgraave Fredrik te ondersteunen, konden, ^{XXV.} ^{Chris-} ^{tiaan de} ^{III. ver-}

(i) Mr. AERT VAN DER GORS Regist. W. 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 249.

KAREL II. ondertusfchen, zo heimelyk niet gefchieden,
 1536. of Christiaan de III. kreeg 'er de lugt van.
 Hy wist ook, by tyds, dat de Paltsgraaf ee-
 nen hoop Knegten op de been gebragt hadt,
 van welken hy zig bedienen wilde, om hem
 Deenemarke afhandig te maaken. Hy be-
 vroedde ligtelyk, dat hy 't gevaar, welk hem,
 uit Holland, dreigde, niet beter voorkomen
 kon, dan door den Hollanderen van nader by
 eenen vyand te verwekken, die hen beletten
 zou, hun Krygsvolk van de hand en naar
 Deenemarke te zenden. Hy geeft dan Mel-
 chior Rantsau, die, onverrigter zaake van
 Brusfel te rug gekeerd was, last, om met Her-
 toge Karel van Gelder, altoos genegen om
 het Huis van Oostenryk te kwellen, een Ver-
 drag aan te gaan, welk eerlang te Lingen ge-
 slooten werdt, en deeze voorwaarden behels-
 de: „ Christiaan de III. zou den Hertoge van
 „ Gelder tweeduizend, en na 't veroveren
 „ van Koppenhage, nog drieduizend man en
 „ agt Oorlogfchepen, bemand met twaalf-
 „ honderd Koppen, byzetten, tegen twaalf-
 „ duizend goudguldens, die Karel aan Chris-
 „ tiaan verftrekt hadt, om daar voor, in 't
 „ Graaffchap Oldenburg en in Westfaalen,
 „ volk te werven, onder bevel van den Gel-
 „ derfchen Overfte, Meinard van Ham.
 „ Karel zou Christiaan, daar tegen, met
 „ twaalf honderd man byftaan, zo hem, door
 „ de aanhangers des gevangen Konings, ee-
 „ nige vyandlykheid werdt aangedaan (k).”
 De werving, van welke, in dit verdrag, ge-
 waagd werdt, was reeds, kort voor 't flui-
 ten

(k) PONTANUS *Libr. XI. p. 778.*

tén van het zelve, geschied, door eenige **KAREL II.**
 Oversten van kleinen naam, die in 't gemeen **1536.**
 voor Herdoopers gehouden werden; doch de
 geworven' Knegten, ten getale van driedui-
 zend, reeds in Grasmaand, gesteld hadden
 onder 't opperbevel van Meinard van Ham,
 die, met dezelfen, in 't Graaffchap Ben-
 them, lag, zig, in 't openbaar, voor een'
 Bevelhebber van Koning Christiaan den III.
 uitgeevende (1).

Doch schoon deeze werving, op den naam **Aanmer-**
 van Christiaan den III, was geschied; en hy, **kingen**
 met grooten schyn, voorgeeven kon, dat hy, **over dee-**
 door middel van dit volk, den Hollanderen **ze ver-**
 beletten wilde, den Paltsgraave Fredrik on- **bindte-**
 derstand te doen; begreepen egter de door- **nis.**
 zigtigsten ligtelyk, dat men den Hertog van
 Gelder, als de hoofdoorzaak der werving,
 moest aanmerken; die zig, alleenlyk, door
 het verdrag van Lingen, hadt willen dekken,
 om den Keizer en den Nederlanderen, met
 welken hy in verbond stondt, geene openbaa-
 re stof tot ongenoegen te geeven. Hy hadt
 'er geld toe geschooten. Hy hadt 'er eenen
 Gelderschen Bevelhebber by bezorgd. 't Ver-
 drag van Lingen zelf behelsde zo weinige en
 onzekere voordeelen voor Hertoge Karel, dat
 hieruit reeds kon afgenomen worden, dat het
 geworven Krygsvolk meer ten behoeve van
 hem dan van Christiaan den III. gebruikt wor-
 den zou. Ook bleek dit wel haast zo tæste-
 lyk, dat 'er niemant, in Holland, aan twy-
 felde.

Mei-

(1) MR. AERT VAN DER GOES Regist. W. 250, 251, 253.

KARELII.
1536.

De Gelderschen versterken zig te Appingadam.

1536
1536
1536
1536
1536

Zy dreigen eenen inval in Holland te doen.

Meinard van Ham rukte, in Bloeiamaand, in Groningerland, zig nederlaande te Appingadam, alwaar hy zig sterk verschanste. Hertog Karel, Heer van Groningen, was, sedert eenigen tyd, zeer onvergenoegd geweest op de Groningers, die hem volk geweigerd hadden, welk hy, tegen den Graave van Oostfriesland, gebruiken wilde. Nu schein hy hen, door deeze bendén, te willen bedwingen. De Groningers kreegen hier terstond vermoeden van; doch also Meinard van Ham Deénsche vaanen voerde, en voorgaf, niets te doen, dan uit last van Koning Christiaan den III, wisten zy niet, wat zy vaststellen zouden. Zy schreeven aan den Hertoge van Gelder om zekerheid, die hun antwoordde, dat hy van Meinards bestaan geene kennis, noch hem eenigen last gegeven hadt. Kort hierna, kwam 'er geschut, in 't Leger te Appingadam. De Groningers wisten, dat het gezonden was van Balthazar van Ezens, een' groot vriend van Hertoge Karel, en twyfelden, sedert, niet meer, of de Hertog hadt de voornaame hand in dit werk, en geen' minderen toelig, dan hen geheel onder de knie te krygen (m).

Meinard van Ham was zo dra niet in Groningerland gerukt, of hy zocht de Hollanders te doen gelooven, dat zyn voornaame toelig was, 't vervoeren van 't Krygsvolk naar Kopenhagen te beletten. Hy schreef, ten deezen einde, aan die van Amsterdam, dat hy hunne Stad en 't omleggende Land te vuur en

(m) PONTANUS *Libr.* XI. p. 778, 779.

XVII. BOEK. HISTORIE. AVIIG

en te zwaard zou komen verwoesten, indien KARL II 1536.
 men, in Holland, voortging, met de ont-
 worpen' toerusting ter Zee. De Hollandſche
 Steden werden, door deeze bedreigingen,
 nog meer afgeshrikt van 't onderſteunen des
 Paltsgraafs, oordeelende zy, met reden, dat
 Meinard van Ham ligtelyk in Holland zou
 kunnen vallen, zo dra het Krygsvolk, welk
 men, ten dienſte des Paltsgraafs, geſchikt
 hadt, zou ingeſcheept zyn. Boven al, was men
 bedugt voor Delft, welke Stad, den Brand te Delft. derden
 van Bloei maand, door een' zwaaren brand,
 vernield zynde, zonder moeite, door de Gel-
 derschen, zou konnen verrast worden; wan-
 neer zy Delftshaven zouden konnen ſterk maa-
 ken; de vaart langs de ſtroomen belemmeren,
 en Holland van Brabant, Vlaanderen en Zee-
 land affnyden. Amsterdam dan, Dagvaart Zorg van Amsterdam tegen den dreigenden inval.
 in den Haage hebbende doen beſchryven,
 vertoonde den Staaten, dat Holland thans o-
 „ pen lag, en ontbloomt was van Krygsvolk,
 „ weſhalve, het, door Meinard van Ham,
 „ die zig een' *Geesfel Gods en Schoppen-Koning*
 „ (5) noemde (n), en alles dreigde te zullen
 „ verdelgen, ligtelyk zou konnen overvallen
 „ worden: dat men, om deeze reden, de
 „ Landvoogdes verzoeken moest, dat zy den
 „ Graa-

(n) E. BENINGHA *Hiſt. van Oosfrieſl. IV. Boek, Cap. LXIX. bl. 686.*

(5) Hy gaf zig deezen naam, om dat hy de Gro-
 ningerlanders, van wyd en zyd, met ſpaaden en *Schop-
 pen*, opontboudon hadt, en gebruikte, om Appingadam
 ſterk te maaken. *Zie E. BENINGHA Hiſt. van Oosfrieſl.*
IV. Boek, LXIX. Cap. bl. 686.

KARELII. „ Graave van Buuren, als Kapitein-Generaal,
 1536. „ en den Graave van Hoogstraaten, als Stad-
 „ houder, uitdrukkelyken last wilde geeven,
 „ om zoo veel volks, te paarde en te voet,
 „ aan te neemen, als vereischt werdt, om 't
 „ Land van Holland te beschermen.” De
 Landvoogdes, eenigen tyd herwaards, reeds
 bespeurd hebbende, dat Holland niet te be-
 weegen zou zyn, om schepen tot den Deen-
 schen togt te leveren, en tevens hebbende
 beslooten, den Paltsgraaf by te staan, hadt
 zig laten verluiden, dat zy, om hiertoe in
 staat te zyn, 's Keizers Domeinen wilde be-
 lasten. Doch men vreesde in Holland, met
 naame te Amsterdam, dat zy de schepen eg-
 ter aldaar zou willen doen uitrusten. Amster-
 dam sloeg derhalven, in de gemelde Dag-
 vaart, voor „ dat de uitrusting in Zeeland
 „ behoorde te geschieden, alwaar thans meer
 „ groote schepen, voorzien van volk en geschut,
 „ te vinden zouden zyn, dan in Holland.”
 De andere Leden waren 't, hierin, eens met
 Amsterdam, en also men vernomen hadt,
 dat de Landvoogdes Adolf van Bourgondie,
 Heere van Beveren, tot Overste hadt aan-
 gesteld, wilde men ook bedingen, dat deeze
 zig, over de Onderzaaten van Holland, niet
 als Admiraal gedraagen zou, alzo men hier
 geen Admiraal kende, dan den Stad-
 houder.

Deeze
 Stad
 poogt de
 Vloot, in
 Zeeland,
 te doen
 uitrusten.

Doch eer dit alles der Landvoogdesse werdt
 voorgesteld, tradt men 'er, met den Graave
 van Buuren, Kapitein-Generaal, en met den
 Stadhouders Hoogstraaten, over in onderhan-
 deling. Uit hun, vernam men, dat de Land-
 voog-

voogdes Jurgen Schenk, Stadhouder van Friesland, bevel gegeven hadt, om Meinard van Ham, uit Appingadam, te vernestelen, en zig, hiertoe, van de Knegten, tot den Deenschen togt geschikt, te bedienen. Ook hadt zy begeerd, dat Buuren en Hoogstraaten zig, met hunne benden, by 't Leger onder den Stadhouder van Friesland, zouden voegen; 't welk deezen egter geweigerd hadden, beweerende, ampts- en eedshalve, tot het beschermen van Holland, verbonden te zyn (o).

KAREL II.
1536.

Midlerwyl badt Enno, Graaf van Oostfriesland, zig naar Gelderland begeven, om de geschillen tusschen de Groningers en den Hertoge te bemiddelen. Karel toen, niet meer ontveinzende, dat hy op de Groningers 't onvrede was, verklaarde, dat zy zig, onder geene andere voorwaarde, in zyne gunst zouden kunnen herstellen, dan door te gedoogen, dat hy een slot binnen Groningen opwierp, en Appingadam, met muuren, omringde. Doch deeze voorslag deedt de Groningers zien, wat zy van den Hertoge te wagten hadden. Terstond braken zy dan alle onderhandeling met hem af, en beslooten hunne toevlugt tot de Landvoogdesse, Maria, te nemen. Zy booden haar aan, den Keizer, als Hertog van Brabant, Graaf van Holland, en Heer van Friesland en Overysfel, tot Heer, te willen inhuldigen, mids hy hun onverwylde hulp toezondt tegen de Gelderschen, die hun, klaagden ze, op den naam der Deenen, allen overlast aandeden. De Landvoogdes hadt

XXVI.
Karel de
V. wordt
Heer van
Gronia-
gen.

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 252, 253, 254, 256.

KAREL II. hadt zig, op deezen voorflag, niet lang be-
 raaden; maar, denzelven aanneemende, ter-
 stond daarop, aan den Stadhouder van Fries-
 land bevel gegeven, om de hulde van Gro-
 ningen, in 's Keizers naam, te ontvangen, 't
 welk, op den agiften van Zomermaand, ge-
 geschiedde (p). Toen eerst, sloeg Schenk 't
 beleg voor Appingadam. Kort daaraan, nam
 hy *Werdum* in, en versterkte de Plaats. Ook
 bemagtigde hy de schans *Delfzyl*, van waar
 Meinard van Ham voorraad kreeg. Doch
 Appingadam was zo wel voorzien en versterkt,
 dat het beleg der Plaats, tot in Herfstmaand,
 duurde (q).

XXVII. Terwyl de Knegten, tot den Deenschen
 De Vloot togt geschikt, hier werden opgehouden, werd
 raakt de Vloot, uit dertig, of, volgens sommigen,
 klaar. uit veertig schepen bestaande, te Veere, in
 Zeeland, uitgerust, en lag reeds zeilreede,
 omtrent het einde van Zomermaand (r). De
 Buitenge woone Landvoogdes deedt, ten deezen tyde, alle de
 en ge- woone Nederlanden te Brussel beschryven, alwaar aan
 Bede aan Holland. Holland eenē buitengewoone Bede van hon-
 derd en twintigduizend guldens eens, en eene
 gewoone van honderdduizend guldens jaarlyks,
 voor den tyd van zes jaaren, gedaan werd,
 op welke gewoone Bede, men begeerde, dat
 de Staaten verzegelden zesduizend guldens
 jaarlyksche losrenten, tegen den penning zes-
 tien, op dat men zig van de gereede pennin-
 gen, in den oorlog tegen Frankryk, die we-
 derom

(p) Zie E. BENINGHA Hist. van Oostfriesl. IV. Boek, Cap.
 LXX. bl. 618.

(q) PONTANUS Libr. XI. p. 779, 780.

(r) REIGERSB. II. Deel, bl. 449.

derom was aangevangen, zou mogen bedienen. De Staaten hierop Dagvaart in den Haage belegd hebbende, oordeelden de Edelen, dat men tagtigduizend guldens eens, en tagtigduizend guldens jaarlyks, voor zes jaaren, zou kunnen toestaan; doch in de verzegeling hadden zy geenen zin. De Steden verklaarden zig hier tegen nog ernstiger dan de Edelen, klaagende „ dat de Keizer „ beloofd hadt de voorige verzegelingen, die „ reeds twee-entwintigduizend guldens 's jaars „ beliepen, te zullen losfen, zonder dat hier „ iets van kwam (s); dat de Steden, onder „ deezen last, zwaarlyk gedrukt gingen, en „ sommigen, met het betaalen der Renten, „ twee en drie jaaren ten agteren waren, zig „ behelpende met *Staaten en Respyten*; dat „ Holland, in verscheiden' voorige oorlogen, „ boven de andere Nederlanden, veel geleden hadt, en den last des Franschen Krygs „ nog nevens de andere Nederlanden hadt „ moeten draagen; dat de vaart naar 't Oosten, waarin Hollands welvaaren, grootendeels, gelegen was, dikwils verboden was geweest, terwyl deeze vaart verscheiden' anderen Nederlanden, zelfs Overysfel, geoorlofd geweest was; dat men, tegenwoordig, noch Oostwaards noch Westwaards zeilen mogt (t), schoon men, met Vlootten, Westwaards zeilende, in oorlogstyden, merkelyke voordeelen behaalen kon; „ dat

KARELII.
1536.

(s) Zie Mr. AERT VAN DER GOES Regisl. bl. 231.

(t) Zie Repert. der Plakaat. bl. 32.

KAREL II., dat men, veelligt, ook dit jaar niet zou mo-
 1536. „ gen visfchen, noch ten Haring vaaren; waar
 „ door Holland eene zyner voornaamfte in-
 „ komften misfen zou.” ’t Slot deezer klagte
 was, *dat Holland Vrede en Koophandel hebben*
moest, om de gemeene lasten te kunnen opbreng-
gen. Sedert stemden de Edelen tot eene buitengewoone Bede van honderdduizend guldens, en Dordrecht hadt reeds verklaard, volkomen gelast te zyn, om met de andere Leden te stemmen. Deezen vielen toen den Edelen toe; doch Hoogstraaten verklaarde, op eene Dagvaart te Gouda, den agtften van Oogstmaand, gehouden, dat de Landvoogdes met geene honderdduizend guldens te vrede zou willen zyn (u). Hoe dit verschil, sedert, beslegt werdt, is my niet gebleeken.

XXVIII. Midlerwyl, veroorzaakte het uitrusten der
 Hollands Vloote, ten behoeve des Paltsgraafs, schoon
 nadeel, het in Zeeland geschiedde, der Hollanderen
 by de uitrusting ter zee. niet weinig nadeels. Om ’t Bootsvolk tot deeze Vloot te vinden, was hun niet alieen de vaart naar ’t Noorden, om Hout en Stokvisch, waaren, welken men niet misfen kon; maar ook die naar Engeland, Spanje, Portugal en Andaluzie verboden, tot dat de Vloot in zee zou zyn. De Heer van Beveren hadt den Hollandfchen schepen ook van gefchut beroofd, om ’er de Vloot mede te voorzien. Ook waren, te Amsterdam en elders, eenige Noordfche schepen in beslag genomen, ’t welk de Hollanders deedt vreezen, dat men, om ver-
 goe-

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261.

goeding van schade te bekomen, hunne Schepen in 't Noorden ook aanhouden zou. Alle deeze bezwaarnissen werden der Landvoogdesse voorgesteld, en zy beloofde 'er tegen te zullen voorzien (v).

KAREL II
1536.

Doch, terwyl de Vloot, gereed zynde, op de Knegten, die Appingadam belegerd hielden, lag te wagten, viel Koppenhage Koning Christiaan den III. in handen. De Paltsgraaf Fredrik veranderde toen van maatregels, en zag, voor eerst, van het bemagtigen van Deenemarke af. De belegering van Appingadam werdt egter voor gezet, tot op den twaalfden van Herfstmaand, wanneer de Plaats aan den Stadhouder van Friesland, by verdrag, werdt overgegeven. Hy hadt, uit Oldenburg, eenen onderstand van eenige Knegten gekreegen, en schoon Christiaan de III, na 't bemagtigen van Koppenhage, den Gelderschen, in Appingadam, ook tweeduizend man toegezonden hadt, konden deezen egter 't overgaan der Plaats geenzins verhinderen (w). De Oversten, Meinard van Ham en *Barend van Hakvoort*, bleeven krygsgevangenen, en werden, sedert, vervoerd, naar Vilvoorden in Brabant, alwaar zy, een' geruimen tyd, in hegtenis zaten, eer zy hunne vryheid wederom verwierven (x). Schenk trok toen voor 't Slot te Wedde, en bemagtigde 't, binnen tien dagen. Daarna deedt hy Koeverden be-

Appingadam gaat over.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 263.

(w) PONTANUS Libr. XI. p. 780.

(x) E. BENINGHA, Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. LXXIX. bl. 693.

KAREL II. legeren, welke Plaats, een beleg van twee maanden hebbende doorgestaan, zig, eindelijk, ook opgeeven moest (y). De sterke Plaatsen van deezen oord allen, ten behoeve des Keizers, bemagtigd zynde, kon hy zig, nog voor 't einde deezes jaars, in 't bezit der Heerlykheid van Groningen en Drente, bevestigd rekenen.

XXIX. De vierduizend Knegten, ten dienste des Paltsgraafs geworven, dienden dus, om 't gebied van Karel den V. te helpen vergrooten met eene nieuwe Heerlykheid, die hem, sedert, nimmer ontweldigd werdt; terwyl Fredrik, onaan gezien 'er eene Vloot en manschap voor hem gereed gemaakt was, zig, in zyne hoop om Deenemarke te overmeesteren, t'eenemaal te leur gesteld zag. De Hertog van Gelder, die, onder den loozen schyn van Christiaan den III. te willen helpen, de Groningers zocht te overheerschen, en den Keizer verdriet aan te doen; verloor 't gebied over Groningen, van welk hy zig voor altoos meende te verzekeren. Christiaan de III, die den Keizer tegen hadt, en van Hertoge Karel slegts in schyn geholpen werdt, hadt eger, door 't draalen der Vloote, 't geluk van Koppenhage te bemagtigen, en zig daar door te vestigen in 't gebied over Deenemarke, welk hy zynen nakomelingen nagelaaten heeft. Groningen, eerst verscheiden, Bischoppen van Utrecht, daarna den Graaf van Oostfriesland, en laatstelyk den Hertog van Gelder,

VOOR
(y) PONTANUS *Livr. XL. p. 78r.*

voor Heer, hebbende aangenomen, geraak- KAREL III.
te, eindelyk, onder de Heerschappy van Kei- 1536.
zer Karel den V, die den Landzaaten niet
toeliet, wederom van Heer te wisselen.

Na 't bemagtigen van Koppenhage en 't o- De Vloot
vergaan van Appingadam, werdt de Vloot, wordt
te Veere, onttakeld, en 't Boots- en Krygs- ontta-
volk afgedankt (z). Men vreesde hier, dat keld.
de Knegten, die voor Appingadam gelegen
hadden, by gebrek van betaaling, in Holland
zouden komen *gaarden*. Doch de Landvoog-
des droeg hier zorg voor. Ook gaf zy den
Heere van Beveren bevel, om het geschut,
welk den Hollanderen ontnomen en op de
Vloot gelegd was, hun terstond te rug te gee-
ven (a).

In de Lente des volgenden jaars, werdt 'er, XXX.
met Melchior Rantsau, die zig wederom in Bestand
de Nederlanden bevondt, over een Bestand met De-
of Vrede met Christiaan den III, gehandeld. enemarke.
Doktor *Hubrecht*, die de zaaken van den Palts-
graave Fredrik, ten Hove der Landvoogdes-
se, waarna, poogde de onderhandeling te
doen afbreeken, en hadt reeds eenige Hove-
lingen, in zyne belangen, overgehaald. Doch
de Hollanders, Nassau, Hoogstraaten en an-
deren hunner vrienden in den arm genomen
hebbende, wisten den handel zo sterk door te
dryven, dat 'er, in 't begin van Bloei maand,
een Bestand voor drie jaaren met Deenemar-
ke geslooten werdt (b). Terstond hierna,
viel

(z) REIGERSB. II. Deel, bl. 450.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 263, 264.

(b) Repert. der Plak. van Holl. bl. 34, 35.

KAREL II. viel de Rogge, in Holland, van twee endertig op agttien Goudguldens het last (c). Te 1536.
 Hoorn, was, in Grasmaand, nog zes endertig Goudguldens besteed; en in Bloei maand, gaf men niet meer dan zestien. Alle andere Oostersche waaren sloegen byna de helft af. De vaart naar 't Noorden en de Oostzee, raakte wederom open (d), en de kwynende Koophandel begon, ten minste voor een gedeelte, wederom te herleeven.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 279, 288.
 (d) VELIUS HOORN, bl. 250.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTTIENDE BOEK.

I N H O U D.

- I. Nieuwe oorlog met Frankryk. Togt naar Tunis. Verbond met François den I. en Karel van Gelder.
- II. Geldersche Oorlog. Fransche Kaaperyen. Dood van Erasmus.
- III. Veranderingen te Utrecht. 't Nederstigt onder den Stadhouder van Holland gebragt.
- IV. De Landvoogdes poogt nieuwe Excynzen in Holland te doen invoeren. 't Mislukt.
- V. Vrede met Gelder. Bede aan Holland. Schoorsteengeld voorgeslaagen.
- VI. Bestand met Frankryk. Twist met den Admiraal Beveren.
- VII. Aanslag der Gelderschen op Enkhuizen.
- VIII. Vrede met Frankryk.
- IX. Twist in Gelderland, tusfchen den Hertog en de Steden. Dood des Hertogs.
- X. Buitengewoone Bede aan Holland.
- XI. Levensbyzonderheden van David Jorisz van Delft.
- XII. Togt naar Konstantinopel. Dood der Keizerinne. Geschenk aan de Landvoogdesse.
- XIII. Geweldige Beroerte te Gend.
- XIV. De Keizer, herwaards gekomen, stilt dezelve.
- XV. Hy komt in Holland. Bede van zesmaalhonderddui-

duizend guldens. XVI. *Twist met Dordrecht over 't Stapelregt.* XVII. *De Keizer komt te Utrecht.* XVIII. *René van Chalons, Prins van Oranje, wordt Stadhouder van Holland.* XIX. *Algemeene Ordonnantie op de Regeeringe. Vernieuwing der Ordonnantie op de Admiraliteit.* XX. *Poogingen, om 't afgeschafte Verlofgeld op 't Koorn wederom in te voeren. Beroerte te Amsterdam. 't Verlofgeld op nieuws afgeschafte.* XXI. *Inbreuk op eenige Privilegien. Verdrag met Schotland. Tugt naar Algiers.* XXII. *Kryg met Frankryk verwalkert wederom.* XXIII. *François de I. verbindt zig met Deenemarke en Zweeden.* XXIV. *Bede aan alle de Nederlanden. Holland is weigerig. Bewilligt.* XXV. *Luxemburg verloor, en door Oranje herwonnen. Onderneemingen van Christiaan den III. Oranje draagt zorg voor Holland.* XXVI. *Maarten van Rossem valt in Brabant.* XXVII. *Oranje geslaagen.* XXVIII. *Raadpleegingen in Holland op de Bede. Bewilliging.*

KAREL II.
1536.

Beginfels
van nieu-
wen oor-
log met
Frank-
ryk.

De Kameryksche Vrede van 't jaar 1529 was te nadeelig voor Frankryk, om lang te kunnen duren. Ook hadt François de I, al sedert het jaar 1531, heimelyke poogingen aangewend, om den Paus en den Koning van Engeland, in zyne belangen, in te wikkelen, en Karel den V, die, met de Protestanten in Duitschland, en met den Turkschen Kryg, de handen vol werks hadt, nieuwe zwaarigheden te berokkenen. Het sluiten van den Wolfstapel te Calais, door Hen-

Henrik den VIII, was hierop gevolgd. Wy ^{KARELII.} hebben reeds, op het jaar 1533, aangetekend (a), hoe veel de Hollandfche Lakenweeveryen, met naame de Leidschen, hier door leeden. De berugte Egtscheiding van Henrik den VIII. en Katharina van Arragon, die wat laater voorviel, haalde den Koning van Engeland's Pausen Banvonnis op den hals, om welk ter uitvoeringe te brengen, Keizer Karel zig verbonden hadt. Henrik, bedugt voor Karels magt, zocht zig met François te verbinden. Men tradt, in den aanvang des jaars 1534, in onderhandeling. Henrik beloofde, den Proteftanten in Duitschland te zullen ondersteunen; mids François, ten zelfde tyde, Navarre en Vlaanderen met de wapenen aantastte. Doch deeze onderhandeling liep vrugteloos af. François durfde zig niet openlyk met Henrik verbinden, uit vreeze van den Paus te zullen mishagen. Ondertusfchen hadt het gerugt deezer onderhandeling de Nederlanders reeds bedugt gemaakt voor eenen oorlog met Frankryk en Engeland, gelyk wy, in 't voorgaande Boek (b), gezien hebben. François deedt, nog in 't zelfde jaar, eenen inval in 't Milaneefche, en handelde, aan 't Turksche Hof, ten nadeele des Keizers. Karel, daarentegen, Togt op ondernam, in den Zomer des jaars 1535, eenen togt naar Afrika, om *Haradyn Barbarossa*, die zig tot Koning van Tunis opgeworpen hadt, en, met zyne Rooffchepen, de ^{Tunis met Hollandfche en Zeeuwfche} Midfche fchen, pen,

(a) XVII. Boek. bl. 51.

(b) Bl. 101.

KAREL II. 1536. Middellandsche Zee onveilig hielt, tot re-
den te brengen. Hy bemagtigde de sterkte
Goulette en naderhand *Tunis* zelf; waarna hy
Muley Hassem, die, door Haradyn, verdree-
ven was, op den Troon herstelde (c). Eene
grootte menigte van Hollanders en Zeeuwen
hadden hem, met hunne schepen, op deezen
togt, verzeld, en zig dapperlyk gekweeten
(d). Onder anderen, vindt men, dat de
Enkhuizers den Keizer, met vier grootte Kar-
veelschepen, ten dienst hadden gestaan, en
dat *Domkers*, een Inwooner dier Stad, om
zyne kloekmoedigheid, in 't veroveren van
Tunis, betoond, door den Keizer, sedert,
met een trefflyk wapen, beschonken is. Van
de vier Enkhuizer schepen bleeyen 'er, na
den togt, drie, met volk met al, in eenen
stórm voor *Genua* (e).

Krygsbe- Terwyl dit, verre van de Nederlanden,
dryven in voorviel, bereidden de Keizer en François
Pikar- zig tot eenen oorlog, die de grenzen deedt
dye. daveren. De Graaf van Nasfau viel, in 't
jaar 1536, met een leger van dertigduizend
man, in Pikardye, bemagtigde *Guize*, en
floeg het beleg voor *Peronne*, welk hy egter,
eerlang, opbreeken moest. François hadt,
Fransois de I. ver- reeds in Wynmaand des jaars 1534, een Ver-
bindt zig drag aangegaan, met den Hertoge van Gel-
met den der, waarby deeze zig selv' en zyne landen,
Hertoge van Gel- Groningen daar onder begreepen, den Kon-
der. ning

(c) Vide ANTON. PONT. CONSENT. *Harad.* Barbar. in
MATTH. Anal. Tom. I. p. 1—36. & J. ETROPII *Diar. Expedit.*
Tunet. int. SCHARDII *Gem. Script. Tom. II. p. 320.*

(d) REIGERSB. II. *Decl. bl. 448.*

(e) Oude Aant, by BRANDT *Ekkl. bl. 59.*

ning van Frankryk hadt opgedraagen, om ze ^{KARELII.} wederom van hem ter leen te ontvangen, ne- ^{1536.}vens vyftigduizend ponden tournois in 't jaar (f). Van toen af, was men, in Holland, bedugt geweest, voor eenen inval der Gelderschen, en hadt reeds, meer dan eens, ter Staatsvergaderinge in overweeing genomen, om zig te wapenen (g): 't welk egter eenen geruimen tyd agter bleef. De onderneeming op Groningen, die, in 't jaar 1536, ongelukkig voor Hertoge Karel uitviel (h), mag als een gevolg van zyne naauwe verbindtenis met Frankryk worden aangemerkt.

Doch, terstond hierna, scheen de oorlog, met Gelder zo wel als met Frankryk, eerst ^{II.} regt ernst te zullen worden. In Bloei maand, ^{Gelder-} hadt men, in Holland, reeds vernomen, dat ^{sche} de Heer van Gelder al zeshonderd Paarden ^{Oorlog.} gemonsterd, en de Geldersche Koopluiden, die te Dordrecht en elders handelden, 't huis ontbooden hadt. Buuren en Hoogstraaten sloegen toen den Staaten voor, om, insgelyks, een bekwaam aantal van Paarden en Knegten aan te neemen, waartoe zy raad wisten, indien de Staaten geld verschaffen konden (i). Doch alzo men nog met den Deenschen Kryg belemmerd was, neigden de Staaten tot vrede; beloovende zy den Graave van Buuren een eerlyk geschenk, zo hy dezelve wist te bewerken. Men tradt, in

Zo-

(f) PONTANUS Libr. XI. p. 775.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 224, 225, 229, 230, 231, 232.

(h) XVII. Boek, bl. 115.

(i) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 254, 256.

KAREL II. Zomermaand, met Hertoge Karel, in onderhandeling. Doch hy hieldt zig eerst zeer agterlyk, bageerende niet van vrede te hooren, voor dat men hem Groningen hadt wedergegeven (*k*). Ondertuschen werdt de Kryg, wederzyds, voortgezet. De Gelderschen vervulden de Zuiderzee met Oorlogschepen, die, te Harderwyk, te Elburg en elders, waren uiggerust (*l*). De onzen bragten, daarentegen, ook eenige schepen in 't vaarwater (*m*). De Franschen begonden, deezen Zomer, ook op de Hollandsche Koopvaardyschepen te kaapen. In Oogstmaand, namen zy een Enkhuizer Schip, van Andaluzie en Lisbon komende, en met Zout gelaaden: 't welk men vyfduizend guldens waardig rekende (*n*). Twee Fransche Oorlogschepen, in die zelfde maand, voor de Maaze kruisende, vielen, daarentegen, den Dordrechtenaaren in handen, en werden te Dordrecht opgebragt. De *Heude*, die deeze schepen bemagtigde, was, als een Koopvaardyschip, toegetakeld, en hadt zig eerst, door de Franschen, laten neemen; die, overgesprongen en bezig met plonderen, door een hinderraage van vyftig gewapende Dordrechtische Poorters, overvallen en afgemaakt werden: waar na de schepen, zonder moeite, werden overmeesterd (*o*). Ten zelfden tyde, werdt hier de invoer der Fransche waaren, zonder vry-

Fransche
Kaape-
ryen.

Eene
Dordsche
Heude
neemt
twee
Fransche
Oorlog-
schepen.

(*k*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 257, 260.

(*l*) VELIUS HOORN, bl. 248.

(*m*) Repert. der Plakaat. bl. 32. BOOMKAMP Alkmaar, bl. 7, 88.

(*n*) BRANDT Enkh. bl. 59, 60.

(*o*) CHRON. VAN E. DE VEER f. 45. BEVERW. Dordt. bl. 338.

vrygeleibrief, verboden. En kort te voo- KAREL II.
1536.
ren, was 'er bevel van 't Hof gekomen, om
alle Fransche goederen, binnen vyftien dagen,
den Graaflyken Rentmeester aan te brengen,
op verbeurte van lyf en goed. Doch of hierop
verbeurdverklaaring der waaren volgde, is my
niet gebleeken. De Admiraal van Merkere
bemagtigde, in Wynmaand, een Fransch West-
indisch Schip, welk te Veere opgebracht, en
vyftigduizend guldens waardig geoordeeld
werdt. De Zeeuwfche Kaapers behaalden,
federt, nog eenige andere voordeelen op de
Franschen (p).

Onaangezien deeze wederzydsche vyande- Haring-
vischery
vry ver-
klaard.
lykheden, werdt egter, by eene overeen-
komst, met François den I, in Herfsmaand,
getroffen, de Haringvischery, voor Fran-
fchen en Nederlanders, gedurende den oor-
log, vry verklaard (q): welke overeenkomst
de uitrusting van zes Oorlogfchepen, tot be-
veiliging der Haringvaart, onnoodig maakte:
waartoe de Staaten van Holland, in Oogst-
maand, reeds zesduizend guldens hadden toe-
gestaan (r); hoewel men vindt, dat 'er, op
deeze ontworpen' uitrusting, federt vyf schel-
lingen vlaams van ieder last Harings geligt
werden (s). Men fprak ook, van Westwaards
met Vlooten te willen zeilen, en van Kaapers
uit te rusten, voor rekening van byzondere per-
foonen, zonder met den Admiraal te doen te
willen hebben, alzo de Hollanders oordeel-
den,

(p) REIGERSE. II. Deel, bl. 450, 461.

(q) Repert. der Plakaat. bl. 33.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 263.

(s) Repert. der Plakaat. bl. 33.

KARELII. den, dat zy niet onder hem; maar alleen onder den Stadhouder stonden (*t*). Doch 't blykt niet, dat hiervan iets gekomen is

Erasmus sterft. Op den elfden van Hooimaand deezes jaars 1536, was te Bazel, in 't een enzeventigste jaar zyns ouderdoms, overleeden, de beroemde

Agting der Staaten van Holland voor hem.

Rotterdammer Desiderius Erasmus (*u*). Hy was in zo groot eene agting in zyn Vaderland geweest, zelfs onder de aanzienlykste luiden, dat de Edelen en meeste Steden, ter Staatsvergaderinge te Gouda, in Oogstmaand des jaars 1532, beslooten, hem een Juweel van omtrent tweehonderd en veertig Rynsguldens te schenken: 't welk hem zou toegezonden geweest zyn, zo men, in 't volgende jaar, geene hoop gekreegen hadt, dat, hy, door Vrouwe Maria herwaards ontbooden zynde, haast in Holland komen zou (*v*). Hy kwam egter niet, gelyk men verwagt hadt. Of hem 't Juweel, sedert ter hand gesteld zy, is my niet gebleeken. Ondertusfchen, verdiende dit blyk der agtinge van 's Lands Staaten voor 's Mans geleerdheid, welk men, onzes weetens, by geenen Historieschryver, geboekt vindt, hier te worden aangetekend. Van het metaalen Standbeeld, naderhand, ter zynere ere, te Rotterdam opgeregt, en nog in wezen, kan niemant, die Holland gezien heeft, onkundig zyn.

III. Te Utrecht was, midlerwyl, ook eenige Verandering te Utrecht, verandering voorgevallen, die wy niet stil zwy-

(*t*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 259, 261, 262, 263.
 (*u*) VIGLII AB AYTTA ZÜRICH. Epist. Select. IV. LXXXII.
 LXXXIII. LXXXVI. in Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 217, 219, 222.
 (*v*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 186, 202.

DESIDERIUS ERASMUS,
geboorente Rotterdam, int jaar 1467
overleedente Bazel, int jaar 1536.

Van O. Perck, naar een tekening van de hand van

van A. M. de Vries, 1840.

zwygends voorby gaan konnen. Bisfchop Hen- KARELII.
1536.
rik van Beijeren, na 't afftaan van 't weereld-
lyk bewind over 't Stigt, beflooten hebben-
de, het geestelyk gebied over 't zelve, ins-
gelyks, over te draagen, zag zig, in 't jaar
1529, opgevolgd, door *Willem van Enke-
voort*, die, door Paus Adriaan den. VI, tot
Kardinaal verheeven zynde, zig te Rome op-
hieldt, en *Jakob Uitteneng* tot zynen Stede-
houder aanftelde. Bisfchop Willem overleedt,
in 't jaar 1533. En in 't volgende jaar benoe-
de de Keizer *Georgius*, Zoon van Jan, Graa-
ve van Egmond, tot de Bisfchoppelyke waardig-
heid. De Geestelykheid, die, volgens eene
overeenkomst tusfchen Karel den V. en den
Paus, geen en anderen Bisfchop kiezen mogt,
dan dien de Keizer benoemd hadt, deedt de
verkiezing, in gevolge van deeze benoeming,
en de nieuwe Bisfchop werdt, eerlang, door
den Paus, bevestigd (w).

Omtrent deezen tyd, werdt het stuk der Vereeni-
ging van Utrecht met Holland, met
meer ernst dan te vooren, ter hand genomen. Vereeni-
ging van
het Ne-
der-Stigt
met Hol-
land on-
der één-
nen Stad-
houder.
Holland hadt, hierop, al federt eenige jaa-
ren, fterk gedrongen, en de Keizer hadt 'er,
voor 't einde des jaars 1531, reeds verlof toe
verleend (x). Doch de Keizerlyke Brieven,
ten deezen einde noodig, werden nogthans,
niet voor Grasmaand des jaars 1534, te To-
ledo gegeven. By dezelve, hegt de Keizer,
„ by goeddunken der Landvoogdesfe Maria,
„ der Vliesridderen, en der Leden van den ge-
hei-

(w) A. MATTHEI Anal. Tom. I. p. 113 in Nov.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 172, 174, 175, 187.

KARELII. „ heimen Raad en dien der Geldmiddelen,
 1536. „ doch te gelyk, *uit zyne rechter wetenschap,*
 „ *autoriteyt ende volkomen macht*, de Stad, Ste-
 „ den en Land van Utrecht, aan deeze zyde
 „ den Yffel, voor altoos, aan Holland, om,
 „ door één' en den zelfden Stadhouder, be-
 „ stierd te worden. Ook zouden beiderlei
 „ Staaten, voortaan, gelykelyk worden be-
 „ schreeven. Men zou, wederzyds, uit elk-
 „ anders Landen, mogen bannen. Doch
 „ de vonnissen des Raads van Holland zouden
 „ niet in Utrecht; noch die des Raads te U-
 „ trecht, in Holland ter uitvoering gelegd
 „ mogen worden, zonder, hiertoe, ter we-
 „ derzyde, geregtelyk verlot gevraagd en be-
 „ komen te hebben (y).” De Hollanders zou-
 „ den gaarne gezien hebben, dat de Raad te U-
 „ trecht afgeschafte, en 't Nederstigt aan 't Regts-
 „ gebied des Raads van Holland onderworpen
 „ verklaard was. Doch de Keizer hadt niet
 „ kunnen besluiten, om de Stichtfchen hiertoe
 „ te dwingen. Zy maakten zelfs zwaarigheid,
 „ om zig, op den voet, dien de Keizer beraamd
 „ hadt, met Holland, te laten vereenigen. De
 „ Staaten van Holland hielden 'er, ondertusfchen,
 „ van tyd tot tyd, op aan, by den Stadhouder,
 „ onder anderen, in de jaaren 1535 en 1536 (z).
 „ Doch 't liep aan tot in 't jaar 1540 (a), of
 „ nog langer, eer dit werk het vereischte be-
 „ slag kreeg. Van toen af, is Overysfel, meer

nog

(y) Zie 's Keizers Brief in 't Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 31. in 't Groot Utrechts Plakaatb. I. Deel, bl. 30. by MATTH. de Nobilitate p. 693. en by BOR X. Boek, bl. 228. [794.]

(z) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 234, 248, 316, 318.
 (a) Groot Ut. Plakaatb. I. Deel, bl. 32. MATTH. de Nobi-
 litate p. 697

nog dan te voeren, als een byzonder Land-
 fchap, aangemerkt geworden, en geheellyk
 van 't Nederftigt afgefcheiden gebleeven.

KAREL II.
 1536.

't Beleg van Peronne, in den Herft des
 jaars 1536, opgebroken, en de Knegten be-
 taald, en op de grenzen, in de Winterlegerin-
 gen, gelegd zynde, deedt de Landvoogdes
 de Staaten van alle de Nederlanden, tegen
 den vierden van Wynmaand, te Brusfel be-
 fchryven, en vertoonde hun hier, dat 'er geld
 noodig was, om 't Krygsvolk verder te on-
 derhouden, wilde men hun 't platte Land niet
 ten beste geeven, of hen zien overloopen tot
 den vyand. Wyders floeg zy voor, dat men
 de vereifchte penningen zou kunnen vinden,
 by wege van Excynzen, op Wynen, Bier,
 zyden- fluweelen- wollen, en linnen lakenen
 enz.: latende egter 't uitvinden van een be-
 ter middel aan de Staaten. Die van Holland,
 hierop, Dagvaart in den Haage befchreeven
 hebbende, zagen het invoeren van Excyn-
 zen aan, als eene lastige nieuwigheid, in wel-
 ke zy, niet dan op eenen eenpaarigen voet
 met de andere Nederlanden, behoorden te
 bewilligen (b). Wy hebben, te voeren, meer-
 maalen gezien, dat 'er, onder de Regeering
 van de Huizen van Beijeren en Bourgondie,
 Excynzen op Wynen, Bieren en andere waa-
 ren, in verfcheiden Steden, uit kragte van
 byzondere Graaflyke Oktrooijen, geheeven
 werden. Zodaanig eene belasting was nood-
 zaakelyk in zulke Steden, welker gewoonlyke
 inkomsten niet toereiken konden, om haar

IV.
 De Land-
 voogdes
 poogt,
 door
 gantsch
 Holland,
 Excyn-
 zen te
 doen in-
 voeren.

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regiff. bl. 204, 205.

KARELII. aandeel, in de Graaflyke Beden, te vinden.

1536. Doch van algemeene Excynzen over 't gantsche Land hadt men tot nog toe niet gehoord. De Verponding op Huizen en Landeryen, die men, van ouds, *Schildtalen* en *Morgentalen* noemde, en die, in de jaaren 1515 en 1518, door den tegenwoordigen Graave, op eenen nieuwen voet was gebragt (c), was de eenige algemeene schatting, die de Ingezetenen van Holland opbrengen moesten. 't Was dan geen wonder, dat men ongaarne tot het draagen van deezen last besloot. Die van Holland verklaarden egter, op eene tweede Dagvaart der algemeene Staaten, dat zy der Koninginne reden zouden geeven, om vergenoegd te zyn, indien de andere Landen, in de Excynzen, bewilligden. Doch Brabant stemde niet. Die van Vlaanderen verklaarden „ dat zy „ zo veel hadden opgebragt, als zy konden, „ om de grenzen te beveiligen; dat het in „ hunne magt niet stondt, den Keizer Frank- „ ryk, Italie en andere Landen te helpen o- „ vermeesteren, gelyk zyn oogmerk scheen; „ dat zy geen last hadden, om in de nieu- „ wigheid der Excynzen te bewilligen, en „ geene hoop altoos, om hiertoe, in 't ver- „ volg, last te zullen krygen.” De andere Landen betuigden, met algemeene woorden, dat zy hun best gaarne wilden doen, zonder te verklaaren, op welk eene wyze. De Landvoogdes, bespeurende dat 'er, voor deezen tyd, van 't opstellen van nieuwe Excynzen niets

't Mis-
lukr.

(c) Groot Plakaatb. II. Deel, kol. 2047. en hier voor IV. Deel, bl. 397, 412.

niets vallen zou, verklaarde, dat zy, voor 't KARELII.
einde des jaars, eenen nieuwen voorflag aan 1536.
de Staaten te doen hadt: waar mede het
werk der Excynzen voor eenige jaaren agter-
bleef (d).

Midlerwyl, werdt de vredehandeling met
den Hertoge van Gelder, te Graave, voort-
gezet, en eindelyk, op den vyftienden van
Wintermaand, een Verdrag getekend, vol-
gens welk, de Keizer en de Hertog beloof-
den, afstand te zullen doen van de verbind-
tenissen, ten nadeele van elkanderen,
aangegaan. De Keizer zou zig, by 't lee-
ven van Hertoge Karel, geen Hertog van
Gelder en Graaf van Zutfen noemen, en
hem, binnen 't jaar, met die Heerlykhe-
den beleenen. Voor 't afftaan van Gro-
ningen, Koeverden en Drente, waar van
de Hertog zig, insgelyks, geen Heer meer
zou mogen heeten, zouden hem vyf-ender-
tigduizend Karelsguldens eens en vyf-en-
twintigduizend gelyke guldens jaarlyks wor-
den betaald. Die van Utrecht zouden hem,
wegens zyn vermeend regt op hunne Stad,
twintigduizend Karelsguldens voldoen." De
overige punten van dit verdrag waren van
klein belang (e). Floris van Egmond, Graaf
van Buuren, die, op aanmaninge van Hol-
land, de voornaamste hand gehad hadt, in 't
bewerken van deeze Vrede, kreeg, sedert,
het geschenk, welk hem beloofd was. Het
bestondt in zesduizend Filipsguldens voor
hem,

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 266, 267.

(e) PONTANUS Libr. XI. p. 782. Repert. der Plak. bl. 34.
Chron. van E. DE VEER f. 46.

KAREL II. hem, en tweehonderd voor zyne Huisvrouw
1536. we (f).

Buitengewoone en gewoone Bede aan Holland. 1537. Weinige dagen na 't sluiten der Vrede met Gelder, deedt de Landvoogdes aan Holland eene buitengewoone Bede van honderd-entwintigduizend guldens eens, en eene gewoone van honderd entwintigduizend guldens jaarlyks, voor den tyd van zes jaaren. De Staaten, hierop, in Louwmaand des volgen- den jaars, in den Haage ter Dagvaart be- schreeven zynde, stelden hun antwoord, ee- nigen tyd, uit, om eerst het bezegelen van het verdrag met Gelder en den uitslag der onderhandeling met Deenemarke af te wag- ten; also zy zig, hier naar, in 't bewilligen tot zulke zwaare Beden, noodwendig schik- ken moesten. Ondertuschen sloegen de E- delen uit, dat men, voor buitengewoone Be- de, tagtigduizend guldens eens, en voor ge- woone ook tagtigduizend guldens, jaarlyks, voor den tyd van vier jaaren, zou kunnen toestaan. Doch Leiden, Amsterdam en Gou- da waren hiertoe niet volkomen gelast. Een- paarig werdt beslooten, niet te bewilligen, en, al hadt men schoon bewilligd, niet te betaa- len, zo 't gene vrede bleef in Gelderland, en zo men niet *ten Dogge* of Kabbeljaauw en ten Haring, zo wel als op de Oostzee, vaa- ren kon (g).

Veldtogt in de Ne- derlan- den. De Koning van Frankryk, ondertuschen, hebbende vastgesteld, den Veldtogt in de Ne- derlanden vroeg te openen, viel, in Lente- maand,

(f) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 257, 267, 269, 271, 273.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 269, 270, 273.

maand, aan 't hoofd van een Leger van vyf-entwintigduizend Knegten en eenige Ruitery, in Artois; en sloeg het Beleg voor Hesdin (h). Hy wist, dat het Nederlandsch Leger, welk in den Veldtogt des voorleeden jaars gediend hadt, by gebrek van betaaling, grootendeels verloopen was, en maakte staat, dat hy reeds diep in de Nederlanden zou gedrongen zyn, eer de Landvoogdes volks genoeg, om hem te stuiten, op de been zou kunnen hebben. Ook bevondt zy zig in zulk eene groote verlegenheid om geld, dat de voornaamste Grooten haar, in alleryl, eene merkelyke somme van penningen verstrekken moesten, zo dra zy van den inval der Franschen kennis gekreegen hadt. Zy besloot terstond dertigduizend man te werven: en om de kosten hiertoe, die in zes maanden twaalf tonnen gouds beloopten zouden, te vinden, de algemeene Staaten, tegen den vier-entwintigsten van Lentemaand, te Brusfel, te beschryven. Hier deedt zy den Staaten 's Lands nood en de magt van Frankryk op 't leevendigst vertoonen, en spoedigen onderstand vorderen. De Brabanders, dien 't gevaar meer dan sommigen anderen Landschappen dreigde, booden lyf en goed aan, ter gemeene bescherminge der Nederlanden, *die allen, zeiden ze, maar één lighaam uitmaakten, waarvan de Keizer het hoofd was;* mids dat de andere Landen hun, des noods, ook geenen bystand weigerden. Artois, Henegouwen, Namen en de meeste anderen spraken uit éénen

KAREL III.
1537.

De Landvoogdes eischt twaalf tonnen gouds van de algemeene Staaten.

De Landvoogdes eischt twaalf tonnen gouds van de algemeene Staaten.

(h) DANIEL. Tom. VII. p. 809.

KAREL II. nen mond met Brabant. Doch Vlaanderen
 1537. was niet gelast, dan om te hooren. Holland
 en Zeeland begeerden ook eerst eens verslag
 te doen. Doch men antwoordde, dat de
 vyand in 't Land was, en 'er niets overschoot,
 dan dat elk bedagt was op de spoedigste en
 bekwaamste middelen, om hem te stuiten,
 waartoe, in de eerste plaats, geld vereischt
 werdt. De Landvoogdes, bevroedende, dat

Schoor-
 steengeld
 voorge-
 slaagen,

afgewee-
 zen in
 Holland.

de gewoone middelen om geld te vinden niet
 toereiken konden, sloeg eene belasting voor
 van eenen Karels gulden op elke Schoorsteen,
 of Haardstede, waaruit, meende zy, spoedig
 veel komen zou. Doch de Hollanders, in
 aanmerking neemende, dat hun Land volk-
 ryker was, en derhalve, naar gelang zyner
 uitgestrektheid, meer Haardsteden hadt dan
 de andere Nederlanden, hadden geenen zin
 in deeze belasting. Ook behaagde hun niet,
 dat de armen, in dezelve, byna zo veel zou-
 den te draagen hebben, als de ryken, 't welk
 hen voor eenen opstand, onder de schamele
 Ingezerenen, uitgeput door den oorlog en
 door gebrek van handel, vreezen deedt. De
 voorslag der Landvoogdesse werdt, derhal-
 ven, in Holland verworpen. Doch alzo men
 klaarlyk zag, dat 'er geld noodig was, nam men,
 sedert, ter Staatsvergaderinge in overweeing,
 om, in de Beden van Wintermaand laatslee-
 den, voor een groot gedeelte ten minste, te
 bewilligen (i).

VI.
 Bestand
 van tien

Doch eer men hierover tot een besluit kwam,
 hadt François Hesdin bemagtigd. De Graaf
 van

(i) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 274, 275, 276, 277.

van Buuren sloeg, sedert, het beleg voor **KARLII. Saini Pol** en overmeesterde de Plaats stormenderhand, op den vyftienden van Zomermaand. Ook nam hy *Montreuil* in, by verdrag, en belegerde Terouanne (*k*). Doch terwyl dit Beleg duurde, werdt 'er, op den dertigsten van Hooimaand, een Bestand, van tien maanden, tusfchen Frankryk en de Nederlanden, geslooten. Volgens ééne der voorwaarden van dit Bestand, moest het Beleg van Terouanne worden opgebroken (*l*), gelyk terstond geschiedde.

In Holland, was men, in Grasmaand, en dus lang voor 't treffen van 't Bestand, reeds tot een Besluit gekomen, om der Landvoogdesse eene buitengewoone Bede van tagtig of ten hoogsten van honderdduizend guldens toe te staan: te vinden, niet by de schildtalen, maar elk in de zynen, zonder *gracie* voor deeze reize, en van geestelyken en weereldlyken, de vermogenden onder welken de Landvoogdes, daarom, tot geene byzondere gifte of leening, zou mogen dringen. Voorts wilde men bedingen, dat de Landvoogdes den Hollanderen vrye Dogge- en Haringvischery en vrye vaart naar de Oostzee bezorgen zou, en dat zy den Heer van Gelder de gemaakte Vrede zou doen onderhouden, hem, ten dien einde, uit deeze Bede, betaalende, 't gene hem beloofd was. Kort hierna, werdt het Bestand met den Koning van Deenemarke getroffen.

(*k*) DANIEL Tom. VII. p. 809, 810. MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 282.

(*l*) Du Mont Corps Diplom. Tom. IV, P. II, p. 153. Report. der Plasaat. bl. 35.

KAREL II. troffen, waardoor de vaart op de Oostzee wederom vry werd. Doch de Vischery kon

1537.

Twist
met den
Admiraal
over 't
verleenen
van Vry-
gelei-
brieven.

nog niet geschieden, zonder dat de vischers zig van eenen Vrygeleibrief voorzagen. De Fransche en Nederlandsche Admiraals hadden zulke vrygeleibrieven aan elkanderen gegeven, die, door de wederzydsche Ingezetenen, ten duursten betaald moesten worden. Adolff van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, Nederlandsche Admiraal, vorderde van de versche Visch- en Kabbeljaauwvangers, voor ieder hoofd, vyftien stuivers tot S. Jans Misse toe voor een' vrygeleibrief; en als dit jaargeryde voorby was, van ieder hoofd op de Haringbuizen vyf-entwintig stuivers. Hy beweerde, dat hem, als Admiraal, dit regt toekwam, uit kragte van den Lastbrief, zynen voorzaaten, in den jaare 1487, gegeven. Doch de Hollanders hielden staande, dat zy niet onder den Admiraal stonden; maar alleen onder Stadhouders en Raaden, en dat de Heer van Beveren, vrygeleibrieven hebbende, dezelve den Stadhouders behoorde over te leveren, of anders der Landvoogdesse, *als Souveraine in de plaetse van de Keyserlicke Majesteit*, op dat zy ze, daar, en niet van Beveren, zouden kunnen vorderen. Hevig dreeven de Gemagtigden van Holland dit punt ten Hove, rondelyk verklaarende, dat zy, onder geene andere voorwaarde, in de buitengewoone Bede, bewilligen zouden. Zy voegden 'er by „ dat zy de ingewilligde Pen-
„ ningen eerder zouden gebruiken, om Oor-
„ logschepen uit te rusten, en de Fransche
„ vischers te berooven, zonder de vrygeleibrie-

„ brieven van den Heere van Beveren te ont- KARELII
 „ zien; dan gedoogen, dat men eenige inbreuk 1537.
 „ deedt op dit hun oud voorregt." Zo sterk ston-
 den ze hierop, dat de Landvoogdes, einde-
 lyk, Beveren zyne vrygeleibrieven deedt af-
 vorderen, om ze den Stadhouder van Holland
 ter hand te stellen. Doch hy weigerde de-
 zelve over te geeven: waarom men, in Zo-
 mermaand, in Holland, een' overslag begon
 te maaken, om vyf Oorlogschepen en zes ge-
 wapende Buizen tot beveiliging der vische-
 ry uit te rusten. De Stad Schiedam alleen
 hadt den Heere van Beveren agthonderd en
 vyftig guldens, voor vrygeleibrieven, beraald,
 behalve nog twee Filips guldens, voor schry-
 ven en zegelen van elken Brief, welken last
 men niet gezind was langer te draagen. Ten
 zelfden tyde, bewilligden de Staaten in eene
 gewoone Bede van tagtigduizend guldens 's
 jaars voor vier jaaren, en op 't sterk aanhou-
 den der Landvoogdesse, in de geëischte buit-
 tengewoone van honderdentwintigduizend
 guldens. Men zondt hun toen, van boven,
 ook honderd vrygeleibrieven (m). Doch twee
 of drie weeken daarna, werdt het Bestand
 met Frankryk geslooten, waar door dezelve
 van geen gebruik meer waren.

Eene maand ruim voor 't sluiten van dit Be- VII.
 stand, hadt de Hertog van Gelder, vergee- Aanflag
 tende de pas geslooten Vrede, ten behoeve der Gel-
 des Konings van Frankryk, eenen aanflag on- derschen
 dernomen op Enkhuizen (n), die, by tyds op Enk-
huizen.
ont-

(m) MR. AERT VAN DER GOES Regist. li. 269, 277, 278,
 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. li. 285.

HARELII.

1537.

ontdekt zynde, te loor liep. Hy hadt zig, in Zomermaand, in persoon naar Harderwyk begeven; verzeld van zevenhonderd man, en daar gekomen zynde, de poorten drie dagen geslooten gehouden, terwyl hy met de trom deedt omflaan, dat elk, die den Koning van Frankryk begeerde te dienen, zig aangeeven en handgeld ontvangen kon. Op den een-entwintigften, tegen den avond, verdeelde hy de Knechten op vyf schepen, die, des anderendaags, 's morgens ten drie uren, op de reede van Enkhuizen, ten anker kwamen. Twee schepen liepen tot dicht onder het pakhoofd, daar zy dagten te landen; doch alzo hun 't water ontviel, moesten zy 't anker uitwerpen, en den vloed afwagten. Midlerwyl brak de dag aan, die hen aan de Enkhuizers ontdekte. Een Burger, *Erik in den Bok* genaamd, vroegtyds omtrent het hoofd gekomen, en de vreemde schepen gewaar geworden zynde, vroeg, *wat zy bragten?* *Mout*, was het antwoord, *voor Jan Groot Albert*. Deez' was toen Oud-Burgemeester, en hadt zyne Dogter aan Eriks zoon ten Huwelyk gegeven. Terstond daarop vliegt Erik naar Jan Groot Alberts Huis, en vraagt hem, *of hy Mout verwagte?* En toen 'er *neen* geantwoord werdt, stelt hy terstond vast, dat de Gelderschen voor de Stad waren. Anderen hadden, midlerwyl, ook iets ontdekt, en vermoeden van verraad gekreegen. Elk loopt dan te wapen, en naar den zee kant, met zo veel gedruisch, dat de Gelderschen, zig geen tyd geende, om de ankers op te winden, dezelve afkaptten, en zee koozen. De Wethouderschap deedt

deedt, sedert, de ankers ophaalen, en ter ge-
 dagtenisfe van deezen mislukten aanslag, aan KARELII 1537.
 den Engelschen of Zuidertoren hangen; al-
 waar ze nog te zien zyn. De Hertog van Gel-
 der, zig deezer onderneeminge schaamende,
 schreef, kort na het te rugkomen zyner Sche-
 pen, aan Burgemeesteren van Amsterdam
 „ dat men hem, ten onregte, van eenen
 „ aanslag op Enkhuizen, verdagt hielt; dat
 „ zyne schepen alleen gediend zouden heb-
 „ ben, om zynen Neef, den ouden Kardinaal
 „ van Bourbon, die hem wilde komen bezoe-
 „ ken, aan de zeegaten op te wagten, en
 „ veilig naar Gelderland te geleiden; doch
 „ dat ze, wind en froom tegen krygende, ge-
 „ noodzaakt geweest waren voor Enkhuizen
 „ te sryken, en toen de tegenwind nog he-
 „ viger ontstak, naar Harderwyk te rug ge-
 „ keerd waren; weshalve hy nu Brieven van
 „ vrygeleide voor zynen Neeve verzogt.” De
 Amsterdammers, uit eenigen hunner Poorte-
 ren die binnen Harderwyk geweest waren,
 eer de Gelderschen sloop gingen, verstaan
 hebbende, wat aldaar omgegaan was, ver-
 wonderden zig over 's Hertogs dubbelheid;
 doch vergenoegden zig, met hem te ant-
 woorden „ dat hy, om vrygeleide voor 's
 „ Keizers vyanden te verkrygen, zig niet aan
 „ hun, maar aan de Landvoogdesse, Vrouwe
 „ Maria, vervoegen moest”, zonder een en-
 kel woord van Enkhuizen te willen reppen(o).
 Sommigen plaatsfen deezen mislukten aanslag,
 die

(o) Chron. E. DE VEER f. 48. PONTANUS Libr. XI. p. 783.
 BRANDT Enkh. bl. 62.

KARELII. die zekerlyk, eerst in 't jaar 1537, gebeurd
 1537. is (p); ten onregte in 't jaar 1536 (q). De
 Gelderschen bleeven, dit gantsche jaar, in de
 wapenen, waarom men, te Hoorn, te Enk-
 huizen, en in de andere Watersteden, zeer
 op zyne hoede was, de Plaatsen versterkende,
 en de wallen voorziende met geschut (r).

VIII. Onaangezien 't Bestand van tien maanden,
 Vrede met Frankryk. in Hooimaand, met Frankryk, geslooten,
 op den elfden van Louwmaand des jaars 1538,
 1538. nog, tot den eersten van Zomermaand, ver-
 lengd was (s), werden 'er, in Grasmaand,
 tien of twaalf Hollandsche Noordvaarders,
 door de Franschen, genomen. De onzen,
 om deeze schade te boeten, namen insgelyk
 eenige Fransche schepen (t). In Zomermaand,
 werdt 'er, door 's Pausen bemiddeling, een
 nieuw Bestand tuschen den Keizer en den
 Koning van Frankryk, getroffen, voor den
 tyd van tien jaaren (u). Sedert, hielden dee-
 ze twee Vorsten een mondsprek, te *Ai-
 gues mortes*, alwaar dit Bestand, in eene al-
 toosduurende Vrede veranderd werdt (v). De
 Keizer gaf hiervan, naderhand, zelf een schrif-
 telyke verklaring, die, op den eersten van
 Sprokkelmaand des jaars 1539, te Toledo,
 getekend was (w).

Mid-

- (p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 285.
 (q) VELIUS HOORN, bl. 248.
 (r) VELIUS HOORN, bl. 251. BRANDT Enkh. bl. 65.
 (s) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 159. Re-
 pert. der Plakaat. bl. 36.
 (t) VELIUS HOORN, bl. 251. GOUDHOEVEN, bl. 607.
 (u) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 169.
 (v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 287, 288.
 (w) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 185.

Midlerwyl, was 'er merkelyke verandering KAREL II.
 voorgevallen in Gelderland. Hertog Karel, 1538.
 nu hoog bejaard, en bedugt, dat zyne Heer-
 lykheden, alzo hy geene wettige Kinderen IX.
 hadt, na zyn afterven, komen mogten, aan Twist in
 't Huis van Oostenryk, tegen welk hy een' Gelder-
 onverzoenlyken haat behieldt, hadt, in Wyn- land tus-
 maand des jaars 1537, 's Lands Staaten, op schen den
 den Landdag vergaderd, gepoogd te bewee- Hertog
 gen, om den Koning van Frankryk voor en de
 Heere aan te neemen, en hem, van 's Ko- Steden,
 nings wege, hulde te doen. De Staaten, be-
 vroedende, dat zy byna beslooten lagen tus-
 sphen de Keizerlyke Erflanden, en dat de Ko-
 ning van Frankryk te ver van de hand was,
 om hen behoorlyk te beschermen, weigerden
 in 's Hertogs verzoek te bewilligen. Hieruit
 rees zo geweldig een twist, tusschen den Her-
 tog en de Geldersche Steden, dat dezelve,
 niet dan door geweld, scheen te zullen kon-
 nen beslegt worden. Verscheiden' Steden haal-
 den 's Hertogen Sloten om verre, en namen
 Oostenryksche en Kleeffsche bezetting in. De
 Hertog liep, daarentegen, de Veluwe af, met
 vierduizend Knegten. Tegen 't einde des
 jaats, was men egter in onderhandeling ge-
 treden (x). De Zoen werdt eerlang getrof-
 fen, geheel naar den zin der Staaten. Ook
 sloot men, in den aanvang des volgenden jaars,
 eene overeenkomst wegens de opvolging, die
 oorzaak van nieuwe onlusten was.

Filippa, Zuster van Hertoge Karel, hadt Schik-
 René, Hertoge van Lotharingen, haaren Ge- king we-
 maal, gens de

(x) PONTANUS *Libr. XI. p. 784—786.*

KAREL II.
1538.

opvol-
ging in
Gelder-
land.

maal, onder andere kinderen, *Antoni* gebaarde, die zynen Vader opvolgde en verscheiden kinderen hadt, Zoonen en Dogters. *Antoni* was de natuurlyke Erfgenaam van *Gelder en Zutfen*. Doch de Staaten, hem niet magtig genoeg keurende, om hen te beschermen, sloegen Hertoge *Karel* een dubbel Huwelyk voor, tusfchen *Willem*, Zoon van *Jan, Hertoge van Gulik en Kleeve*, en *Anna*, Dogter van *Antoni*, Hertoge van *Lotharingen*; en tusfchen *François*, oudften Zoon van Hertoge *Antoni*, en *Anna*, tweede Dogter des Hertogs van *Gulik en Kleeve*. Wyders, wilden ze, dat de jonge *Willem*, terftond, voor toekomenden Hertoge van *Gelder en Graave van Zutfen*, zou ingehuldigd worden, en dat het Huwelyk van *François* met *Anna* van *Kleeve* voortgaan zou, alware 't, dat het Huwelyk van *Willem* met *Anna* van *Lotharingen* niet voltrokken kon worden; alzo de spraak ging, dat zy met *René* van *Chalons*, Prinsse van *Oranje*, ondertrouwd was. Men zag, uit deezen voorflag, klaarlyk, dat de Gelderschen *Willem* van *Gulik*, 't kostte wat het wilde, voor Hertoge begeerden, en dat zy *Antoni* en deszelfs Zoonen van 't Hertogdom zogen uit te fluiten. De ontworpen Huwelyken waren sigts een dekmantel, om hun gedrag eenen glimp te geeven. Ook gingen zy geen van beiden voort. De Staaten, die alles naar hunnen zin fchikten, noodzaakten Hertog *Karel*, ten zelfden tyde, de verdediging zynen Heerlykheden, zelfs by zyn leeven, aan *Jan*, Hertoge van *Gulik en Kleeve*, en aan *Willem*, zynen Zoon, af te staan, die

eg-

egter geen' hooger' titel dan dien van *Scherme-
heer* voeren zouden. Doch hier voor werdt KARELII.
1538.
Hertoge Karel, door Hertoge Jan, twee-
enveertigduizend, en door het Landschap Geld-
der, agttienduizend Brabantſche guldens eens
toegelegd; behalve nog vyf entwintigduizend
guldens, jaarlyks, door Hertoge Jan, en
vyftigduizend, door het Landschap Gelder;
en uit de tolln van Lobed, tweeduizend goud-
guldens. Alle deeze punten en verſcheiden'
anderen, met naame ook, dat de Hertogen
geene vrede maaken noch oorlog aanvangen
mogten, buiten bewilling der Staaten, wa-
ren begreepen, in een Verdrag, tuſſchen de
twee Hertogen, den jongen Willem, en Baa-
nerheeren, Ridderſchap en Steden des Vor-
ſtendoms Gelder en des Graaffchaps Zutſen,
op den zeven-entwintigſten van Louwmaand
des jaars 1538, geflooten en bezegeld (y).
Doch Hertog Karel hadt geene gelegenheid,
om genot te trekken van de geringe voordee-
len, welken hy, by dit Verdrag, hadt konnen
bedingen. Terwyl men met de inhuldiging van
Willem van Gulik bezig was, viel de oude Her-
tog, van enkel hertzeer, dat hy zig, in zyne
hooge jaaren, genoegzaam ontvoogd zag, in
eene krankheid, die hem, op den dertig-
ſten van Zomermaand, te Arnhem, uit het
leeven rukte (z). De Keizer verloor aan
hem eenen vinnigen vyand der Huizen van
Bourgondie en Oostenryk, met welke Hui-
zen hy, tot groot agterdeel der Nederlan-
den,

Hertog
Karel van
Gelder
ſterft.

(y) *Zie Groot Geld. Plakaatb. I. Deel, Prallm. c. 3.*

(z) *PONTANUS Libr. XI. p. 793.*

KAREL II. den, vooral van Holland, schier vyftig jaaren agtereen, geduurig geoorloofd hadt. Zyn dood gaf gelegenheid tot nieuwe beroerte. De Landvoogdes Maria vaardigde terftond Brieven af aan de Geldersche Steden, waar by zy 's Keizers regt op de Heerlykheden, die Karel, door den dood, ontruimd hadt, beweerde, uit verscheiden' overeenkomsten, met 's Keizers voorzaaten en met den Keizer zelven, geflooten. De Hertog van Lotharingen schreef ook aan de Staaten ter verdediging van zyn erfregt. De Staaten gaven, in hun antwoord aan beiden, te verstaan, dat zy ongezind waren, om een van beiden voor Heere aan te nemen (a). Hoe dit geschil, sedert, met de wapenen, in 's Keizers voordeel, beslegt werdt, staat ons, in 't vervolg, te verhaalen.

X. De Staaten van Holland, tegen den tweeden van Herfstmaand, te Geertruidenberg, beschreeven zynde, deedt de Landvoogdes hun eene buitengewoone Bede van tagtigduizend ponden van veertig grooten, tot betaalinge der Knegten, in den jongsten oorlog gebruikt. Hoogstraaten, naderhand, in een afzonderlyk gesprek met de Staaten getreden zynde, voegde 'er by, dat de andere Nederlanden der Landvoogdesse een geschenk gedaan hadden; 't welk Holland, zyns oordeels, behoorde na te volgen, en vyftigduizend, immers niet minder dan dertigduizend guldens te geeven. De Staaten, op beide deeze punten, kort daarna, in 't byzyn des Stadhouders in den Haage De Staaraadpleegende; oordeelden de Edelen, dat het Land,

(a) PONTANUS *Libr. XII. p. 807, 808, 809, 810, 811.*

Land, in voorgaande jaaren, zo zeer met buitengewoone beden bezwaard, deeze behoorde te weigeren. Doch in 't geschenk aan de Landvoogdesse stemden zy gereedelyk toe, mids het, in twaalf termynen, en in zulke penningen betaald wierdt, als, ten tyde der be- taalinge, onder den koopman, gang hebben zouden, en dat zy met hun aandeel volstaan, en alleen voor 't platte Land rekenen zouden mogen, naar ouder gewoonte. De vyf groote Steden, (want Delft, door den brand en andere rampen veel geleeden hebbende, droeg, sedert eenigen tyd, niet in de gemeene lasten) en de kleinen stemden met de Edelen. De Stadhouder, niet vergenoegd met dit antwoord, zondt Gemagtigden in elke Stad, om de Leden tot bewilliging te beweegen. Aan sommigen, deedt hy beloften van kwytsceldinge: anderen dreigde hy. Den kleinen Steden, bedugt, dat zy, door de grooten, in 't bewilligen, zouden vervangen worden, verzekerde hy, dat 'er geene bewilliging zou worden aangenomen, zonder dat zy 'er vooraf op gehoord waren. In Wynmaand, wederom Dagvaart belegd zynde, na dat de Stadhouder naar boven te rug gekeerd was; bleeven de Edelen nog weigerig. Zy vertoonden den Gemagtigden der Landvoogdesse, in 't breede „ dat Brabant, Vlaanderen en Artois, die 't naast aan den brand gezeten waren, en ten welker behoefte, de oorlog „ meest gevoerd was, nog in geene buiten- „ gewoone Bede bewilligd hadden; welke „ men nu Holland wilde opleggen, dat zig, „ zo veele jaaren herwaards, uit de schul- „ den,

KARELII.
1538.

ten be-
willigen,
in 't ge-
schenk.

Looze
poogin-
gen des
Stadhou-
ders, om
hen ook
in de Be-
de te
doen be-
willigen.

Breed
vertoog
van den
staat des
Lands.

KARELII.
1538.

den, in de Geldersche, Friesche en Stigtsche Oorlogen gemaakt, alleen hadt moeten redden; dat de laatste Bede van honderdentwintigduizend guldens, gedeeltelyk, ingewilligd was, tot het zelfde einde, waartoe men deeze vorderde; dat men niet wist, wat last Holland van de veranderingen, in Gelderland voorgevallen, zou te draagen hebben, dat het platte land arm was, zynde den Haver, de Garst en de andere veldvrugten kwalyk geslaagd; dat de Edelen en de Renteniers geene betaaling kreegen; dat de Steden kwyttscheldingen genooten, 't welk veroorzaakte, dat men te eerder tot het doen van nieuwe Beden komen moest; dat de landluiden de Beden uit hun eigen goed en Bruikweer betaalden, en de Steden uit de Excynzen, waarom deezen te gereeder in de Beden konden bewilligen enz." Doch de Steden, nu meest omgezet door den Stadhouder, stemden niet meer met de Edelen. Dordrecht, Haarlem, Leiden en Amsterdam bewilligden in de Bede, mids gevolg hebbende van de andere Leden. Rotterdam en Schiedam volgden hen. Delft was niet tegenwoordig. Doch Gouda en de kleine Steden, Schoonhoven, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Alkmaar, Oudewater, Naarden en Weesp, die allen, op deeze Dagvaart, verscheenen waren, stemden met de Edelen. Deezen, ziende, dat de meeste groote Steden hun afvielen, beslooten te bewilligen in tagtigduizend Klinckaarts, uitmaakende zestigduizend ponden van veertig grooten. Doch de Landvoogdes

des, in aanmerking neemende, dat de voor- KARELII.
1538.
naamste Steden reeds in de volle Bede hadden
bewilligd, nam in de aanbieding der Edelen
geen genoegen (b). 't Liep tot diep in 't vol-
gende jaar aan, eer de Staaten, tot eene volle
bewilliging, besluiten konden.

De Herdoopers hadden zig, na het over- XI.
Leevens-
byzon
derheden
van Da-
vid Jo-
risz van
Delft.
gaan van Munster, en na het mislukken van
den aanslag op Amsterdam, in tamelyke rust
gehouden; doch het gerugt, dat *David Jo-*
risz, een hunner Leeraaren, omtrent deezen
tyd, in Holland maakte, gaf gelegenheid tot
eene vernieuwing der Plakaaten tegen hen,
die ten strengste werden uitgevoerd. *David*
Jorisz, Zoon van *Joris de Koman*, was, in 't
jaar 1501, te Delft gebooren. In eenige be-
scheiden, belydenisfen en getuigenisfen, in de
Scheepensboeken van Delft en elders te vin-
den, wordt gemeld, dat hy, in zyne jeugd,
als Kamerfpeeler agter land reizende, den naam
van *David*, wiens perfoon hy gemeenlyk ver-
beeldde, gekreegen hadt, zynde hy anders by
den doop *Jan* genaamd geweest (c). Doch
mischien heeft men *David Jorisz* verward
met *Jan van Leiden*, van wien ook verhaald
wordt, dat hy zig met kamerfpeelen plag op
te hebben. Nogthans erkennen *David Jorisz*
vrienden, dat zyn Vader, onder de Redery-
kers, verkeerd hadt. Ook willen zy, dat hy,
by den doop den naam van *David* kreeg;
doch naderhand, naar de Roomsche wyze,
het Vormfel van den Wybischop ontvangende,

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. N. 287, 288, 289,
290, 291, 292, 294.

(c) By BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 134.

KARELII. de, *Johannes* of *Jan* genaamd werdt (d).
 1538. Voorts geneerde David Jorisz zig met glas-
 schilderen, in welke Konst hy uitruimte. Van
 aart wordt hy als waanwys, loos en geveinsd
 beschreeven; doch te gelyk als vriendelyk en
 zagtzinnig. Obbe Philips, van wien wy meer-
 maalen gewaagd hebben, hadt hem, te Delft,
 de handen opgelegd, en tot Leeraar aange-
 steld (e). Eenigen tyd voor den Delftschen
 brand des jaars 1536, hadt hy de Priesters,
 die 't Sakrament des Altaars langs straat droe-
 gen, op den gemeenen weg, durven bestraf-
 fen en van Afgoderye beschuldigen. Hier
 over gevat, ontging hy naauwlyks de hals-
 straf; doch werdt, door beuls handen, met
 een' priem, door de tong, gesteken, en ter
 Stad uit gebannen. Hy woonde sedert, ee-
 nigen tyd, in den Haage (f). De Munstersche
 Herdoopers hielden hem in hooge agting,
 zeggende „ dat 'er, sedert Christus tyd, vier
 „ Profeeten waren opgestaan, twee waarag-
 „ tigen, Jan van Leiden en David van Delft,
 „ en twee valschen, de Paps van Rome en
 „ Maarten Luther (g).” Ook poogde David
 Jorisz, na 't overgaan van Munster, de aan-
 hangers van Jan van Leiden met die van Mel-
 chior Hofman of *Jan van Bavenburg* te ver-
 eenigen. Doch hierdoor behaalde hy ondank,
 by de eene en de andere partye. Ook bragt
 zyne gemeenschap met de Munsterschen, van

(d) Wederl. van David Jorisz Waarh. Hist. in G. ARNOLD
 Ketter Hist. II. Deel, bl. 568, 583.

(e) Bekenten. van OBBE PHILIPS, bl. 24. [56].

(f) BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 134, 135.

(g) HORTENS. de Anabapt. p. m. 325.

wier Koning hy, zo de spraak ging, geld ^{KAREL II.} getrokken hadt, om, tot ontzet der Stad, in ^{1539.} Friesland en elders, volk te doen werven, hem in den haat by de Overheid (*h*). In Louwen Sprokkelmaand des jaars 1539 (*i*), kwamen 'er, in Holland, twee Plakaaten uit, beveelende, dat niemant hem, of *Meinard van Embden* zou mogen herbergen, op straffe van, in zyne eigen' deur, te zullen opgehangen worden. Daartegen zou hy, die hen aanbragt, voor elk hunner honderd, en voor andere Herdoopers veertig guldens genieten (*i*). Weenige dagen voor 't uitgeeven van het tweede Plakaat, werdt *Marytge, Jan de Gorters Dogter*, Weduwe van Joris de Koman, en Moeder van David Jorisz, om dat zy herdoopt was, te Delft, met het zwaard geregt (*k*). Ook werden 'er, ten zelfden tyde en plaatse, verscheiden' andere aanhangers van David Jorisz ter dood gebragt, die schandelyke dingen, de gemeenschap van mannen en vrouwen betreffende, beleeden hadden; doch te gelyk ook, dat zy niet geloofden, dat David voorhadt, steden of plekken te overweldigen, of zyne zaaken, gelyk de Munsterschen, met den zwaarde, uit te regten (*l*). Meinard van Embden, die, in deeze Plakaaten, nevens Da-

(*h*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 132, 133, 135.

(*i*) Repert. der Plakaat. bl. 37.

(*k*) Crimin. bouck van Delft by BLEYSWYCK bl. 763.

(*l*) Crimin. bouck enz. by BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 133.

(*I*) BRANDT en anderen na hem, schryven 1538; doch zy hebben den styl van den Hove, die 't jaar met Pafchen begon, voor den gemeenen styl genomen.

KARLII.
1539.

David Jorisz, genoemd werdt, schynt een aanhanger geweest te zyn van Jan van Batenburg, die, door bastaardy, uit dit edel geslagt, gesprooten, zig, omtrent deezen tyd, voor een' opregter van Jan van Leidens Munstersch Ryk uitgaf, en in Friesland, in Overysfel, in Gelderland en elders, veele geweldenaaryen bedreef. Hy en de Batenburgers, zyne aanhangers, verschilden in twee punten van de andere Herdoopers. Zy hielden den wederdoop voor onnoodig, en verschooven daarom deszelfs bediening eenigen tyd, of lieten ze geheel agter. Ook stelden zy 't gebruik der wapenen noodzaakelyk, tot opregting en bevestiging der waare Kerke. In beide deeze punten, waren ze 't eens met de aanhangers van Hofman. En David Jorisz hadt te vooren al gepoogd, hen, met de andere Doopsgezinden, over beide deeze punten, te vereenigen. De naam der Batenburgeren is egter van geen en langen duur geweest (*m*). Wat Meinard van Embden aangaat, sommigen houden hem voor den zelfden met *Nikolaas Meinarsz van Bleesdyk* (*n*), die, met de Dogter van David Jorisz getrouwd zynde, in laatter' tyd, tegen zynen schoonvader, opstondt, en deszelfs Leer voor valsch verklaarde. Doch David Jorisz, bedugt voor zyn lyf, week, na 't uitkomen der strenge Plakaten tegen hem, ten lande uit; en, na 't verloop van eenige jaaren, naar Bazel. Hy hadt veel gelds onder zyne vrienden verzameld, en men zondt hem,

(*m*) URB. EMMIUS *Libr.* LVII. p. 392—195.

(*n*) BRANDT *Hist.* der Reform. I. *Deel.* 47 *to* Register.

van tyd tot tyd, meer toe, uit de Nederlanden. Hier van bediende hy zig, te Bazel, alwaar hy, elf jaaren lang, als een aanzienlyk Heer, die om den Godsdienst uit Holland geweeken was, geleefd heeft. Om niet ontdekt te worden, liet hy zig *Jan van Brugge* noemen, naar zyns Vaders geboorteplaats, of *Jan van Binningen*, naar een Slot by de Stad, welk hy gekogt hadt (o). Men wil, dat hy den naam van *Jan*, die hem in vroeger' tyd plegtiglyk gegeven was, met regt, wederom aanneemen kon. Ook zou hy, lang te voren, by de afkondiging zynere Huwelyksgeboden, in de Kerke te Delft, al Jan van Brugge genoemd geweest zyn (p). Hy voegde zig, te Bazel, by de Zwingliaanen, welker Predikaatsien en Avondmaal hy vlytiglyk bywoonde. Voorts was hy, in zynen uiterlyken ommegang, bescheiden, deftig en liefdaadig. Doch zyne partyen beschuldigen hem van heimelyke ongebondenheid, waaruit een oud Delfts spreekwoord gesprooten zou zyn, volgens welk iemand, die los en wellustig leeft, gezeid werdt, *een David Joriszoons leeventje te leiden* (q). David, eindelyk, te Bazel, ontdekt geworden zynde, viel, zo men zegt, van angst, in eene zwaare krankheid, die hem, op den zes-entwintigsten van Oogstmaand des jaars 1556, uit het leven wegnam. De Wet-houders van Bazel, sedert, aangaande zynen Perfoon en Leere, nader onderrigting gekreegen

KAREL II.
1539.

Zyn dood.

Zyn lyk wordt opgegraaven.

(o) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 135, 136.
(p) Wederl. van David Jorisz. Waar. Hist. in G. ARNOLD Letter-Hist. II. Deel, bl. 568.
(q) BLEYSWYCK Delft, bl. 495.

KAREL II. gen hebbende, weezen, in 't derde jaar na
 1539. zynen dood, een vonnis tegen zyn lyk, welk,
 en ver- op den dertienden van Bloei maand des jaars
 brand. 1559, opgegraaven, en, nevens zyne boeken
 en beeldtenis, door beuls handen, op de ge-
 woonlyke strafplaats, tot asche verbrand werdt
 (r). Zyn aanhang is, veele jaaren na zynen
 dood, nog in de Nederlanden bekend ge-
 weest; doch allengskens verdweenen. Vreem-
 de gevoelens worden hem toegeschreeven :
 onder anderen, dat hy zig den Heiligen Geest,
 den Christus en God zelve genoemd zou heb-
 ben. Doch hy heeft altoos ontkend, iet dier-
 gelyks te hebben geleerd of gezeid. Uit zyne
 Schriften en die zyner aanhangeren, is op te
 maaken, dat hy, gelyk veele andere Herdoo-
 pers van deezen tyd, geleerd heeft „ dat een
 „ geloovige zig niet door de H. Schrift al-
 „ leen; maar ook door inwendige verlichtin-
 „ gen des H. Geests moest laten leiden; dat
 „ er eens een aardsch Ryk van Christus stondt
 „ opgerecht te worden, waarin de geloovigen
 „ duizend jaaren heerschen zouden; en dat
 „ men, in dit Ryk, niet trouwen noch ten
 „ Huwelyk uitgeeven zou; maar alleen met
 „ God naar den Geest vereenigd leeven.”
 Voorts hieldt hy „ dat de Duivel, buiten Gods
 „ en 's menschen toelaating, na Christus ver-
 „ ryzenis, geene magt over den mensch ten
 „ kwaade hadt, en dat de mensch zig zelve
 „ een Vyand en Duivel was. Den doop, om-
 „ trent volwasfenen zo wel als omtrent kin-
 „ de-

(r) BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 136, 138. e Thnâ-
 no. Vide & Davidis Georgii Vitam & Doctrin. int. S. SCHAR.
 D. J. J. German. Script. Tom. III. p. 30.

„ deren, hieldt hy, gelyk wy van de Batenburgers gemeld hebben „ voor noodeloos; „ doch egter voor geoorlofd. Voor hem, „ die den doop des Geestes ontving, moest, „ meende hy, de doop met water ophouden.” Voor 't overige, deedt hy belydenis van de algemeene Leerstukken des Christelyken Geloofs, vervat in de Geloofsleere der Apostelen, betuigende de zynen geduuriglyk te vermaanen tot verzaakinge der zondige lusten, en tot oefening van allerlei deugden, met naame tot gehoorzaamheid aan de Overheid. Ook beroemde hy zig „ dat hy het zwaard, tot bloedvergieten gemaakt, onder de Herdoopers, hadt doen ter neder leggen, „ en daar door groote bloedstorting, moord, „ brand en verderf van veldvrugten door 't „ gantsche land voorkomen hadt (s).”

Terwyl men zynen aanhang, in den aanvang des jaars 1539, hier te lande, begon te vervolgen, was men, op 's Keizers last, in Holland en in Zeeland, bezig om eene Vloot in zee te brengen, die tegen Soliman, Turkschen Keizer, gebruikt zou worden. De Vrede met Frankryk was zo dra niet getroffen, of Paus Paulus de III, die in 't bewerken derzelve de voornaamste hand gehad hadt, zocht de magtigste Christen-Vorsten tot een verbond tegen de Turken te beweegen. François de I. en Henrik de VIII. meenden gewigtige redenen te hebben, om zig buiten dit verbond te houden; zo dat het alleen tuschen den

KARELII.
1539.

XII.
Togt naag
Konstantinopel,
met Hollandische
en Zeeuw-
sche Schepen,

(s) Onschuld van David Jorisz. Art. I V. VIII. XI. XII. XIII. XV. XIX. XXI. XXV. in G. ARNOLD Ketter-Hist. II. Deel, bl. 550—559.

KAREL II. den Paus, den Keizer, den Roomsch-Koning, 1539. Ferdinand, en den Staat van Venetie geslooten werdt. In gevolge van dit Verbond, deedt Karel de V. in Spanje eene magtige Vloot toerusten, met welke hy voorgaf, Konstantinopel te willen bemagtigen. In den Herfst des jaars 1538, hadt hy *Jan van Hennin, Heere van Bosfu*, herwaards afgezonden, om, in Holland en in Zeeland, nog honderd schepen, tot dit zelfde einde, in gereedheid te doen brengen. Bosfu bragt te wege, dat 'er terstond beslag op alle Schepen gelegd werdt (t), tot merkelyk nadeel der Koopluiden, die gehoopt hadden, de Zeevaart met de vrede te zien herleeven. In Holland, werdt, in Wynmaand, openlyk afgekondigd, dat alle zeevaarende luiden, des verzogt, gehouden zouden zyn, op de schepen, door den Keizer gehuurd, om redelyk loon, te dienen. Diergelyke bevelen werden, in 't volgende voorjaar, een en andermaal vernieuwd, en verbod gedaan aan de schippers, om zig in iemants dienst, dan in dien van zyne Majesteit te begeeven (u). Voor 't einde des jaars 1538, lagen 'er reeds vier-enveertig schepen te Veere in Zeeland gereed, die, in 't begin van Sprokkelmaand, naar Mallaga zeilden, alwaar zy den twaalfden van Lentemaand aankwamen (v). Bosfu hadt zig ondertuschen naar Amsterdam begeeven, alwaar, en in Waterland, nog zes-envyftig schepen, niet zonder veel tegenstribbelens der Reederen en
Schip-

(t) VELIUS Hootn, bl. 252. Repert. der Plak. bl. 37.

(u) Repert. der Plakaat. bl. 37.

(v) REIGERSB. II, Deel, bl. 462, Repert. der Plak. bl. 37.

Schipperen, werden uitgerust. Doch alzo zy, **KAREL II.**
 niet voor 't einde van Lentemaand, in staat **1539.**
 geraakten, om zee te kunnen kiezen, waren
 zy slegts in Duins, onder Engeland, gekomen,
 toen zy uit 's Keizers dienst ontslaagen, en
 naar 't Vaderland te rug gezonden werden.
 De bewegingen onder de Protestanten in
 Duitschland, de verandering in Gelderland
 en de opstand der Gentenaaren, van al 't wel-
 ke Karel de V, omtrent deezen tyd, byna te
 gelyk, kennis kreeg, hadden hem den togt
 naar Konstantinopel uit den zin doen zet-
 ten. Hy vaardigde een Gezantschap af naar **heeft**
 den grooten Heer, en trof, in korten tyd, **geen**
 een Bestand met hem; waarna hy zyne Vloot **voort-**
 ontakelen deedt, en de Hollandsche en Zeeuw- **gang.**
 sche Schepen afbetaalde, en naar huis zondt
 (w). Midlerwyl hadt deeze vrugtelooze uit-
 rusting merkelyke stremming veroorzaakt, in
 den Koophandel deezer landen.

Op den eersten van Bloeimaand deezes jaars, **Dood der**
 overleedt, te Toledo, in 't Kraambedde, Iza- **Keize-**
 belle van Portugal, Gemaalin van Keizer Ka- **rinne.**
 rel den V. De Landvoogdes Maria, niet ver-
 genoegd met het vieren der Uitvaart deezer
 Vorstinne, 't welk, hier te lande, alomme,
 met veele plegtigheid geschiedde (x), ver-
 maande de Staaten der Nederlanden, terstond,
 om een Gezantschap naar Spanje te zenden,
 en den Keizer den rouw te beklagen. Bra-
 bant, Henegouwen en Arrois beslooten hier-
 toe terstond. Doch Vlaanderen hadt 'er gee-
 ne

(w) Chron. van E. DE VEER, f. 51, 52. GOUDHOEVEN, 6,
 608, 609. REIGERSB. II. Deel, bl. 404.

(x) Chron. van E. DE VEER, f. 52.

KAREL II. ne ooren naar. In 't begin van Hooimaand,
 1539. werden de Staaten van Holland, te Dordrecht, beschreeven, alwaar de Stadhouder hun voorhielt „ dat de betaamlykheid vor-
 Men „ derde, dat zy, insgelyks, eenen uit de E-
 dringt „ delen, nevens eenen Geleerde, dat is, een
 Holland „ Meester of Doktor in de Regten, naar Span-
 om des- „ je afvaardigden, in de *eerste* plaats, om 's
 wege „ Keizers verlies te beklagen, ten *anderen*,
 een Ge- „ om hem te bedanken, over de goede voor-
 zantschap „ zorg, die hy, voor deeze zyne Landen,
 naar „ gedraagen hadt, door het aantellen der Ko-
 Spanje te „ ninginne Landvoogdesse en anderen haarer
 zenden. „ Raaden, die 't Land wel geregeerd had-
 „ den: en *eindelyk*, om hem te verzoeken,
 „ dat hy herwaards wilde komen, om zyne
 „ onderzaaten te zien, en, te gelyk, de
 „ nieuwlyks aangewonnen' Landen, die van
 „ meer aanbelang waren, dan zyne Maje-
 „ steit zig mogelyk verbeeldde." De *eerste*
 deezer drie zaaken was een punt van beleefd-
 heid, welk, op zig zelf, de kosten van een
 plegtig Gezantschap niet waardig was. Het
tweede punt diende, om de Staaten te berei-
 den tot een verzoek, welk de Stadhouder,
 kort daarna, deedt, om verhooging van 't
 geschenk van dertigduizend guldens, der Land-
 voogdesse, in 't voorleeden jaar, toegelegd,
 tot veertigduizend. En wat het *derde* punt aan-
 ging, alzo 's Keizers vertrek naar de Neder-
 landen reeds beslooten was geweest, zo dra hy
 kennis van den opstand der Gentenaaren ge-
 kreegen hadt, kon een verzoek hiertoe, door
 die van Holland, alwaar hy thans niets byzon-
 ders te verrigten hadt, nergens anders toe die-
 nen,

nen, dan om ook hen, niet te beteren schyn, KARELII. 1539.
 tot de kosten zyner reize, te doen draagen.

Ook beslooten de Staaten wel terstond tot het Gezantschap, waartoe werden benoemd *Floris van Aspendelft, Heere van Kyfhoek*, Kastelein van Gouda, en Meester *Klaas Bartholomeuszoon*, Pensionaris van Dordrecht; doch zy wilden niet stemmen, dat men een enkel woord van 's Keizers overkomst reppen zou, op dat hy hier uit geene gelegenheid neemen mogt, om hun, of voor zyne moeite van komen, of tot den oorlog van Gelder, of tot eenig ander einde, iets af te vorderen. De Heer van Kyfhoek zou vyf Paarden mede hebben en Meester Klaas drie. Zy vorderden ieder twee Kroonen 's daags, behalve hun *opzitten*, of uitrusting, waartoe de Stadhouder twaalfhonderd Rynsguldens, op rekening, verzogt, boven de andere buitengewoone onkosten. Doch men kwam overeen, dat Meester Klaas dagelyks aantekenen zou, wat zy verteerden en uitgaven, 't welk hun, na hunne te rug komst, zou goedgegaan worden, boven eene redelyke belooning voor hunne moeite, ter begrooting van den Stadhouder.

De Staaten, weinige dagen laater, in den 't Ge-
 Haage byeen gekomen zynde, stemden de E- schenk
 delen, Dordrecht, Delft, Amsterdā en Schie- aan Vrou-
 dam tot de verhooging van 't geschenk aan de weMaria
 Landvoogdesse met tienduizend guldens. Doch wordt
 de andere Steden niet genoeg gelast zynde, ver-
 werdt 'er nog niets vastgesteld (y). hoogd.

De Landvoogdes, midlerwyl, beslooten Zij komt
 heb- in Hol-
 land.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 297, 298, 299, 300.

KARELII. hebbende, tot het inzamelen van diergelyke
 1539. Gefchenken voor de aankomst des Keizers; en
 tot het doen van buitengewoone Beden, eene
 reize te doen door de Nederlanden; begaf zig,
 in 't begin van Hooimaand, van Brusfel naar
 Bergen op Zoom, en van daar naar Thoolen,
 alwaar zy de Staaten van Zeeland bescheiden
 hadt. Van Thoolen, keerde zy naar 's Her-
 togenbosch, daar de Staaten van Brabant byeen
 gekomen waren. Van hier begaf zy zig naar
 Utrecht (z), daar zy, op den drie entwintig-
 sten van Hooimaand, aankwam, en pragtig
 ingehaald werdt. Zy bleef hier, tot op den
 vierden van Oogstmaand, deedt toen een' keer
 naar Amersfoort, en vertrok, des anderen-
 daags, naar Naarden (a). Van hier, begaf
 zy zig, over Amsterdam, Haarlem en Lei-
 den, naar den Haage, alwaar zy, den veer-
 tienden, ten zes uren des avonds, aankwam,
 wordende door den President, Gerrit van As-
 fendelft, uit den naam van Stadhouders en Raad-
 sen, en van de Rekenkamer, en daarna door
 die van den Haage, by monde van Meester
 Floris Zeeman, hunnen Advokaat, verwel-
 komde (b).

De Staa- Drie dagen daarna, gaven de Staaten, in
 ten be- merkelyken getale ter Dagvaart verscheenen,
 willigen hinnen toestemming tot de Bede van tagtig-
 in de buitenge- duizend ponden, in Herfstmaand des voor-
 woone gaanden jaars, gedaan, onder voorwaarden:
 Bede. „ dat de penningen, niet by voorbetaa-
 „ ling, verzegeling of ligting, maar alleen-

„ lyk
 (z) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 297.
 (a) HENR. VAN ERP Chron. bl. 111, 112.
 (b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 300.

„lyk op de bestemde vervaldagen, zouden KARELII
 „behoeven opgebracht te worden, en in ge- 1539.
 „val van oorlog, tot verdediging van 't Land
 „dienen. 2. Dat de Hollanders vryelyk Oost-
 „en Westwaards zouden mogen vaaren, bui-
 „ten welk geval, zy niet in staat zouden zyn,
 „om aan hunne beloften te voldoen: en 3.
 „dat het verschil over de Admiraliteit, tus-
 „schen den Heere van Beveren ter eener,
 „en den Stadhouder en Staaten van Holland
 „ter anderer zyde, met den eersten, en ui-
 „terlyk voor Kersmis naastkomende, door de
 „Landvoogdesse, zou afgedaan worden.” De
 Landvoogdes hadt, voor lang, reeds schrifte-
 lyk beloofd, dit verschil, voor Kersmis des
 jaars 1537, te zullen beslegten; doch het
 duurde nog verscheiden jaaren na deezen,
 en my is niet gebleeken, dat het immer vol-
 komen afgedaan geworden is. Wyders, ston-
 den de Staaten eenpaariglyk der Landvoog-
 desse de begeerde verhooging van 't geschenk
 toe (c). Van den Haage, begaf zy zig, kort
 hierna, wederom naar Haarlem, van zins om
 Westfriesland te gaan zien. Doch zy veran-
 derde hier schielyk van gedagten, en keerde,
 ten spoedigste, naar Brabant te rug. Die
 van Hoorn, welken zig, tegen haare aan-
 komst, reeds van goeden Rynschen Wyn en
 anderen voorraad voorzien hadden, kreegen,
 op 't onverwagtst, berigt, dat zy geene ver-
 geeffsche kosten behoeften te maaken, alzo
 haare Majesteit niet komen zou (d).

„t Ver-

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 301; 302.

(d) VELIUS' Hoorn, bl. 253.

KARELII.
1539.

XIII.
Beroerte
te Gend.

't Verhaast vertrek der Landvoogdesse was veroorzaakt, door de tyding van de beroerte te Gend (e), die, in 't midden van Oogstmaand, tot hevige daadelykheden zynde uitgeborsten (f), de tegenwoordigheid der Landvoogdesse, van nader by, vereischte. 't Is hier de regte plaats, om wat breeder te ontvouwen den oorsprong, voortgang en uitslag deezer beroerte; die, schoon buiten ons Vaderland voorgevallen, egrer dienen kan, om onzen Landsluiden den aart der Nederlanderen in 't gemeen, en 't gezag, welk de Oostenryksche Vorsten thans over dezelve oefenen durfden, volkomenlyk, te leeren kennen. Ook besluiten wy te eerder tot dit verhaal, om dat wy, door de Aantekeningen van *Jan de Hollander*, Kanonnik van S. Waldetrude, te Bergen in Henegouwen, in 't jaar 1547 geschreeven, en onlangs in 't licht gegeven (2), in staat gesteld zyn, om het nauwkeuriger te kunnen doen, dan tot hiertoe heeft konnen geschieden.

Gelegenheid tot dezelve.

Wy hebben te vooren gezien, dat Vrouw Maria, om de kosten tot den Franschen Kryg te vinden, in 't jaar 1536, buitengewoone Beden gedaan, en, onder anderen, twaalf tonnen gouds, tot onderhoud van dertigduizend man, voor den tyd van zes maanden, van alle de Nederlanden, gevorderd hadt: om wel-

(e) Memoir. de JEAN D'HOLLANDER, p. 385.

(f) Chron. van E. DE VEER f. 52. GOUDHOEVEN bl. 609.

(2) In de *Analeët. Belg.* van C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, Tom. III. P. II. p. 263 & seqq. uit de Boekery van J. B. A. GODEFROY, Directeur der Rekenkamer te Rysfel.

welke penningen te vinden, zy gaarne gewild zou hebben, dat men de Landen met Excynzen of een Schoorsteengeld hadt bezwaard. Ook hebben wy, in 't voorbygaan, aangemerkt, dat die van Vlaanderen, welken vier ton in de twaalf draagen moesten (g), in 't eerst, allen ongenegen zynde geweest, om in deeze Bede te bewilligen, zig, sedert, by meer dan eene gelegenheid, zo onrekkelyk, of zulke groote voorstanders hunner vryheid getoond hadden, dat zy ook tot het Gezantschap naar Spanje niet hadden willen verstaan (h). Drie der vier Leden van Vlaanderen, Brugge, Yperen en 't Land van de Vryen, bewilligden, sedert, in de geëischte Bede; doch het vierde Lid, dat van Gend, naamlyk, bleef weigerig. Men vergaderde de drie Leden deczer Stad, uit welke het gantsche Lighaam der Gemeente, ten deezen tyde, bestondt, de *Poortery*, de twee en vyftig *Neevingen* en de *Weevers*. De *Poortery*, zynde de rykste Inwooners, weigerde volstrektelyk, in de gevorderde Bede, te bewilligen: de twee andere Leden insgelyks; doch deezen sloegen voor, dat men den Keizer, naar onder gewoonte, met manschap, onder den *grootten Standaard van Gend*, zou kunnen dienen. Overeenkomstig met deezen voorslag, werdt het Besluit der Stad der Landvoogdesse aangediend, die, terstond hierna, de *Acte van Consensent* deedt opstellen, in welke, waarop wel te letten staar, de bewilliging der drie Leden

KAREL III.
1539.

(g) Memoires de JEAN D' HOLLANDER, p. 280. 281.

(h) Zie hier voor Bl. 134, 138, 159; en Memoires de JEAN D' HOLLANDER, p. 346, 349.

KAREL II. den van Vlaanderen, die, in de gevorderde
 1539. Bede, voor hun aandeel, gestemd hadden,
 en voor dit hun aandeel, een Karels gulden,
 van elke Schoorsteen, zouden opbrengen,
 klaarlyk van de bewilliging van die van Gend,
 die alleenlyk manschap hadden aangeboden,
 onderscheiden werdt (i). De Landvoogdes
 eger, federt, bespeurende, dat 'er van het
 Schoorsteengeld, waarin de drie Leden be-
 willigd hadden, minder komen zou, dan der-
 zelfver aandeel, in de geëischte viermaalhon-
 derdduizend guldens, beliep (k), wilde Gend,
 het vermogendste Lid van Vlaanderen, nood-
 zaaken, om zig, door de drie andere Leden,
 te laten overstemmen, en nevens hen, in de
 Bede te bewilligen. Zy deed, ten dien einde,
 alle de Gentenaars, die zy, te Brusfel, te Ant-
 werpen, te Mechelen, en elders kon aantref-
 fen, in hegtenis neemen, dreigende dezelve
 gevangen te zullen houden, tot dat de Stad
 bewilligd zou hebben (l). Hierop vaardigden
 de Gentenaars, in Oogstmaand des jaars 1537,
 hunnen Pensionaris, *Levyn Blom*, naar Brusfel
 af, die de Landvoogdes, in een smeekschrift,
 om 't ontslag der gevangen' Burgeren verzogt,
 te gelyk beweerende, dat zy, met geen regr,
 in 't stuk van Beden, overstemd konden wor-
 den (m). Hy voegde 'er by, dat die van
 Gend, geen gehoor by de Landvoogdesse
 konnende verkrygen, in overweeging hadden
 ge-

(i) Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 283.

(k) Appel des Gantois dans les Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 299.

(l) PONT. HEUT, *Rec. Auftriac. Libr. XI. p. 512.*

(m) Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 287.

genomen, om Gemagtigden te zenden aan den ^{KARELII.} Keizer. Vrouw Maria wees hen, eerst, aan 1539. den grooten Raad te Mechelen, of aan den geheimen, te Brussel, alwaar de Prokureur-Generaal's Keizers eisch tegen hen verdedigen zou. Doch de Gentenaars begeerden hunne Vryheden niet onderworpen te hebben, aan het oordeel van Raaden, die door den Keizer af- en aangesteld werden. Men scheidde dan vrugteloos. De Gentenaars bewoogen, sedert, de andere drie Leden, om gezamentlyk te verzoeken, dat de invordering der Bede werdt uitgesteld, tot dat men 's Keizers gedagten hierover zou hebben vernomen (n). De Landvoogdes antwoordde, dat zy, behoudens 's Keizers regt, de * invordering wilde opschorten, en de gevangenen ontslaan, voor den tyd van drie maanden; mids het geschil met de Gentenaars, binnen dien tyd, voor een' van beide de Raaden, of binnen vier maanden, voor den Keizer, werdt afgedaan (o). De Gentenaars, zonder een' van deeze twee wegen, om 't geschil ten einde te brengen, te hebben willen verkiezen, drongen, sedert, op het ontslaan der gevangenen. Doch hiertoe wilde de Landvoogdes niet verstaan (p): waarop zy, voor Notaris en Getuigen, verklaarden, geen deel te willen hebben aan het onheil, dat uit deeze weigering te dugten was, zig voorts beroepende op den Keizer (q). Doch dit beroep werdt, door de Land-

* Execution.

(n) D' HOLLANDER, p. 292.
 (o) Id. p. 293.
 (p) Id. p. 294—297.
 (q) Appel chez D' HOLLANDER, p. 298.

1539. KARELII. Landvoogdes, op den raad des grooten en geheimen Raads, en des Raads van Staate, verworpen, en den Keizer van alles kennisgegeven (r). Hierop kwamen, in Sprokkelmaand des jaars 1538, Brieven van den Keizer aan die van Gend, by welken „ 't gedrag „ der Landvoogdesse, in allen deese, gebil- „ lykt, de Gentenaars tot bewilliging ver- „ maand, 't onderzoek van derzelver Voor- „ regten aan den grooten Raad van Mechelen „ onderworpen verklaard, en zy, om regt te „ bekomen, derwaards geweezen werden (s).” In Bloei maand, besloot de Landvoogdes eene nieuwe Bede van Vlaanderen te doen, en op dat men ligter in dezelve bewilligen zou, de Gendfche gevangenen, vooraf, te ontslaan, indien zy belooven wilden, voor den grooten Raad, te regt te zullen staan. Doch zy verkooren liever gevangen te blyven, dan deeze belofte te doen (t). De Landvoogdes zondt toen Deurwaarders naar Gend, om de Bede van viermaalhonderdduizend guldens, by *
 * Execu-
 tion.

panding, te innen (u). Doch de Wethouders-
 schap liet het hun niet toe, zeggende: dat zy
 voorhadt, Gemagtigden te zenden aan Vrou-
 we Maria, die toen in Frankryk was; om
 van haar, ware 't mogelyk, eenig uitsfel te
 verwerven. Men besloot, sedert, inderdaad
 tot het afzenden van twaalf Persoonen. Doch
 de Landvoogdes kreeg zo dra geene kennis
 van dit besluit, of zy schreef, dat die van
 Gend

(r) D'HOLLANDER p. 304—314.

(s) Id. p. 315—32.

(t) Id. p. 330.

(u) Id. p. 331.

Gend niet in Frankryk zouden hebben te komen; maar haare te rugkomst afwagten. Zy was bedugt, dat de Gentenaars, met deeze reize, iets anders in den zin mogten hebben, en veelligt hun heul zouden zoeken by François den I, ten nadeele des Keizers (v). Sommige schryvers, ook de naauwkeurigsten (w), verhaalen zelfs, dat zy, inderdaad, nu of naderhand, den Koning van Frankryk Gend en gantsch Vlaanderen zouden hebben aangeboden, mids hy aanname, hen, als zyne Onderzaaten, te beschermen: doch dat François, sedert eenigen tyd, geleid hebbende met de hoop, dat de Keizer hem het Hertogdom Milaan opdraagen zou, voor zynen Zoon, den Hertoge van Orleans, de aanbieding der Gentenaars van de hand geweest, en den Keizer zelfs kennis van hunnen slinkschen voorslag gegeven zou hebben. Doch de Schryver, dien wy voornaamlyk volgen, rept hiervan geen woord. Ook vindt men 'er geene melding van, in het Vonnis, welk de Keizer, naderhand, over de Gentenaars uitsprak. De Gentenaars leverden, in Slagmaand, een nieuw smeekschrift in, om uitsfel van de Panding; doch Vrouw Maria beriep zig op den last des Keizers, en deedt, sedert, in verscheiden Steden en Dorpen van 't Kwartier van Gend, de Beden geregtelyk invorderen (x).

De zaaken bleeven, in deezen staat, tot in Hooimaand des jaars 1539, wanneer de Wethouderfchap, overleggende, dat de

KARELII.
1539.

Of de
Gente-
naars zig
aan
Frankryk
hebben
willen
onder-
werpen?

'tGemeen
kant zig
tegen de
Stads
Verpag-
Ex-tingen, en

(v) D'HOLLANDER, f. 339.

(w) PONT. HEUTER. *Retum Austriac. Libr. XI. p. 514.*

(x) D'HOLLANDER, p. 342—343.

KAREL II. Excynzen, in de volgende maand, verpagt
 1539. moesten worden, en dugtende, dat de Gemeente zulks mogelyk niet zou willen verstaan, goedvondt, de drie Leden der Stad byeen te roepen, den staat der Stads lasten, die, jaarlyks, omtrent agtduizend ponden beliepen, voor hun open te leggen, en te vraagen, of 't niet geraaden zou zyn, de Excynzen te verpagten? 't Lid der Poorterye stemde, hierop, tot de Verpagtinge, met eenige bepalingen. De Neeringen wilden 'er haare stem niet toe geeven, ten ware men haare Privilegien herstelde, en in plat Vlaamsch in druk gaf: ook de naamen en bynaamen der zulken overleverde, die 't Kwartier van Gend, buiten haaren last, hadden helpen bezwaaren. Men hadt haar diets gemaakt, of zy hadden, uit het gedrag der Landvoogdesse, beslooten, dat zulks geschied was; doch uit het voorgaande verhaal, blykt het tegendeel. De Weevers wilden ook van geene Excynzen hooren. 't Vuur der oproerigheid was nu aan 't smeulen. Men sprak van de Boeren van 't Kwartier, die vast gepand werden, gewapenderhand, te verdedigen, en van eenige verandering in 't stuk der Regeeringe (y). De Wethouderschap gaf hiervan kennis aan de Landvoogdesse; die toen op haar vertrek stondt, naar Holland, en beloofde, by haare terugkomst, orde te stellen op de verpagtinge. Doch tot het opschorten der Pandinge, welk men haar wederom verzogt hadt, wilde zy geenszins verstaan (z). De drie Leden,

(y) D'HOLLANDER, p. 344—350.

(z) Id. p. 351.

den, toen wederom byeen gekomen, bleef-^{KARELII.}
 ven genoegzaam by hun gevoelen, dringen-^{1539.}
 de, niet min sterk dan te vooren, op het in
 't licht geeven hunner Privilegien (a). Onder Verdig-
 deeze Privilegien, was 'er een, waarmede het Privile-
 volk veel ophadt, en welk nogthans nimmer gie.
 eenig bestaan hadt gehad, dan in de bedor-
 ven' verbeelding eener ligtgeloovige menig-
 te. Men noemde dit Privilegië den *Koop van*
Vlaanderen, en schreef het aan deezen beuzel-
 agtigen oorsprong toe. Een Graaf van Vlaan-
 deren hadt zyn Graaffchap met dobbelen ver-
 looren, aan eenen Graaf van Holland, en
 van de Leden van Vlaanderen geld gevor-
 derd, om het wederom te losfen; doch van
 allen weigerend antwoord bekomen, behalve
 van de Gentenaars, die 't verlooren Graaf-
 fchap wederom inkogten, en hierom het Pri-
 vilegie bekwamen, den *Koop van Vlaanderen*
 genaamd, by welk hun, onder anderen, ver-
 gund werdt, dat 'er, buiten hunne bewilli-
 ging, geene Beden, in Vlaanderen, zouden
 mogen geheeven worden (b). Van zulk een
 gewaand Privilegie, hadt de menigte het hoofd
 vol. Men wilde het zien; men doorwroette
 de Sekretarye, en als het niet gevonden
 werdt, hielt men eenigen uit de Wethou-
 ders verdagt, dat zy 't verdonkerd hadden (c).

In 't midden van Oogstmaand, moesten de Men
 Wethouders veranderd, en de Dekens der neemt
 Neeringen, volgens gebruik, vernieuwd wor- eenige
 den. 't Eerfte ging vreedzaam toe; doch de oude
 Wethou-
 Nee-

(a) D'HOLLANDER, p. 353, 354.

(b) Id. p. 357, 387.

(c) Id. p. 354.

KARELII. Neeringen weigerden het drietal te benoemen, 1539. waaruit Baljuw en Schepens de nieuwe Dekens kiezen moesten, zo lang de Regeering de Besluiten hunner twee laatste Byeenkomsten niet bekrachtigd, en alle Excynzen afgeschaft hadt. Zy vorderden, daarenboven, dat men alle zulken in hegtenis stelde, die, (dit hadt men haar, ten onregte, in 't hoofd gebragt) in 't jaar 1537, in de Bede van viermaalhonderdduizend guldens, bewilligd hadden (d). Op den negentienden, sloegen zy zelve de handen aan eenigen, die niet by tyds geweeken waren, en, sedert, deerlyk gepynigd werden, om hun eene belydenis uit der hals te wringen van zaaken, die nimmer gebeurd waren. De Neeringen dwongen den Baljuw, dat hy *Livyn Pyl* of *Pin*, die, in 't jaar 1537, Opper-Deken geweest was, zo deerlyk deedt pynigen, dat men hem, in een' draagstoel, wegbrengen moest, zonder dat hy iets beleedt, wegens 't verdonkeren der Privilegien, en volstrektelyk ontkende, in de Bede bewilligd te hebben. Sedert, noodsaakten zy Baljuw en Schepenen, dit pynigen nog eens te hervatten. Men schoor den elendigen toen al 't hair van 't Lighaam, bewoelde hem de scheenen en dyen styf met koorden, goot hem water in 't lyf, rekte hem by de teenen, en pynigde hem, met een woord, zo lang en streng, dat de scherpregter, by eede, verklaarde, hem niet zwaarder te kunnen pynigen, zonder hem 't leeven te beneemen. Nogthans beleedt hy niets, dan dat hy, t'eenigen ty-

Livyn
Pyl,
deerlyk
gepynigd
zynde,
wordt
onthalsd.

(d) D'HOLLANDER, p. 354—357.

tyde, Stads werkvolk, zand en steen gebruikt **KARL II.**
 hadt; waar tegen de Stad hem een endertig **1539.**
 ponden groot schuldig was. Dit deerlyk slag-
 offer van 's volks woede zag men, nog voor 't
 einde van Oegstmaand, toen 't koudvuur reeds
 in zyne wonden gekomen was, onaangezien
 hy niets, welk hem voor den Regter strafbaar
 maaken kon, beleeden hadt, zelfs niet, aan
 den Priester, die hem, in zyn uiterste, by-
 stondt, in 't openbaar, onthalzen. Drie maan-
 den na zynen dood, zegt men, te Oudepaar-
 den, nog naar getuigen der gewaande misdaad,
 om welke hy veroordeeld was (e).

De drie Leden der Stad hielden, midler-
 twyl, van tyd tot tyd, byeenkomsten, en vor-
 derden der Wethouderschap allerlei nieuwig-
 heden af. Onder anderen wilden zy den groot-
 ten standaard van Gend zien, en 't *Kalfsvet*
 (zo noemden ze eene Ordonnantie van Karel
 den V, strekkende tot bevestiging eener Or-
 donnantie van Maximiliaan en Filips, waarbij
 eenige Privilegiën vernietigd waren) ver-
 scheurd hebben. De Neeringen stelden zel-
 ven haare Dekens aan, in haare Gildenhui-
 zen (f). Ook hoorde men, dag aan dag,
 van nieuwe strengheden, omtrent de gevan-
 genen (g). 't Gezag der Wethouderen werdt
 allenthalve, met voeten, getreden. Men
 weigerde, openlyk, de Stads Excynzen te
 voldoen (h). De meeste ongerelpheden wer-
 den

(e) D'HOLLANDER, p. 366—372, 469.
 Id. p. 361, 364, 373, 378, 380, 382, 393, 396. Sentent.
 van Karel V. bl. 504.
 (g) Id. p. 358 in Not.
 (h) Id. p. 381, 385, 446. Sentent. van Karel V. bl. 511.

KARELII. den egter begaan en doorgedreeven, door
 1539. eenen hoop slegt en vreemd volk; welk zig
 onder de Poorterye mengde.

De Landvoogdes keert naar Brabant. De Landvoogdes kreeg van dit alles kennis in Holland, en vaardigde, terstond, naar alle oorden in Vlaanderen, Brieven af, om orde te stellen tegen 't gevaar, met welk het Land bedreigd werdt, door de Gentenaars, die, eerlang, verscheiden' sterkten, rondsom de Stad, innamen, en poorten en wallen naarstiglyk bewaakten. Ook vermaande zy den Heer van Beveren en anderen, om zorg te draagen, voor hunne Sloten in Vlaanderen (i). Doch berigt gekreegen hebbende van de geweldige bewegingen in 't laatst van Oogstmaand, keerde zy, gelyk wy gemeld hebben, in alleryl, uit Holland, naar Mechelen te rug (k). Hier beschreef zy, terstond de drie Leden van Vlaanderen, om derzelve raad in te neemen, over de Gendfche beroerte. Deezen rieden tot zagtheid (l). De Landvoogdes zondt, sedert, Adolf van Bourgondie, Heere van Beyeren, en Lambert Bryard, Voorzitter in den grooten Raad te Mechelen, naar Gend, om de rust aldaar te herstellen, en de Gemeente, die de Wet vernieuwd wilde hebben, en eenen nieuwen eed van de Wethouderschap vorderde, met de Wethouders te bevredigen (m). Doch eer deeze Heeren te Gend komen konden, was 't kwaad ongeneeslyker geworden, door 't vlugten van veele aanzien-

(i) D'HOLLANDER, p. 375.

(k) Id. p. 385.

(l) Id. p. 389.

(m) Id. p. 390—395, 409—415.

zienlyke luiden, die, te vooren, in de Regeeringe geweest waren, en op wier lyf nu, door de Gemeente, zeshonderd guldens gezet was (n). En toen zy 'er gekomen waren, liepen zy gevaar van hun leeven, om dat zy geen last hadden, om der Gemeente, in eenige punten, daar zy zeer op stondt, te wille te zyn (o). Men hadt deeze punten nu tot deeze twee gebragt, het verstellen van de Wet, die eerst in Oogstmaand laasteleden was aangesteld, en het doen van eenen eed, door de Wethouders, overeenkomstig met dien, welke, onder Hertoge Karel van Bourgondie, in gebruik geweest was. Doch met het verkrygen van deeze twee punten, verkreeg men verscheiden anderen van merkelyk belang, als 1. De vernietiging van de *Kadzandsche Vrede*, of Ordonnantie van Maximiliaan en Philips van den jaare 1485, by welke eenige Gendfche Privilegien verbeurd waren verklaard. 2. De vernietiging van het *Kalfsvet*, 't welk reeds mer der daad verscheurd was. 3. Regtsgebied over de beslooten Steden van 't Kwartier van Gend, en over 't platte Land van Vlaanderen, tot Kassel toe. 4. Zo veele *witte Kaproenen*, eenie soort van Soldaaten, als men zou goedvinden enz. De Landvoogdes kwam, hierom, zeer ongaarne tot het inwilligen der twee gemelde punten; doch, gedrongen door Beveren, die, in Gend, genoegzaam gevangen gehouden werdt, gaf zy 'er eindelyk, schriftelyken last toe. Ten zelf-

KAREL II.
1539.

Eisch der Gemeente te Gend.

de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend
de Gend

in welke de Landvoogdes, gedwong

(n) D'HOLLANDER, p. 400.
(o) Id. p. 416—429.

KARLII
1539.

gen, ge-
willigt.

gebouwd
op 91
L. 1000

De Gen-
tenaars
zoeken
eenige
Sloten te
bemahti-
gen.

gebouwd
L. 1000
op 91
L. 1000

zelfden tyde, hadt zy egter de voorzigtigheid van, heimelyk, in 't Huis van den Markgraaf van Bergen, eene verklaring, dat haar deeze last afgedwongen was, te doen opstellen. Ook schreef zy eene diergelyke verklaring, met eigen' hand, onder het wasch van 't Zegel, welk op den last, die openlyk vertoond moest worden, gedrukt was (p). Toen werdt de Wet, te Gend, vernieuwd, en de begerde eed gedaan. Doch Beveren en Bryard mogten nog niet vertrekken, voor dat de Gemagtigden der Gemeente ten Hove, door de Landvoogdes, te rug gezonden waren, waar toe zy, eindelyk, gedwongen, besluiten moest (q).

De Gend'sche Gemeente, stoutere geworden naar maate dat men haar meer inwilligde, poogde zig te handhaaven in eene soort van onafhangelykheid, en ten dien einde, eenige Sloten, in 't Kwartier, te bemagtigen. Ook eischte zy, dagelyks, nieuwe vryheden van de Wethouders. Onder anderen wilde zy de munt allengskens verhoogd, en voortaan geheel geene Renten, tegen den penning zeshien of anders, meer verkogt hebben. De Landvoogdes besloot toeneerst, ('t was in 't begin van Wynmaand) eenig volk op de been te brengen. De Prins van Oranje verzamelde driehonderd Ruiters. In 't geheel, werdt 'er omtrent vyftienhonderd man byeen gebragt. De Gentenaars maakten zig, ondertuschen, meester van eenige Sloten, en hielden eenige an.

(p) D'HOLLANDER, p. 429—432.

(q) Id. p. 437.

anderen belegerd. Voor 't Slot te Gavere, KARELII. 1539.
 dat slegt van voorraad voorzien was, lag een
 hoop boeren, onder bevel van *Yman van Vaar-*
newyk, ook een' boer: doch toen de Land-
 voogdes middel gevonden hadt, om 't Slot te
 spyzigen, en zy geen' onderstand van Gend
 kreegen, verlieten ze het, tegen 't einde van
 Wynmaand (r).

Omtrent dien tyd, kwam de Graaf van De Stad-
 Roeux, Stadhoudcr van Vlaanderen, uit Span houder
 je, herwaards, met Keizerlyken last, om de van
 Gendsche beroerte te stillen. De Landvoog- Vlaande-
 des, vooraf van zyne komst verwittigd, vondt ren komt
 niet goed, dat hy ten Hove kwam; om dus de te Gend.
 Gentenaars in de gedagten te bevestigen, dat
 hy van niemant dan van den Keizer gemag-
 tigd was. Ondertusfchen, zondt zy hem ie-
 mant te gemoet, die hem te Aath aantrof,
 en haaren wil bekend maakte. Drie dagen
 voor zyne aankomst te Gend, hadden Sche-
 penen en Raad, by openbaaren Plakaate, als
 was hun 's Lands Oppermagt ten deel geval-
 len, verlof gegeven, om elk, die de Bede ten
 platten Lande geweldiglyk wilde invorderen,
 geweldiglyk te wederstaan (s). Roeux, in de
 Stad ontvangen, floeg den zagten weg in,
 eifchende alleenelyk, 1. dat de Gemeente de
 Schepenen met de Regtsoefening liete begaan.
 2. dat men de wapenen afleide, en zig aan
 zynen arbeid en handel begave, en 3. dat
 men de Excynzen liete verpagten, alzo de
 Stad

(r) D'HOLLANDER, p. 438—469.

(s) Id. p. 470—478.

KARELII. Stad anders haare lasten niet draagen kon.
 1539. De Gemeente verzogt agt dagen tyd van be-
 raad; doch hy wilde slegts drie of vier dagen
 toestaan. De welgestelden en vreedzaamen
 onder den hoop toonden zig terstond gene-
 gen, om in zynen voorslag te bewilligen;
 doch de kwaadaartigen, die 't grootste getal
 uitmaakten, en zig den naam van (4) *Kre-
 sers* gaven, hadden 'er geene ooren naar. Eg-
 ter waren 'er, ook onder deezen, eenigen,
 die wankelden, vraagende, *of men zig dan
 tegen den Keizer kanten wilde?* Doch anderen
 riepen, *dat de voorslag van Roelx, niet door den
 Keizer, maar door de Landvoogdesse ontworpen
 was.* De twist liep zo hoog, dat men de
 wapenen aangreep, en zig, op de markt, in
 slagorde stelde, tegen elkanderen. Roelx,
 geen antwoord hebbende konnen krygen, ver-
 liet de Stad. Eenige dagen na zyn vertrek,
 werden allen, die, ter oorzaake van de be-
 williging in de Bede, die Livyn Pyl aan zulk
 een deerlyk einde geholpen hadt, gevangen
 waren, by vonnis van Schepenen, op vrye
 voeten gesteld (t). De Schepen, *Jan van
 Waasberge*, ook zwaar gepynigd geweest zyn-
 de, was, eenigen tyd te vooren, in de ge-
 vangenis gestorven (u).

Tot hiertoe, gaan de Aantekeningen van
 Jan

(t) D'HOLLANDER, p. 479—482.

(u) Id. p. 447, 460.

(4) Ik weet niet, of dit woord van *kryzen*, waar-
 voor men, eertyds, *kreezen* zeide, afkome, dan of het
 zo veel zegt, als *Kretzers*, dat zyn *Zakke dragers* of
Kruyers. Zie KILIAN, *Dictionar.*

Jan de Hollander. Het vervolg van 't ver- KAREL II.
haal der Gendfche beroerte moet, uit andere 1539.
Schryvers en stukken, worden opgemaakt.

De Landvoogdes den Keizer, omtrent het
midden van Wynmaand, kennis gegeven
hebbende van den toestand der zaaken te
Gend, en te gelyk van eene geweldige op-
schudding te Maastricht (y), in welke, ver-
fcheiden Wethouders waren omgekomen (w);
oordeelde zyne Majesteit, dat hy de reize
herwaards niet langer kon uitstellen.

De zwaarigheid lag alleen in het uitvinden xiv.
van eene wyze, om dezelve veilig en spoedig Moeilyk-
genoeg te doen. Ter zee kon zy, in dit jaar heid van
getyde, niet zonder gevaar gefchieden. Ook 's Keizers
hadt de Keizer, nu, gelyk in 't voorjaar, reize her-
geene Vloot by der hand, om hem te gelei- waards.
den. Daarenboven kon hem een storm, lig-
telyk, op de Engelsche Kusten doen vervallen,
daar hy, in eenen tyd, dat hy met Hen-
rik den VIII. over hoop lag, zo ligt nog niet
afgeraakt zou hebben, als zyn Vader, ten ry-
de van Henrik den VII. Den weg, te lande,
door Italie en Duitschland, te neemen, zou
veel tyds spillen, en ter oorzaake van de be-
weegingen der Protestanten, zonder Leger,
onveilig zyn. Daar schoot dan geen andere
weg over, dan die door Frankryk. Doch
deeze was niet min gevaarlyk, dan de twee
anderen. Karel mistrouwde François en de
Fransche Grooten; schoon de Koning hem,
tot

(y) D'HOLLANDER, p. 451.

(w) CHRON. VAN E. DE VEER f. 52. GOUDHOEV. II. 609.

KAREL II. tot zyne geruststelling, zyne twee Zoonen, als gyzelaars, aangeboden hadt. Doch in

1539.

Hy
neemt
den weg
door
Frank-
ryk,

aanmerking neemende, dat hy François ligtelyk, met de belofte van het Hertogdom Milaan, zou kunnen mompen, besloot hy, eindelijk, de reis, met een klein gevolg, door Frankryk, te neemen, en zig, voor alle verzekering, op het bloote woord des Konings, te verlaaten. Zo dra hy op de grenzen van Frankryk gekomen was, werdt hem dezelfde

1540.

significat
non hinc
sicut in
vobis ex
alio v

Louwmaand des jaars 1540, deedt hy zyne intrede te Parys. Eenige Hovelingen rieden den Koning, dat hy Karel niet moest laten verrekken, voor dat hy zyne belofte wegens Milaan, mondeling gedaan, schriftelyk bekrachtigd hadt. Men sprak 'er den Keizer over; doch hy gaf voor, dat zulks vryer en gevoeglyker zou kunnen geschieden, wanneer hy in zyne Staaten gekomen zou zyn. Men herinnerde hem dit, toen hy den een-entwintigsten van Louwmaand, te Valenchyn binnen tradt. Hy antwoordde, dat hy 'er zig op beraaden zou; doch naderhand wilde hy 'er geen woord meer van hooren reppen, en François zag te laat, dat hy, door den Keizer, was opgeligt (x).

en komt
in de Ne-
derlan-
den,

In 't begin van Sprokkelmaand, werden de Staaten van Holland naar Brusfel ontbooden, om zyne Majesteit te verwelkomen (y). De Roomsche-Koning Ferdinand was ondertus-
schen

(x) PONT. HEUTER. Ref. Austriac. Libr. XI. p. 515, 516
DANIEL Tom. VII. p. 333.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regif. bl. 302.

fchen, met twee Regimenten Knegten, in de KARELII.
 Nederlanden gekomen. De Landvoogdes hadt 1540.
 ook eenig volk geworven. Aan 't hoofd deezer
 manschap, begaf zig de Keizer, van zynen Broe-
 der en Zuster en veele Grooten verzeld, naar
 Gend; alwaar hy, den zestienden, tusfchen en te
 vier en vyf uren, introk, zonder eenigen te- Gend.
 genstand te ontmoeten (z). Zes dagen daar-
 na, kwamen de Staaten van Holland hem hier
 begroeten. De Advokaat van der Goes voerde
 het woord, en verzogt den Keizer in Holland
 te willen komen, zo dra zyne zaaken zulks zou-
 den gehengen; 't welk hy beloofde (a).

De Gentenaars, twaalf Persoonen gemag-
 tigd hebbende, om den Keizer te verwelkom-
 men (b), hadden hem, al by zyne aankomst,
 een smeekfchrift overgeleverd, vervattende
 een omftandig verhaal van al 't gene 'er voor-
 gevallen was, en een verzoek, om van de
 Beden vry te blyven, als ftrydig met hunne
 Privilegien. Van deezen hadden zy 'er drie
 aangehaald; één van Graave Guy, in den
 jaare 1296; één van Graave Lodewyk van
 Nevers, in den jaare 1324; en een van Vrou-
 we Maria, in den jaare 1476 [1477], gege-
 ven; allen drie, met naame het eerfte en het
 laafte, vryheid van lasten, in welken zy niet
 bewilligd hadden, vergunnende, zonder dat
 de meeste Leden van Vlaanderen hen zouden
 kunnen overstemmen. 't Verzoekschrift be-
 helsde, voorts, eene vertooning van de zwa-

(z) PONT. HEUT. Ret. Austriac. Libr. XL. p. 517.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 303, 304.

(b) D' HOLLANDER, p. 483.

KAREL II. re Beden, gedurende 's Keizers Regeeringe, 1540. ingewilligd (c). De Keizer hadt, midlerwyl, de Poorten der Stad doen sluiten, en met eene sterke wagt bezetten. 't Verzoekschrift deedt hy, sedert, in de tegenwoordigheid der Vliesridderen en der Raaden van Staate, door den Advokaat Fiskaal, omstandig wederleggen. De Advokaat maakte, onder anderen, zyn werk, om aan te toonen, dat de Privilegien, op welken de Gentenaars zig beriepen, of kwalyk toegepast, of in zig zelve kragteloos waren. „ 't Privilegie van Graave „ Guy zag, zeide hy, op lasten, die Gend „ in 't byzonder; niet op lasten, die gantsch „ Vlaanderen werden opgelegd. 't Privilegie „ van Graave Lodewyk sprak niet van Graaflyke Beden; maar van die van byzondere „ Heeren, die zig tegen den Graave zouden „ durven kanten. 't Privilegie van Vrouwe „ Maria was haar, terwyl zy te Gend gevangen gehouden werdt, met geweld, afgeperst, en door de Gentenaars zelve, in „ laater tyd, voor kragteloos erkend." Voorts merkte hy aan „ dat het den Keizer wee deedt, „ dat de toestand der tyden hem genoodzaakt „ hadt, Vlaanderen, eenige jaaren herwaards, „ zo zwaar een' last op te leggen; doch dat „ Gend naauwlyks het (5) zesde deel van de-

„ zen
(c) Sententie van Karel V. tegen Gend, in C. P. HOVNER VAN PAPENDRECHT Anal. Belg. Tom. III. P. II. p. 488, 490.

(5) In de *Sententie van Karel den V.* te vinden in de *Analekta Belgica*, Tom. III. P. II. leest men (bl. 502) *den laesten penninck*; doch ik houd dit voor een schryf- of drukfeil, en lees *den festen penninck*, gelyk PONTUS HEUTERUS gelezen heeft. *Rer. Austr. Libr.* XI. p. 518.

„zen last hadt gedraagen. Hy besloot, ein-
 „delyk, dat de Gentenaars, zig aan de mis-
 „daad van gekwetste Hoogheid hebbende
 „schuldig gemaakt, 's Keizers ongenade dub-
 „bel verdiend hadden, en behoorden gestraft
 „te worden (d).” De Advokaat der Gente-
 naaren antwoordde, op deeze redenen, om-
 standiglyk, zeggende, onder anderen, ten
 opzigte van het Privilegie van Vrouwe Ma-
 ria „dat het niet door geweld verkreegen;
 „noch immer vernietigd was; dat men dit
 „laatste alleenlyk zeggen kon van een Privi-
 „legie, de Stad in 't byzonder betreffende;
 „doch dat het Privilegie, op welk hy zig
 „beriep, Vlaanderen in 't gemeen aanging.”
 Voorts verdedigde hy zyne meesters, over de
 andere punten, zo goed als hy kon. Doch
 de agtbaarheid en magt des Keizers, daar die
 van Gend niet tegen op mogten, heeft hem,
 ongetwyfeld, de vrymoedigheid benomen,
 om hunne zaak, in deeze gelegenheid, be-
 hoorlyk voor te staan. Hy vergenoegde zig,
 met de ongelukkige Stad, in 't slot zynere
 Rede, aan 's Keizers genade te beveelen (e). In
 't einde van Grasmaand, werdt het Keizerlyk
 vonnis eerst uitgesproken. Het behelsde „dat
 „'er, onder de Leden van Vlaanderen, voort-
 „aan, ook in 't stuk van belastingen, over-
 „stemming vallen zou, en dat Gend en alle
 „andere Steden zig naar de meerderheid zou-
 „den moeten voegen; dat de Graaf, den
 „Gentenaaren zweerende, voortaan alleen

„ZOU

(d) Sententie bl. 494—506,
 (e) Sententie bl. 506—512.

KAREL II. „ zou behoeven te belooven, de schikking,
 154c. „ door den Keizer, kort hierna, op de Re-
 „ geering gemaakt, te zullen naarkomen; dat
 „ de Gentenaars, misdaad van gekwetste
 „ Hoogheid hebbende begaan, alle voorreg-
 „ ten, lyf en goederen, met naame hunne wa-
 „ penen, en de onraadklok, *Roeland* genaamd,
 „ verbeurd hadden, ook de jaarlykſche Ren-
 „ te van vyfhonderd en vyftig ponden vlaams,
 „ door hen, voor deezen, van Hertoge Ka-
 „ rel van Bourgondie, gekogt; dat zy, be-
 „ halve hun aandeel in de viermaalhonderd-
 „ duizend guldens, waarover de beroerte ge-
 „ reezen was, den Keizer nog tot boete be-
 „ taalen moesten honderd-envyftigduizend
 „ guldens eens, en jaarlyks zesduizend gul-
 „ dens, voor altoos; dat, eindelyk, de gant-
 „ ſche Wethoudersſchap en omtrent vierhon-
 „ derd envyftig andere Ingezetenen, ter be-
 „ noeming des Keizers, en onder dezelveu,
 „ eenigen, die zig, ten tyde der beroerte,
 „ *Krefers* genoemd hadden, hem, in linnen-
 „ kleedinge, met eenen ſtrop om den hals (6),
 „ ter

(6) Ik zie, met eenige bevreemding, dat de Heer C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, uitgeever der *Sententie van Karel den V.* in de *Analecra Belgica*, Tom. III. P. II. p. 486, het ſtropdraagen, door die van Gend, als eene gemeene dooling aanmerkt, van welke men geen blyk vindt, in de Sententie: daar men nochtans, in die Sententie (bl. 515), met ronde woorden, leest: *ende de voorgeſyde Crefers, den bast aan den hals, ende alle weſende in lynwaet comparen ſullen voor ons enz.* en daar de Heer HOYNCK zelf het woord *bast*, met het woord *laqueus* of *ſtrop*, verklaart. Doch dit 's ſlegts een blyk van afgetrokkenheid van gedagten, die ook de bekwaamſte lui-
 den

„ter aarde leggende, voor zig zelve en de KARELII. 1540.
 „gantſche Gemeente, om vergiffenis moes-
 „ten ſmeeken, die hun als dan vergund wor-
 „den zou, met uitzondering egter van de ge-
 „vangenen en voorvlugtigen (f).” Van deeze
 gevangenen werden 'er, federt, zes-entwintig
 onthalsd, en eenige anderen in zwaare geld-
 boeten beſlaagen. De verdere deelen van het
 vonnis, op den tienden van Bloei maand, vol-
 daan zynde (g), werden de boeten beſteed,
 tot opbouw van een Slot te Gend, waar-
 mede de Ingezetenen, veele jaaren agter een,
 in bedwang gehouden werden (h).

Dus eindigde deeze geweldige opſtand, Aanmer-
kingen
over de
Gend-
ſche Be-
roerte
 tot groot agterdeel der Gentenaaren. De
 andere Nederlanden zagen aan hun, wat
 zy van hunne magtige Heeren te wagten had-
 den, zo zy immer onderneemen durfden, hun-
 ne oude en bezwooren' Vryheden, moedig-
 lyk, voor te ſtaan. Wy konden, ondertus-
 ſchen, niet nalaaten aan te merken, dat wy,
 onze gedagten, onpartydiglyk, over den oor-
 ſprong en voortgang deezer Beroerte, heb-
 bende laaten gaan, klaarlyk meenen te kon-
 nen zien, dat de Wethouders der Stad, die,
 in 't jaar 1537, weigerden, in de Graaflyke
 Bede, te bewilligen, en welker ſommigen, na-
 derhand, de ongelukkige ſlagtoffers van 's
 volks woede geworden zyn, voor trouwe, re-
 de-

(f) Sententie bl. 513—517.

(g) Sententie bl. 517, 518.

(h) PONT. HEUTER. REC. Auftriac. Libr. XI. p. 517, 518,
 519, 520, 521, 528.

den, nu en dan, in zig zelve, gewaar geworden
 zyn.

KAREL II. 1540. delyke en gemaatigde voorstanders hunner vryheden moeten gehouden worden; dat de Landvoogdes, in plaats van die bewilliging, de aanbieding om manschap te leveren aangenomen hebbende, en des onaangezien, die van Gend, naderhand, tot het opbrengen der Bede wylende noodzaaken, de eerste aanleiding tot de beroerte gegeven heeft; doch dat het onverstandig volk, geene paalen weetende te stellen aan zyne woestheid, en droomende van Privilegien, die nimmer in wèzen waren geweest, allengskens van kwaad tot erger voortgeslaagen is, en zig, inderdaad, schuldig en strafbaar gemaakt heeft. Of egter deeze straf ook in geldboeten, waardoor de goeden, die te gelyk de aanzienlyksten waren, meer dan de kwaaden en geringen gedrukt werden, behoorde te hebben bestaan, mag, met reden, in twyfel getrokken worden.

XV. Toen Gend in rust gebragt was, vertrok Karel de V. komt in Holland. de Keizer, in 't midden van Hooimaand, te schepe, van Sluis in Vlaanderen, naar Zeeland. Hy bezag daar de voornaamste Steden, en stak, na een kort verblyf, over naar Dordrecht (*i*), alwaar hy den een entwintigsten aankwam. 't Geregt en de beide schutteryen haalden hem hier plegtiglyk in. Men hadt de straaten, die hy door moest, alomme met groente bestrooid. Hy vertoefde hier twee dagen (*k*), en begaf zig toen, over Rotterdam en Delft, naar den Haage, alwaar hy den vier entwintigsten aankwam (*l*). Ter oor-
zaak

(i) REIGERSB. II. Deel, bl. 465, 466.

(k) BALEN Dordr. bl. 828.

(l) GOUDEHOVEN, bl. 611.

zaake van zyne vermoedheid en onpafelyk-
heid aan de Jigt, liep het tot den vyfden van
Oogstmaand aan, eer hy den Staaten gehoor
verleenen kon. Lodewyk van Schoore, een
zyner Raaden, eischte toen, in zynen naam,
eene gewoonlyke Bede van honderdduizend
guldens 's jaars, voor zes jaaren. De Advokaat
van der Goes antwoordde, uit den naam
der Staaten, dat zy, alleen gekomen zynde
om te hooren, verflag van deezen eisch doen
moesten, naar ouder gewoonte; om zyne Ma-
jesteit antwoord te kunnen brengen, op zulk
een' tyd en plaatse, als hy zou goedvinden, te
bestemmen. De Keizer verkoor Amsterdam,
tegen den twaalfden der maand. Doch men be-
woog hem, om Haarlem te kiezen. Men hieldt
hem voor, dat de lugt en het water, te Amster-
dam, schadelyk voor zyne gezondheid waren,
't welk hem van gedagten veranderen deedt.
De Staaten te Haarlem verscheenen zynde;
bewilligden de Edelen, Dordrecht, Haarlem
en Amsterdam in de Keizerlyke Bede, schoon
zy, jaarlyks, twintigduizend guldens meer be-
liep, dan de hoogste gewoonlyke Bede, wel-
ke men immer toegestaan hadt. Doch de an-
dere Leden waren nog niet volkomen gelast.
De Landvoogdes wilde egter, met de meer-
derheid, tot eene volle bewilliging besluiten,
en dus ook in Holland invoeren, 't gene mer,
nog maar onlangs, met geweld, in Vlaand-
ren doorgedreeven hadt. Doch de Heeren
van Brederode en Asfendelft, benevens den
Advokaat van der Goes, vertoonden haar zo
klaarlyk, dat zulks met 's Lands gewoonte en
vryheden streedt, dat zy zig beweegen liet,

om

KAREL II.
1540.Bede van
zesmaal-
honderd-
duizend
guldens.

KAREL II. om de Dagvaart van Haarlem naar Utrecht te verleggen, alwaar de overige Leden, binnē weinige dagen, ook in de volle Bede bewilligden. Zy zогten, gelyk meermaalen geschied was, ook wederom eenige punten te bedingen. Doch de Landvoogdes wilde hier toe niet verstaan.

XVI. De waare reden, waarom Dordrecht niet alleen; maar ook Haarlem en Amsterdam zo gereed waren, om in zulk eene zwaare gewoone Bede te bewilligen, verdient kortelyk te worden aangewezen. Eenige Steden (7), en onder anderen, Delft, Amsterdam, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen, lagen thans met Dordrecht, wederom, wegens 't Stapelregt, over hoop (m), en hadden, op den zesden van Zomermaand, een smeek-schrift overgeleverd aan den Keizer, waarby zy verzogten, van 't Stapelregt versoond te worden; beweerende zy, dat ze 'er, reeds in 't jaar 1394 [1395], door Hertoge Albrecht, van ontheeven waren (n). Dordrecht leverde hiertegen een srydig Vertoog in, houdende „ dat het Privilegie van Hertoge „ Albrecht wetteloos verkreegen was, also „ zy 'er slegts eens, en wel tegen eenen Zon- „ dag, een' ongewoonen dag van regten, „ over gedaagd waren, en niet hadden kon- „ nen

(m) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 306, 307, 308.

(n) Zie Handv. van Amst. bl. 10.

(7) Haarlem vind ik, onder deeze Steden, niet genoemd: schoon deeze Stad, zo wel als verscheiden' anderen, in 't Privilegie van Hertoge Albrecht van den jaare 1395, van 't Stapelregt vry verklaard was. *Handv. van Amst.* bl. 10. SCHREVELIUS *Haarlem*, bl. 243.

„nen verschynen; doordien men hen, by KARELII.
 „den Hertog, hadt weeten verdagt en ge- 1540.
 „haat te maaken: waarop hy een Privilegie
 „in hun nadeel hadt verleend, welk egter
 „nimmer ter uitvoeringe gelegd was.” De
 Keizer stelde terstond Kommissarisfen, om
 Parteyen te hooren, 't geschil te onderzoeken,
 en 'er hem verflag van te doen. Terwyl
 men hier mede bezig was, werdt de Bede
 gedaan, van welke wy gesproken hebben.
 Dordrecht bewilligde, naar gewoonte, ge-
 reedelyk. En de andere Steden, bovenal Am-
 sterdam, eene gunstige uitspraak van 't han-
 gend geschil zoekende, wilden Dordrecht niet
 toegeeven, en stelden 't bewilligen in zulk
 eene zwaare Bede geen oogenblik uit. 's Kei-
 zers uitspraak, die op den agttienden van
 Wynmaand te Brusfel geschiedde (o), vol-
 deedt egter niet aan de verwagting der Ste-
 den. Dordrecht werdt, by dezelve, in 't
 Stapelregt bevestigd. Alleenlyk voegde 'er
 de Keizer eenige bepalinge by, uit welken
 bleek, hoedanigé goederen alleen aan 't Sta-
 pelregt onderworpen waren, en tot hoe hoog
 het zelve gevorderd worden mogt. Ook ver-
 klaarde de Keizer, onder anderen, dat alle
 goederen, Kanthout, Kromhout en Eiken
 planken, alleenlyk uitgenomen, komende uit
 het Noorden, van Amsterdam en daaromtrent,
 door de Stede Gouda en den Yssel, neder-
 waards, voorby Rotterdam, niet gehouden
 zouden zyn, te Dordrecht aan te vaaren, noch
 al-

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 309, 310.

KARL II. aldaar te verſtapelen (p): 't welk men, als
 1549. eene byzondere gunſt, die de Amſterdam-
 mers en anderen, door het ſpoedig inwilligen
 eener zwaare Bede, verwierven; aanmerken
 mag.

XVII. Van Haarlem, hadt zig de Keizer, op
 De Kei- den twaalfden van Oogſumaand, over Am-
 zer komt ſterdam, alwaar hy, onaangezien men hem
 te U- de lutt dier Stad zo ſlegt afgemaald hadt,
 recht. twee dagen vertoefde (q), naar Utrecht be-
 geven. Hier was hy, den veertienden, des
 avonds ten agt uuren, aangekomen, en door
 de Edelen en Wethouders der Stad, met
 toortslicht in de hand, mitsgaders door de Burg-
 gery, buiten de Tolleſteegpoort, ontvangen.
 De Schout van Utrecht, den Keizer tot drie-
 maal toe te voet gevallen zynde, boodt hem
 de Roede aan en de Burgemeesters de Sleurels
 der Stad, die de Keizer beide aannam; doch
 terſtond wederom overgaf. Even binnen de
 Poort, ontvingen hem de Biſchop en de Gees-
 telykheid; hem inſgelyks te voet vallende.
 Toen hy een ſtuk wegs in de Stad gekomen
 was, verwelkomde de Domdeken, *Jan van*
Voorst, by wien hy zynen intrek nam, hem met
 eene deſtige aanſpraak. De Stad hadt onge-
 meene kosten gedaan, tot deeze inhaalinge
 des Keizers. Op de Neude, ſtondt eene
 gulden eerepoort, daar de Vorst door reedt,
 en een groot vrouwenbeeld, zo gemaakt, dat
 het de armen uitſtrekken en ſamenvoegen
 kon, om den Keizer te verwelkomen. De
 ſtraa-

(p) Sententie en Ordonn. van Karel V. wegens 't Stapdr.
 by BALEN Dordr. bl. 444, 450, 459, 465.
 (q) GOUDHEVEN bl. 611.

straaten waren met groen loof behangen, en voor de Huizen, welken hy voorby moest, stonden toortsen te branden. De Keizer, zyne zaaken, te Utrecht, verrigt, en waarschynlyk eene Bede gedaan en verkreegen hebbende, vertrok, den negentienden, over Viane, alwaar hy 't middagmaal hielt by den Heere van Brederode, naar Gorinchem (r). Van hier begaf hy zig, des anderendaags, naar Heusden, kwam den twee-entwintigsten te 's Hertogenbosch, twee dagen daar na te Geertruidenberg, en op den vyf entwintigsten te Breda, alwaar hy, door René van Chalons, Prins van Oranje en Heer van Breda, deestig ontvangen werdt (s).

's Prinsfen Vader, Henrik, Graaf van Nassau, hadt, omtrent twee jaaren te vooren, de Landvoogdes, Vrouw Maria, ter zelfder Stede, onthaald, en was, omtrent agt dagen daarna, op den dertienden van Herfstmaand des jaars 1538, overleeden (t). Nu werdt het onthaalen des Keizers, door zynen eenigen Zoon, René, die alle zyne Heerlykheden geërfd hadt, gevolgd van eene nieuwe waardigheid, welke zeer diende, tot vermeerdering van zyn aanzien, hier te Lande. Antoni van Lalaing, Graaf van Hoogstraaten, en, sedert agttien jaaren, Stadhouder van Holland en Zeeland, waarby 't Stadhouder-schap van Utrecht, onlangs, was gevoegd, was,

KAREL II.
1540.

XVIII.
René van
Chalons,
Prins van
Oranje,
wordt
Stadhou-
der van
Holland.

Voornaam-
e sterf-
gevalle.

op

(r) HENR. VAN ERP. Chron. bl. 113, 114.
 (s) GOUDHOEVEN bl. 611.
 (t) Necrol. Eccl. S. Mariæ de Breda in C. P. HOVINCX VAN PAPENDRECHT Anal. Belg. Tom. III P. I. p. 397. E. DE VEEB f. 51. MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 288.

KARELII. op den tweeden van Grasmaand deezes jaars
 1540. overleeden (*u*). En in Herfstmaand daarna (*v*), droeg de Keizer het Stadhouderschap den Prinse van Oranje op. In zynen lastbrief, die in 't Walsch geschreeven, en den vierden van Wynmaand getekend was, en op welken hy, den zesden, te Brusel, den eedt deedt (*w*), voert hy den naam van *Stadhouder-Generaal over Holland, Zeeland, Friesland* [dat is, Westfriesland] *en Utrecht, Voorne en den Briele* (*x*). 't Land van Voorne en den Briele werdt afzonderlyk genoemd, om dat 'er verschil viel, of het tot Holland, of Zeeland behoorde, of wel, als eene Landstreek op zig zelve, moest aangemerkt worden. Voorts krygt hy magt, om, *daar 't noodig zyn zou, de Burgemeesters, Schepens en Wet te vernieuwen, gelyk van ouds; wagt te doen houden in de Steden en sterkten, en de Staaten, tot verdediging en beveiliging des Lands, te doen beschryven* (*y*): byzonderheden, die men, te vooren, niet in de lastbrieven der Stadhouderen plag te stellen. De nieuwe Stadhouder van Holland was, kort voor zyne verheffing, in de Egt getreden met Anna, Dogter van Antoni, Hertog van Lotharingen (*z*), die de Gelderschen, ten minsten in schyn, Willem van Gulik hadden toegeschikt. In Herfstmaand des volgenden jaars, kwam hy eerst in Holland, alwaar hy, tot groot genoegen

(*u*) Chron. van E. DE VEER *f.* 52. *vers.* MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 304.

(*v*) Chron. van E. DE VEER *f.* 53. *vers.* GOUDHOEVEN *bl.* 611.

(*w*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 309.

(*x*) Repert. der Plakaat. *bl.* 42.

(*y*) III. Memoriaalb. DE JONGE. *f.* 89.

(*z*) Chron. van E. DE VEER *f.* 53. *vers.*

gen der Staaten, zyne vaste wooning verkoor, KAREL II. 1549.
 en, volgens gewoonte, ter Pleitrolle van den Hove, zitting nam (a). Omtrent deezen tyd, stierven, hier te lande, nog twee voornaame mannen, welker dood hier verdient geboekt te worden. Floris van Egmond, Graaf van Buuren, die lang Kapitein-Generaal geweest was, overleedt, te Buuren, op den vier entwintigsten van Wynmaand des jaars 1539 (b). Zyn Zoon, Maximiliaan, volgde hem op, in zyn Graaffchap. De Admiraal Adolf van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, stierf, insgelyks, op den zevenden van Wintermaand deezes jaars 1540. Hy hadt ook eenen Zoon, Maximiliaan genaamd, die hem niet slegts in zyne Heerlykheden opvolgde; maar ook, door den Keizer, met de waardigheid van Admiraal bekleed werdt (c). Wy zullen hem, eerlang, ook Stadhoudcr van Holland zien.

Karel de V, op dat wy tot zyne reize wederkeeren, was van Breda naar Bergen op Zoom vertrokken. Van daar begaf hy zig naar Antwerpen en Mechelen, en keerde, eindelyk, op den laaftten van Oogstmaand, te Brussel te rug (d). Hier waren de Staaten van alle de Nederlanden, ter Dagvaart, beschreeven (e), onder anderen, om eene nieuwe en algemeene Ordonnantie op 's Lands Regeeringe te hooren afkondigen (f), byna van

XIX.
 Algemeene
 ne Ordonnan-
 tie op de
 Regeering.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 309, 323.

(b) Chron. van E. DE VEER, f. 52.

(c) REIGERSB. II. Deel, bl. 466.

(d) GOUDHOEVEN, bl. 611.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 309.

(f) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, Kol. 211. Groot Utt. Pl. kaartb. I. Deel, bl. 421.

KARELII. gelyken inhoud met die van den jaare 1531, van welke wy, hier voor (g), de voornaamste punten hebben te boek gesteld. De Ordonnantie, van welke wy spreken, was, op den vierden van Wynmaand, te Brusfel, getekend, en werdt, sedert, ook in de byzondere Landschappen, afgekondigd (h). Uit dezelve, bleek, onder anderen, dat de Keizer, omtrent de veroordeelde Gezindheden, geene oogluiking altoos wilde gebruikt hebben. Ook kwam 'er, in gevolge van deeze Ordonnantie, nog voor 't einde deezes jaars, een Plakaat in Holland uit, tegen de Herdoopers en andere Ketters, waarin hun, onder anderen, 't beschik by uitersten wil over hunne goederen verbooden werdt (i). De Keizer vertrok, in Slagmaand, door Henegouwen en Namen, naar Duitschland, om den Ryksdag te Regensburg, aangelegd om de Protestanten tot onderwerping te brengen, by te woonen. Doch hier werdt niets van belang geslooren. De Ryksdag eindigde, in Hooimaand des volgenden jaars (k), en de Keizer keerde eerlang naar Italie: alwaar wy hem laten zullen, om te zien, wat, midlerwyl, hier te Lande, voorviel.

Vervolg De Staaten van Holland hadden, behalve van t ges-
 schil tus-
 schen den twee voornaamen te verrigten, die hen lang
 Admiraal ten Hove ophielden. 't Geschil met den Ad-
 en den miraal hing nog onafgedaan, en men begon,
 we-

(g) XVII. Boek. bl. 25.

(h) Repert. der Plak. van Holl. bl. 40.

(i) Repert. der Plakaat. bl. 39.

(k) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Tom. I. 170, 179, 180.

wederom, te spreken van den uitvoer van 't KARELII. Oostersch Koorn, niet dan onder 't betaalen ^{1540.} van 't afgeschift verlofgeld, toe te laten. De Landvoogdes hadt reeds, voor eenen geruimen tyd, beloofd, 't geschil met den Admiraal te zullen afdoen (l); doch hier kwam niets van. De Admiraal bleef zig het regt aanmatigigen van 't geeven van Bestel- en Vrygeleibrieven aan de Onderzaaten van Holland, en vorderde zyn aandeel van de gemaakte pryzen, over welken, en over andere zeezaaken, hy ook te regt wilde zitten. Hy beriep zig, om dit zyn regt te bewyzen, op de Ordonnantie van Maximiliaan en Filips, in 't jaar 1487, gegeven, van welke wy, op zyne plaats (m), den korten inhoud hebben medegedeeld. Doch alzo deeze Ordonnantie, onder anderen, behelsde, dat 'er niemant in zyn Regt door verkort worden zou, oordeelden de Hollanders, die, in 't stuk van den oorlog ter zee, nooit onder eenen algemeenen Admiraal, maar alleen onder hunnen byzonderen Stadhouder gestaan hadden, dat de Admiraal zig, ten onregte, op deeze Ordonnantie beriep, om zyn regt over hen te bewyzen. Sommigen zeiden zelfs, van Meester Albrecht van Loo, weleer Advokaat van Holland, verstaan te hebben, dat Holland, by uitdruklyke *Acte*, van de Admiraliteit was afgescheiden (n). De Staaten hadden hierom, in 't voorgaande jaar 1539, den Advokaat van der Goes en

(l) Zie hier voor, bl. 140, 163.

(m) IV. Deel, bl. 238.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 253, 261, 269, 279, 298, 301.

KAREL II. de Pensionarissen van Delft, Amsterdam, Rotterdam en Schiedam, die 't meeste belang hadden by de Zeevaart en Visfcherye, gemagtigd, om met de Landvoogdesse en met den Keizer zelve, over dit stuk te handelen. Eerlang, beval de Keizer den Gemagtigden van Holland, hunnen zak met stukken over te leggen, beloovende 't verschil te zullen afdoen. De Prins van Oranje was zo dra niet tot Stadhouder aangefteld, of de Advokaat gaf hem kennis van 't verschil met den Admiraal, onder anderen, zeggende „ dat nimmer een Admiraal Regtsgebied in Holland gehad hadt; maar dat de Steden, in de eerste plaats, over zeezaaken, hadden gevonnist, en dat 'er * betering haarer vonnissen gevorderd werdt, by den Stadhouder.” Oranje beloofde zyn regt en dat der Staaten te zullen voorftaan (o). De Keizer, ondertusfchen naar Duitschland vertrekkende, vernieuwde, in 't doorreizen van Namen, op den zeven-entwintigften van Wintermaand des jaars 1540, de Ordonnantie van Maximiliaan en Filips, op 't stuk der Admiraliteit, met geen ander verschil, dan dat 'er, nu, betering van de vonnissen des Admiraals aan den grooten Raad te Mechelen werdt toegelaaten. Voorts werdt 'er niets in gewaagd van 't Regtsgebied over onbeheerd weggedolven goed, welk, in de voorige Ordonnantie (p), aan den Admiraal was opgedraagen. In 't flot, werdt gezeid „ dat deeze Ordonnantie, nimmer

* *Reformatie.*

De Ordonnantie op de Admiraliteit wordt vernieuwd.

(o) MR. AERT VAN DER COERS Regit. bl. 300, 309, 310
(p) Art. XV.

„nantie, door alle de Nederlanden, moest afgekondigd en van stuk tot stuk naargekomen worden, *want ons alsoo gelieft, niettegenstaande eenige Ordonnantien, Restrincten, Geboden of Verboden ter contrarien.*” De afkondiging deezer Ordonnantie geschiedde, in Lentemaand des volgenden jaars, in den grooten Raad van Namen; doch eerst in Hooien Oogstmaand des jaars 1542, in de Raadkamer van Vlaanderen en te Gend, midsgaders in alle de Steden van Zeeland (q). De Admiraal hieldt zig, als Heer van Veere, doorgaans in Zeeland op, alwaar hy groote goederen bezat en veel aanzien hadt: waarom men zig niet verwonderen moet, dat hy de afkondiging daar wist te wege te brengen. Doch in Holland, geschiedde dezelve nimmer, onaan gezien men hier deeze Ordonnantie niet hieldt te sryden met het Regt van den Stadhouder noch t Land van Holland (r), naardien, in dezelve, zo wel als in die van den jaare 1487, verklaard was „dat men, daarby, niet verstondt eens anders regt te verkorten, maar dat elk zyne regten, zonder zwaarigheid, zou mogen gebruiken (s).” De Prins van Oranje gaf ook naderhand, als Stadhouder en Kapitein-Generaal over Holland, zelfs door bevel der Landvoogdesse, veele Bestelbrieven uit. De Admiraal deedt, insgelyks, van tyd tot tyd, verscheiden pogingen, om, uit kragte der Ordonnantie van

(q) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 1215. Admir. Plakaatb. III. Deel, bl. 27.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 279 in marg.

(s) Art. XXI.

KAREL II. 't jaar 1540, Regtsgebied over Zeezaaken in Holland te oefenen (t). De twist hier over schynt geduurd te hebben tot dat hem, in den jaare 1546, by de waardigheid van Admiraal, het Ampt van Stadhouder van Holland, werdt opgedraagen, gelyk wy, ter zyner plaatse, melden zullen.

XX. 't Stuk van 't verlofgeld op 't Koorn ontmoette geene mindere zwaarigheid. Wy hebben, te vooren, gezien, dat Holland, by Keizerlyk Oktroi van den jaare 1531, van dit verlofgeld vry verklaard, en het zelve, desonaangezien, sedert, wederom ingevoerd zynde, niet dan met veele moeite verkreegen hadt, dat het, in 't jaar 1535, wederom afgeschafft was (u). Doch tegenwoordig bevondt zig de Keizer in zo groot eene verlegenheid om geld, dat hy te raade werdt, het afgeschafft verlofgeld, op nieuws, in te voeren. Dit Schynt, dat men, gelyk meermaalen, aangeboden hadt, hem eene goede somme, op dit verlofgeld, te willen opschieten, 't welk hem, die gereede penningen behoefde, te eerder zal hebben doen besluiten. De Advokaat Fiskaal, Meester *Pieter Bjeul*, verzoonde den Staaten, in Slagtmaand, een Ontwerp, volgens welk, de Keizer, zo hy verklaarde, 't verlofgeld, voortaan, begeerde betaald te hebben. De Afgevaardigden verzogten tyd, om van zyn voorstel verslag te doen. Doch hy zeide, niet gelast te zyn, om hun tyd toe te staan. Zy verzogten, de Edelen, die niet

(t) MR. AERT VAN DER GOES Regist, bl. 343, 355.

(u) XVII, *Reek*, bl. 9, 105.

niet tegenwoordig waren, te mogen beschryven, alzo de zaak het platte Land zo wel als den Steden betref. Dit weigerde hy hun insgelyks. Zelfs wilde hy hun, op hun verzoek, geen afschrift van zyn' Ontwerp in handen laaten. Alleenlyk liet hy hun toe, egter zonder eerst verslag te mogen doen, de Landvoogdes, die thans den Keizer, door Hene-gouwen en verder, uitgeleide deedt, te gaan spreken, hun, tot deeze reize, eene maand tyds verleenende. Doch de Afgevaardigden, hiertoe niet konnende besluiten, verzogten den Raad van Holland, eerst eens te schryven aan de Landvoogdesse, om te verneemen, wanneer en waar 't haar behaagen zou, de Staaten te hooren. Vrouw Maria stelde hun dag te *Binch*, tegen den twee entwintigsten van Louwmaand, hun te gelyk vryheid geevende, om de Edelen en Steden, vooraf, te beschryven: gelyk geschiedde. Men besloot eenpaariglyk twee Edelen en één' uit elke groote Stad naar boven te zenden, om het Oktroi van den jaare 1531 voor te staan. Dordrecht alleen wilde zig hier buiten houden. De Afgevaardigden deezer Stad merkten aan „ dat zy, boven de andere Steden „ bevoorregt zynde, om vreemd Koorn uit „ de Maaze te mogen voeren, in welk voor- „ regt, de Keizer verklaard hadt geene ver- „ andering te willen maaken, geene reden „ zagen, om zig met de andere Leden te ver- „ eenigen, ter bevordering der afschaffing „ van 't verlofgeld: te minder nog, naardien „ sommige Steden hun onlangs van 't Stapel- „ regt hadden gepoogd te ontzetten.” De an-

KARELII.
1540.

Dor-
drecht
weigert
eene lyn
te trek-
ken met
de andere
Steden,
om dit te
voorke-
men.

KAREL II.
1540.

dere Leden, veele zwaarigheid ziende in deze afzondering van Dordrecht, die hunne zaak, ten Hove, moeilyker maaken moest, vaardigden terstond twee Edelen en drie uit de Steden, benevens den Advokaat, naar Dordrecht af; die, in de volle Vroedschap, gehoor gekreegen hebbende, verzogten, dat Dordrecht zig, als een Lid van 't Land, by de andere Leden voegen zou, gelyk voormaals geschied was, om de affschaffing van 't verlofgeld te verkrygen; alzo 't Land genoeg verdeeld was, al maakte men hier de verwydering niet grooter. Die van Dordrecht, hierop, de Staaten, wegens hunne komst derwaards, bedankt hebbende, antwoordden „ dat hunne Afge-
 „ vaardigden ter Staatsvergaderinge niets ver-
 „ klaard hadden dan 't gene in derzelve last
 „ begreepen was; dat zy zig egter als een
 „ Lid van Holland gedraagen en de gemeene
 „ welvaart voorstaan wilden, ten dien einde,
 „ gemagtigden naar boven zedende, gelyk
 „ de andere Leden; doch dat zy, byzondere
 „ vryheden verkreegen hebbende, zulks, voor
 „ deze reize, afzonderlyk en op zig zelve
 „ doen zouden, 't welk zy begeerden, dat ten
 „ goede genomen, en den Staaten alzo over-
 „ gebragt werdt.” De afgezonden der
 Staaten keerden, met dit bescheid, naar den
 Haage: van waar, eerlang, twee Edelen en
 eenigen uit de Steden naar boven gezonden
 werden. Zy vertrokken, in den aanvang des
 jaars 1541, en gaven, in 't doorreizen, den
 Stadhouder, te Breda, kennis van hun oog-
 merk, die hun van Brieven voorzag, aan ee-

1541.

nige Leden van den geheimen Raad, om hunne zaak te vorderen.

KARLII.
1541.

Op den vyf entwintigsten van Louwmaand, kreegen zy te Binch gehoor by de Landvoogdesse. Zy vertoonden haar en haaren Raad, toen en sedert, in 't breede, by monde en by geschrifte „ hoe zeer 't Land van Holland „ zig, door 't opstellen van dit verlofgeld, „ bezwaard vondt.” Zy merkten aan „ dat „ het niet slegts sreedt met de aloude vry- „ heid en gewoonte; maar ook met het uit- „ drukkelyk Oktroi der Keizerlyke Majesteit „ van den jaare 1531, verleend na naatw- „ keurig onderzoek en met volkomen ken- „ nisse van zaaken.” Zy voegden 'er by, „ dat dit verlofgeld zou veroorzaaken, dat de „ vreemde Koopman het Koorn, niet meer „ uit Holland, maar van elders haalen zou; „ dat de Oosterlingen hun Koorn ook elders „ ter markt brengen zouden; wanneer 't hier „ minder gevraagd werdt; of zo zy 't hier al „ bragten, dat zy allerlei vonden bedenken „ zouden, om den Impost te ontgaan, waar „ door dezelve, eerlang, weinig opbrengen „ zou; dat men, ondertuschen, in 't Oosten „ gelegenheid zou neemen, om de Onder- „ zaaten van Holland, insgelyks, met nieu- „ we lasten te bezwaaren, gelyk de Koning „ van Poolen reeds hadt getragt te doen, te „ Dantzic; schoon tot hiertoe vrugteloos. „ Dat by de jongste bewilliging, in de Bede „ van zesmaalhonderdduizend guldens, uit- „ drukkelyk bedongen was, dat men van 't „ verlofgeld vry blyven zou; dat Amsterdam „ en Waterland, die de Oostzee met groote

Vertoog
der scha-
delyk-
heid van
't verlof-
geld.

KARELII. „ Schepen bevoeren, in aanmerking van dee-
 1541. „ zen hunnen handel, een groot gedeelte,
 „ in deeze en andere Beden, ja veel meer dan
 „ het overig gedeelte van Holland, schoon
 „ van merkelyk grooter uitgestrektheid, te
 „ gelden hadden; doch dit hun aandeel niet
 „ zouden kunnen opbrengen, zo men, door
 „ 't vorderen van 't verlofgeld, den Ooster-
 „ schen handel verdreef: dat, dit voornaam
 „ Lid des Lands, in zynen Koophandel, ge-
 „ drukt wordende, alle de andere Leden
 „ daarby noodwendig veel te lyden zouden
 „ hebben; dat alle deeze redenen en veele an-
 „ deren, in 't jaar 1535, wel begreepen ge-
 „ weest waren, by de Graaven van Nassau,
 „ Buuren en Hoogstraaten, die, allen drie
 „ Stadhouders van Holland geweest zynde,
 „ geagt moesten worden 't Land beter te ken-
 „ nen, dan de Thesaurier Ruffault en de zy-
 „ nen, die 't verlofgeld, nu wederom, gelyk
 „ te vooren, wilden invoeren; dat zy, hier-
 „ om, hadden helpen te wege brengen, dat
 „ het verlofgeld, in 't gemelde jaar, afge-
 „ schaft was; dat de Staaten niet voorhad-
 „ den, de hoogheid en het regt der Keizer-
 „ lyke Majesteit te krenken; doch dat zy
 „ niet nalaaten konden, aan te merken, dat
 „ de bepaaing, *behoudens 's Keizers hoogheid,*
 „ volgens 't getuigenis van den Aartsbischop
 „ van Palermo, door den Thesaurier Ruf-
 „ fault, buiten 's Keizers weeten, in 't Ok-
 „ troi van den jaare 1531, gesteld was; dat,
 „ eindelyk, toegestaan zynde, dat het Ok-
 „ troi gegeven was, *tot dat anders, met ken-
 „ nisje van zaaken en naar gelegenheid des tyds,*

„ bevolen zou worden, noodzaakelyk volgde, KAREL II.
 „ dat het zelve, niet dan na behooryk on- 1541.
 „ derzoek, vernietigd kon worden: 't welk
 „ geschied zynde, hielden zy zig verzekerd,
 „ dat de gelegenheid des tyds en de gesteld-
 „ heid der zaaken zodanig bevonden zouden
 „ worden, dat men niet denken zou, om het
 „ afgeschafte verlofgeld wederom in te voe-
 „ ren, zo men Holland niet in den grond
 „ wilde bederven.”

De Landvoogdes antwoordde „ dat de Ad-
 „ vokaat Fiskaal de zaak van 't verlofgeld
 „ kwalyk voorgesteld hadt, of niet wel ver-
 „ staan was; dat de Keizer, onlangs, te Va-
 „ lenchyn, hadt verklaard, dat hy, zo wel
 „ als andere Koningen en Heeren, regt hadt,
 „ om 't verlofgeld te doen heffen; doch dat
 „ hy zyn regt en hoogheid niet wilde heb-
 „ ben voorgestaan, ten koste van Hollands
 „ welvaart; dat zy den Staaten hierom een
 „ ander Ontwerp, op 't heffen van 't verlof-
 „ geld, zou doen ter hand stellen, waarby 's
 „ Lands welvaart behouden blyven zou, en
 „ waarnaar zy wilde, dat men zig stiptelyk zou
 „ gedraagen.”

Men vindt, in dit Ontwerp, welk den Ge- De Land-
 magtigden terstond werdt overgeleverd, ee- voogdes
 nige uitzonderingen op 't betaalen van 't ver- maakt
 lofgeld, strekkende, zo men ten Hove oor- eenige
 deelde, om 't verloop van den Oosterfchen uitzon-
 handel te voorkomen; en onder anderen dee- deringen
 zen twee. 1. Vreemde Koopluiden, hunne op 't be-
 Graanen, in Holland, niet konnende verkoo- taalen
 pen, zouden dezelve mogen havenen, zol- van't ver-
 deren, in kleine vaartuigen overscheepen, en lofgeld.

KAREL II. wederom uitvoeren, zonder verlofgeld schuldig te zyn. 2. De Onderzaaten zouden zo veele Graanen vry uitvoeren mogen, als zy zelve uit de Oostzee gehaald, of van daar, voor hunne rekening, in Holland doen brengen hadden. Doch op de *eerste* deezer uitzonderingen merkten de Gemagtigden der Staaten aan „ dat de Oosterlingen nimmer „ gewoon waren, hun Koorn, eerst in Hol- „ land, en dan wederom, van daar naar el- „ ders, te voeren; dat zy, 't op Frankryk, „ Spanje, Portugal of Italie gemunt hebben- „ de, eenen gunstigen doorstaanden wind af- „ wagtten, en dan, uit de Havens, daar zy „ den last ingenomen hadden, regelregt der- „ waards zeilden; dat zy, in geval van te- „ genwind, altoos ligter in Engeland komen „ konden, dan in Holland; dat aldaar veele „ en goede Havens waren, alwaar zy hunne „ Graanen vryelyk mogten verschieten, en „ wederom verzeilen, werwaards zy wilden, „ zonder eenige regten onderhevig te zyn.” Op de *tweede* uitzondering zeiden ze „ dat het „ zelden of nooit gebeuren zou, dat de On- „ derzaaten, onaangezien de vryheid, die „ hun by deeze uitzondering gegeven werdt, „ hunne Graanen vry zouden mogen uitvoe- „ ren, om dat 'er zelden Koorn uit de Oost- „ zee kwam, zonder dat 'er veele Kooplui- „ den deel aan hadden, van welken sommigen „ terstond genoodzaakt waren te verkoopen, „ om gereed geld te hebben; terwyl an- „ deren eene hooge markt konden afgwa- „ ten; dat hierom de meeste verzending ge- „ schiedde, door zulken, die zelve geen „ Koorn

„ Koorn uit de Oostzee hadden doen komen; KARELII.
 „ waarom de meeste verzenders geen voor- 1541.
 „ deel van de verleende vryheid zouden kon-
 „ nen hebben; dat de rykste Koopluiden
 „ Graanen zouden kunnen ontbieden, om de-
 „ zelve, zo de markt hier niet hoog genoeg
 „ zyn mogt, wederom uit te voeren, en dan
 „ vry te zyn van 't verlofgeld; doch dat de
 „ geringen, die, gelyk de handel thans ge-
 „ dreeven werdt, doorgaans deel in de Laa-
 „ ding hadden, hiertoe gemeenlyk niet zou-
 „ den willen verstaan, 't welk twist verwek-
 „ ken zou, die altoos den Koophandel deedt
 „ kwynen en vergaan."

De Landvoogdes, aan welke deeze redenen omstandig werden voorgelegd, liet zig, door dezelve, egter niet beweegen, om van 't laatste Ontwerp af te zien. De Gemagtigden deden, derhalve, verflag van hunne verrichtungen, in den Haage; doch keerden wel haast, met nieuwen last te rug, om op 't afschaffen van 't verlofgeld aan te houden; en zo de Landvoogdes zig op den Keizer beriep, haar te verzoeken, om Brieven van voorschryvens aan zyne Majesteit, op dat men 't zelfde by hem zou kunnen aandringen. De Gemagtigden, toen geen gehoor konnende krygen by de Landvoogdesse, vernamen uit Lodewyk van Schoore, thans President van den geheimen Raad, dat de Keizer en zy vastgesteld hadden, 't Ontwerp op 't verlofgeld ter uitvoeringe te brengen, zonder de Staaten hierover meer te willen hooren. De Landvoogdes bevestigde dit, sedert, zelve, en de Gemagtigden keerden, zonder iets te hebben kon-

KARELII. konden verwerven, naar den Haage, te
1541. rug (y).

Beroerte te Am- Midlerwyl, hadt men 't verlofgeld begon-
sterdam neren te heffen; doch te gelyk met der daad
over 't ondervonden, van welke groote nadeelen
heffen voor 't Land deeze belasting gevolgd was.
van't ver- Honderd-envyftig Oofterfche fchepen waren
lofgeld. 't Land voorby, en Westwaards gezeild, tot
merkelyk verloop des Hollandfchen Koop-
handels, en benadeeling der Graaflyke tollén.
Ook ontftondt, te Amsterdam, in Herfst- of
Wynmaand deezes jaars, eene geweldige be-
* Execu- roerte, by gelegenheid, dat de * Ontvanger
teur. van 't verlofgeld, met zyne Dienaars, op ee-
nen avond, ten tien uren, zekeren Poor-
ter, uit dezelfs Huis, hadt zoeken te ligen
en te vervoeren. De Gemeente, die dit hieldt
te ftryden met de voorregten der Poorteren,
was, in merkelyken getale, op de been ge-
komen, en wilde den Ontvanger te lyve; die,
ter naauwer nood, door de Regenten, ver-
dagt by 't volk van te zeer met hem te heu-
len, geborgen, en heimelyk, by nagt, ter
Stad uit gelaaten werdt. De Stadhouder en
Raaden van Holland lieten, federt, door Mees-
ter *Kornelis Suys*, te Amsterdam, onderzoek
doen op deeze beroerte. Zy gaven 'er der
Landvoogdesfe berigt van, die zig zeer ge-
ftoord toonde, dat men 's Keizers Ontvan-
ger, met fchande, ter Stad uit gejaagd hadt.
De Regenten dedden hun uiterfte best, om
zig voor haar te verantwoorden; doch zy
liet

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regiff. bl. 310, 311, 313,
314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323.

liet zig, niet dan met veel moeite, te vrede KAREL II.
stellen (w). 1541.

Men vernam, sedert, in Holland, dat de Keizer der Landvoogdesse geschreeven hadt, dat zy 't vorderen van 't verlofgeld, tot op nader onderzoek, zou doen ophouden. De Staaten werden hier door bewoogen, om wederom Gemagtigden ten Hove te zenden, sommige Hovelingen, door geschenken, te winnen, en de zaak, onder de hand, af te maaken. De Advokaat en eenige anderen, in Wynmaand, ten deezen einde, naar Brugge verreisd, hoorden, in stilte, dat 'er geene Ontvangers, in Holland, meer komen zouden, alzo niemant, na 't gene te Amsterdam was voorgevallen, zig hiertoe zou willen laaten gebruiken. Hier uit schepten zy hoop, van eindelyk te zullen slaagen. In Lentemaand des volgenden jaars, deeden zy der Landvoogdesse, door den Stadhouder, een nieuw verzoekschrift overleveren, strekkende, om van 't verlofgeld ontheeven te blyven. De Landvoogdes hielt zig, in 't eerst nog weigerig; doch verklaarde, eindelyk, dat zy 't verlofgeld niet affchaffen zou, zo men den Keizer, tot vergoeding der schade, die hy 'er door zou lyden, geene dertig of vyf entwintigduizend guldens eens betaalde. Die van Amsterdam, zeer in hunnen schik met deezen voorslag, bragten denzelven, terstond, ter Staatsvergaderinge, alwaar, eerlang, beslooten werdt, dat Amsterdam, als 't meeste belang hebbende by 't affchaffen van 't verlofgeld, een

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regill. bl. 324, 325, 326, 327.

KAREL III. een derde deel in de gevorderde vyf-entwintig-
1541. duizend guldens vooruit betaalen zou, en dat
 de andere twee derde deelen, over 't gemeene
 Land, zouden worden omgeslaagen (x). Hol-
 land werdt dus, eindelyk, in de Lente des
 jaars 1542, nog tot redelyk genoeg der
 Staaten, van 't lastig verlofgeld ontheeven.
 Doch na verloop van eenige jaaren, werdt het,
 op nieuws, gevorderd: gelyk wy, ter zyner
 plaatse, melden zullen.

XXI. Veele jaaren herwaards, en ook nog ten
 Inbreuk op ver- deezen tyde, hadden de Staaten van Holland
 scheiden' Privile- veel werks gehad aan het voorstaan van ver-
 gien. scheiden' aloude Voorregten, op welken het
 Hof, van tyd tot tyd, inbreuk zagt te doen,
 zo ter gelegenheid van de Regtspleegingen
 tegen de nieuwe gezindheden, als by andere
 gelegenheden. Vooral moesten zy, meer-
 maalen, het Privilegie voorstaan, volgens
 welk een Poorter van verscheiden' Steden
 niet meer dan zyn lyf en zekere ponden ver-
 beuren kan (y). De Graaflyke Amptenaars
 zогten dikwils alle de goederen verbeurd te
 doen verklaaren, met naame van zulken, die
 om den Godsdienst ter dood waren gebragt.
 Doch nog meer gelegenheid was 'er tot voor-
 stand van het Privilegie, volgens welk geen
 Poorter buiten Holland in regten betrokken
 mogt worden. Men schondt dit Privilegie ge-
 duurig, trekkende verscheiden' zaaken voor
 den grooten Raad te Mechelen, die in Hol-
 land behoorden afgedaan geweest te zyn: en
 hoe

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 322, 324, 326,
 327, 331, 332, 333, 335.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 267, 281, 291.

hoe veele poogingen de Staaten ook aanwen- KAREL II.
den mogten, zy konden dit misbruik niet ge- 1541.
heelyk weeren (z).

In Sprokkelmaand des jaars 1541, werdt Verdrag
er, in Holland, een Verdrag afgekondigd, met
omtrent deezen tyd, met *Jakob den V*, Ko- Schot-
ning van Schotland, geslooten. Deez' stont, land.
ten deezen tyde, in verbond met Frankryk, en
was, uit dien hoofde, den onderzaaten des
Keizers ongenegen. Hy schynt hierom te
hebben gedoogd, dat zyne onderdaanen, met
naame zekere *Robert Fago van Lyth*, ter kaap
väärende, in den Zomer des voorgaanden
jaars, veele Hollandfche Haringbuizen geno-
men hadden. Die van Schiedam en den Briele
hadden er, inzonderheid, veele schade by
geleeden. De Staaten van Holland zouden
gaarne hebben gezien, dat men beslag gelegd
hadt op de Schotfche goederen in Holland,
om de geleeden' schade aan dezelve te ver-
haalen. Doch de Landvoogdes vondt geraa-
den, vooraf, aan Koning Jakob te schryven.
In 't antwoord, welk hierop kwam, toonde de
Koning, dat hy voorhadt, de Haringvischery,
omtrent zyne kusten, te beletten. Doch de
Staaten, beweerende dat zulks met de vry-
heid der Zeevaart, en zelfs met de beschree-
ven' regten, streedt, hielden sterk aan ten
Hove, op het voorstaan der vischerye,
die, zeiden ze, volstrekt vry blyven moest,
zou Holland in staat zyn, om 's Keizers Be-
den op te brengen (a). Men tradt dan,
we-

(z) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 49, 103, 221,
227, 264, 265, 267, 300, 312, 332.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 307, 308.

KAREL II. wederom, met den Koning van Schotland, 1541. in onderhandeling; en hier op volgde het verdrag, van welk wy spreekten, waarby bestemd werdt „ dat de Koophandel en Vischery der wederzydsche Onderzaaten, voortaan, wederom vry zyn zou, gelyk vooreen; dat men elkanders Schippers, over en weder, kort en goed regt zou doen, en de Zeeroovers, ter wederzyde, naar verdienste, helpen straffen (b).” Met Engeland was, omtrent deesen tyd, ook eenige onlust over 't stuk des Koophandels gereezen. Henrik de VIII. hadt zynen onderdaanen verboden, eenige Koopmanschappen in Hollandsehe schepen te laaden; waarop, in Slagtmáand des jaars 1540, hier te lande, diegelyk een verbod, ten opzichte van Hollandsehe goederen in Engelsche schepen, gevolgd was (c).

Ongelukkige togt naar Algiers.

Karel de V, in den Zomer des jaars 1541, uit Duitschland, in Italie gekomen zynde, en te Lucca een mondgelyk gesprek met den Paus gehouden hebbende, begaf zig, van daar, naar *Porto Venere*, alwaar hy eene talryke Vloot verzameld hadt, met welke hy eenen togt naar Algiers ondernam. Haradyn Barbarossa, dien hy, in 't jaar 1535, uit Tunis hadt verdreeven, hadt zig meester van deeze Stad gemaakt; en zig tot Koning over dezelve opgeworpen; en de Keizer hadt voor, hem ook van dit opgeraapt gebied te versteeken. Hy werdt, op deesen togt, wederom verzeld, door

(b) Repert. der Plakaat. bl. 41. DU MONT Corps Diplomat. Tom. IV. P. II. p. 208.

(c) Repert. der Plakaat. bl. 41.

door een goed getal van Hollandsche en Zeeuw-^{KARELII.}
sche schepen. De Enkhuizers stonden hem, ^{1541.}
onder anderen, met vier groote Karveelsche-
pen, ten dienst; twee van welken, door *An-*
toni Janszoon en *Herman Entszoon*, gevoerd
werden. Doch voor Algiers, werdt de Vloot
van zo geweldig een' storm belooopen, dat de
meeste Schepen zwaar beschadigd, en, wyd en
zyd, van een verstrooid werden. Dit gebeurde,
op den zes entwintigsten van Wynmaand. Een
groot deel der Vloote kwam egter, behouden,
in Spanje aan. Doch 't Schip, welk den
Keizer voerde, bleef lang agter. De Enkhuizer,
Herman Entszoon, die reeds geland was, kreeg
bevel, om wederom in zee te steeken, en den
Keizer op te zoeken. Doch eer hy gereed
zyn kon (*d*), vernam men, dat zyne Majesteit,
te Karthagena, was aangeland (*e*). Onder-
tuschen, bragt deeze onverwagte ramp te we-
ge, dat de togt op Algiers t'eenemaal gestaakt
moest worden.

De Vrede met François den I, in 't jaar **XXII.**
1538, te Aigues-mortes geslooten, en in den ^{De Oor-}
aanvang des volgenden jaars, te Toledo, be- ^{log met}
kragtigd, kon niet beletten, dat de Koning ^{Frankryk}
van Frankryk nieuwe stof tot ongenoegen op- ^{vangt}
vatte tegen den Keizer, na dat deeze gewei- ^{wederom}
gerd hadt, hem het Hertogdom Milaan, voor
zynen Zoon, den Hertoge van Orleans, op 'te
draagen; onaangezien hy zulks, in 't door-
reizen van Frankryk, in 't jaar 1540, beloofd
hadt

(*d*) Inform. in April 1542 genomen door D. V. Feilingsen,
by BRANDT Enkh. bl. 67.

(*e*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 327. Chron. van
E. DE VEER f. 54. REIGERSB. II. Deel, bl. 467.

KAREL II. hadt te zullen doen, zo dra hy in de Nederlanden gekomen zou zyn. François, den hoon, hem hierin door Karel aangedaan, niet konnende verkroppen, was terstond op middelen bedagt geweest, om zig te wreken, en de vyandelykheden tegen den Keizer, by de eerste gelegenheid, wederom te beginnen. 't Eerst, dat hy ter hand sloeg, was het sluiten van een Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming met *Willem, Hertoge van Gulik, Kleeve en Gelder*, die zynen Vader Jan, in Sprokkelmaand des jaars 1539 overleeden, was opgevolgd. De Kardinaal de Tournon en de Kanselier Guillaume Poyet, door François aan Willem gezonden, slooten dit Verbond op den zeventienden van Hooimaand des jaars 1540. De Koning bedong 'er de vryheid by, om in 't gebied van Hertoge Willem volk te mogen werven (f). De Keizer, die, in Lentemaand te vooren, zyne Nigt Christina, Dogter van Christiaan den II, Koning van Deenemarke en Weduwe van François Sforza, Hertog van Milaan, aan François, oudsten Zoon van Antoni, Hertog van Lotharingen, uitgehuwlykt, en in 't bezit haarer inkomsten uit het Hertogdom Milaan bevestigd hadt (g); besloot, zo dra hy van 't Verbond tuschen François den I. en Willem van Gulik kennis kreeg, dit Hertogdom aan zynen Zoon, Filips, op te draagen, gelyk, op den elfden van Wynmaand, te Brus-

sel,

(f) Voyez les Memoires de GUILL. RIBIER Tom. I. p. 538
& DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 196.

(g) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 193.

fel, geschiedde (*h*). Deze stap maakte de verwydering grooter, tusſchen Karel en François. De laatste maakte zig, in 't jaar 1541, gereed, om den Keizer openlyk den oorlog aan te doen. De gelegenheid hiertoe was hem thans zeer gunſtig. De Turkſche Keizer, Soliman, was op 't punt, om eenen inval in Hongarye te doen. *Joan Sepufa*, die den Hongariſchen Troon bekleedde voor zyn leeven, uit kragte van een verdrag met den Roomsche Koning, Ferdinand, gemaakt, was onlangs overleeden, nalaatende eene Weduwe en eene Zoon, *Steven* genaamd. Ferdinand drong, terſtond, op de uitvoering van 't Verdrag, en poogde zig in 't bezit te ſtellen van gantsch Hongarye. Doch de Weduwe des overleeden Konings verzogt den Grooten Heer, om onderſtand tegen den Roomsche Koning. Soliman bediende zig, greetiglyk, van de gelegenheid, die hem aangeboden werdt, om Hongarye te bemagtigen, waarna het hem gemakkelyk vallen zou, in Duitschland te dringen; zeggende, zonder draalen, der Koninginne en haaren Zoon hulpe toe. François de I. beloofde zig ſchoon ſpel van deeze onderneeming der Turken, en beſloot, zo dra hy volks genoeg op de been hebben zou, den Keizer den oorlog te verklaaren.

Karel de V. zag het onweêr, dat hem, beide uit Frankryk en uit Turkye, dreigde, wel haast opkomen: doch hy zocht het, door looſheid, te doen overdryven. François, dien hy nu met het Hertogdom Milaan niet meer

mom-

(*h*) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 200.

KARELII. mompen kon, poogde hy te vleijen met de
 1541. hoop, dat hy den Hertoge van Orleans, in
 plaats van Milaan, de Nederlanden zou af-
 staan, na dat hy dezelve, volgens het oog-
 merk, welk Hertog Karel van Bourgondie,
 eertyds, gehad hadt, tot een Koningryk ver-
 heeven zou hebben (i). Ten zelfden tyde,
 deedt hy, alomme, met naame aan 't Hof van
 Konstantinopel, verspreiden, dat de onder-
 handelingen hierover reeds verre gevorderd,
 en op 't punt waren van geslooten te worden,
 midsgaders, dat hy in volmaakte vriendschap
 leefde, met de Koningen van Frankryk en
 Engeland, alles, op dat Soliman, hierdoor,
 van den toeleg op Hongarye en Duitschland
 mogt worden afgeschrikt. Doch François liet
 zig nu niet bedriegen. Ook droeg hy zorg,
 dat Soliman beter onderrigt werdt. Eerlang
 zag men de Turken, in Hongarye. Zy nood-
 zaakten Ferdinand, de Hoofdstad *Buda*, voor
 welke hy zig gelegerd hadt, met groot ver-
 lies, te verlaaten. Soliman deedt, sedert, zy-
 ne intrede in deeze Stad, en maakte zig, on-
 der voorwendfel van den jongen Steven te
 willen beschermen, meester van een groot
 gedeelte des Koningkryks. Ferdinand verwierf,
 op eenen Ryksdag, te Spiers, in Sprokkel-
 maand des jaars 1542, gehouden, eenigen
 onderstand tegen de Turken. Men bragt, van
 alle kanten, volk op de been, zelfs uit Hol-
 land, alwaar, in Zomermaand, werdt afge-
 kondigd, dat niemant zig in vreemden Krygs-
 dienst zou hebben te begeeven, behalven in
 dien

(i) MEZERAY, IV. Deel, b. 225.

dien des Roomsch-Konings, tegen de Turken ^{KAREL II.}
 (k). Ferdinand geraakte, hierdoor, in staat, 1541.
 om den verderen voortgang der Turksche wa-
 penen te sluiten.

Midlerwyl, hadt François de I., om den ^{XXIII.}
 Keizer van alle kanten tevens vyanden te ver- ^{François}
 wekken, Christiaan den III., Koning van Dee- ^{de I. ver-}
 nemarken, vereerd met de Ridder-Orde van ^{bindt zig}
 Saint Michiel, en vervolgens, in Slagtmaand ^{met Dee-}
 laatsleeden, met deszelfs Gezanten, te Fon- ^{nemarken}
 tainebleau, een Verbond van onderlinge be- ^{en Zwee-}
 scherming getroffen, waarby Christiaan be- ^{den, ten}
 loofde, François, met zes Oorlogschepen en ^{nadeele}
 duizend man, te zullen bystaan; waartegen ^{der Ne-}
 François hem, des noods, twaalf Oorlogsche- ^{dertlan-}
 pen en tweeduizend man leveren zou, op dat ^{den.}
 hy te beter in staat zou zyn, om de Zond voor ^{den}
 de vyanden van Frankryk geslooten te hou- ^{den}
 den, gelyk hy beloofde te zullen doen (l).
 François tradt, ten zelfden tyde, over een
 diergelyk verbond, met Gustaaf den I., Ko-
 ning van Zweeden, in onderhandeling, welk
 egter, eerst, in Hooimaand des volgenden jaars,
 geslooten werdt. Men beloofde, by dit Ver-
 bond, elkanderen even groote, doch onbe-
 paalde hulpe. De Koning van Schotland en
 de Hertog van Kleeve en Gelder werden 'er,
 van wederzyde, in begreepen. By een by-
 zonder Artikel, gaf François den Koning van
 Zweeden vryheid, om zo veel Zouts uit Frank-
 ryk te laaten haalen, als hy zou goedvinden
 (m): waaruit alleen genoeg was af te nee-
 men,

(k) Repert. der Plakaat. bl. 43.

(l) Du MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 216.

(m) Du MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 228.

KARELII. men, dat men 't, op 't bederven van den
1541. Hollandschen Koophandel, gemunt hadt.

Doch eer dit verbond nog getekend was, hadt François den Keizer reeds openlyk den oorlog verklaard. Dit geschiedde, in Bloei-maand. De Koning van Deenemarke deedt het, omtrent den zelfden tyd, insgelyks. François hadt twee Legers op de been. Het ééne, onder den Hertog van Orleans, was geschikt, om in de Nederlanden te dringen. Het ander, over welk de Daufyn gebodt, zou Rousfillon aantasten (n).

XXIV. De Landvoogdes Maria hadt, reeds in den
Bede aan Winter, kennis gehad van het oogmerk der
alle de Franschen, zo wel als van het verbond met
Neder- Deenemarke, en van de onderhandeling met
landen, Zweeden. Zy zag, derhalve, den oorlog,
om on- met zekerheid, te gemoet. In Louwmaand,
derstand. waren de Staaten van alle de Nederlanden,
1542. Friesland, Utrecht, Overysfel en Grbningen
uitgenomen, te Brussel beschreeven geweest,
en de Landvoogdes hadt hun aldaar onderstand
in gereeden gelde doen afvorderen. Van Bra-
bant was honderd entwintigduizend guldens
geëischt; van Vlaanderen, honderd enveertig-
duizend; van Holland, vyftigduizend, en van
Zeeland zestienduizend (o) guldens, en van
de andere landen eene somme naar evenredig-
heid. De Bede aan Holland was, in de Fran-
sche taale, geschreeven, en begon *Mesfeurs,*
qui representez les Etats du pays de Hollande,
dat is „ Myne Heeren, die de Staaten van
„ het

(n) DANIEL Tom. VII. p. 848.

(o) Acte van 10 Novemb. 1542, by BOXHORN op REIGERS-
BERG II. Deel, bl. 469.

„ het Land van Holland vertoont.” De Staa- ^{KARELII.}
 ten, hierop, in Sprokkelmaand, in den Ha- ^{1542.}
 ge, vergaderd zynde, hielden zig vreemd, ^{Holland}
 dat men hun nieuwen last opleggen wilde, ^{houdt'er}
 daar zy in de laatste Bede, die enkelyk tot ^{zig}
 verdediging van 't Land geëischt was, zo ge- ^{vreemd}
 reedelyk bewilligd hadden. „ Zo Holland, ^{over.}
 zeiden ze „ in zo groot een gevaar van oor-
 „ log was, als men voorgaf, dan moest men,
 „ na 't bewilligen in de jongste Bede, de grens-
 „ vestingen versterkt en voorzien hebben ;
 „ dan moest men, zelfs nu, de benden des
 „ Prinsen van Oranje niet leggen in Artois en
 „ in Henegouwen; maar op de grenzen van
 „ Holland en 't Stigt, daar zy plagten te leg-
 „ gen.” De Edelen en eenige Steden sloegen
 egter uit, om een termyn der ingewilligde Be-
 de vooruit te willen betaalen, onder zekere
 voorwaarden. Doch de Stadhouder en de ande-
 re Gemagtigden der Landvoogdesse verklaar-
 den geenen last te hebben, dan om vyftigdui-
 zend guldens in gereed geld aan te neemen.
 De Staaten betuigden, daarentegen, ernste-
 lyk „ dat zy geene kans zagen, om deeze
 „ penningen te vinden; dat de Dyken in gee-
 „ ne vyftig jaaren in zulk een' slegten staat
 „ waren geweest dan tegenwoordig, ter oor-
 „ zaake van de zwaare stormen, die men,
 „ den laatste Winter gehadt hadt; dat men
 „ de Visfchery en Zeevaart, sedert eenigen
 „ tyd, hadt moeten misfen, en zo 't Oorlog
 „ werdt, nog verder zou derven moeten; in
 „ welk geval, Holland het elendigste Land
 „ zyn zou, welk zyne Majesteit hadt enz.”
 Al dit vertoonden zy, sedert, der Landvoog- ^{De Lands}
 des-

KAREL II. desfe, te Brusfel, te gelyk herhaalende, dat
 1542. zy, om haare Majesteit te voldoen, de Bede,
 die den naasten termyn verschynen zou, voor-
 uit wilden betaalen. Doch Vrouw Maria,
 hier gantsch niet mede te vrede, antwoord-
 de „ dat de andere Landen opgebracht had-
 „ den, 't gene men hun afgevorderd hadt,
 „ en dat Holland niet minder behoorde te
 „ doen; dat het zeer wel zyn kon, dat de
 „ oorlog in Holland begon, en dat de ande-
 „ re landen Holland dan ook niet zouden wil-
 „ len bystaan, zo Holland hen nu verliet. Zo
 „ de Staaten, ondertusfchen, liever tagtig-
 „ duizend guldens omslaan en opbrengen wil-
 „ den, als 't openbaar oorlog werdt, dan vyf-
 „ tigduizend guldens, nu en in gereed geld,
 „ 't stondt hun vry.” De Landvoogdes vondt
 goed, haaren eisch, op deeze wyze, te maa-
 tigen en te veranderen, om dat zy, inderdaad,
 meer kans zag, om tagtigduizend guldens te
 verkrygen, die men eerst omslaan zou, en
 van welken men de gewoonlyke kwytfcheldin-
 gen zou kunnen aftrekken, dan vyftig dui-
 zend guldens, terftond en in gereede pennin-
 gen. Veelen hadden in dit laatste geenzen zin,
 om de nieuwigheid, en uit vreeze, dat het
 in gevolg zou getrokken worden. Ook stem-
 den de Edelen en Dordrecht, kort daarna, te
 Brusfel, in de tagtigduizend guldens. Doch
 Haarlem en alle de andere bleeven nog by
 voorbetaaling der ingewilligde Bede. Delft
 stemde tot geene Bede, *als leevende by Staate*,
 dat is, als hebbende verkreegen Brieven van
 * uitsfel van betaalinge van der Stede schul-
 den. Toen voegden de Edelen en Dordrecht

voog-
des ver-
andert
haaren
eisch.

* *Atter-
minatie.*

zig ook by de andere Leden. Men bragt het besluit der Staaten by den Staathouder, die het der Landvoogdesse aandiende. Doch zy, vooraf reeds onderrigt, dat de Leden niet eensgezind te Brusfel gekomen waren, nam het den Advokaat van der Goes kwalyk, dat hy de Staaten, die zy eerst afzonderlyk wilde gesproken hebben, hadt doen vergaderen, tegen 't uitdruklyk verbod van den President van Schoore. Hy beriep zig op de Edelen, zyne Meesters, die de Steden byeen geroepen, en hem naderhand gehaald hadden. Doch de Landvoogdes verboodt hem, voortaan, buiten bevel van haar of den Stadhouder, Vergadering te beleggen. Ook vraagde zy, *hoe de kleine Steden daar kwamen?* Hy antwoordde „ dat zy, in alle Beden, altoos beschreeven „ geweest, en mogelyk nu ook gekomen wa- „ ren, om, gelyk de groote Steden, kwyt- „ scheldingen te verzoeken.” Doch zy, hervattende, *dat de kleine Steden hier niet te doen hadden,* belastte den Advokaat, de Edelen en de groote Steden, des anderendaags, afzonderlyk, by haar te brengen. Dit geschiedde. De Advokaat ging eerst in met de Edelen, die, wel bevroedende, waarop dit afzonderlyk hooren der Leden angelegd was, niet meer voor de voorbetaaling stemden; maar tot hun eerste gevoelen van tagtigduizend guldens by omslag te willen opbrengen wederkeerden, mids dat zy gevolg hadden van de andere Leden. Toen werden de Afgevaardigden van Dordrecht gehoord, die voor de voorbetaaling stemden; doch zo dra niet verstonden, dat de Edelen veranderd

KARLII.
 1542.

De Staaten be-
 willigen.

KAREL II. waren, of zy vielen hun terftond toe. Zo dedden ook, op hunne beurt, Haarlem en Gouda: zelfs Delft, dat, te vooren, verklaard hadt, by Staate te leeven. Allen bedongen ze hunne kwytſcheldingen. Doch Leiden en Amsterdam bleeven by de voorbetaaling, en namen 't die van Delft zeer kwalyk, dat zy in eene Bede bewilligd hadden, daar zy voorheen betuigd hadden onvermogend toe te zyn; en Haarlem en Gouda niet minder, dat zy breeder bewilligd hadden, dan zy verklaard hadden last te hebben. Doch het aanzien des Stadhouders en der Landvoogdesſe, en de belofte van merkelyke kwytſcheldingen hadt veel kragt op de minst vermogende Leden; die men, op allerlei wyze, zocht te winnen, om de vermogendſten, naderhand, te ligter over te haalen.

De Landvoogdes, nu de meeste ſtemmen gewonnen hebbende, ſcheen te denken, dat deezen de minſten vervangen of overſtemmen konden, en beval den Advokaat de Acte van Conſent op te ſtellen; 't gene hy egter, alleen uit naam der Edelen en der vier Steden, Dordrecht, Haarlem, Delft en Gouda, deedt (p).

Miſſchien, zullen ſommigen deeze dingen aanzien als kleinigheden; doch ik verhaal ze dus omſtandiglyk, om dat ze niet zeer bekend zyn, en regelregt dienen, om den inwendigen aart onzer Regeeringe, in den grond, te leeren kennen: waarom ik vertrouw, dat zulk een

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 528, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335.

een nauwkeurig verslag derzelve den opmer KAREL II.
kenden Leezer niet ongevallig zyn zal. 1542.

Die van Zeeland, van welken men zestien-
duizend guldens geëischt hadt, bewilligden om-
trent deezen tyd ook in twaalfduizend, te heffen
by Impost ten platten Lande (q).

Omtrent het midden van Zomermaand, XXV.
drong de Hertog van Orleans in Luxemburg, De Fran-
bemagtigende, in korten tyd, het gantsche schen be-
Hertogdom, op Dienenhoven na. Doch te magtigen
rug getrokken zynde naar Rousfillon, om den 't Hertog-
Daufyn by te staan; voerde de Prins van O- dom Lu-
ranje, Stadhouder van Holland, het Neder- xemburg,
landsch Leger voor de Stad Luxemburg, die
haast opgegeven werdt. Toen gingen alle welk de
de sterke Plaatsen van het Hertogdom aan Prins van
hem over, zo haast als zy verlooren geweest Oranje
waren. In Rousfillon, voerde de Daufyn wei- herwint.
nig uit. 't Beleg van Perpignan werdt opge-
broken, na dat het drie maanden geduurd
hadt (r).

De Koning van Deenemarke hadt, na 't Onder-
verklaren van den oorlog, niet alleen vyf- neemin-
honderd man gevoegd by 't Leger des Her- gen des
togs van Orleans; maar de Zond ook gesloot- Konings
ten, en veele Hollandfche schepen in beslag van Dee-
genomen (s). Sommigen verhaalen ook, dat nemafke.
hy eene Vloot in zee bragt, om Walcheren
te bemagtigen; doch dat zy, door storm en
tegenwind, eerlang, genoodzaakt werdt, on-
verrigter zaake, te Koppenhage wederom bin-
nen

(q) Acte van 10 Novemb. 1542, by Boxhorn op REIGERSB.
II. Deel, bl. 470.

(r) DANIEL Tom. VII. p. 848—851.

(s) VELIUS HOORN, bl. 253.

KARELII. nen te loopen. Een Deensch schip, zonder
 1542. bestelbrieven, op de Zeeuwsche stroomen ge-
 komen, werdt te Veere opgebragt, en 't volk,
 aldaar, met den zwaarde, geregt (r). De Prins
 van Oranje gaf, als Stadhouder van Holland,
 omtrent deezen tyd, Bestelbrieven uit, aan ee-
 nige Kaapers, die eenig voordeel behaalden
 op de Franschen (u). Ook deedt hy uitleg-
 gers leggen, in de zeegaten van Texel en 't
 Vlie, by raade der Steden Haarlem en Am-
 sterdam. Voorts werden, in Goedereede, de
 Kaapen afgenomen, en de tonnen opgehaald.
 De Landvoogdes hadt den Prinse ook gelast,
 de Vischbooten uit zee te ontbieden, om 't
 Bootsvolk te gebruiken, tot verdediging van
 't Land. Doch de Staaten hielden zulks on-
 doenlyk, also deeze Booten veelligt twee of
 driehonderd mylen ver verscheiden lagen (v).
 In Zomermaand, vernam men, in Holland, dat
 Maarten van Rossem, in Gelderland, volk by-
 een trok, 't welk hier voor eenen inval deedt
 vreezen. Oranje deedt zyn best, om, boven
 zyne *Ordonnantie* of *Bende*, die zeshonderd
 Paarden sterk was, tweehonderd Paarden en
 eenige Knegten te bekomen. Doch 't volk
 was thans schaars hier te Lande. Evenwel droeg
 hy zorg, dat 'er tweehonderd Knegten in
 Reenen gelegd wierden, en vierhonderd in
 den Briele (w). Ook gaf hy den Huisluiden,
 in Westfriésland, bevel, om zig in den Wa-
 penhandel te oefenen, en de naaste Steden

(r) REIGERSB., II. Deel, bl. 469, 472.

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 343.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 337, 338.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 337, 339.

te helpen versterken en bewaaken. De Gelderschen bragten, ten deezen tyde, eenige schepen te water; die de Westfriesche Kusten, deezen Zomer, in beweeging hielden, en eenige schepen bemagtigden (x).

De Staaten van Holland hadden verklaard, de jongste Bede van tagtigduizend guldens niet te zullen opbrengen, voor dat het openbaar oorlog geworden was. Doch alzo men hieraan nu niet meer twyfelen kon, werden zy, tegen 't einde van Zomermaand door den Stadhouder, te Utrecht, beschreeven, en, uit den naam der Landvoogdesse, vermaand, tot het ommeslaan der ingewilligde Bede: waartoe zy ook, kort daarna, in den Haage beslooten. Ten zelfden tyde, beslooten zy, by de Landvoogdesse te wege te brengen, dat Oranjé last krygen mogt, om hunne grenzen, naar den kant van Gelderland, met zyne Bende Paarden, tegen strooperyen, te dekken (y).

Doch de Gelderschen hadden 't niet op Holland gemunt, maar op Brabant, met naame op de Stad Antwerpen. Maarten van Rossem was, eenige maanden geleeden, hier, op de Paardenmarkt gezien: en men kreeg, na 't uitbersten van den oorlog, terstond vermoeden, dat hy een' aanslag op deeze Stad in den zin hadt. Thans kennis bekomen hebbende van de bewegingen der Gelderschen, wierf men 'er, in der yl, eenig volk, welk naar Peelland gezonden werdt, om den vyand, die vast,

(x) VELIUS HOORN, bl. 257, 258.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 327, 328, 329.

KAREL II.
1542.

Maarten
van Rossem valt
in Brabant.

JIVXX
swusi

KAREL II. vast, door Luikerland, in aantogt was, te
 1542. sluiten. Eerlang, lieten zig de Gelderschen,
 door dit Volk en de Boeren, over de Maaze,
 te rug jaagen (z). De Wethouderschap van
 Antwerpen, midlerwyl, dugtende voor ver-
 raad, vorderde den Poorteren eenen nieuwen
 eed van getrouwheid af; waarop veele Gelders-
 sche Ingezetenen de Stad verlieten (a). Maar-
 ten van Rossem trok, sedert, ten tweeden
 maale, over de Maaze, zonder dat een goed
 deel van zyn volk, geworven om tegen de
 Turken te dienen, nog wist, wat hy voort-
 hadt (b). Doch, in Kempenland gekomen,
 toonde hy, wat hy in den schild voerde. De
 Meijerye zweerlooze Ingezetenen der Meijerye, op gee-
 ne vyandlykheden verdagt, werden deerlyk
 uitgeplonderd. S. Odenrode, Oorschot, Hil-
 varenbeek, Baarle en Boxtel werden plat ge-
 brand of gebrandschat. Van hier toogen de
 stroopers naar Breda, alwaar, op hunne aan-
 komst, zo geweldig een schrik ontstaan was,
 dat veele Ingezetenen de vlugt hadden geno-
 men naar Dordrecht (c). Doch zy streeken,
 de Stad voorby, naar Hoogstraaten, welks
 Kasteel hun, by verdrag, werde opgegeven
 (d). Dit gebeurde, in den aanvang van Hooi-
 maand (e).

XXVII. De Landvoogdes hadt, ten zelfden tyde,
 Nieuwe alle

(z) J. SERVILIUS Geldro-Gallica Conjur. in Antwerp. int. M. FRIEHE, Rerum Germ. Script. Tom. III. p. 325.

(a) J. SERVILIUS *ubi supra* p. 326.

(b) J. SERVILIUS p. 329.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 310.

(d) J. SERVILIUS p. 330. MR. AERT VAN DER GOES Re-
 gist. bl. 341.

(e) HENR. VAN ERP Chron. bl. 115.

alle de Nederlanden, te Brusfel, beschreeven, en op den vyfden, eene nieuwe Bede gedaan, ter bescherming van 't Land van Zeeland, eischte zy twintigduizend guldens. De Prelaat, dat is, de Abt der Lieve vrouwen-Abdye te Middelburg, en de Edelen bewilligden, terstond, in tienduizend guldens, *mids schietende vier grooten op 's gemet, by der breedte.* Doch de Steden, grooten zo wel als kleinen, wilden, in 't eerst, geenen stuiver toestaan. 't Liep zelfs aan tot in Slagtmaand, eer de Steden Middelburg, Zierikzee, Goes, Reimerswaale en Thoolen, als vertoonende de gemeene Steden van Zeeland, in de overige tienduizend bewilligden (f). Van Holland werden, boven de voorgaande tagtigduizend, die nog niet opgebracht waren, zestigduizend guldens, in gereed geld, gevorderd. De Prins van Oranje, die nog te Utrecht was, beschreef de Staaten tegen den twintigsten, te Amsterdam, om op de Bede te antwoorden. Doch, midlerwyl, tyding gekreegen hebbende van den inval der Gelderschen, deedt hy de Dagvaart, van Amsterdam naar den Haage, verleggen, zendende, in zyne plaats, den Heer van Brederode, met Brieven van geloove, derwaards (g): terwyl hy zig, in alleryl, naar Breda begaf, om de Gelderschen te keeren.

Hy hadt niet meer dan vyfhonderd Paarden en agt Vendels Knegten, byeen, met welke manschap, hy aantrok op de Gelderschen.

(f) Acte van 10 Novemb. 1542, by BOXHORN op REIGERSB.

II. Deel, bl. 470.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 339, 340.

KAREL II.
1542.

Bede aan
Holland
gedaan.

1542
1542
1542
1542

Oranje
trekt te-
gen de
Gelder-
schen uit.

REINOUD DE III VAN BREDERODE,
uit de Graven van Holland,
Ridder van 't Gulden-Vlies. enz.

Nat. & Original. Schildery by den Vorst Ed. Maget. Naar een Omschryf van de byf. v. van.

KARL II. schen, die hem, tuschen Breda en Hoog-
 1542. straaten, in eene hinderlaage lokten, en eer-
 lang noodzaakten, met agterlaating van het
 Hy grootste gedeelte zyner manschap, de wyk te
 wordtge- neemen naar Antwerpen (h). Maarten van
 slaagen. Rossem volgde hem derwaards, en deedt de
 De Gelderschen Stad terstond opeischen, uit den naam der
 komen Koningen van Frankryk en Deenemarke. Hy
 voor Ant- werpen, zocht zig van den eersten schrik te bedienen.
 Doch men hadt, van binnen, zulke goede
 orde gesteld, dat men den Trompetter, met
 fors bescheid, te rug zondt. Rossem geliet
 zig, vervolgens, als of hy de Stad, met ge-
 weld, wilde aantasten. Doch hy was onvoor-
 zien van grof geschut. Hy besloot dan, te-
 gen 't einde van Hooimaand, ter middernagt,
 af te trekken. In de Stad, daar men zig, zo
 lang 'er de Gelderschen voor waren geweest,
 dood stil gehouden hadt, hoorde men zo dra
 het minste geritsel der vyandelyke Paarden niet,
 of men brandde, met zo veele hevigheid, los
 op de Legerplaats, dat 'er, in korten tyd,
 meer dan driehonderd schooten, uit grof ge-
 schut, gedaan werden. De Gelderschen, Ant-
 werpen verlaatende, hielden zig nog eenige
 dagen in Brabant op, 't platte land, tot Meche-
 len toe, alomme afloppende en brandschat-
 tende (i). Ook zогten zy Leuven te bemag-
 tigen; doch zy werden hier zo ontvangen, dat
 zy afweeken (k), en zig, eerlang, met het
 Fran-

trekken
 wederom
 af.

(h) J. SERVILIUS p. 331—334.

(i) J. SERVILIUS p. 334—345. MR. ABERT VAN DER GOES
 Regist. bl. 340, 341, 342, 344.

(k) DAMIAN. Gois de Oblidione Lovan. in: S. SCHARDE
 Rer. Germanic. Script. Tom. II. p. 620—631.

Fransche Leger, in 't Hertogdom Luxemburg, vereenigden. KARL II.
1542.

Midlerwyl, raadpleegden de Staaten van Holland, in den Haage, in de tegenwoordigheid des Heeren van Brederode, die de plaats des Stadhouders bekleedde, op de jongst gedaane Beden van tagtig- en zestigduizend guldens. De Edelen en Dordrecht stemden tot het ommeslaan der tagtigduizend, zonder verder uitstel. De andere Steden, behalve Delft, wilden, voor eerst, de helft, ommeslaan, en de andere helft, over eene maand of zes weeken, om den armen Landman niet te overvallen. Voorts wilden ze de Landvoogdes ootmoediglyk verzoeken, om deeze penningen alleen ter verdediging van Holland te gebruiken, alzo 'er nog drieduizend Knegten, die in Deenschen dienst waren, omtrent de grenzen lagen, behalve 't volk van Maarten van Rossem, welk toen nog in Brabant lag. De zestigduizend guldens wilden ze gaarne geeven, en nog meer daar toe, zelfs van twee Koeijen ééne, zo de Landvoogdes Holland daarmede van branden en brandschatten beyryden kon. Dus sprak men, terwyl de vreemde Knegten op de grenzen lagen. Doch toen dezelve, naar Brabant, vertrokken waren, wilde men in de zestigduizend niet bewilligen, en de ingewilligde tagtigduizend guldens geheel inhouden, tot verdediging van Holland, dat dagelyks, voor eenen inval der Gelderschen bloot stondt. De Afgevaardigden der Edelen en Steden, die, met het antwoord der Staaten, ten Hove reizen moesten, verzogten, dat de Raad,

XXVIII.
Raad-
pleegin-
gen in
Holland
op de
Lede.

KARELII. voor hun losgeld, wilde borgstellen, in geval
 1542. zy, onderweg, door de Gelderschen, wer-
 den geligt. De Raad, deezèn last niet op zig
 konnende neemen, beschreef 'er de Staaten o-
 ver. Doch eer 'er op beslooten werdt, was
 't gevaar over, en de vyand uit Brabant ge-
 weeken (1).

De Landvoogdes vondt geheel geen genoe-
 gen in 't bescheid der Staaten, welk haar, in
 't einde van Oogstmaand, gebragt was, in eenen
 ryd, dat de Nederlanden in den uitersten
 nood waren, en door drie Heeren, van drie
 kanten tevens, bedreigd werden. Zy begeer-
 de dan, dat de Afgevaardigden nog eens
 Dagvaart beleggen, en met beter antwoord
 ten Hove te rug keeren zouden. Men kwam,
 in Herfstmaand, in den Haage, byeen. De
 Edelen en Dordrecht stemden toen tot het
 opbrengen der zestigduizend guldens gereed,
 welken men opneemen zou, by verzegeling,
 naar ouder gewoonte, tegen den penning zes-
 tien, de Renten vindende uit de nieuwe Ex-
 cynzen, die, by alle de Nederlanden, hierop
 door de Landvoogdes ter Dagvaart beschree-
 ven, zouden worden goedgekeurd: alzo men
 wel zag, dat men, hoe ongaarne ook, tot
 het optellen van Excynzen, zou moeten ko-
 men. De andere Steden verschilden van ge-
 voelen. De Heer van Brederode (want de
 Prins van Oranje hadt, hoe gaarne men hem
 in Holland gezien zou hebben, ook na 't wy-
 ken der Gelderschen uit Brabant, de Dagvaar-
 ten

(1) Mrs. AERT VAN DER GOES Regist. N. 340, 341, 342, 343.

ten nog niet konnen bywoonen) bragt der Landvoogdesse de stemmen schriftelyk over. Zy geliet zig, als of zy begreepen hadt, dat de Staaten, in de gevorderde zestigduizend guldens, tot verdediging van 't Land, genoegzaam eenpaariglyk bewilligd hadden, en verklaarde zulks, by monde van den President van Schoore, den Afgevaardigden der Staaten, den tienden van Wynmaand te Antwerpen beschreeven. Doch deezen, afzonderlyk met elkanderen spreekende, bevonden, dat niemant last hadt te bewilligen, dan na dat men, met de andere Landen, overeen gekomen zou zyn omtrent nieuwe middelen, om geld te vinden, waarvan men nog eerst verslag zou moeten doen, om nader gelast ten Hove te komen. Men zag, derhalve, klaarlyk, dat Vrouw Maria 't gevoelen der Staaten anders dan 't verklaard was hadt doen herhaalen. Doch alzo men ten Hove veel hoorde van 's Lands grooten nood, en dat 'er geld gebrek was, ontwierpen de Afgevaardigden eene *Acte van Consent*, welke zy der Landvoogdesse overleverden, begeerende eger, eer dezelve werdt vastgesteld, een' spoedigen keer naar den Haage te doen, om daar te besluiten. Doch de Landvoogdes wilde, in 't eerst, hiertoe niet verstaan. „ 't Ge-
 „ vaar, waarin het Land zig bevondt, was,
 „ zeide zy, te groot, om eenig uitstel van
 „ hulpe te konnen gehengen. De Afgevaardigden hadden haar slegts naar Maastricht,
 „ naar Namen, of naar andere Grensplaatsen
 „ te volgen, om den nood, van naby, met

KARLII.
 1549.

KAREL II. „ eigen' oogen, te zien." Sedert liet zy eg-
1542. ter de Afgevaardigden naar huis keeren. Voor
't einde van Wynmaand, kwamen zy te rug,
en bewilligden, in de verzegeling der Bede
van zestigduizend guldens. Amsterdam wilde,
in 't eerst, niet op zig zelf zegelen; doch liet
'er zig, eindelyk, toe overhaalen (m). De
penningen, by deeze gelegenheid, in Holland
en in de andere Nederlanden, opgebracht, wer-
den gebruikt, tot den togt naar 't Land van
Gulik, van welken wy, in 't volgende Boek,
verslag zullen doen.

(m) MR. AERT VAN DER GOES. Regiff. bl. 342, 344, 345,
346.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
NEGENTIENDE BOEK.

I N H O U D.

- I. Regt van Keizer Karel en van Hertog Willem van Gulik, op Gelder en Zutfen. Oranje valt in Gulikerland. II. Voorzorg tegen de Gelderschen, in Holland. III. Bede. Honderdste en tiende penning ingevoerd. Holland met Krygsvolk bezwaard. IV. Veldtogt in de Nederlanden. Vyandelykheden ter zee. Amersfoort, door Maarien van Rossem, overweldigd. V. Bede van negentigduizend guldens. Schaarsheid van geld. Leening der groote Steden. VI. Duuren en andere Guliksche Plaatsen gewonnen. VII. Verdrag met Hertog Willem, die Gelderland en Zutfen aan Karel den V. afstaat. VIII. Bede van honderd-entwintigduizend guldens. Nieuwe Imposten. Veldtogt. Verbond met Engeland. IX. Verbond van Vriendschap met Hertog Willem van Gulik, en met den Koning van Deenemarke. X. Bede van honderd agt en negentigduizend guldens. Ten deele ingewilligd. XI. Ontlusen met Schotland. Oorlog met Frankryk. Veldtogt in de Neder-

KARELII. „ regt op dezelve, zynen Zoon, Willem,
 1542. „ nagelaaten hadt. Willem hadt, by Sibil-
 „ la van Brandenburg, eene Dogter verwekt,
 „ *Maria* genaamd, de eigen' Moeder van den
 „ tegenwoordigen Hertog van Kleeve en Gu-
 „ lik, aan wien zy al haar regt op Gelder en
 „ Zutfen hadt afgestaan.” En op deezen af-
 „ stand, bouwde Hertog Willem, voornaam-
 „ lyk, zyn Regt op deeze Vorstendommen. Ka-
 „ rel de V. verzuimde ook niet, het zyne, by
 „ een Geschrift, in 't jaar 1541, op den Ryks-
 „ dag te Regensburg, ingeleverd, staande te
 „ houden. Hy merkte, onder anderen, aan,
 „ dat Arnoud van Egmond, nader Erfgenaam
 „ van Reinoud den IV. geweest zynde dan
 „ Adolf van Berg, hem met regt was opge-
 „ volgd; dat Hertog Karel van Bourgondie,
 „ in 't jaar 1472, Arnoud van Egmond het
 „ Regt op Gelder en Zutfen afgekogt, en
 „ zelfs, in 't volgende jaar, aan Gerard, Graa-
 „ ve van Gulik, voor den afstand van 't ge-
 „ ne hy op deeze Heerlykheden meende te
 „ eischen te hebben, eene goede somme be-
 „ taald hadt (a); dat deeze afstand, door
 „ Gerards Zoonen, Willem en Adolf, en door
 „ Keizer Fredrik, bekrachtigd geworden was,
 „ en dat Maria, 's Keizers Grootmoeder, en
 „ Filips, 's Keizers Vader, sedert, met Gel-
 „ der en Zutfen, waren verlyd geworden;
 „ dat Karel van Egmond, zig, midlerwyl,
 „ van deeze Heerlykheden hebbende meester
 „ gemaakt, egter, eerst te Gorinchem, daar-
 „ na te Graave, met den Keizer, overeenge-
 „ ko-

a) Zie IV. Deel, bl. 155—142.

„ komen was, dat dezelve, na zyn affter- KAREL III.
 „ ven zonder wettige nakomelingen, aan den 1542.
 „ Keizer komen zouden; dat, eindelyk, noch
 „ Gerards Zoon Willem, noch Willems Dog-
 „ ter, Maria, noch derzelve Egtgenoot, Jan
 „ van Kleeve, Vader en Moeder des tegen-
 „ woordigen Hertogs van Gulik en Kleeve, na
 „ Gerards afftand, in meer dan zestig jaaren,
 „ geheel geene aanspraak op Gelder of Zut-
 „ fen gemaakt, en zelfs nagelaaten hadden,
 „ de titels deezer Heerlykheden te voeren:
 „ waarom 's Keizers Regt op dezelve als ge-
 „ grond en erkend moest worden aange-
 „ merkt (b).” Hertog Willem beantwoor-
 „ de dit Geschrift, in een ander, welk, insge-
 „ lyks, den Ryksvorsten behandigd werdt (c).
 „ Hy beweerde, in het zelve, onder anderen,
 „ dat de afftand van Graave Gerard geschied
 „ was onder voorwaarde, dat het Huis van
 „ Bourgondie hem, tegen de Heeren van
 „ Egmond, beschermen zou; welke voor-
 „ waarde niet was naargekomen; waar uit hy
 „ besloot, dat de afftand van geene waarde
 „ gerekend moest worden.” Doch van 's Kei-
 „ zers zyde, merkte men hier tegen aan „ dat
 „ Gerard de penningen, hem voor den af-
 „ stand beloofd, ontvangen, en dat hy noch
 „ zyne opvolgers, den Keizer, noch zyne
 „ voorzaaten, uit hoofde van deezen afftand,
 „ immer om bescherming tegen de Hertog-
 „ gen van Gelder uit den Huize van Egmond
 „ verzogt hadden.” Om 's Keizers Regt te
 „ ver-

(b) PONTANUS *Libr. XII. p. 812, 820.*

(c) *Vide Liter. Wilhelmi Ducis in Codic. Diplom. post TR-
 Schemach. Annal. Clivie. p. 152.*

KAREL II.
1542.

verdedigen, hadt men zig bediend van de penne van den beroemden Viglius van Aytta van Zuichem, die, onlangs, in Keizerlyken dienst getreden was, en, in 't volgende jaar, tot Raadsheer in den grooten Raad te Mechelen bevorderd werdt. Hy hadt zyn opstel eerst in 't Hoogduitsch geschreeven; doch 'er niet meer dan twee dagen toe besteed. Naderhand gaf hy 't, merkelyk verbeterd, in 't Latyn in 't licht (d).

Hertog Willem was bedugt, dat de Ryksvorsten 't geschil over Gelder en Zutphen in 's Keizers voordeel zouden uitspreken. De Keurvorst van Saxon was de eenigste, die op zyne zyde was. Doch de zaak werdt lang sleepende gehouden op de Ryksdagen, en bleef, eindelijk, onafgedaan (e). Willem hadt zig, midlerwyl, poogen te sterken met het Verbond des Konings van Frankryk, waarop de inval van Maarten van Rossem, in Brabant, gevolgd was. Doch deeze werdt hem, in Wynmaand deezes jaars 1542, met woeker, betaald gezet.

De Prins van Oranje valt in Gulikerland.

De Prins van Oranje, Stadhouder van Holland, en de Graaven van Buuren en Bosfulvielen, met het Nederlandsch Leger, in het Land van Gulik, en zelfs in het Geldersche Kwartier van Roermonde, alomme geene mindere verwoestingen aanregtende, dan Maarten van Rossem in Brabant hadt aangeregt.

Sit-

(d) VIGLIU Epist. Select. N. CXXI. p. 292 & not. N. CXXII. p. 293. N. CXXVII. p. 302. N. CXXVIII. p. 303. N. CXXXI. p. 307.

(e) VIGLIU Epist. Select. N. CXXIII. CXXV. CXXIX. p. 295, 297, 305.

Sittard, Gulik, Hensberg, Susteren en Duuren ^{KARELII} werden bemagtigd, en gedeeltelyk geslegt: 1542. ¹
 't platte land deerlyk afgeloopen; en veele Kerken en Kerkfieraaden vernield en geschonden. Het overig gedeelte van Gelderland werdt, insgelyks met eenen inval gedreigd. Doch Hertog Willem wist den zelve te voorkomen, en de Keizerfchen, met eenen Vredehandel, eenen geruimen tyd, op te houden. Ook gelukte het hem, in den Winter, verscheiden' der bemagtigde Plaatsen te herneemen, onder welken, hy Duuren merkelyk versterken, en rykelyk van voorraad voorzien deedt. 't Beleg van Hensberg, welk hy ook ondernomen hadt, werdt egter, door den Prinse van Oranje, in 't volgende jaar, opgeslaagen (f). Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, die sedert Stadhouder van Holland werdt, hadt zig, by deeze gelegenheid, dapperlyk gekweeten (g).

De Gelderschen dreigden, in den Herfst, Holland met eenen nieuwen inval. Kuilen-^{II.} Voor-
 burg, Viane, en Heusden zelf, brandbrieven zorg in
 gekreegen hebbende, maakten, de een Holland
 voor de ander na, verding met hen, wegens tegen ee-
 de brandschattingen. Men vreesde voor nen inval
 drecht, alwaar de Staaten, tegen den drie- der Gel-
 twintigsten van Slagtmaand, door den Stad- derschen.
 houder, onlangs uit het Leger te rug gekeerd,
 beschreeven waren, om penningen te vinden,
 tot verdediging van 't Land. Oranje, zyn
 voor-

(f) PONTANUS Libr. XII. p. 827, 829. SLIGTENHORST XII. Boek, bl. 459. HENR. VAN ERP, Chron. bl. 115, 116. VIOLII Epist. Select. N. CXXII p. 294.
 (g) VIOLII Epist. Select. N. CXXXI. p. 308.

KARELII.
1542.

voorstel gedaan hebbende, kreeg tot antwoord „ dat men, in Wynmaand, zestigduizend guldens in gereed geld hebbende toegestaan, bezig was, om dezelve te vinden by verkooping van Renten; dat de Prins de noodige penningen, hiervan reeds gekomen, in den Haage, zou kunnen ontvangen; doch dat Dordrecht hem, ondertuschen, vyf of zesduizend guldens tellen zou, om den Kapiteinen iets op de hand te kunnen geeven, en 't volk, vast, te doen leggen, te Wyk te Duurstede, te Reenen, in den Dordschen Waard, en elders op de grenzen, daar 't de nood vereischte.” Die van Dordrecht voegden 'er by „ dat de *stijlzaaten*, door Kuilenburg en anderen gemaakt, behoorden afgedaan en herroepen te worden, of dat zy, wegens hunne Stad en Zuidholland, ook met den vyand verdraagen zouden moeten.” De Stadhouder, de begeerte der Staaten in geschrift hebbende doen stellen, vertrok 'er mede naar Brusfel, alwaar de Staaten van alle de Nederlanden, voor 't einde der maand, byeen zyn moesten.

De Staaten van Holland hier hulp verzogt hebbende tegen de Gelderschen, die Holland, van alle kanten, scheenen te willen aantasten; antwoordde de Landvoogdes „ dat zy van de „ jongst ingewilligde zestigduizend guldens reeds een-endertigduizend hadt besteed, om de Knegten, in Luxemburg, te betaalen, en dat zy toestondt, dat de overige negenen twintigduizend, tot bescherming van Holland, werden gebruikt: dat zy, dit toestaande, meer voor Holland deedt, dan zy

„ voor

„ voor de andere Nederlanden gedaan hadt; **KARL II.**
 „ die allen hunne penningen aan haar geleverd **1542.**
 „ hadden (*h*).” De Staaten moesten zig, met
 dit antwoord, te vrede houden, en besluiten,
 om zig, met hun eigen geld alleen, te bescher-
 men, onaangezien men hen gedrongen hadt,
 ook tot bescherming der andere Nederlanden,
 penningen te verschaffen.

Doch te Brusfel was meer te doen. De **III.**
 Landvoogdes deedt hier den algemeenen Staa- **Bede aan**
 ten, by monde van den President Lodewyk **alle de**
 van Schoore, in 't breede, vertoonen „ dat **Neder-**
landen.

„ Maarten van Rossem, zonder ontzeggen,
 „ dat is, zonder Oorlogsverklaring, van we-
 „ ge den Heere van Kleeve, eenen inval in
 „ Brabant gedaan, en 't Land van Antwer-
 „ pen, Lier, Mechelen, Leuven enz. deer-
 „ lyk verwoest hadt; dat ook de Koning van
 „ Frankryk, met zyne Legers, in Rouffillon
 „ en in Luxemburg was getrokken; doch wei-
 „ nig voordeel hadt behaald; dat hy zig, hier-
 „ om, gereed maakte, om, tegen 't voorjaar,
 „ alle zyne magt, zelfs de bezettingen uit de
 „ Steden, te gebruiken tegen de Nederlan-
 „ den; die, zekerlyk, 't geweld der Fransche
 „ wapenen niet zouden kunnen tegenstaan;
 „ zo men zig niet, by tyds, in staat stelde,
 „ om hem 't hoofd te bieden; dat hier toe
 „ geld vereischt werdt; dat alle gewoone en
 „ buitengewoone Beden reeds besteed waren
 „ in den jongsten Oorlog, en dat men nog
 „ veel ten agteren gebleeven was; dat de
 „ Beden, die, op de oude en gewoonlyke

„ WY-
 „ (*h*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *N.* 347, 348, 349.

KARLII. „ wyzen, werden ingewilligd en opgebracht;
 1542. „ in zodaanig een' oorlog, weinig baaten
 Voorflag „ mogten; maar dat men genoodzaakt was,
 om een „ andere middelen te zoeken, om penningen
 honderd- „ te vinden; dat men, *voor eerst*, den hon-
 sten pen- „ derdften penning moest doen betaalen van
 ning van „ de Koopmanschappen, die, buiten 's Lands
 de uit- „ werden gevoerd, *ten anderen*, den tienden
 gaande „ penning der inkomsten aller vaste goederen,
 Koop- „ Renten, Bosfchen, Beemden enz. en *ten*
 waaren; „ *derden*, den tienden penning van de jaar-
 en een „ lykſche winst der Koopluiden. Men gaf
 tienden „ dit voorſtel den Staaten, in gefchriſte, me-
 van alle „ de, hun laſtende, tegen den agttienden van
 inkom- „ Wintermaand, hun antwoord op het zelve,
 ſten en „ te Gend, in te leveren. De Staaten van alle
 te heffen. „ de Nederlanden, Brabant en Holland uitge-
 „ nomen, verſcheenen ten beſtemden dage. Som-
 „ migen bewilligden in den tienden penning: an-
 „ deren in eene zekere bepaalde ſomme: alzo
 „ zy voor de gevolgen van 't opbrengen van
 „ eenen tienden penning bedugt waren. Die
 „ van Holland ſtelden 't antwoorden, eenen
 „ geruimen tyd, uit, om 't beſluit der andere
 „ Landen eerſt af te wagten. Zy verſchoonden
 „ zig, ondertuſſchen, by de Landvoogdesſe,
 „ met de kortheid des tyds, die hun niet toe-
 „ liet, de Leden, behoorlyk gelast, ter Dag-
 „ vaart te doen komen. Naderhand, werd hun
 „ het reizen belet, door de kwakkelvorfſten; van
 „ welken 'er, deezen Winter, wel zestiën kwa-
 „ men, binren zes of agt weeken. Ondertuſ-
 „ ſchen, hieldt zig de Advokaat van der Goes
 „ ten Hove, om de gevoelens der andere Lan-
 „ den te ontdekken, welken hy, van tyd tot
 „ tyd,

tyd, naar Holland overschreef. Ook liet de Landvoogdes, onder dit draalen, den Staten weeten, dat zy in de gevorderde Bede niet konnende bewilligen, vryheid hadden, om, zes maanden agtereen, vyf-entwintigduizend guldens ter maand te geeven. Zy sprak niet byzonderlyk van den honderdften penning van de uitgaande Koopmanschappen, alzo zy, sedert eenigen tyd, reeds bevel geeven hadt, om denzelven alomme te doen heffen.

KARELII.
1542.

De Staaten van Holland, eindelyk een besluit genomen hebbende, verscheenen, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, ten Hove. Zy verklaarden der Landvoogdesse, rondelyk, dat zy, op haaren eisch van twee tiende penningen, niet konden antwoorden, voor dat de Plakaaten van den honderdften penning op de uitgaande Koopmanschappen waren ingetrokken; alzo zy dezelve, hielden te sryden, met de Privilegien van Tolvryheid, door den Keizer, by zyne inhuldiging, bezwooren, en aanmerkten, als regelregt strekkende, om den Koophandel te verdryven, uit een land, welk, zonder Koophandel, zyne dyken en dammen niet onderhouden, zyne Ingezetenen niet voedden, en 's Keizers Beden niet oprengen kon. Omtrent dit laatste punt, zeiben ze, in 't byzonder, dat zy, zo de honderdste penning niet afgeschafft werdt, geene Bede van vyftigduizend guldens, jaar yks, zouden kunnen voldoen, daar zy nu meer dan tweehonderdduizend guldens opbragten. De Landvoogdes was zeer gebelgd over dit

De Staaten van Holland poogden den honderdften penning te doen afschaffen
1543.

KAREL II. antwoord, en verklaarde, dat zy den honderd-
 1543. sten penning, in eeuwigheid, niet affchaffen zou,
 als hebbende den zelven opgesteld, uit kragte van
 het volstrekt oppergezag des Keizers, welk zy,
 in geenen deele, gekrenkt wilde hebben. De Staa-
 ten, sedert, met den Prefident van Schoore
 en met Meester Vincent Korneliszoon, over
 dit punt, in onderhandeling getreden, lieten
 egter niet na sterk op het affchaffen van den
 honderdsten penning te dringen. De Land-
 voogdes hadt hun, in Louwmaand, geschree-
 ven, dat zy zig, in de plaats der jongste
 Bede, met eene redelyke somme van pennin-
 gen, genoeg wilde. Zy beriepen zig, der-
 halven, op dit schryven, beweerende, dat
 in gevolge van het zelve, de honderdste
 penning en de twee tienden, tegen eene re-
 delyke somme van penningen, moesten wor-
 den afgedaan: voorts zeggende „ dat zy groo-
 „ ter Bede wilden toestaan, dan zy immer toe-
 „ gestaan hadden, zo men, alleenlyk, den
 „ honderdsten penning wilde afdoen.” Op
 de reden, uit den Brief der Landvoogdesse
 ontleend, scheen geen verzet te zyn. Ook
 wist men 'er, ten Hove, niets anders op te
 zeggen, dan „ dat 'er een' mislag in den
 „ Brief begaan was; dat de Landvoogdes niet
 „ den honderdsten penning, maar de twee
 „ tienden alleen, tegen eene redelyke somme
 „ van penningen, wilde afdoen; dat zy, tot
 „ het heffen van den honderdsten penning
 „ geene toestemming der Staaten behoefde,
 „ maar deezen Impost, * uit hoofde van 's Kei-
 „ zers opperste magt, mogt doen heffen; en
 „ dat zy, zonder 's Keizers hoogheid te kren-
 „ ken,

* ex po-
 zestate
 absoluta
 Impera-
 toris.

ken, denzelven niet afschaffen kon." Onderuschen, hadden de Staaten reeds, uit den mond der Landvoogdesse zelve, begreepen, waar 't eigenlyk haperde, dat de honderdste penning niet kon afgeschafft worden. *Jasper Doulx* hadt, om de Ontvangst van deezen Impost te hebben, reeds tweemaal honderdduizend guldens opgeschooten, die men hem wederom zou hebben moeten uitkeeren, zo men den Staaten genoegen zou hebben willen geeven; waartoe men geen raad wist. Gebrek aan geld dan, en niet juist de hoogheid des Keizers was de oorzaak, dat deeze Impost bezwaarlyk vernietigd werdt. De Staaten bewilligden 'er in, voor een jaar (i). Wy zullen hierna zien (k), hoe zy den Keizer nog tot het afschaffen van deezen Impost bewoogen hebben.

Toen werdt 'er, over de twee tienden, gezwist. De Landvoogdes hadt verklaard, dat zy zig, in de plaats der zelve, met honderd en vyftigduizend guldens, in zes maanden te betaalen, te vrede houden zou. Doch de Staaten wilden maar honderd-entwintigduizend geeven. Eindelyk bewilligden de Edele, Dordrecht, Haarlem en Delft in den eisch der Landvoogdesse; doch Leiden, Amsterdam en Gouda kwamen niet hooger, dan tot honderd-entwintigduizend guldens. Men liet egrer ten Hove niet af met dringen, tot dat Leiden en Gouda, in Lentemaand, ook werden overgehaald. De Landvoogdes, toen

KARL II.
1543.

Zy bewilligen in den tienden penning.

(i) *ADR. VAN DER GORS, Regist. op 't jaar 1545. bl. 9.*

(k) *Vide & F. STRAD. de Bello Belgico Dec. I. Libr. VII. p. 406.*

KARELII. antwoord, en verklaarde, dat zy den honderd-
1543. *sten penning, in eeuwigheid, niet affchaffen zou,*
als hebbende den zelveu opgesteld, uit kragte van
het volstrekt oppergezag des Keizers, welk zy,
in geenen deele, gekrenkt wilde hebben. De Staa-
 ten, sedert, met den President van Schoore
 en met Meester Vincent Korneliszoon, over
 dit punt, in onderhandeling getreden, lieten
 egter niet na sterk op het affchaffen van den
 honderdsten penning te dringen. De Land-
 voogdes hadt hun, in Louwmaand, geschree-
 ven, dat zy zig, in de plaats der jongste
 Bede, met eene redelyke somme van penning-
 gen, genoeg wilde. Zy beriëpen zig, der-
 halven, op dit schryven, beweerende, dat,
 in gevolge van het zelve, de honderdste
 penning en de twee tienden, tegen eene re-
 delyke somme van penningen, moesten wor-
 den afgedaan: voorts zeggende „ dat zy groot
 „ ter Bede wilden toestaan, dan zy immer toe-
 „ gestaan hadden, zo men, alleenlyk, den
 „ honderdsten penning wilde afdoen.” Op
 de reden, uit den Brief der Landvoogdesse
 ontleend, scheen geen verzet te zyn. Ook
 wist men 'er, ten Hove, niets anders op te
 zeggen, dan „ dat 'er een' mislag in den
 „ Brief begaan was; dat de Landvoogdes niet
 „ den honderdsten penning, maar de twee
 „ tienden alleen, tegen eene redelyke somme
 „ van penningen, wilde afdoen; dat zy, tot
 „ het heffen van den honderdsten penning
 „ geene toestemming der Staaten behoefde,
 „ maar deezen impost, * uit hoofde van 's Kei-
 „ zers opperste magt, mogt doen heffen; en
 „ dat zy, zonder 's Keizers hoogheid te kren-
 „ ken,

* *ex po-
 testate
 absoluta
 Impera-
 toris.*

KAREL II.
1543.

ken, denzelven niet affchaffen kon." Ondertuschen, hadden de Staaten reeds, uit den mond der Landvoogdesse zelve, begreepen, waar 't eigenlyk haperde, dat de honderdste penning niet kon afgeschafft worden. *Jasper Douke* hadt, om de Ontvangst van deezen Impost te hebben, reeds tweemaal honderdduizend guldens opgeschooten, die men hem wederom zou hebben moeten uitkeeren, zo men den Staaten genoeg zou hebben willen geeven; waartoe men geenen raad wist. Gebrek aan geld dan, en niet juist de hoogheid des Keizers was de oorzaak, dat deeze Impost bezwaarlyk vernietigd werdt. De Staaten bewilligden 'er in, voor een jaar (i). Wy zullen hierna zien (k), hoe zy den Keizer nog tot het affchaffen van deezen Impost bewoogen hebben.

Toen werdt 'er, over de twee tienden, getwist. De Landvoogdes hadt verklaard, dat zy zig, in de plaats der zelve, met honderd en vyftigduizend guldens, in zes maanden te betaalen, te vrede houden zou. Doch de Staaten wilden maar honderd entwintigduizend geeven. Eindelyk bewilligden de Edeelen, Dordrecht, Haarlem en Delft in den eisch der Landvoogdesse; doch Leiden, Amsterdam en Gouda kwamen niet hooger, dan tot honderd entwintigduizend guldens. Men liet egrer ten Hove niet af met dringen, tot dat Leiden en Gouda, in Lentemaand, ook werden overgehaald. De Landvoogdes, toen

Zy bewilligen in den tienden penning.

(i) ADR. VAN DER GOES, Regist. op 't jaar 1545. bl. 9.
(k) Vide & F. STRAD. de Bello Belgico Dec. I. Libr. VII.
p. 406.

KAREL II. vyf van de zes groote Steden hebbende doen
 1543. bewilligen, bekreunde zig der weigeringe van
 Amsterdam niet langer; maar deedt de Ac-
 **Consent.* ten van * bewilliging en van † aanneeming,
 †*Acceptatie.* terstond, naar haaren zin, opstellen (1): 't
 Blykt egter, dat hierin, eerlang, verandering
 gekomen is, en dat de Staaten in de Tienden
 hebben moeten bewilligen (m). Terstond hier-
 na kwamen 'er, in Holland, verscheiden Pla-
 kaaten uit, verklaarende, van welke goede-
 ren en neeringen men den tienden penning
 zou moeten betaalen. Onder anderen, werd
 den Eigenaaren der Landeryen gelast, drie deel-
 len, en den bruikeren, het vierde deel van
 den tienden penning der inkomsten op te bren-
 gen. Ook werden de lyfrenten van tien gul-
 dens 's jaars, en de Bieren, die, in de Ste-
 den, daar zy gedronken werden, gebrouwen
 waren, van den tienden penning vry ver-
 klaard (n).

red v
 aspekt
 Last van
 Krygs-
 volk en z
 Holland
 opge-
 drongen.
 Doch 't stuk der Geldmiddelen was, hier-
 mede, ten Hove, nog niet afgehandeld. In
 Overysfel, in 't Stigt van Utrecht, in Hol-
 land en elders, lag een goed deel Ruiters en
 Knechten onbetaald. De Landvoogdes begeer-
 de, dat Holland, voor de betaaling van dit
 Krygsvolk, zorgen zou. De Prins van Oran-
 je en de Rentmeester *Willem Gouda* hadden,
 te Antwerpen, vyftigduizend guldens opge-
 nomen, en tot 's Lands oorbaar uitgegeven.
 Met deeze schuld, wilde Vrouw Maria die

(1) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355.

(m) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 357.

(n) Repert. der Plakz. bl. 44, 46.

van Holland, insgelyks, belasten. De Staa- KARELII.
 ten hierop, sedert, in den Haage beschree- 1543.
 ven, vonden, in 't laatste, weinig zwaarig-
 heid; doch wilden zig noode belasten met de
 betaaling van 't Krygsvolk, welk klaagde,
 vier maanden folds te goede te hebben, en nog
 eenige maanden zou moeten onderhouden wor-
 den. Zy merkten aan, dat zy reeds meer had-
 den opgebracht, dan tot betaalinge deezér
 Knechten, tot aan Bloeimaand toe, vereischt
 werdt, en dat hun geene Rekening van 't be-
 steeden hunner penningen gedaan was. Men
 sprak wel van den Prinse van Oranje deeze
 Rekening af te vorderen: doch niemant hadt
 lust, om 'er met hem over te twisten. Men
 besloot dan, der Landvoogdesse te antwoor-
 den, dat men de vyftigduizend guldens vol-
 doen zou; doch zig met het onderhouden van
 't Krygsvolk niet belasten kon; dat men eg-
 ter drie of vier termynen van de gewoone Be-
 de vooruit betaalen wilde, mids dat Holland,
 welk nimmer aangenomen hadt, zig zelf te
 zullen beschermen, door de Landvoogdesse,
 beschermd werdt (o).

Terwyl men hier over, in den Haage en IV. T.
 ten Hove, in onderhandeling was, hadt Fran- Veldtocht
 çois de I. den Veldtocht in de Nederlanden in de Ne-
 doen openen. Bapaume, Landrechies, Mau- derlan-
 beuge, en andere Plaatsen in Henegouwen, den.
 werden, in korten tyd, bemagtigd (p). Zelfs
 viel het gantsche Hertogdom Luxemburg, op
 Diedenhoven na, wederom, gelyk voorlee-
 den

(o) MR. AERT VANDER GOES Regist. bl. 353, 355, 356, 357.

(p) VIGLII Epist. Select. N. CXXXI. p. 307.

KARELII. den jaar, den Franschen in handen (*q*). Maarten van Rossem hadt, omtrent den aanvang van Sprokkelmaand, reeds een' inval in dit Hertogdom gedaan, en eenige Dorpen verbrand. Doch weinig meer konnen uitregten, alzo zyn Krygsvolk, by mangel van betaaling, verloopen was (*r*). Anderen schryven egter, dat hy, in Lentemaand, den Hertoge van Aarschot, by Sittard, in 't Land van Gulik, drieduizend man affloeg (*s*). Jan van Kroui, Graaf van Roelx, viel, daarentegen, in Boulogne. De Franschen zouden dieper doorgedrongen zyn, zo de slag, by Heinsberg, die in Hooimaand vorviel, den Prins van Oranje geene gelegenheid gegeven hadt, om, met een gedeelte van zyn Leger, Henegouwen te komen dekken (*t*).

Vyandelykheden ter Zee. Ter zee, werden ook eenige vyandelykheden gepleegd. Verscheiden' Fransche Kaapers hielden zig, deezen Zomer, omtrent de zeegaten van Holland, alles wegneemende wat hun ontmoette (*u*). De Zee-Admiraal Maximiliaan van Bourgondie deedt daarentegen, in Bloeimaand, met negen schepen, een landing in de Rivier van Bourdeaux, alwaar hy eene Vloot Fransche Koopvaardyschepen ten deele vernielde, ten deele wegnam. Een deel Bootsvolk, aan land gestapt, haalde eenige Klokken uit de Kerken, en bragt ze in Zeeland, ten bewyze dat zy op 's vyands

*De *Ca-*
fonne.

- (*q*) DANIEL Tom. VII. p. 852.
 (*r*) VIGLIU Epist. Select. N. CXXXII. p. 294.
 (*s*) DANIEL Tom. VII. p. 852.
 (*t*) VIGLIU Epist. Select. N. CXXXI. p. 307, 308.
 (*u*) MR. AERT VAN DER GOEN Regist. bl. 357.

bodem geweest waren. Wat laater, stak de Admiraal nog eens in zee, met tien Oorlog-schepen; doch regtte toen weinig uit (y).

Het Neêrlandsch Leger, grootendeels, uit Gulikerland geweeken zynde, hadden de Gelderschen de handen wederom ruimer gekreegen, om eenen inval in 't Stigt te doen. Maarten van Rossem, vyf entwintig Vendels Knechten en twaalf honderd Ruiters, op de Veluwe, byeen gebragt hebbende, rukte, op den derten van Hooimaand, voor Amersfoort; onder weg, Leusden, Zoest en andere Dorpen, onaangezien dezelve onder verding zaten, leêgplonderende. De bezetting van Amersfoort was, eenige dagen te vooren, ter Stad uit getrokken, om Nieuwkerk te bemagtigen; doch zy was hier zo ontvangen, dat zy met verlies wyken moest. Rossem nam deeze gelegenheid waar, om zig van Amersfoort meester te maaken. En schoon hy slegt van geschut voorzien was, en in 't eerst merkelyken tegenstand van de Burgerye ontmoerte; gelukte het hem eger, de Plaats, op den zesden (w), by verdrag, in te neemen (x). De plondering werdt, naar men zeide, voor tagtigduizend Karels guldens afgekogt. De Gelderschen trokken, nog in die zelfde maand, naar de Meijery van 's Hertogenbosch, welke wederom deerlyk werdt afgeloopen. Het schoone Dorp Vugt werdt, op één Huis na, aan koolen gelegd, en de Stede Eindhoven leêg geplonderd. De Gelderschen ontzagen

KAREL II.
1543.

Maarten
van Rossem
bemagtigt
Amers-
foort,

en loopt
de Meijery af.

(y) REIGERSE. II. Deel, bl. 474, 475.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 357.

(x) Chron. Agnet. ap. MATTH. ad Rer. Amorl. Script. p. 371.

KAREL II. Kloosters noch Kerken. Zelfs bleeven de Nonnen niet vry, van hunne geweldenaaryen (y).

1543. v. De Landvoogdes, kennis van 't bemagtingen van Amersfoort gekreegen hebbende, gaf van dit ongeluk de schuld aan de Staaten van Holland, die, geene zorg gedraagen hebbende, voor de betaaling der Knegten, die in 't Stigt lagen, te wege gebragt hadden, dat dezelve den Lande geenen dienst wilden doen. Ten zelfden tyde, eischte zy dertigduizend guldens ter maand, voor den tyd van drie maanden, die in Herfstmaand om zouden zyn, wanneer men den Keizer, in de Nederlanden, verwagte. De Edelen en Dordrecht stonden haar twintigduizend guldens toe, schoon zy naauwlyks raad wisten, om deeze penningen te vinden. Doch de andere Leden verschilden. 't Liep tot in 't begin van Oogstmaand aan, eer de Steden beslooten, der Landvoogdesse vyf-entwintigduizend guldens ter maand, voor drie maanden, toe te staan, onder zekere voorwaarden: van welken de voornaamsten waren „ dat de Landen van Voorne en „ Putten hun aandeel in de Bede onder Hol- „ land zouden opbrengen; dat de Steden de „ Edelen, hoofd voor hoofd, zouden schat- „ ten, en dat de Steden ook op zekere som- „ me gesteld zouden worden, door twee Raa- „ den van Holland en eenige anderen, door „ de Steden te noemen.” De Landvoogdes, genoeg neemende in de bewilliging, verwierp egter alle de voorwaarden, op welken de-

(y) HENR. VAN ERP, Chron. 61, 116, 117. PONTANUS Lib. 2. c. 829.

dezelve geschied was. Voorne en Putten moesten op zig zelve draagen. Voorts eischte Vrouw Maria, dat de Edelen en Steden het regelen van elks aandeel aan haar verblyven zouden, zeggende „ dat de Raaden van Holland en zulken, die 'er de Staaten nevens stellen zouden, zulks toch niet, dan volgens de begeerte haarer Majesteit, zouden doen." De Edelen, Dordrecht en Amsterdam bewilligden hierin terstond. Haarlem, Leiden, en Gouda, insgelyk; doch op 't believen hunner Meesteren. Doch toen men de verdeeling gezien hadt, was 'er niemant, Dordrecht mischien alléén uitgenomen, mede te vrede. De President van Schoore, hierover, met die van Delft, Leiden en Amsterdam, in gesprek geraakt, verklaarde „ dat, „ wanneer elk zyn aandeel, en het platte land „ naar de Schildtalen beraalde, aan de ingewilligde vyf enzeventigduizend nog vyftien duizend guldens te kort komen zouden, „ vragende, *waar men die zou vinden?* Men antwoordde „ by de Geestelykheid, by de „ Edelen, en by de kleine Steedjes, Asperen, „ Heukelom, Leerdam enz. Doch de President hernam „ dat de Geestelykheid reeds „ de helft haarer inkomsten opbragt (1); dat „ de Edelen niet boven tien of twaalf in getal waren, en dat de onderzaaten van Egmond naar de Schildtalen betaalden; dat, „ ein-

(1) In 't Stigt, hadt de Geestelykheid deeze belasting, met tienduizend guldens, afgekegt. *Anonym Advers.* apud MATTHÆUM *Fundat. & Fat. Eccles.* p. 225.

KARLII. „ eindelyk , Asperen , Heukelom , Leerdam
 1543. „ en andere kleine Steden of vlekken , die
 „ niet in de schildtalen stonden , niet veel aan-
 „ brengen zouden.” De Steden , hier weinig
 op in te brengen hebbende , moesten zig ,
 naar 't schynt , sedert , vergenoegen met de
 verdeeling , door de Landvoogdesse , ge-
 maakt (z).

Moeite, Midlerwyl , vonden zy zig in merkelyke
 in Hol verlegenheid , om de ingewilligde penningen
 land om te vinden. De Edelen en Dordrecht floegen
 geld te voor , om dezelve , by verzegeling , op te
 vinden. brengen. Haarlem en Delft waren van ge-
 dagten , dat elk 'er , naar gelang zyner goe-
 deren , in draagen moest. Leiden oordeelde ,
 dat men eene belasting op de Haardsteden en
 Landeryen moest leggen. Die van Amster-
 dam wilden , volgens de Schildtalen , opbreng-
 gen , schoon hunne Stad , zeiden ze , hoog in
 dezelve gesteld was. Gouda was niet gelast
 iet voor te slaan. Sommigen spraken ook
 van eenen mantigen penning te zetten , op
 Wyn , Bier , Zout , Zyden- en Wollen stoffen ,
 Gedagten Lynwaaten enz. Alle deeze Ontwerpen wer-
 desRaads den Raad van Holland overgeleverd , om
 van Hol 'er deszelfs gedagten over te verstaan , die
 land hier over. hierop uitkwamen „ dat het Ontwerp van
 „ Haarlem en Delft 't redelykste scheen ; doch
 „ bezwaarlyk zou nit te voeren zyn , en ge-
 „ legenheid geeven , tot veele valsche eeden ,
 „ alzo niemant zyne goederen te regt zou
 „ aanbrengen ; dat de belastingen op de Lee-
 „ vens-

(z) MR. AERT VAN DER GOES Regiff. bl. 350, 360, 361,
 362, 363.

„vehsmiddelen, door andere voorgeslaagen, **KAREL II.**
 „te ongelijk waren, en sommigen derzelven, 1543.
 „gelyk die op 't Bier, de armen te veel be-
 „zwaaren zouden; dat men van 't Zout nog
 „nimmer Excyns gegeven hadt (2), en dat
 „eene belasting op de Haardsteden van kwaa-
 „den gevolge zou kunnen zyn; dat de Raad
 „hierom van gedagten was, dat de Leden
 „elk op zekere somme behoorden gesteld te
 „worden, die ieder, by voorraad, moest
 „vinden, zo als hy best kon, mids dat eg-
 „ter het aandeel van 't platte land omgellaa-
 „gen werdt op de schildtalen, en dat zul-
 „ken, die in de schildtalen niet stonden, op
 „eene redelyke somme gesteld werden.” Vol-
 gens deezen voorslag des Raads, geschiedde,
 sedert, de bewilliging der Staaten; doch de
 Landvoogdes wilde het regelen van elks aan-
 deel aan zig zelve houden, gelyk wy reeds
 gezeid hebben (a).

Nog een andere voorslag werdt den groo- De Stad-
 ten Steden, omtrent deezen tyd, gedaan, houder
 door den Raad, uit den naam van den Prinse vergt ee-
 van Oranje. Zy hadden hem, eenigen tyd ne lee-
 ge- de groote
 Steden.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 361.

(2) Hertog Karel van Bourgondie verklaart egter, in
 een Plakaat van den jaare 1471, te vinden, by **VELIUS**
Hoorn, bl. 89, dat 'er, in eenige Hollandse Steden,
 Excyns op 't Zout gesteld was, en hy vordert van die
 van Hoorn een stuiver van een *loopel Zouts*. Men
 moet dan agten, of, dat deeze Excyns reeds veele ja-
 ren vernietigd geweest is, en dat de Raad hierom ge-
 dagt heeft, dat hy nooit plaats gehad hadt: of dat de
 Raad alleen zeggen wil, dat 'er nimmer een algemeene
 Excyns op 't Zout over 't gantsche Land ingevoerd
 geweest was.

KARELII. geleeden, ieder duizend guldens' geleend, onder belofte, dat zy dezelve zouden mogen korten van 't eerste geld, dat van de twee tienden inkomen zou. Doch nu werdt haar verzogt „ dat zy deeze korting wilden uitstellen, „ tot dat deeze tienden, voor de tweede reize, „ ze, werden geheeven; dat zy den Prinse, „ daarenboven, elk nog duizend guldens leenen wilden, en dat zy elk nog half zo veel „ wilden opbrengen, als zy, in de laatste verzegeling van zestigduizend guldens, den „ twaalfden van Wynmaand te Antwerpen toegestaan, opgebracht hadden. Men zou deeze „ penningen gebruiken, om de Knegten, die „ op de grenzen gelegen hadden, te voldoen, „ aan welken men nog agt entwintigduizend „ en zes ponden schuldig was. En de Steden „ zouden dezelve mogen korten van de twee „ de twee tienden, of uit de penningen van „ de Bede, welke zy nu der Landvoogdesse „ stonden in te willigen.”

De Steden, overleggende, dat men de Knegten, zonder hun te voldoen, tegen de Gelderschen, niet zou kunnen gebruiken, en dat het platte land veel overlast van hun te wägen zou hebben, zo zy langer onberaard bleeven, bewilligden allen, uitgenomen Gouda, in den voorflag des Raads. Die van Amsterdam verklaarden egter „ in 't geheel, reeds „ drieduizend guldens meer dan de andere Steden geleend te hebben; waarom zy gaarne van de leeninge van nog duizend guldens verschoond zouden zyn, te meer, alzo zy thans geene neering noch welvaart hadden.” Men moet, hierop, egter aanmer-

merken, dat de Stad, ten deezen ryde, de gewoonte hadt van zig armer te veinzen dan zy was, om met geene leening gekweld te worden (b). Ook liet de Raad zig, met dit antwoord, niet afzetten. „Amsterdam hadt, „zeide men, altyd zyn best gedaan, en zou „het nog wel willen doen, en zo Goudageen „beter antwoord gaf, zou men 'er de Land- „voogdes kennis van geeven, die, zekerlyk, „de Stad zou doen panden of uitwinnen (c).”

Karel de V, die 't bemagtigen van Gel- derland thans boven alle dingen ter herte nam, deedt, aan den Rynkant, een aanzienlyk Leger vergaderen, van zins, om zig, zo dra mogelyk, aan 't hoofd van het zelve te stellen, en den Hertog van Gulik tot onderwerping te brengen. In 't begin van Zomermaand, ging hy te Barcelona scheep (d), lande, eerlang, te Genua, en vertrok van daar, naarren, Duitschland. Hy hieldt zig, in Oogstmaand, eenige dagen, te Spiers op, alwaar hy den Protestanten eenige vryheden toestondt. Toen begaf hy zig naar Bon, daar zyn Leger verzameld was. Het bestondt uit zes endertigduizend Knegten, ten deele Italiaanen, ten deele Spanjaards, ten deele Duitschers, en uit agtduizend Ruiters. Met deeze gantsche magt, floeg hy 't beleg voor Duuren, de sterkste Plaats van 't Hertogdom Gulik. Binnen dezelve, lag eene be-

KAREL II.
1543.

VI.
De Kei-
zer, in
Gulik
kerland
getrok-
ken, be-
legert en
bema-
gigt Duu-

Handwritten notes in the right margin, including the word "zet" and other illegible characters.

(b) HOOFD II. Boek, bl. 38.
(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. II. 359, 369.
(d) REIGERSB. II. Deel, bl. 475.

KAREL II. zetting van tweeduizend Knegten en agthon-
 1543. derd Ruiters, onder bevel van *Gerard van*
Vlatten, een Guliker Edelman. Over 't Kei-
 zerlyk Leger, hadt *Ferdinand Gonzaga*, Onder-
 koning van Sicilië, het opperbevel: onder
 wien, *Steven Colonna* gebodt. Doch de Kei-
 zer woonde 't beleg by, in eigener Persoon.
 Het werdt zo hevig voortgezet, dat de Stad,
 onaan gezien den wakkeren tegenstand der be-
 legerden, binnen twee dagen, stormender-
 hand overging, op den vier-entwintigsten van
 Oogstmaand. De Italiaanen en Spanjaards,
 van welken er veelen, in 't stormen, gesneu-
 veld waren, regtten, na 't overgaan der Stad,
 een yselyk bloedblad in dezelve aan. Ook
 werdt zy deerlyk geplonderd, en eindelyk aan
 en andere koolen gelegd. Na 't bemagtigen van Duu-
 Plaatsen. ren, vondt de Keizer byna nergens eenigen
 tegenstand meer. Gulik gaf zig terstond over.
 Die van Roermonde droegen den Keizer de
 sleutels te gemoet. Hy deedt zyne intrede
 binnen de Stad, op den eersten van Herfst-
 maand, verzeld van den Prins van Oranje
 en andere Grooten. Van hier, begaf hy zig
 naar Venlo, welke Stad 't beleg nog eenige
 dagen doorstondt. Doch Hertog Willem,
 zig niet in staat vindende, om den Keizer 't
 hoofd te bieden, en vreezende, benevens
 Gelder en Zutphen, ook zyn Hertogdom Gu-
 lik te zullen verliezen, vondt geraaden, zig te
 onderwerpen. Hy begaf zig dan naar 't Leger
 voor Venlo, alwaar hy den Keizer te voet
 viel, schuld bekende, en om genade badt (e).

Hertog
 Willem
 onder-
 werpt
 zig.

(e) HENR. VAN ERP Chron. El. 117, 118. PONTANUS Libr. XII. p. 830, 831, 832.

Op den zevenden van Herfstmaand, sloot ^{KAREL II.} de Keizer hier een verdrag met hem, waarby, ^{1543.} Willem zig verbondt „ het regtzinnig geloof, ^{VII.} „ in zyne landen, te zullen bewaaren, en de Verdrag, „ opgekomen' nieuwigheden te zullen afdoen, waar by „ Voorts, deedt hy afstand van de Verbind- ^{Gelder} „ tenisen, met den Koning van Frankryk, ^{en Zutfen} „ met den Hertog van Holstein, die zig Ko- ^{aan Karel} „ ning van Deenemarke noemde, en met den ^{den V.} „ Overweldiger van Zweeden, aangegaan, ^{worden} „ belovende, voortaan, den Keizer en den ^{afgegaan.} „ Roomsch-Koning getrouw en onderdaanig „ te zullen zyn. Van zyn Regt op het Her- „ togdom Gelder en het Graaffchap Zutfen „ stondt hy voor altoos af, ten behoeve des „ Keizers. De Stad Amersfoort zou hy ook „ terstond overgeeven. Daarentegen, be- „ loofde de Keizer hem, in 't bezit van 't „ Hertogdom Gulik, te zullen herstellen, hem „ met het zelve, zo wel als met het Hertog- „ dom Kleeve, verlydende, gelyk, kort hier- „ na, geschiedde (f). Sittard en Heinsberg „ alleen zouden in 's Keizers magt blyven (g). „ Het verdrag behelsde nog eenige andere by- „ zonderheden, met welken wy ons niet op- „ houden. Weinige dagen hierna, deeden de „ Staaten van Gelder en Zutfen den Keizer, in „ zyne Tente voor Venlo, hulde. De Keizer be- „ vestigde, van zynen kant, hunne Privilegien, „ beloofde geene Ampten te zullen geeven dan „ aan bekwaame luiden, die 's Laads taale spreek- „ ken konden, en de Ampten, in eigener per- „ soon,

(f) Vide Cod. Diplom. post TESCHEMACH. Anal. Cliv. p.

163. (g) Groot-Geld. Plakaatb. I. Decl. Prelim. Punct. c. 20.

KAREL II. soon, bedienden. In 't byzonder, verbondt
 1543. hy zig, geenem Stadhouder over Gelder en
 Zutfen te zullen stellen, dan die 's Lands taa-
 le kundig was. Hy hadt, kort te vooren,
 den Prins van Oranje, Stadhouder van Hol-
 land, met dit Ampt beschonken. Wyders
 beloofde de Keizer, de Landen met geene
 schattingen te zullen bezwaaren, dan in wel-
 ken Baanerheeren, Ridderschap en Steden,
 deugdelyk en naar ouder gewoonte, bewilligd
 zouden hebben (*h*). Van alle deeze punten
 werden den Staaten, sedert, open' Brieven
 verleend, die, op den twee entwintigsten van
 Grasmaand des jaars 1544, te Spiers gete-
 kend waren (*i*). De Prins van Oranje hadt,
 onderusschen, terstond na 't sluiten van 't Ver-
 drag te Venlo, eerst te Nieuwmegen en ver-
 volgens in de andere Steden van Gelderland,
 en op den laatsten van Herfstmaand, ook te
 Amersfoort (*k*), uit 's Keizers naam, insge-
 lyks, de hulde ontvangen (*l*). Maarten van
 Rossem, die, onder veele anderen, mede o-
 ver 't sluiten der overeenkomst met den Kei-
 zer gestaan hadt, ging, sedert, over in zynen
 dienst (*m*). Karel de V. zag zig dus, einde-
 lyk, na eenen bloedigen en langduurigen oor-
 log, in 't gerust bezit geteld van het Her-
 togdom Gelder en het Graaffschap Zu fen.
 Deeze twee Landchappen waren de laatsten
 der Nederlanden, met welken hy zyn ui ge-
 strekt

(*h*) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punct. c. 27.

(*i*) Groot Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punct. c. 32.

(*k*) GOUDHOEVEN bl. 613

(*l*) HENR. VAN ERF. Chron. p. 183, 184.

(*m*) PONTANUS Libr. XII. p. 833, 836.

strekt gebied vermeerderde, voerende hy, **KAREL II.** wegens de heerschappye over dezelve, van 1543. deezzen tyd af, zonder iemants wederzeggen, in zyne open' brieven, zeventien byzondere titels, als **HERTOG** van *Brabant, Limburg, Luxemburg en Gelder*; als **GRAAF** van *Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland, Zeeland, Namen en Zutfen*; als **MARKGRAAF** des *Heiligen Roomschen Ryks* of van *Antwerpen*, en als **HEER** van *Friesland, Mechelen, de Stad, Steden en Landen van Utrecht, Overysel en Groningen.*

Terwyl de Keizer, na 't bemagtigen van **VIII.** Gelderland, met zyn Leger, naar Henegouwen trok, om den voortgang der Fransche wapenen te stuiten, werden de Staaten der Nederlanden, te Diest, beschreeven, om hem met geld te ondersteunen (n). Hy hadt zig, in persoon, derwaards begeven, en vorderde, onder anderen, van die van Holland, honderdentwintigduizend guldens, in Herfstmaand en de vyf naastvolgende maanden op te brengen, by verkooping van Renten, Leeninge, of *Capitale Impositie*, dat is, Hoofdgeld. De Staaten, hierop, tegen den tweeden van Wynmaand, in den Haage, beschreeven zynde, bewilligden terstond in 's Keizers eisch, en bragten hun *Consent* der Landvoogdesse over, die hun, daartegen, Oktroi verleende, om Renten op Holland, tegen den penning zeshien, te mogen verkoopen, en nieuwe belastingen te mogen leggen, op Wyn, Bier, Lakens enz. De Edelen en Steden, beslooten heb-

Bede van honderdentwintigduizend guldens van Holland.

(n) GOUDHOEVEN bl. 614.

KARELII. hebbende, zestigduizend Karels guldens, tegen den penning zestien, op te neemen, verbonden zig, onderling, elkanderen schadeloos te houden van de jaarlyksche Renten deezer Hoofdfomme, beloopende drieduizend zeventhonderd-envyftig guldens; en beloofden, elk zyn aandeel, op zynen tyd, op te brengen (*o*).

Zwaarigheden by 't invoeren der nieuwe Imposten Doch in 't opstellen der nieuwe belastingen, waartoe men, in Slagtmaand, met meerderheid van stemmen, besloot, deden zig egter merkelyke zwaarigheden op. Sommige Edeelen, gelyk Egmond en Bauren, wilden niet gedoogen, dat dezelve, binnen hunne Heerlykheden, geheeven werden. De Graaf van Hoorne hadt, zelfs te vooren al, geweigerd, in zyne Heerlykheid van Altena, de twee tienden te laten vorderen. Gorinchem maakte ook zwaarigheid, om Ontvangers tot den nieuwen Impost te benoemen. Sommigen wilden, hierom, de Landvoogdes verlof verzoeken, om de ingewilligde Bede, op eene gemakkelyker wyze, te mogen doen heffen. Zelfs zondt men de Pensionarissen van Amsterdam en Gouda, ten dien einde, naar boven (*p*). Doch deeze bezending was vrugteloos. De Imposten op Wynen, Bieren, Laken, Zyde, Fluweel, Beesten enz. werden, met den aanvang des volgenden jaars, alomme in Holland, geheeven (*q*). Men betaalde 'er de jongste Beden van honderdentwintigduizend en vyf-enzeventigduizend guldens uit, en men

(*o*) I. Memoriaalb. VAN DAM f. 5.

(*p*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368.

(*q*) Report. der Plakaat. bl. 46.

men loste 'er de zestigduizend guldens, die, in Wynmaand des jaars 1542, waren opgenomen, mede af (r). In Wynmaand deezes jaars, waren de Staten ook genoodzaakt geweest (s), geld en laken te zenden naar Utrecht, tot betaalinge van tien vendels Knegten, die, onder bevel van den Overste *Burmania*, uit Gulikerland, in 't Strigt gekomen waren, en den Landluiden en Kloosterlingen veel overlast aandeden. Onder anderen, waren zy, onder 't roepen van *Sla dood, sla dood!* in 't Vrouwen-Klooster buiten Utrecht gevallen, dreigende de Nonnen met bloote messen. Doch zy verliepen allen, toen 'er betaaling kwam (t).

KAREL II.
1543.

Zo dra de Keizer in Henegouwen gekomen was, verdeelde hy zyn Leger in twee hoopen, en deedt Guize en Landrechies, te gelyk, belegeren. Doch Guize werdt, op de aankomst des Franschen Legers, wederom verlaaten, en al 's Keizers magt voor Landrechies gelegd. Op den agt-entwintigsten van Wynmaand, begon men de Stad te beschieten. Doch tegen den avond, naderde het Fransche Leger, zig eerlang, in 't gezigt der belegeraaren, in slagorde stellende. De Keizerschen, meenende, dat het den Franschen ernst was, eenen slag te waagen, maakten zig insgelyks gereed. Doch 't bleek haast, dat de vyand alleen voorhadt, de Stad van voorraad te voorzien; 't welk de Keizerschen te laat gewaar werden, en hierom niet beletten konden. Karel

Besluit
van den
Veldtocht
in de Ne-
derland-
den.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 1, 2.

(s) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 364.

(t) HENR. VAN ERP. Chron. bl. 118, 119.

KARELII.
1543.

rel de V, sedert zelf in 't Leger gekomen, niet zonder gevaar geloopt te hebben, van door eene vyandelyke party, die by Quesnoi op hem paste, te worden opgeligt, nodigde de Franschen ten stryde uit, op den derden van Slagtmaand. Men werdt ook handgemeen, en de Franschen, eenig verlies geleden hebbende, weeken af, zig werpende in de vesting, *Chateau in Cambresis* genaamd. Een klein Riviertje scheidde hier de twee Legers, over welk de Keizer, in den nacht, eene brug deed slaan, om de Franschen te verrassen; doch zy, hiervan de lugt krygende, trokken met stillen trom af. De Keizerschen maakten zig toen meester van de vesting, en vervolgens ook van de Stad Kameryk en het steedje Crevecoeur. Dit laatste lag op Franschen bodem. Doch Kameryk met het onderhoorige Land en Chateau in Cambresis behoorden tot het Keizerryk; en hadden, desonaangezien, voorgeevende onzydig te willen blijven, den Franschen vryen doortogt vergund en andere diensten gedaan. Karel de V. vondt hierom goed, zig van deeze Plaatsen meester te maaken, en dezelve van behoorlyke bezetting te voorzien. 't Beleg van Landrechies was, ondertuschen, opgebroken, schoon de Stad, door de bezetting van Chateau in Cambresis, nog meer of min benaauwd werdt. De Veldtogt in de Nederlanden eindigde met het herwinnen van Arlon, en eene of twee andere Plaatsen, in het Hertogdom Luxemburg (u).

Ka-

(u) VICTII Epist. Select. N. CXXXV. in Anal. Belg. Turn. II. P. I. p. 312.

Karel de V. was, dit jaar, in de Nederlanden, niet gellaagd naar zynen zin; doch hy maakte rekening om Frankryk, in 't volgende jaar, met grooter magt, te beoorloogen. 't Was hem reeds, in Sprokkelmaand, gelukt, een Verbond te sluiten met Henrik den VIII, die, onlangs, merkelyk ongenoegen tegen François den I. hadt opgevat. Men kwam overeen, om den Koning van Frankryk, in geval, hy Engeland, Spanje of de Nederlanden den oorlog aandeedt, en zekere andere voorwaarden, die men hem wilde voorschryven, niet naarkwam, met twintigduizend Knegten en vyfduizend Ruiters, aan te tasten (y). Men maakte, in 't Verbond, alleen van zo weinig volks gewag, om François den I. in slaap te wiegen, en te beweegen, om zig, flegs naar gelang, in staat te stellen. Ook was 'er, dit jaar, alleenlyk een kleine hoop Engelsche hulpbenden, onder bevel van *Wallop*, in de Nederlanden geweest (y). Doch 't is zeer waarfchynlyk, dat de verbonden Vorften, by 't sluiten van 't Verbond, reeds voorhadden, tegen 't volgende jaar, een aanzienlyker Leger in 't Veld te brengen; gelyk zy metterdaad deden.

KAREL II.
1543.
De Kei-
zer ver-
bindt zig
met En-
geland
tegen
Frankryk.

De Keizer was, geduurende den winter, bezig, om zig, ook nog door andere verbonden, in staat te stellen, om Frankryk te beoorloogen, en de Nederlanden te beveiligen. Men was, by 't Verdrag van Venlo, tusfchen hem en den Hertoge van Gulik, getroffen, over

1543
de Kei-
zer ver-
bindt zig
met En-
geland
tegen
Frankryk.
IX.
Verbond
van
Vriend-
fchap,
met Her-
tog Wil-
lem van
Gulik.

(y) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. III. p. 86.
(y) RAPIN. Tom. V. p. 422, 436.

KAREL II. overeen gekomen, om, by de eerste gelegenheid, te arbeiden aan een Verbond van Vriendschap en onderlinge bescherming. De Gemagtigden des Keizers en des Hertogs kwamen, ten deezen einde, te Brussel, byeen; en op den tweeden van Louwmaand des jaars 1544, werdt het Verbond, door hen, getekend, en naderhand, door den Keizer, den Hertog, en de Staaten van Brabant, van Holland en van Gelderland, bekrachtigd. Men beloofde, by het zelve, elkanderen alle mogelyke hulp, in geval de Nederlanden, ter eener, of de Heerlykheden des Hertogs van Gulik, ter anderer zyde, vyandelyk werden aangeast. Ook zou men geene verdragen sluiten, ten nadeele van elkanderen (x). De Gemagtigden van 's Keizers zyde, die dit Verbond geslooten hadden, waren Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, Nikolaas Perenot, Heer van Granvelle, Lodewyk van Schoore, President van den geheimen Raad, en Viglius van Zuichem, Raadsheer in den geheimen en in den grooten Raad te Mechelen. Twee derzelven, Granvelle en Viglius, werden, terstond hierna, nevens *Jan van Naves*, Vice Kanselier, en *Karel Boisot*, gemagtigd, om, te Spiers, met Gemagtigden van Christiaan den III, Koning van Deenemarke, en van Jan Adolf en Fredrik, Hertogen van Sleeswyk-Holstein, over een Verbond van Vrede, in onderhandeling te treden. Eeni-ge Hollandsche schepen waren, door de Deenen, genomen. De Zond was, hierop, twee ja-

en met
den Ko-
ning van
Deene-
marke.

(x) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 31.

jaaren agtereen, geflooten geweest, waarby de Hollandsche Koophandel niet weinig geleeden hadt. Zelfs was men, met reden, bedugt, voor eene groote duurte in de Graanen, die reeds merkelyk in prys gereezen waren (y). De Lubekkers poogden, by deeze gelegenheid, hier te Lande, te komen handelen. Doch dit zagen die van Amsterdam ongaarne; en zonden hunnen Pensionaris, Meester *Floris van Hogaarden*, naar Spiers: die den Keizer, uit naam der Staaten, verzogt, dat hy 't wilde beletten, en de vrye Vaart, voor de Hollanders, doen herstellen. Men tradt, in Grasmaand, in onderhandeling, en vondt de Deenen niet onhandelbaar (z). Koning Christiaan trok zo veel voordeels niet, van zyne verbindtenissen met Frankryk, als hy zig beloofd hadt; en leedt veel nadeel in zyne tollen, door 't ontbeeren van de Koopvaart der Hollanderen en Zeeuwen. Hy neigde dan, insgelyks, tot Vrede. 't Verbond van Vrede en Vriendschap werdt, eindelyk, te Spiers getroffen, op den drie-entwintigsten van Bloeimaand. Christiaan de III. beloofde, by hetzelfde, afftand te zullen doen van zyne verbindtenissen met Frankryk. En beide de Vorsten verbonden zig, elkanders vyanden geen hulp altoos te zullen bewyzen. De Amsterdammers werden, in alle de Privilegien, hun door de voorgaande Koningen van Deenemarke verleend, uitdrukkelyk bevestigd. Voorts was de Koning van Engeland in dit

KARELII.
1544.

(y) Chron. van E. DE VEER, f. 58.
(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl. 2, 10, 17, 22, 26, 30, 33.

KAREL II. Verbond begreepen: ook de Koning van
 1544. Zweeden, midt hy zig, binnen zes maanden,
 verklaarde. Door dit Verdrag, stondt de
 Keizer stilzwygends af van de ondersteuning
 van zynen Zwaager, den gevangen Koning,
 Christiaan den II, schoon hy, aan Christiaan
 den III, nog geenen hooger' titel toestondt
 dan dien van *verkooren Koning in Deenemarke*,
 en dus het regt zyns Zwaagers liet zo 't was
 (a). Karel de V. hadt dus, in den tyd van
 ruim een jaar, drie Verbonden weeten te slui-
 ten, met Vorsten, die in de belangen van
 Frankryk geweest waren. En 't verdient zyne
 opmerking, dat de nauwel verbindtenis,
 die François de I. met de Turken gemaakt
 hadt, in alle drie de Verbonden, opgegeven
 wordt, als eene beweegreden voor Henrik
 den VIII, Christiaan den III, en Hertog Wil-
 lem van Gulik, om Frankryks zyde te verlaa-
 ten. De Vrede met Deenemarke werdt, in
 Zomermaand (b), tot overgroote blydchap
 der Ingezetenen, in Holland en in Zeeland,
 afgekondigd (c).

X. Op den elfden van Louwmaand, hadt de
 Bede van Landvoogdes, tot voortzetting des Franschen
 eenhonderd agt-ennegentig duizend
 Oorlogs, eenhonderd agt-ennegentig duizend
 guldens van de Staaten van Holland doen eif-
 fchen, welken, in zes maanden, moesten wor-
 den opgebracht, door hen, die gewoon wa-
 ren, in de Schildtalen, te draagen. Doch
 de Jeden, hierop, sedert, vergaderd, had-
 den geenen last, om zo veel in te willigen. De
 Ede-

(a) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 274.

(b) Reper. der Plakkaat. bl. 46.

(c) VELIUS HOORN, bl. 258. REICHERSE. II. Deel, bl. 47.

Edelen kwamen hooger niet, dan tot honderdentwintigduizend guldens. Dordrecht slegts tot negentig; Haarlem tot tagtig; Leiden en Gouda tot honderdduizend, mids allen genietende de gewoonlyke kortingen. Amsterdam weigerde te stemmen, zo lang men geen middel gevonden hadt, om de zestigduizend guldens, in 't jaar 1542, verzegeld, op te brengen, 't welk toen nog niet geschied was. De Steden waren wel overeen gekomen, om deeze zestig, benevens zekere vyf enzeventig, en honderd entwintigduizend guldens, in 't jaar 1543, ingewilligd, uit de nieuwe Imposten, te vinden; doch zy wilden van deeze sommen negentigduizend guldens ten laste van 't platte land brengen, en alleen op den *Bruikweer* doen omslaan: ook begeerden zy, dat de Edelen, Kloosters en andere vryen, die niet in de Schildtalen droegen, in den Excyns van Wynen en Bieren, die voortaan alleen, doch slechts in de groote en kleine Steden, geheeven zou worden, zo wel zouden draagen, als de groote en kleine Steden; welken dan 't overschot der genoemde somme, ten haaren laste, zouden neemen, mids men den Haage, die nu, door 't vermenigvuldigen der Dagvaarten aldaar, sterk begon toe te neemen, voor eene kleine Stede rekende, en den Impost nergens hooger stelde, dan in de Steden, daar men grooten Excyns gaf. Doch de Edelen hadden, tot hier toe, in dit ontwerp der Steden, als 't welk zy oordeelden, hen te zeer te bezwaaren, niet willen bewilligen. Ook smaakte het der Landvoogdesse niet. Eerlang kwamen egter de Edelen

KARELII.
1544.

KARELII. en Steden, Delft uitgenomen, overeen, dat
 1544. de Edelen en Kloosters langer geen Excyns
 zouden betaalen, dan tot dat men de negen-
 tigduizend guldens zou hebben opgebracht.
 Doch de Landvoogdes nam ook hierin geen
 genoegen. Ook bleeven de Staaten, over
 de Bede, nog oneenig. De Leden kwamen
 wel wat hooger; doch vorderden voorwaar-
 den, onder anderen het afdoen van den hon-
 derdsten penning op de uitgaande Koopman-
 schappen, tot welken, de Landvoogdes niet
 wilde verstaan. De Prins van Oranje drong
 hen toen tot verdere bewilliging. En 't zou
 gelukt zyn, zo de Landvoogdes de nieuwe
 Imposten, welken, in Holland, alomme aan
 't water leggende, niet zonder zwaare kosten,
 konden worden ingezameld, zouden de flui-
 keryen geweerd worden; hadt willen afdoen.
 Van Wynen en Bieren, wilde men blyven
 betaalen. Doch Oranje hadt geen' last, om
 zo veel toe te geeven. In Lentemaand, kwa-
 men de Staaten te Brusfel, daar men den Le-
 den, afzonderlyk, aanging, om hen tot be-
 williging te beweegen. De President van Schoo-
 re vertoonde den Edelen, onder anderen,
 dat hem vreemd dagt, dat zy op de af-
 schaffing des honderdsten pennings drongen,
 daar zy immers geen belang altoos by den
 Koophandel hadden. Ook was 't waar, dat
 zy dit, alleen ten verzoeke der Steden, had-
 den willen bedingen. Men haalde hen, ein-
 delyk, over, om in honderd-entagtigduizend
 guldens te bewilligen, mids gevolg hebbende
 van de Steden. Doch deezen waren verder niet
 dan tot honderd-envyftigduizend guldens te
 bren-

De Staa-
 ten be-

brenge: en de Landvoogdes verklaarde, den KARELII. negenden van Grasmaand, zig daar mede te vrede te zullen houden. Het Verdrag met Deenemarke stontd toen op een' goeden voet, 't welk haar, naar 't schynt, gemakkelyker maakte. De ingewilligde somme zou worden gevonden, voor de helft op de Schildtalen, waarin de Steden, kleinen en grooten, de gewoone kortingen zouden genieten, en voor de wederhelft op de Morgentalen, twee deelen ten laste van den Eigenaar en een deel ten laste van den Bruiker. Geestelyken, Edelen en vryen, woonende binnen de Plaatsen, onder de Schildtalen begreepen, zouden 'er, zo wel als andere Ingezetenen, toe moeten draagen. De Edelen hadden hier wel veel tegen gehad, en zelfs den Prins van Oranje vertoon, hoe veel belang hy hadt, ter oorzaake zyner aanzienlyke goederen, in Holland gelegen, om te bewerken, dat de Steden haaren zin niet kreegen. Doch deezen hadden 't 'er weeten door te haalen, en zelfs bewerkt, dat haar Ontwerp, om den nieuwen Impost te hebben afgeschafft, ten Hove, eindelyk, werdt goed-gekeurd (d).

Met den aanvang deezes jaars, hadt het Verbond met Henrik den VIII. de Nederlanden reeds ingewikkeld, in eenige moeilykeden met Schotland, welk toen met Engeland in oorlog was. Eenige Schotsche schepen, op de Engelschen gekruist en eenigen buit behaald hebbende, waren, met den zelve, te Vee-

1544.
willigen
alleen in
honderd-
en vyftig-
duizend
guldens.

XI.
Onlust
met
Schot-
land.

(d) ADRIAAN VAN DER GOES Rogift, op 's jaar 1544. bl. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

KARELII. ^{1544.} Veere ingeloopt. Kort hierna, kreeg men tyding, dat de Schotten eenige Antwerpſche ſchepen beroofd hadden. De gantſche Schotſche Vloot werdt, hierop, met al het volk, te Veere, in beſlag genomen. Doch in Lentemaand, vonden eenige Schotſche Bootsgezellen gelegenheid, om uit de hegtenis te ontvlugten, en zig meester te maaken van een Engelsch Schip, dat in de Haven lag, met welk zy naar Schotland zeilden. Doch deeze ſchending van 's Keizers grondgebied werdt zo euvel genomen, dat de Schotſche goederen, te Veere, terſtond aangeflaagen, en ten behoeve van den eigenaar van 't Engelsch Schip, in 't openbaar, verkogt werden. 't Bleeft hier niet by. In Bloeiamaand, werden de Schotten, alomme hier te Lande, voor vyanden, verklaard, en alle handel met hen verboden (e). En ſedert, deden de Nederlanders hun, en zy den Nederlanderen, eenige jaaren agter een, ter zee, alle mogelyke afbreuk (f).

Veldtocht
in de Ne-
derlanden.

Midlerwyl, hadt de Keizer zig naar Spiers begeben, om onderſtand tegen Frankryk, by de Ryksvorſten, te verwerven. De Proteſtanten weigerden hulp, indien men hun geene vrye oefening van Godsdienst toeftondt. De Keizer bewilligde in deeze voorwaarde, en bragt, hierop, een talryk Leger byeen. Graaf *Willem van Furſtenberg*, die over een gedeelte des Keizerlyken Legers gebodt, trok voort naar de Nederlanden, en belegerde en bemag-

(e) Repert. der Plakaat. bl. 46.

(f) REIGERSB. II. Doel, bl. 476, 477.

magtigde Luxemburg, omtrent het einde van **KARELII**
 Bloeimaand. De Keizer, hem sedert gevolgd **1544.**
 zynde, overmeesterde *Commerci* en *Ligni*, in
 't Hertogdom Bar. Toen sloeg hy 't beleg
 voor S. Difier, in Champagne, welk hem
 zes weeken ophieldt. De Hertog van Norfolk
 was, kort te vooren, met een gedeelte des
 Engelschen Legers, te Calais, geland. Hy
 vereenigde zig met de Keizerfchen, onder de
 Graaven van Buuren en Roelux: en men on-
 dernam 't beleg van Montreuil. Henrik de
 VIII, sedert, met het overig gedeelte des
 Engelschen Legers, geland zynde, sloeg zig
 voor Boulogne neder. De Keizer was met
 Koning Henrik overeen gekomen, dat de bei-
 de Legers zig vereenigen zouden, en regel-
 regt naar Parys trekken; doch alzo 't beleg
 van S. Difier hem langer ophieldt, dan hy
 gedacht hadt, werdt deeze toeleg, door het
 aangroeijen des Franschen Legers, verydeld.
 Henrik kreeg, ondertuschen, vermoeden,
 dat Karel den togt naar Parys voor hem al-
 leen wilde laten, terwyl hy Champagne zou
 zoeken te overweldigen: en dit bewoog hem
 zig, voor Boulogne, neder te slaan (g). In
 Holland, en elders in de Nederlanden, was,
 midlerwyl, by openbaaren Plakaate, afge-
 kondigd, dat men het Engelsch Leger tolvry
 van allerlei voorraad voorzien kon. Te vooren,
 was de Koning van Engeland ook uitge-
 zonderd geweest van een openbaar verbod,
 om vreemde Heeren te dienen (h). Ter Staats-
 ver-

(g) DANIEL. *Tom.* VII. p. 866, 885, 886, 887. RAPIN
Tom. V. p. 442, 443.

(h) *Repert. der Plakaat. bl.* 46, 49.

KARELII. vergaderinge, was men, reeds in Bloei maand, 1544. bedagt geweest, op 't beveiligen der Viscberye, alzo de Franschen Kaapers hielden, in de Noordzee, die, eenigen tyd geleeden, reeds verscheiden' Viscchers genomen hadden (i).

De Prins van Oranje sneuvelt voor S. Difier. 't Beleg van S. Difier werdt vast voortgez. Doch op den zeventienden van Hooimaand, den negenden dag van 't Beleg, werdt de Prins van Oranje, Stadhoudcr van Holland, terwyl hy zig in de Loopgraaven bevondt, door den slag van eenen steen, zo vinnig tegen de schouder getroffen, dat zy geheel verbryzeld werdt, en hy, des anderendaags, aan de wonde overleedt. Hy was niet ouder dan twee-endertig jaaren, en liet eene Weduwe, Anna van Lotharingen, doch geene wettige Kinderen na. By uitersten Wil (k), hadt hy het Prinsdom Oranje en zyne andere Heerlykheden gemaakt aan zynen Neeve, *Willem van Nassau*, die nu ruim elf jaaren bereikte, zynde op den veertienden van Grasmaand des jaars 1533, te Dillenburg geboren. Zyn Vader was Graaf *Willem van Nassau-Dillenburg*, Broeder van Graave Henrik van Nassau, den vader van René van Chalons, Prinsc van Oranje: zyne Moeder *Juliana van Stolberg*. De jonge Willem kwam, sedert, met zyne Nigte, de Prinsesse Weduwe, te Brusfel (l). Hy hielt zig, doorgaans, in de Nederlanden op, alwaar hy, na dat hem, in 't jaar 1559, het Stadhou-

Zyn Neef, Willem van Nassau, is zyn Erfgenaam.

Lodewyk van

(i) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 20, 26

(k) Voyez Supplem. au Corps Dipl. Tom. III. P. I. p. 308, 309.

(l) Chron. van E. DE VEER f. 59.

Blatt. XIII.

RENÉ DE CHALON,
Graaf van Nassau, Prins van Oranje,
Stadhouder van Holland, Zeeland enz.

Naar 't Originael Schildery van 't Jaar 1422, in 't Schryf. Leiden van zyne Hoogheid.

houderschap van Holland opgedraagen was, **KARELII**,
 de eerste grondslagen van de vryheid der Ver- 1544-
 eenigde Nederlanden heeft helpen leggen. Vlaende-
 Doch nu werdt, op den vierden van Wyn ren. Heer
 maand (m), *Lodewyk van Vlaanderen*, Heer van Praat,
van Praat, met het Stadhouderschap van land, Zeeland en Utrecht beschonken (n). der.
 Hy was afkomstig uit eenen natuurlyken Zoon van Lodewyk van Male, Graave van
 Vlaanderen (o), en getrouwd met *Jozyne*,
 oudite Dogter van *Karel van Praat*, met wel-
 ke hy de Heerlykheid van Moerkerken in
 Holland behuwelykt hadt (p). Den twaalf-
 den van Wynmaand, nam hy zitting in den
 Raad, in den Haage, wordende aldaar, door
 den President van Assendelft, verwelkomd (q).
 Wy keeren weder tot het beleg van S. Di-
 sier.

De Graaf van Sancerre, die, binnen de S. Difer
 Vesting, gebodt, verdedigde zig zo dapper, wordt in-
 dat de belegeraars, na verloop van eenige genomen
 weken, nog weinig gevorderd waren. Doch
 de list van den Heer van Granvelle deedt
 hem, eindelyk, tot de overgaave besluiten.
 Men hadt eenige brieven, en onder deezen
 het Cyffer van den Hertoge van Guize onder-
 schept. Granvelle, dit Cyffer nabootsende,
 gaf den Graave van Sancerre, by eenen Brief,
 kennis, dat de Koning voldaan was over zy-
 ne dapperheid; doch dat 'er geen kans was,
 om

- (m) SUFFRID. PETR. App. ad BEKAM p. 190.
 (n) Repert. der Plak. van Holl. bl. 50
 (o) Vide Not. C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT ad VIGLI
 Vitam, in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 155.
 (p) GOUDHOEVEN, bl. 100.
 (q) APRIJAN VAN DER GOES Reg. op 's jaer 1544. W. 47.

KAREL II. om de Stad te ontzetten, of van den noodigen voorraad te voorzien: dat hy ze, hierom, op de beste voorwaarden, moest overgeeven. Sancerre, den Brief aanmerkende als van den Hertoge van Guize komende, gaf, hierop, de Stad over, tegen 't einde van Oogstmaand (r).

XII. De langduurigheid van dit Beleg en van 't Beleg van Boulogne, door de Engelschen, hadt ondertusfchen zo veel mistrouwen verwekt, tusfchen den Keizer en den Koning van Engeland, dat zy, ieder afzonderlyk, Karel heimelyk, en Henrik openlyk, met den Koning van Frankryk, in onderhandeling zогten te komen. Men handelde van Vrede, zonder dat de Keizer tot eenen stillstand van wapenen verstaan wilde. Hy drong, van tyd tot tyd, dieper in Frankryk, en bragt François den I, eerlang, in zulk eene engte, dat hy de voorkomende gelegenheid tot het sluiten der Vrede, greetiglyk, aannam (s). Zy werdt, alleen tusfchen den Keizer en hem, op den agttienden van Herfstmaand, te Crespi in 't *Laonnoische*, getekend. Wy merken 'er, alleenlyk, uit aan „ dat François de I. beloofde,

„ den Keizer, binnen eene maand, te zullen
 „ stellen in 't bezit van 't Graaffchap Charo-
 „ lois, en, gelyk meermaalen, afitondt van
 „ 't Regt van opperste magt over de Graaf-
 „ fchappen Vlaanderen en Artois; den Kei-
 „ zer en zyne Opvolgers van alle Leenroerig-
 „ heid onthessende. Ook deedt hy afitand
 „ van alle regt, welk hy zou kunnen voor-
 „ gee-

(r) DANIEL Tom. VII. p. 887—891.

(s) RAPIN Tom. V. p. 443.

„ gegeven te hebben, op het Hertogdom Gel- KAREL II.
 „ der en het Graaffchap Zutfen. Voorts werd 1544.
 „ het Regt van *Aubaine*, voor de Ingezete-
 „ nen van Holland, Zeeland en de andere Ne-
 „ derlanden, in Frankryk, vernietigd ver-
 „ klaard.” Doch de meesten deezer punten
 waren, ook in vroeger' tyd, bedongen. 't
 Voornaamste punt van dit Verdrag betrof het
 Huwelyk van Karel, Hertoge van Orleans,
 tweeden Zoon van François den I, met Ma-
 ria, 's Keizers oudste Dogter, of met de twee-
 de Dogter des Roomsch-Konings, ter keure
 van den Keizer, met de eerste van welken, hy
 de Nederlanden, en met de andere, het Her-
 togdom Milaan tot een' Bruidschat geeven
 zou. Voorts, waren de voornaamste Euro-
 pische Mogendheden in deeze Vrede begree-
 pen, zelfs de Koning van Zweeden, mids hy
 zig met den Keizer verstondt, en buiten be-
 nadeeling van het Regt der twee Dogteren
 van Christiaan den II, op de Zweedsche
 Kroon (i). De Keizer verklaarde zig, sedert,
 voor het Huwelyk van de Dogter des Roomsch-
 Konings met den Hertoge van Orleans (u);
 doch het hadt geen' voortgang, alzo de Her-
 tog, in den Herfst des volgenden jaars, o-
 verleedt (v). De Vrede van Crespi was,
 in Oogstmaand te vooren, door de Staa-
 ten van Holland, op 's Keizers last, ori-
 dertekend en beëdigd. Haarlem en Leiden Haar-
 klaagden, kort hierna, dat de Staa- lemsche
 ken en Leid-

(i) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 279, 287.

(u) DU MONT *ubi supra* p. 288.

(v) DANIEL Tom. VII. p. 901.

KAREL II. ken zy aan hunne Lakens sloegen, te Parys, 1544. nagemaakt, en aan slegter Lakens geslaagen werden. De Stadhouder werdt verzogt, hierin, aan 't Fransche Hof, verandering te bevorderen. Doch ik heb niet kunnen vinden, wat hy, in deeze zaak, verrigt hebbe. Ook verzogt men, sedert, dat de nagemaakte Lakens, die, te Antwerpen, in beslag genomen waren, openlyk verbrand mogten worden (w). Doch ik weet niet, of zulks geschied zy. Karel de V. begaf zig, na 't sluiten der Vrede, naar de Nederlanden, alwaar hy zig, tot in Grasmaand des volgenden jaars, ophieldt. Henrik de VIII, die zig, eer nog de Vrede getroffen was, van Boulogne meester gemaakt hadt, doch 't beleg van Montreuil, sedert, opbreeken moest; bleef met Frankryk in oorlog, tot in Zomermaand des jaars 1546, wanneer de vrede tuschen de twee Koningen, insgelyks, hersteld werdt (x).

Bede van
honderd-
duizend
guldens.

De Staaten der Nederlanden, in Wynmaand, te Brusfel zynde beschreeven, deedt de Keizer, in persoon, aan ieder derzelven, eene Bede. Van Holland vorderde hy honderd-duizend guldens, in louteren gelde. De Staaten, hierop, in den Haage, gedagvaard, toonden zig niet ongenegen ter bewilliging; doch zagen gaarne, vooraf, den honderdsten penning eerst afgedaan, welken zy hielden, hun, tegen een Privilegie van Koning Filips, in den jaare 1495 gegeven (y), te zyn opgelegd.
Men

(w) ADRIAAN VAN DER GORS Regist. op 't jaer 1545. bl. 31, 32, 36, 37, 38, 41.

(x) RAPIN Tom. V. p. 444, 455.

(y) Zie IV. Deel, bl. 297.

Men drong hierop zeer ten Hove. De Pre-KARELII. fident van Schoore hieldt dit dringen voor 't 1544. werk meest van Amsterdam, welke Stad 'er ook, ter oorzaake van haaren Koophandel, het meeste belang by hadt. Eindelyk, ver-
 wierf men eene *Acte* van den Keizer, waarby Hon- derdste verklaard werdt, dat de honderdste penning, penning na verloop van eenige maanden, zou worden afge- afgeschafft. scharft.

afgeschafft: gelyk sedert ook gevolgd is. De Staaten bewilligden, terstond na 't bekomen van deeze *Acte*, in de volle honderdduizend guldens (z).

Midlerwyl, hadden zy geene kleine moei- Zwaarig- te, om de lasten, met welken zy zig, sedert heid om eenige jaaren, hadden moeten bezwaaren, te geld te heffen. Behalve de groote Beden, in wel- vinden. 's Lands agterwe- zen.

ken men hadt moeten bewilligen, beliep het oud agterwezen van Holland, ten deezen ty-
 de, *tweehonderdduizend min zestig* guldens. De zes groote Steden waren, daarenboven, be-
 zwaard met drieduizend zevenhonderd Karels guldens, jaarlyksche Renten. Ook hadt men, op de twee tienden, die traaglyk inkwamen, geld moeten opneemen, tot twintig ten hon-
 derd. De Staaten wendden, derhalven, alle hunne poogingen aan, om zig van deeze las-
 ren, zo veel mogelyk ware, te ontheffen. Zy deeden den kleinen Steden, die den Imposniet getrouwelyk opbragten, met naame Oudewa-
 ter en Woerden, scherpelyk aanzeggen, dat zy zig beter zouden hebben te kwyten. Zy lieten de Morgentalen der Landeryen, die
 niet

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 50, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62.

KARELII. niet onder de Schildtalen gebragt waren, 1544. naauwkeuriglyk opneemen, op dat zy dezelve ook in de gemeene lasten zouden kunnen doen draagen, en bevonden ze over de vyf-en-veertigduizend vyfhonderd morgen te beloopē. Zy stelden orde, om de buitendyksche Landen en andere onvryen, zo wel als zulken, die onder de Schildtalen behoorden, twee en een vierde stuivers van 't Morgen te doen betaalen. Doch zy ontmoetten, in dit alles, geduurig verscheiden' zwaarigheden. Verscheiden' kleine Steden en Dorpen weigerden den Impost op de Wynen en Bieren te voldoen. 't Land van Voorne en Putten hieldt zig ongehouden, tot de jongst ingewilligde Beden te draagen. De Graaven van Buuren en Egmond oordeelden, insgelyks, vry te moeten zyn, de eerste van alle belastingen, de andere, ten minsten, van de Tienden. De Stad Delft zelve gaf voor, ter oorzaak van den brand des jaars 1536, nog van de gemeene lasten, te moeten verschoond blyven, hoewel de andere Leden oordeelden, dat zy thans, zo wel als iemant, tot het draagen derzelve, in staat was. De Dorpen van Haag-Ambagt en Amstelland, Rynsburg, de Ridders der Duitsche Orde, wegens hunne goederen in Holland, en verscheiden' anderen verzogten ook van 't Morgengeld of de Tienden verschoond te blyven (a): al het welke de invordering der gemeene middelen zeer moei-

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 3, 5, 7, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 43, 44, 47, 48, 49, 52, 53, 56, 58, 60, 61. op 't jaar 1545, bl. 3, 9, 14.

moeilyk maakte, en de Staaten, dit gantsche jaar, de handen vol werks gaf.

KAREL II.
1544.

Het treffen van den Vrede, tusſchen den Keizer en den Koning van Frankryk, gaf Paus Paulus den III, eindelyk, gelegenheid, tot het byeen roepen eener algemeene Kerkvergadering, waarnaar een groot deel der Christenheid, sedert veele jaaren, verlangd hadt, schoon met verschillende inzigten. De Keizer en de Roomsch-Katholyken in't gemeen waren in de verwagting, dat de Protestanten, in dezelve, zouden veroordeeld worden: waarna Karel de V, in 't byzonder, meer gelegenheid hebben moest, om zyn gezag, in Duitschland, uit te breiden. De Protestanten hadden ook, sedert lang, eene Kerkvergadering begeerd, mids dezelve volkomen vry en waarlyk algemeen ware, en in de eene of de andere Stad van Duitschland gehouden wierdt. De meeste Pausen, die, na de opkomst van Luther, den Roomschen Stoel bekleed hadden, schrikten voor het houden van Kerkvergaderingen, en verschooven 't geduurig. Doch Paulus de III, eindelyk gezien hebbende, dat hy 't niet langer uitstellen kon, hadt, in 't jaar 1536, eene Kerkvergadering te Mantua beschreeven; die egter geen' voortgang hadt, ten deele, om dat de Protestanten weigerden, zig op dezelve te laten vinden, ten deele, om dat de Hertog van Mantua geene Kerkvergadering, in zyne Stad, gedoogen wilde, dan onder voorwaarden, die de Paus niet kon inwilligen. Twee jaaren laater, beriep Paulus de III. eene Kerkvergadering te Vicenza; doch met gelyken uitslag.

XIII.
Paus Paulus de III.
beroept eene Kerkvergadering te Trente.

KAREL II. Eindelyk, besloot hy, op den Landdag te 1544. Spiers, die, in 't begin des jaars 1542, gehouden was, de Stad Trente, gelegen op de grenzen van Duitschland, tot het houden der Kerkvergaderinge, voor te slaan. En schoon de Protestanten geen genoeg in de Plaats namen, noch konden goedkeuren, dat de Paus de Kerkvergadering byeen riep, liet hy eger niet na, de Bulle van Uitschryving, naar alle oorden, af te zenden. Ook vaardigden hy en de Keizer hunne gezanten naar Trente af: doch zy keerden wederom te rug, na verloop van eenige maanden, zonder iets verrigt te hebben. Karel de V. en François de I. waren, by het Verdrag van Crespi, onder anderen, overeen gekomen, om den Paus, tot het famenroepen, der Kerkvergaderinge, te dringen. Doch Paulus de III, de lugt krygende van dit voorneemen, en niet gezind, om den Vorsten de eer te geven van de bevordering der Kerkhervorminge, die hy zig zelve, als Hoofd der Kerke, alleen wilde toegeschreeven hebben, besloot hen te voorkomen, en terstond na dat hy kennis van de geslooten' Vrede gekreegen hadt, de Kerkvergadering wederom te Trente byeen te roepen, tegen den vyftienden van Lentemaand des aanstaanden jaars 1545 (b).

Plakaa- Midlerwyl, werden de voorige Plakaa-
 ten tegen ten tegen de Kettters, in Holland, wederom ver-
 de Ket- nieuwd. Ook gaf de Keizer den Bisfchop van
 vers ver- Utrecht Oktroi, om alle Geestelyken onder
 nieuwd. zyn

(b) FRA. PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Livr. I. p. 146, 148, 150, 155, 181, 184. Livr. II. p. 198.

zyn Bisdóm, welken hy verdagt hield van Ketterye, te mogen doen vatten, en hen, te Utrecht, te regt te mogen doen stellen, zonder, hierin, tegen 's Keizers hoogheid of tegen 's Lands Privilegien en Vryheden, te misdoen (c). Doch 't gene, over de uitvoering van dit Oktroi, in Holland, in Herfstmaand deezes jaars, ter Staatsvergaderinge, voorviel, gaf klaarlyk te verstaan, dat men hier niet gezind was, zo groot een voorregt over 's Lands Ingezetenen, in den Bischoep te erkennen (d).

De Vrede met Frankryk zou de Scheepvaart dezer Landen wederom hebben doen bloeijen (e), zo de Engelschen, die nog met Frankryk in oorlog waren, den handel niet merkelyk belemmerd hadden. In Louwmaand des jaars 1545, was 'er eene aanzienlyke Vloot Koopvaardyschepen, uit Holland en Zeeland, en van Antwerpen, naar Frankryk, onder zeil gegaan, om Wynen te haalen; doch zy verviel, grootendeels, in de handen der Engelschen, die de schepen en goederen egter eerlang, op het aanhouden van den Heere van Molembais, 's Keizers Gezant in Engeland, wederom vry geeven moesten. Eer de Vrede tuschen Frankryk en Engeland nog geslooten was, bragten de Engelschen ook, nu en dan, een Fransch schip in Zeeland op (f). Doch 't sluiten van de Vrede deedt deeze vyandelykheden ophouden.

KARELII.
1544.

Eenige
Neder-
landfche
Frans-
vaarders
vervallen
in de han-
den der
Engel-
schen.

1545.

De

(c) Repert. der Plakaat. bl. 50, 51.

(d) Zie ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 41.

(e) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 47.

(f) REIGERSB. II. Deel, bl. 478, 479.

KARELII. De Kerkvergadering van Trente, die tegen Lentemaand deezes jaars beschreeven was, werd eerst in Wintermaand geopend, en in 't eerst alleen door eenige Spaansche en Duitsche, doch meest Italiaansche Bischoppen en Godgeleerden bygewoond. Agt Zittingen hieldt deeze Kerkvergadering, tot in Lentemaand des jaars 1547; wanneer Paulus de van agt zittingen, naar Bononie verplaatst wordt.

Voortgang der Kerkvergadering te Trente, die, na 't houden van agt zittingen, naar Bononie verplaatst wordt.

gen Lentemaand deezes jaars beschreeven was, werd eerst in Wintermaand geopend, en in 't eerst alleen door eenige Spaansche en Duitsche, doch meest Italiaansche Bischoppen en Godgeleerden bygewoond. Agt Zittingen hieldt deeze Kerkvergadering, tot in Lentemaand des jaars 1547; wanneer Paulus de van agt zittingen, naar Bononie verplaatst wordt.

III, zeer verstoord op de Spanjaards, die zyne en der Italiaanen inzigten geduurig dwarsboomden, besloot, de Kerkvergadering, huns ondanks, naar Bononie, te verplaatsen. Ondertuschen hadt een getal van vyftig, zestig, zeventig, of ten hoogsten negentig Kerkelyken, meest allen voorgeevende de algemeene Kerk te vertoonen, konnen besluiten, in deeze agt zittingen, verscheiden' gewigige Leerstukken, over welken men met de Protestanten geschil hadt, te beslissen, en hunne uitspraaken, met vervloekingen, te bestempen. 't Stuk der Regtvaardigmaakinge, met het gene 'er aankleeft, werd, in de zesde zitting, beslist; toen 'er niet meer dan vyf en veertig Godgeleerden, op de Kerkvergadering, waren (g). Toen 't stuk der Sakramenten, in de zevende zitting, beslist werd, waren 'er niet meer dan zestig Bischoppen en dertig Godgeleerden tegenwoordig (h). Zelfs merkte de Jezuit *Lainez*, in 't jaar 1562, op deeze zelfde Kerkvergadering van Trente, aan, dat de gewigtigste Geloofsstukken, de Kanoenike Schriften en 't gezag der Overleveringen

(g) FRA-PAOLO *Livr. II. p. 247.*(h) FRA-PAOLO *Livr. II. p. 484.*

gen betreffende, in 't jaar 1547, door minder **KAREL II.** dan vyftig Bifchoppen, waren beflist geworden (i). De Proteftanten hadden zig, hoe zeer 'er de Keizer op aanftondt, niet naar Trente willen begeeven, en na 't verplaatfen der Kerkvergadering naar Bononie, was 'er nog minder reden, om hen te vermagten. Ook bleeven de meeste Leden der Kerkvergaderinge, te Trente. Te Bononie, werden niet meer dan twee zittingen gehouden, waarin men niet goedvondt, iets vast te ftellen (k). Sedert, bleef de Kerkvergadering opgefchort, tot dat zy, onder Paus *Julius den III*, in 't jaar 1551, te Trente, wederom hervat werdt. Wy zullen 'er, op dat jaar, nog een woord van gewaagen moeten.

Karel de V, Vrede met Frankryk en een **XIV.** Bestand met de Turken geflooten hebbende, Oorlog hadt de handen nu wederom ruim gekreegen, tegen de om den Proteftanten, in Duitschland, den oorlog aan te doen. Hy besteedde dit gantsche Proteftanten in jaar, en een gedeelte van het volgende, om Duitschland. 'er zig toe in staat te ftellen, en naardemaal de Nederlanden hem, in deezen oorlog, met geld en manfchap, ten dienst moesten staan, agt ik my verpligt, om deszelfs voortgang en uitflag, kortelyk, te boek te ftellen.

De Keizer, zig, in Bloeiimaand, begeeven hebbende naar den Ryksdag te Worms, was aldaar met den Kardinaal Farneze, Paufelyken Gezant, in onderhandeling getreden, over de middelen, om de Proteftanten uit te rooijen.

Far-

(i) FRA-PAOLO *Livr.* VII. p. 397.

(k) FRA-PAOLO *Livr.* II. p. 476, 495, 498. *Livr.* III. p. 505, 509.

KAREL II. Farneze vertoonde den Keizer „ dat de Paus
 1545. „ zig, hiertoe, te Trente, van de geeste-
 „ lyke wapenen bedienen zou; doch dat zy-
 „ ne Keizerlyke Majesteit verpligt was, zyn
 „ gezag en de weereldlyke wapenen hierna-
 „ vens te voegen.” Hy deedt 'er by „ dat
 „ zyne Heiligheid, om den Keizer hiertoe te
 „ beter in staat te stellen, gezind was, hem
 „ een gedeelte der Kerkelyke inkomsten in
 „ Spanje af te staan, en zyne benden met
 „ vyfhonderd Ruiters en twaalfduizend Kne-
 „ ten te versterken.” Karel de V. omhelsde
 deezen voorslag greepiglyk, en besloot, van
 toen af, den Protestanten den oorlog aan te
 doen. Doch deeze onderhandeling was zo be-
 dekt niet geschied, of de Protestanten, die
 den Ryksdag bywoonden, hadden 'er de lugt
 van gekreegen. De tyding van het ombrengen
 van een deerlyk overschot van weerlooze *Wal-*
denzen (3), in het gebergte van Provence,
 welke men, omtrent deezen tyd, in Duitschland
 kreeg, versterkte de Protestanten nog meer, in
 het gevoelen, dat de Keizer en de Koning van
 Frankryk zig vereenigd hadden, om den Her-
 vormden Godsdienst, aan alle oorden, te ver-
 delgen (1).

Holland Karel de V. deedt, in 't najaar, in de Ne-
 moet den der-

(1) FRA-PAOLO *Livr. II. p. 215, 217, 219.*

(3) De *Waldenzen*, zo genoemd naar *Pieter Wal-*
do, Burger van Liou, hadden zig, al in de twaalf-
 de eeuw, door Walsch Vlaanderen, verspreid; doch
 waren, hier en elders, zo streng vervolgd, dat zy
 zig, omtrent deezen tyd, meest, in 't gebergte van
 Provence, onthielden. *Zie BOXHORN Nederl. Hist.*
 bl. 15 enz.

derlanden, volk en geld verzamelen, om zig, tot het voeren van den Duitschen Kryg, in staat te stellen. Aan de Staaten van Holland, was, gelyk wy gezien hebben, reeds in Slag- maand des jaars 1544, eene buitengewoone Bede van honderdduizend ponden van veertig grooten gedaan, tot voldoening, zo heerte, der schulden van den voorgaanden oorlog (m). Doch in Oogstmaand, werden hun nog zeshonderdduizend gelyke ponden, op te brengen binnen vier jaaren, afgevoerd. Men lei hun eene rekening voor van 's Keizers uitgaave en ontvangst, by welke bleek, dat 'er, in twee jaaren en vier maanden, elfhonderdduizend guldens meer waren uitgegeven, dan 'er, in drie jaaren tyds, uit de Beden van alle de Nederlanden, was ingekomen. De Edelen, Dordrecht en Amsterdam bewilligden terstond in de volle somme, mids dezelve, in zes jaaren, eerst opbrengende. Haarlem, Leiden en Gouda kwamen, in 't eerst, niet hooger dan tot vierhonderden tagtigduizend guldens. Eindelyk, stemden zy egter, met de drie andere Leden. Delft hieldt zig nog buiten last. Doch men wilde eenige voorwaarden bedingen; en vooral 't verlofgeld op 't uitgaand Koorn, dat men, sedert eenigen tyd, wederom hadt begonnen te heffen, afgeschafft hebben. Maar de Keizer, die thans zelf in de Nederlanden was, liet zig niet beweegen. Zelfs werden 'er, in de Acte van Aanneeminge der Bewilliging, nog

KAREL II.
1545.

Keizer
geld en
manschap
tot dee-
zen oor-
log leve-
ren.

Staat van
's Keizers
ontvangst
en uit-
gaave.

(m) Acte van 26 Maart 1544. [1545] by BOOMKAMP Alkm.
Zie, 100.

KARELII. 1545. nog zo veele voorwaarden niet gesteld, als de Staaten, mondeling, hadden bedongen. Zy waren genoodzaakt zig, voor eerst, te vrede te houden (*n*). Ondertusfchen werdt de Gemeente, in den duuren tyd, dien men thans, eenige jaaren agtereen, hier te lande, hadt, en terwyl 's Lands Kas veel ten agteren was (*o*), door belasting op belasting, zo zwaar gedrukt, dat sommige Steden, onaangezien zy aflag genooten hadden, na verloop van verscheiden jaaren, nog door den Ontvanger der Beden, openlyk en onder bedreiging van gyzeling, moesten aangemaand worden, om haar aandeel, in de jongst ingewilligde Bede op te brengen (*p*). De Landvoogdes was, in den Zomer deezes jaars, waarschynlyk tot dit zelfde einde, ook naar Utrecht gereisd (*q*). Van daar, begaf zy zig naar Gelderland, alwaar 's Lands Staaten den Keizer, tot het voeren van den Duitschen Kryg, eene Bede van driehonderdduizend goudguldens toestonden (*r*). Toen trok zy naar Groningen, vorderende deeze Stad en het omgelegen Land twee-en veertigduizend guldens af, te betaalen in drie jaaren. De Groningers deden haar, daarenboven, een geschenk van eenen gouden kop met guldens, drie voeder wys, drie last tarwe, drie last haver en drie vette osfen. Van Groningen, begaf zy zig naar Leeuwarden (*s*),
on-

(*n*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 50, 56, 60.

(*o*) Repert. der Plakaat. bl. 53.

(*p*) Sommatie van 9 Juny 1548. by BOOMK. Alkm. bl. 115.

(*q*) HENR. VAN ERP Chron. bl. 119.

(*r*) PONTANUS Libr. XII. p. 847.

(*s*) E. BENINGHA Hist. van Oostfriesl. IV. Boek, Cap. CXVII. CXVIII. bl. 717, 718.

ongetwyfeld met oogmerk om den Friezen, ^{KARELII,} insgelyks, eene Bede te doen, waarna zy, ^{1545.} naar Brabant, te rug keerde.

Midlerwyl, was de Raadsheer Viglius, door den Keizer, aan den Hertog van Beieren gezonden, om hem van den toeleg tegen de Protestanten kennis te geeven, en om hulp te verzoeken (t): en Maximiliaan van Egmond, Graaf van Buuren, bragt, in de Nederlanden, een Leger op de been, aan welks hoofd, de Keizer voorbadt, in Duitschland te rukken. Verscheiden' Nederlandsche Heeren voegden zig by dit Leger, als *Lamoraal, Graaf van Egmond, Jonkheer Henrik van Brederode, Andries, Bastaard van Wasfenaar*, en anderen (u). Tegen den Winter, kwam de Keizer wederom in de Nederlanden, en kort voor nieuwjaar, te Utrecht (v), daar hy een Kapittel der Ridderorde van 't Guldenvlies hieldt, en toen, door Gelderland, alwaar hy, in persoon, werdt ingehuldigd (w), in Sprokkelmaand, naar Regensburg, keerde (x).

Met de invordering der nieuwe Imposten ^{Staat van} en Tienden, hadt men 't, dit jaar, in Hol- ^{den ont-} land, wederom zeer moeilyk gehad. Met ^{vangst} het Land van Voorne en Putten, welk zig ^{der Im-} zeer ongaarne onder Holland liet omslaan, ^{posten en} was men, eindelyk, overeengekomen, dat ^{Tienden} het een agt entwintigste deel in zestigduizend gul-

(t) VIGLIU Vita N. LI. in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

(u) GOUDHOEVEN, bl. 130, 617.

(v) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546. bl. 62, 63.

(w) PONTANUS Libr. XIII. p. 848.

(x) VIGLIU Vita, IV. LIII. in Anni. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

KAREL II. 1545. guldens, op welken de Imposten geschat werden, opbrengen zou. Doch men hadt veel werks, om dit geld te krygen. In Bloeiimaand, bevondt men, dat de Impost op verscheiden goederen, geheeven van den drie entwintigsten van Lentemaand des jaars 1543, tot den twaalfden van Grasmaand des jaars 1544; de Impost op Wynen en Bieren, alleen tot den laatsten van Lentemaand des jaars 1545, en de Impost op Wynen en Bieren met de twee en een vierde stuivers van 't Morgen tot omtrent deezen tyd toe, samen zuiver hadden beloopen *zes-ennegentigduizend zeshonderd zestien ponden dertien schellingen drie deniers* van veertig grooten 't pond. De byzondere Ontvangers en Inzamelaars hadden zig tamelyk gekweeten, uitgenomen die van Haarlem en Woerden: doch daar bleeven nog zo veele onwilligen, dat men rekende, voor dezelve, een-entwintigduizend guldens van de Beden te moeten korten: hoewel deeze somme naderhand op veertienduizend guldens verminderd werdt. Met de invordering der twee Tien-den, was het veel erger gegaan. Veele hadden hunne inkomsten en winsten te laag opgegeven. De Ontvangers, vermoedelyk met kennis der Staaten, ongezind om 't vermogen der Ingezetenen voor 't Hof open te leggen, hadden veel oogluiking gebruikt: tot zo verre zelfs, dat van den tienden penning der Koopmans winsten niet meer dan twaalfhonderd guldens in rekening gebragt was. En was dit geen wonder, als men aanmerkt, dat, in eene Stad als Haarlem, maar *negen-entagtig guldens vier stuivers*, door niet meer dan zes
 Koop-

Koopluiden, betaald waren. Van den tienden penning der Huishuuren was, in deeze Stad, negenhonderd een-endertig guldens, deriien stuyvers, drie deniers ontvangen (y). In Westfriesland, was van den tienden penning van 't inkomen der Landeryen vyftienduizend vyfhonderd agttien ponden twee deniers gekomen, waar over geen klaagen viel. De Staaten hadden, by 't bewilligen der twee Tienden, bedongen, dat de *Quohieren* der Ontvangeren altoos geheim blyven moesten (z). Dus schein 'er geene gelegenheid te zullen zyn, om den waaren staat van 's Lands vermogen, ten Hove, te kennen kennen. Doch twee Keizerlyke Gemagtigden, *de Sancto* en *Suys*, hadden, in Grasmaand, eenige byzondere Ontvangers voor zig doen komen, en hier door ontdekt, wat 'er schulde. De Staaten waren hierover wel zeer t'onvrede; doch moesten 't, huns ondanks, gedoogen (a). Het Hof kreeg dus, allengskens, volkomener kennis van de mislagen der Ontvangeren en van het eigenlyk vermogen van 's Lands Ingezetenen; 't welk, door den tyd, tot zwaarer Beden gelegenheid gaf.

De Keizer hadt de Ryksvorsten, te Regensburg, beschreeven, voorgeevende de geschillen met de Protestanten, in der minne, te willen byleggen. Doch zyn waare toelig was de Protestanten in slaap te wiegen, en on-

De Graaf van Buuren trekt met een Leger naar ver-

(y) AMPZING Haarl. bl. 37, 38.

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 9, 17, 22.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 25, 26. op 't jaar 1545. bl. 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 36, 38, 39, 42, 45, 46, 48, 49, 50, 59, 60, 62.

KAREL II.
1546.

Duitsch-
land.

verhoeds te overvallen. Ten dien einde, hadt hy den Graave van Buuren bevolen, de Nederlandsche benden ook naar Regensburg te geleiden. De Protestantsche Vorsten, niet onkundig van 's Keizers toeleg, verscheenen geen van allen op de Ryksvergadering; doch hielden ondertuschen heimelyke Byeenkomsten (b), in welken, zy de middelen beraamden, om den Keizer 't hoofd te bieden, of hem zelfs aan te vallen. Toen zy gereed waren, deeden zy den Keizer afvraagen, op wien hy 't, met zyne toerusting, gemunt hadt; hem hunnen dienst aanbiedende. Karel de V. begreep ligtelyk, dat zyn toeleg ontdekt was, gaf slegts algemeen antwoord, en vaardigde terstond boden, naar alle oorden, af, om zyne benden byeen te doen komen. Uit Duitschland, verzamelde hy eene tamelyke magt. De Graaf van Buuren kwam, met dertigduizend Knegten en zeventuizend paarden, uit de Nederlanden, over den Ryn, naar Regensburg (c). De Paus zondt *Octavio Farnese* ook met een Leger derwaards. Karel verzogt zelfs de Protestantsche Vorsten, die buiten 't Verbond van Smalkalde waren, om hem volk by te zetten, voorgeevende, dat hy hunnen Geloofsgenooten den oorlog niet aandeedt om den Godsdienst, maar om dat zy zyne Hoogheid niet erkennen, noch zig naar de Rykswetten schikken wilden (d). Doch, terwyl de Keizer 't volk zocht diets te maa-

(b) VIGLIU Vita IV. LIII. in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

(c) J. CAMERARIUS de Bello Smalcaldico int. M. FREHER German. Script. Tom. III. p. 481.

(d) FRA-PAOLO Hist. du Cone. de Trente Livr. II. p. 329.

maaken, dat hy den Kryg niet voerde om den KAREL II.
 Godsdienst; maakte Paulus de III, by eene 1546.
 Bulle (e), in 't openbaar, bekend, dat hy met
 den Keizer in Verbond getreden was; om de
 Ketters, met de wapenen, tot de gehoorzaam-
 heid der Kerke, te noodzaaken: ja hy vermaan-
 de elk, om 's Hemels zegen, door vasten en
 bidden, over zo heilig een' oorlog, te ver-
 werven. Karel de V. was zeer te onvrede o-
 ver den inhoud deezer Bulle. Doch de Paus
 zocht wel de uitrooijing der Protestanten; maar
 vreesde, tevens, voor den aanwas van 's Kei-
 zers magt. Zyne Bulle strekte, om de Pro-
 testanten, die buiten 't Verbond van Smalkal-
 de waren, en de Zwitfers, van 't kiezen van
 's Keizers zyde af te houden (f). Eer nog
 de Duitfche met de Nederlandsche Benden
 vereenigd waren, trok de Keizer op, langs
 den Donauw, om zig te voegen met de Ita-
 liaanschen, die vast door Tirol afkwamen.
 Doch *Joan Fredrik*, Keurvorst van Saxon, en
Filips, Landgraaf van Hessen, hoofden van 't
 Verbond van Smalkalde, en onlangs, door
 den Keizer, in den Ryksban gedaan, een Le-
 ger van tagtigduizend Knegten en tienduizend
 paarden byeen gebragt hebbende, poogden
 deeze vereeniging te beletten: 't welk hun
 egter mislukte. Zelfs noodzaakte de Keizer
 hen, eerlang, hunne Legerplaats, by *Ingol-
 stad*, te verlaten, en eerst naar *Nieuwburg*,
 en toen naar *Donauwerd*, te wyken. Kort
 hierna, geraakte de Graaf van Buuren, ge-
 luk-

(e) Voyez DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 319.

(f) FRA-PAOLO Livr. II. p. 359.

KARELII.
1546.
lukkiglyk, over den Ryn, en voorby Frankfort en Nieuwburg: waarna hy, binnen weinige dagen, te Ingolftad aankwam, en zig, by 't Keizerlyk Leger, voegde. Toen befloot Karel de Proteftanten op de hielten te volgen. Doch deezen, den slag ontwykende, dien de Keizer ook niet fterk zocht, braken op van Donauwerd, en legerden zig te *Nordlingen*. Hier fcheen het tot eenen Veldflag te zullen komen. De Proteftanten, verdriet krygende in de geduurige togten, die zy niet doen konden, zonder veel volks te verliezen, ftelden zig in flagorde. Karel fchaarde zyn Leger insgelyks, geevende 't bevel over den voortogt aan *Ferdinand Alvarez de Toledo*, *Hertoge van Alva*, onder wien de meeste Nederlanders ftonden, die de Graaf van Buuren hadt aangebragt. Doch men kwam tot geen hoofdtreffen. De gantsche Veldtogt liep ten einde, zonder dat 'er, tufchen de wederzydfche Legers, iet anders dan fchutgevaarten voorgevallen ware. De Keizer behaalde 'er egter zo veel voordeels by, dat hy zig in ftaat vondt, om 't Beleg van verfcheiden Steden te onderneemen, die hem, terftond, werden opgegeven. Ook fneedt hy, van alle zyden, den Proteftanten den toevoer af, en bragt hen eerlang in zulk eene engte, dat zy hun Leger in twee hoopen deelden, en aftrokken: begeevende den Keurvorst van Saxen en den Landgraaf van Hefen zig, met een' kleinen hoop volks, naar hunne byzondere Staaten, te rug. De Keurvorst van Saxen was 'er toe genoodzaakt, doordien hy tyding gekreegen hadt, dat zyn Hertogdom, door den Roomsch-

Koning, Ferdinand, en door Hertogē *Maurits van Saxon*, die, schoon Luthersch en een Neef van den Keurvorst, door den Keizer, gewonnen was, te vuur en te zwaard, verwoest werd. Verscheiden' Vorsten en Steden maakten toen hunnen zoen met den Keizer. De Graaf van Buuren nam *Darmstad* en Frankfort in. Augsburg en Straatsburg gaven zig, sedert, ook over aan den Keizer: die niemant in genade aannam, dan die zig voor vyand verklaarde van den Keurvorst van Saxon en den Landgraaf van Hessen. 't Jaar 1546 liep dus ongelukkig voor de Protestanten ten einde (g). Doch in 't volgende jaar, leeden zy nog meer.

In Louwmaand, zondt de Keizer agtduizend Knegten en vyfienhonderd Ruiters, onder bevel van *Jakob*, of, volgens anderen (h), *Joos van Kruiningen*, een Zeeuwsch Edelman, naar de Saxische grenzen. En 't gelukte hem, het Graafschap *Lingen*, het Graafschap *Rietbergen*, de Steden *Uffelen*, *Minden*, en verscheiden' anderen tot onderwerping te brengen. Toen keerde hy naar Breeme, welke Stad hy, verscheiden' Koopvaardyschepen vernield hebbende, hevig beschieten deedt; doch hy werd zelf in eenen uitval gedood (i). De Keurvorst van Saxon, in zyn Land te rug gekeerd, bemagtigde, in korten tyd, verscheiden' Steden, die, door Hertogē *Maurits*, waren ingenomen. Zelfs noodzaakte hy hem en den Roomsch Koning, eerlang, Saxon

Jakob of
Joos van
Kruiningen, een
Zeeuwsch
Edelman
sneuvelt
voor
Breeme.

(g) Chron. van E. DE VEER f. 63—79.

(h) GOUDHORVEN bl. 67.

(i) BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 486.

KARELII. te ruimen en naar 't Keizerlyk Leger de wyk
 1546. te neemen. Doch de Keizer, sedert, zyne
 gantsche magt, langs de Elve, in Saxen ge-
 voerd hebbende, leverde den Keurvorst, by
Mulberg, slag, op den vier-entwintigsten van
 Zomermaand, overwon hem, en nam hem ge-
 vangen. De Landgraaf, toen geene kans zien-
 de, om alleen den Keizer 't hoofd te bieden,
 maakte, door tusschenspraak van Hertoge Mau-
 rits, en van den Keurvorst van Brandenburg,
 zynen Zoen met den Keizer, die hem egter,
 tegen verwagting, gevangen hielt. De
 Keurvorst werdt eerst ter dood veroordeeld;
 doch naderhand tot eene eeuwige gevangenis.
 Hertog Maurits van Saxen werdt, sedert, tot
 Keurvorst verheeven (*k*). De Keizer zag zig,
 na 't overwinnen der twee voornaamste Protes-
 tantische Vorsten, meester van gantsch Duitsch-
 land.

Dood Luther beleefde het ongeluk niet van de
 van Lu- voornaamste voorstanders zyner Leere onder de
 ther. Duitische Vorsten. Hy was, op den zeventien-
 den van Sprokkelmaand des jaars 1546, in zyne
 Geboorte Stad Isleben, overleeden (*l*).

XV. Terwyl de Duitische oorlog duurde, genoot
 Verbete- men, in de Nederlanden, eene tamelyke rust,
 ringen in van welke de Landvoogdes zig bediende, om
 in burgerly- van welke de Landvoogdes zig bediende, om
 ke zaa- eenige verbeteringen te maaken, in het bur-
 ken, hier gerlyk bestier deezer Landen. In den aanvang
 te Lande. des jaars 1546, werdt, in Holland, by openbaa-
 ren Plakaate, de doodslag, in dronkenschap
 begaan, strafbaar verklaard. Ook werden de

VOO-

(*k*) Chron. van E. DE VEER f. 79 enz.(*l*) SECKENDORF Hist. der Refotia. III. Deel, bl. 116.

voorige schikkingen op de Kleedinge, nu, en ^{KARELII.} federt nog meer dan eens, vernieuwd, en den ^{1546.} Lombardhouderen de Kerk, gedurende den dienst, verboden. Op de Haringvischerye, kwam, wat laater, ook eene nieuwe Ordonnantie uit (m). De duurte van 't Koorn hadt, op 't einde van 't jaar 1545, reeds gelegenheid gegeven tot een Plakaat (n), waarby het koopen of verkoopen van Graanen van 't gewas deezer Landen, anders dan by de kleine maat en op de openbaare Markt zyner eigene woonplaats, tot aan Wynmaand toe, in Holland, verboden werdt (o). Men lei ook in beraad, om den uitvoer van Graanen, die, onder betaalinge van 't verlofgeld, nog vrystondt, geheellyk te verbieden. De Landvoogdes zondt iemand naar Amsterdam, om op te neemen, hoe veel voorraads aldaar lag. En federt heeft men Burgemeester *Henrik Dirkszoon* beschuldigd, dat hy de Koornkoopers zou hebben aangezet, om twee lasten, in plaats van één, op te geeven: waar door de uitvoer vry bleef (p). Voorts was men, omtrent deezen tyd, ook sterk in de weer, om de zee-weeringen, by Petten en 't Hondsbosch, welken de Landvoogdes, voor eenige jaaren, bezigtigd hadt, re verbeteren, en de Duinen aldaar te onderhouden (q). Het Hof van Holland gaf, insgelyks, eene Ordonnantie uit, op het stellen van vuuren langs de stranden van

- (m) Repert. der Plakaat. bl. 53, 54, 63, 64, 67.
 (n) ADR. VAN DER GOES Regilt. op 't jaar 1545. bl. 46, 48.
 (o) Zie dit Plakaat by BOOMKAMP Alku. bl. 112. Verq.
 Repert. der Plak. bl. 53, 54.
 (p) HOOFD II. Boek, bl. 61.
 (q) Repert. der Plakaat. bl. 54, 56.

KAREL II. van Holland, in Oorlogstyd; van ter Schelling af tot aan Goederede toe (*r*), welke Ordonnantie, door Vrouwe Maria, sedert, bekragtigd werdt (*s*).

De sterkte by Ramme-
kans ge-
stigt. 1547.

In Lentemaand des jaars 1547, begaf de Landvoogdes zig naar Zeeland, om orde te stellen op de zeeveeringen der verscheiden Eilanden, en op de versterking van Walcheren, tegen vyandelyke aanslagen. Tot dit laatste einde, vorderde zy van de Staaten dertigduizend guldens, na dat haar, ongevraagd, tot beide de einden, reeds tienduizend Karels guldens waren aangeboden, welken zy ook aangenomen hadt. De Landvoogdes hadt voor, eenige Blokhuizen in Walcheren te doen opwerpen, welken zy, met Krygsvolk en geschut, op 's Keizers kosten, beloofde te zullen voorzien (*t*). Doch my is niet gebleeken, dat de Staaten in haaren eisch bewilligd hebben. 't Is egter niet onwaarschynlyk, alzo men vindt, dat het Kasteel, te *Blankshoek*, by *Rammekens*, de *Zeeburg* genaamd, onlangs begonnen, omtrent deezen tyd, voltooid werdt (*u*).

Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren, wordt Stadhou-

In den aanvang deezes jaars, ontloeg Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, zig, ter oorzaake van zynen ouderdom en andere bezigheden, met 's Keizers goedvinden, van de Stadhouderyke waardigheid van Holland en Zeeland (*v*); die, terstond hierna, aanden Admiraal, *Maximiliaan van Bourgondie*, Hee-

re

(*r*) ADR. VAN DER GOES, Regist. op 't jaar 1546. bl. 15, 18, op 't jaar 1547, bl. 5.

(*s*) Repert. der Plak. bl. 56.

(*t*) Acten by BOXHOORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 483, 484.

(*u*) REIGERSB. II. Deel, bl. 481, 482.

(*v*) SUFFERD. PETR. Append. ad BENAM p. 190.

MR. AERT VAN DER GOES,
Advokaat van Holland,
Int jaar 1541, oud 66 jaaren.

Van der Goes, Aert, Advokaat van Holland, 1541, oud 66 jaaren. Delft. Hendrickson 1766.

re van Beveren, werdt opgedraagen. Zyn Last-brief was, op den twee-entwintigften van Sprokkelmaand, getekend (w), en in Bloei-maand, tradt hy eerst in de bediening der nieuwe Ampten (x), neemende, op den tweeden, zitting in den Raad en op de Rolle. De Advokaat Mr. *Adriaan van der Goes*, die zynen Vader, Mr. Aert, was opgevolgd (4), ontving den Stadhouder, uit naam der Staaten. in de aanspraak, by deeze gelegenheid gedaan, gaf hy hem den titel van *Edele, Vermogende, Welgeboren Heer* (y). Door deeze vereeniging van de Ampten van Stadhouder en Admiraal, in één' en den zelfden Persoon, eindigde het geschil, welk de Stadhouder en Staaten van Holland, sedert eenige jaaren, en laastelyk in 't voorleeden jaar (z), met den Admiraal, gehad hadden. Het aanzien van den Stadhouder rees ook zeer, doordien hy, by de Landragt der Landschappen, welken onder zyn bewind gesteld waren, ook over de gantsche zeemagt der Nederlanden gebied voerde. 't Is waarfchynlyk, dat Karel

KAREL II.
1547.

der van
Holland.

- (w) Repert. der Plakaat. bl. 56.
 (x) REIGERSB. II. Deel, bl. 487.
 (y) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547, bl. 18, 19.
 (z) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 3. A.

(4) Meester ADRIAAN VAN DER GOES was den Staaten van Holland, in Slagtmaand des jaars 1542, tot Opvolger zyns Vaders, aangepreezen, door den Prins van Oranje, toen Stadhouder van Holland. *Regist. van MR. AERT VAN DER GOES*, bl. 347. Meester Aert lei zyn Ampt, in Louwmaand des jaars 1544, neder, en werdt toen, terstond, opgevolgd, door zynen Zoon, die, op den zesden van Sprokkelmaand, den eeddeed. J. VAN DAM I. *Memoriaalb.* fol. 29 *vers.* by J. DE RIEMER *Beschr. van 's Gravenh.* II. Deel, bl. 89.

KAREL II. de V, met het Stadhouderschap aan den Admiraal op te draagen, in der daad beoogd heeft, meer klem aan 't gezag des Stadhouders, in Holland en in Zeeland, te geeven.

XVI. Het overlyden van Henrik den VIII. en Francois den I, welk, kort na elkanderen, in den aanvang des jaars 1547, voorgevallen was, bragt eenige verandering te wege, in de zaken der Nederlanden. Henrik werdt opgevolgd, door zynen Zoon, *Eduard den VI*, die naauwlyks negen jaaren bereikte. Zyn Vader was, kort voor deszelfs dood, in onderhandeling getreden, over een Huwelyk, tuschen Eduard en *Maria*, die haaren Vader, Jakob den V, in 't Schotsche Ryk opgevolgd was, en onder de Voogdye haarer Moeder stondt. Doch veele Schotsche Grooten, en de Koninginne Weduwe zelve poogden den voortgang van dit Huwelyk te beletten. De Hertog van Sommerfeth, *Protector* of Beschermmer van Engeland, en de Raad van Eduard den VI. beslooten, hierop, de Schotten, door de wapenen, tot het toestaan van het Huwelyk, te dwingen. *Henrik de II.* die zynen Vader, Francois den I, in 't Fransche Ryk, was opgevolgd, ondersteunde de Schotten, tegen de magt van Engeland. De Nederlanden waren, met Frankryk en Engeland beide, verbonden. Doch de Schotten, oordeelende, naar 't schynt, dat zy thans meer van hun te vreezen dan te hoopen hadden, voeren, in deezen Zomer, voort, met het pleegen van verscheiden' vyandelykheden, ter zee, tegen 's Keizers Onderzaten. De Haringvischery, die, onder Schotland, door de Hollanders

Vyandelykheden der Schotten.

en Zeeuwen, geschiedde, werd't zeer belem- ^{KARL II.}
 merd, door de Schotſche Kaapers (a): waar. ^{1547.}
 om de Landvoogdes, in Zomermaand, ter De Ha-
 Dagvaart in den Haage, deedt voorſlaan, dat ringvaart
 men de tiende Buis, ten oorlog, behoorde bevei-
 toe te ruſten, dezelve, tot goedmaakinge der ^{ligd.}
 koſten, deel geevende, in de voordeelen der
 viſcherye. Doch de Steden en Plaatsen, zig
 met de Haringvangst geneerende, verwierpen
 deezen voorſlag, beweerende, dat de Haring-
 teelt, den viſcheryen niet ſlegts, maar 't gant-
 ſche Land voordeelig zynde, ook, op koſten
 van 't gemeene Land, behoorde beſchermd te
 worden. Die van Vlaanderen en Zeeland,
 hierover, inſgelyks, gehoord, oordeelden
 ook, dat de tiende Buis de Viſchery niet ge-
 noeg zou kunnen beſchermen, alzo de Bui-
 zen, die eerst gevangen hadden, zig, volgens
 gewoonte, onder geleide van eenige gewa-
 pendende Buizen, naar huis zouden haasten; waar
 door veroorzaakt worden zou, dat 'er te wei-
 nige gewapende Buizen, by het overig ge-
 deelte der Vloote, zouden kunnen blyven,
 om dezelve, tegen een Oorlogſchip, te kon-
 nen beſchermen. Holland zou gaarne, met
 Vlaanderen en Zeeland, over 't beveiligen
 der Haringviſcherye, hebben willen overeen
 komen. Doch dit gelukte niet. Men beſloot
 dan, uit Holland alleen, agt Oorlogſchepen
 in zee te brengen, en de koſten, die vyf en-
 veertigduiſend guldens beloopten zouden, groot-
 tendeels te vinden, uit een laſtgeld, op de
 Viſcherye. De Staaten zouden 'er, uit 's Lands
 Kas-

(a) REIGERSE. II. Deel, bl. 487.

KARELII. Kasfe, agtduizend guldens toe geeven, waar
 1547. in egter Leiden en Gouda, als geen belang
 by de Haringvaart hebbende, maar vier en
 driehonderd guldens draagen wilden. Terwyl
 de Schepen gereed werden gemaakt, werd
 de Haringvaart, tot aan Herfstmaand toe, by
 openbaare Plakaate, verboden (b). Doch
 na 't eindigen der vischerye, in Wintermaand,
 bevondt men, dat eenige vischers, om 't
 Lastgeld uit te winnen, een gedeelte hunner
 vangst, in Engeland, verkogt hadden, zon-
 der daarmede eerst in Holland gekomen te
 zyn. De Stadhouder klaagde hier over, ern-
 stelyk, ter Staatsvergaderinge (c). Doch
 men heeft dit bedrog, zelden, t' eenemaal,
 kunnen weeren. In 't voorbygaan, merken
 wy aan, dat de Ingezetenen van Amsterdam
 zig, ten deezen tyde, nog sterker dan sedert,
 met de versche Vischvangst in de Zuiderzee
 schynen geneerd te hebben; also zy nevens
 andere Watersteden, in Slagtmaand dezes
 jaars, Oktroi kreegen, om hunne vischeryen
 te mogen gebruiken, mids zig bedienende van
 netten, die eene behoorlyke wydte hadden,
 en geen verfmooorden visch te lande bren-
 gende (d).

Amster-
 dammers
 vischen
 in de Zui-
 derzee.

XVII. Na 't eindigen van den Duitschen Kryg,
 Karel de tot welken de Nederlanden geld en volk had-
 V. besluit den moeten leveren, hoopte men, eindelyk
 vierdui- zend eens, ontheeven te zullen blyven van het on-
 der-

(b) Repert. der Plakaat. bl. 56, 59.

(c) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaer 1547, bl. 20, 21,
 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38,
 40, 41, 43, 44, 45, 46. VELIUS Hoom, bl. 269. BRANOT
 Enkh. bl. 71.

(d) Repert. der Plakaat. bl. 59.

derhouden van vreemde Knegten, die den Landzaaten, veele jaaren, tot merkelyken last, waren geweest, en meer dienden, om 's Keizers gebied uit te breiden en te bevestigen, dan om de Landen te beveiligen en te beschermen. Doch de Keizer begreep het anders. Hy besloot, in deezen tyd van Vrede zelve, op de grenzen der Nederlanden, voortaan, altoos, vierduizend Paarden te onderhouden, die verbonden zouden zyn, den eed van getrouwheid aan hem af te leggen (e). En de Landzaaten, die hieraan, in tyden van vrede, t'eenemaal ongewoon waren, moesten, voor 't onderhoud van dit Krygsvolk, zorg draagen. Karel de V. lei dus de grondslagen van eene volslaagen overheersching der Nederlanderen, op welken, zyn Zoon en Opvolger, Filips, naderhand gebouwd heeft.

De slechte staat van 's Lands Geldmiddelen veroorzaakte, ten deezen tyde, moeilykeden, van welken men, in lang niet gehoord hadt. De zes groote Steden, omtrent het einde des jaars 1544, ruim zes-enzeventigduizend ponden aan Losrenten hebbende verkogt (f), hadden, in 't begin des volgenden jaars, last gegeven, om de verscheenen Renten van vroeger tyd te voldoen, en eenige oude Renten te losfen, eerst van Buitenluiden, daarna van Ingezetenen, op dat deezen, buitens Lands, niet bekommerd zouden worden. Doch alzo dit niet, of niet behoorlyk geschied was, werden 'er, omtrent het einde des jaars 1546, ee-

(e) Repert. der Plaknat. bl. 57.

(f) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 1, 8, 28, 29, 34.

KARELII. eenige Ingezetenen van Dordrecht, in Vlaanderen, vastgehouden. De Staaten moesten terstond orde stellen, dat de Renten, om welker wanbetaaling, deeze luiden in zwaarigheid geraakt waren, en de kosten, by deeze gelegenheid, gemaakt, voldaan werden, gelyk, in de Lente deezes jaars, geschiedde (g). Het aandeel der onwilligen om den Impost te betaalen beliep nu nog zeventuizend driehonderd-envyftig guldens, welken men van de Bede korten wilde. Doch de Landvoogdes wilde niet meer dan tweeduizend guldens laten vallen, zynde het aandeel des Graaven van Buuren, die van den Keizer uitsfel van betaalinge bekomen hadt. De Staaten wendden, derhalven, alle moeite aan, om meer onwilligen tot betaaling te noodzaaken. Die van Asperen en Heukelom, den Excyns, dien zy lieten ontvangen op Kerfstokken, welken, afgedaan zynde, jaarlyks, in 't vuur werden geworpen, kwalyk hebbende opgebracht, werden gegyzeld, en niet ontslaagen, dan onder voorwaarde, dat Asperen, voor drie jaaren Impost, honderd-envyftig, en Heukelom honderd envyf guldens, boven het Morgen-geld, zou opbrengen (h). Behalve den Graave van Buuren, waren de Graavinnen van Hoorne en Aremberg, en de Heeren van Abbenbroek en Kruiningen ook onwillig geweest, om den Impost te betaalen: doch van deezen werden eenigen, immers de Graavin van Hoorne,

(g) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 6. op 't jaar 1546, bl. 16, 19. op 't jaar 1547, bl. 5, 10, 15.

(h) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547, bl. 7, 8, 11, 14, 15, 18.

Hoorne, door den grooten Raad te Mechelen, tot betaaling veroordeeld (i). Het oud agterweezen van Holland, beloopende tweehonderdduizend min zestig guldens, hadt men gemeend te zullen kunnen vinden, uit een driejaarig Morgengeld van twee en een vierde stuivers van 't morgen voor het eerste, en twee stuivers voor de twee laatste jaaren, en uit de Impost op Wyn en Bier in de Steden; doch na dat de Ontvangers, in den Zomerdeezes jaars, rekening gedaan hadden, kwamen 'er nog veertigduizend guldens te kort, die men besloot om te slaan, voor de helft op de Schildtalen, en voor de wederhelft, by drie grooten op de Morgentaalen (k); gelyk geschiedde: waarmede deeze oude schuld, eindelyk, afgedaan werdt (l). De Geestelykheid moest, dit jaar, wederom de helft haarer inkomsten aan den Keizer uitkeeren (5).

Terwyl men dus, in Holland en elders, den staat der Geldmiddelen, op beteren voet, zegt te brengen, was men, in Duitschland, sterk bezig, om de Nederlanden, of ten minsten eenigen der zelve, te doen verklaren, voor Leden van het Keizerryk, op dat ze mede tot de Ryks lasten zouden draagen. Karel de V. maak-

XVIII.
Geschil
over de
onder-
hoorig-
heid der
Neder-
landen
aan'tKei-
zerryk.

(i) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 12. op 't jaar 1547, bl. 17.

(k) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547, bl. 2, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 46, 49.

(l) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548, bl. 8.

(5) Men vindt, dat de Utrechtsche Geestelykheid, nu, in twee reizen, omtrent driehonderd-enzestigduizend guldens opbragt; daar zy, in 't jaar 1543, met tienduizend guldens, was vry geraakt. *Anon. Advers. in MATTHEI Fundat. & Far. Eccl. p. 225.*

KARELII. maakte hierop, eindelyk, een schikking, in
 1547. 't jaar 1548. Doch alzò 'er, vooraf, veel
 twist over gevallen was, op de Ryksdagen,
 en 's Keizers schikking zelve, hier en daar,
 niet dan met moeite ingang vondt, en ge-
 schaapen schein gewigtige gevolgen te zul-
 len hebben, moeten wy den grond van 't ge-
 ne hier over te doen viel van wat hooger op-
 haalen.

Oude staat der-
 zelve, ten op-
 zigte van
 't Ryk.

Wy hebben, in het voorige gedeelte dee-
 zer Historie gezien, dat alle de Nederlan-
 den, oudtyds, tot het Ryk van Karel den Grooten,
 behoord hadden. Doch na de verdee-
 ling van dit Ryk in verscheiden' deelen, van
 welken de twee voornaamsten, sedert, Duitsch-
 land en Frankryk genoemd zyn geworden, zyn
 sommige Nederlanden, gelyk Gelder, Hene-
 gouwen, Holland, Friesland, 't Stigt en Gro-
 ningen aangemerkt, als behoorende tot het
 Duitsche Ryk: anderen, gelyk Vlaanderen
 en Artois, waren aan Frankryk onderhoorig,
 en wederom anderen, gelyk Brabant en Zee-
 land, uitmaakende een groot gedeelte van 't
 Ryk van Lotharius of Lotharingen, behoor-
 den nu eens tot Frankryk, dan eens tot Duitsch-
 land, naar dat Lotharingen, door Franche,
 of door Duitsche Vorsten, beheerd werdt. Zee-
 land schynt zelfs, somtyds, gedeeltelyk tot het
 Duitsche Ryk, gedeeltelyk tot Frankryk be-
 hoord te hebben. Ook moet men dit zelfde,
 wat de oudste tyden aangaat, van Holland
 zeggen. Doch in laater' tyden, zyn beide
 Holland en Zeeland geheel tot het Duitsche
 Ryk gerekend. De Hertogen en Graaven der
 Nederlanden, die, met het bewind over de-
 zel-

zelve, door de Frankische en Duitsche Vorsten, beleend waren, verscheenen, dikwils, ten Keizerlyken Hove, en stonden den Ryke in den oorlog ten dienst. De Vierschaaren, in Holland, werden, zelfs onder de Graaven uit de Huizen van Beieren, Bourgondie en Oostenryk, gespannen, *van wegen den Keizer van Rome, en den Graave van Holland (m)*. Van fommigē Landschappen, gelyk van Gelder, 't Stigt en Friesland; blykt ook, dat zy droegen in de Ryks-lasten; doch ik vertrouw, dat dit van alle de Nederlanden, met naame van Holland en Zeeland, bezwaarlyk te bewyzen zou zyn: schoon my zeer wel bekend is, dat deeze lasten, dikwils, van hun zyn gevorderd. Ook schynen deeze Landschappen den Ryke, niet altoos, als 't hun gevergd werdt, met manschap, ten dienst gestaan te hebben. Hoewel ik niet ontkennen wil, dat zy 't, somtyds, gedaan hebben. In 't jaar veertienhonderd eenendertig, werdt van alle de Ryks Leden een zeker getal van manschap gevorderd, om de Husiten, in Boheeme, te beoorloogen. Hertog Philips van Bourgondie moest toen vierhonderd Speeren leveren, Brabant tweehonderd, Gelder honderd, Holland en Zeeland samen tweehonderd, de Bisshop van Utrecht, met drie Stigtsche Steden, vyftig, de Heeren van Barenburg, Kuilenburg, Buuren en de Lek ieder vyf (n). Doch my is geen blyk voorgekomen, dat de Nederlanders, ten deez-

KARELII.
1547.

(m) Keuren v. d. Oudew. bl. 585. MATTHÆUS de Jure Gladii Cap. XXXVIII. p. 639.

(n) Eerste en Oudste Ryks Matricul dans le Supplement au Corps Diplom. Tom. I. P. II. p. 353.

KARELII. zen tyde, in deezen Kryg, gediend hebben.
1547. Men vindt wel, dat 'er, eenige jaaren vroeger, zes envyftig Dordrechtſche Poorters, tegen de Huſſiten, ten ſtryde zyn uitgetrokken; doch of zulks, uit erkende verpligting aan 't Ryk, of uit Godsdienſtigen yver en enkelyk op 't aanzetten der Predikeren, geſchied zy (o), mag met reden in twyfel getrokken worden. In laater' tyd, zyn 'er, onder de Nederlanden, die thans den naam van *Vereenigden* draagen, geenen geweest, die zig meer onderhoorig aan 't Keizerryk erkend hebben dan Gelderland en 't Stigt van Utrecht, tot zo verre, dat Holland, door Utrecht, in 't jaar 1526, voor 't Keizerlyk Kamergerigt te Spiers, in regten betrokken geworden is, zonder dat eger die van Holland aldaar hebben willen verſchynen (p). Ook was, al ten tyde van Keizer Albrecht van Oostenryk, in 't jaar 1438, het Ryk, voor de eerſte reize, in vier Kreiſen verdeeld geworden, onder de derde van welken, Utrecht, Gelder, Brabant en Holland begreepen werden (q). Doch Maximiliaan, in 't jaar 1495, het Kamergerigt, welk, in den jaare 1530, vaste zitting te Spiers verkreeg, te Worms, opgerigt hebbende, in welk een Raadsheer, uit de Nederlanden ter wederzyde de Maaze, zitting hebben zou (r), verdeelde het Ryk, in zes Kreiſen, naamlyk, de *Frankiſche*, *Beiersche*, *Zwabiſche*, *Rynſche*, *Westſaalsche* en *Saxiſche* Kreits, onder welke zes Kreit-

(o) BALEN Dorda. bl. 768.

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 24.

(q) J. PH. DATT, de Pace Publ. Imperii p. 198. B. G. STRUYVAUS Corp. Hiſt. Germ. p. 717.

(r) J. PH. DATT, de Pace Publ. Imperii p. 603.

Kreitsen, hy vyf volkeren, die oudtyds, in **KARELII.**
 Duitschland, gewoond hadden, te weeten, de 1547.
 Franken, Beijerschen, Zwaaben, Lotharingers en Saxers, vervatten wilde: beslaande de Lotharingers, met de volkeren, die langs den Ryn woonden, den Rynschen, en de Saxers den Westfaalschen en Saxischen Kreits. Doch naderhand (6) bespeurende, dat sommigen van deeze Kreitsen te uitgestrekt waren, en dat zy, met malkanderen, nog niet alle de volkeren vervatteden, die, oudtyds, tot het Duitsche Ryk hadden behoord, vondt hy goed, by de zes gemelde, nog vier Kreitsen te voegen: verdeelende den Rynschen Kreits, in *Opperrynschen* en *Nederrynschen*, en den Saxischen in *Opper-* en *Nedersaxischen*, en daarby voegende zyne Oostenryksche Erflanden, onder den naam van *Oostenrykschen* Kreits, en die van zynen Kleinzoon, Karel, over wien hy toen Voogd was, onder den naam van *Bourgondischen* Kreits. Onder deezen laatsten, werden de meeste Nederlanden begreepen. Gelderland en 't Stigt van Utrecht waren, te vooren al, onder den Westfaalschen Kreits, vervat geweest. Doch alzo deeze verdeeling alleen gemaakt was, om, volgens dezelve, eene belasting te leggen, op de Landen, welken men geoordeeld hadt, onder 't Ryk te behooren (s), werdt dezelve niet overal aangenomen, vooral niet in de Nederlanden. Men oordeelde hier, dat Maximiliaan geen regt hadt,

(s) B. G. STRUVIUS Corp. Hist. Getm. *Toms II. p. 940.*
 902.

(6) In 't jaar 1512.

KARELII. hadt, om de Erflanden van zynen Klein-
 1547. zoon, die niet allen, noch ten allen tyde,
 tot de Rykslasten gedraagen hadden, den
 Ryke te onderwerpen. Doch in Duitsch-
 land, dreef men, dat Landen, welken van
 ouds tot het Ryk behoord hadden, gelyk
 de Bourgondische Nederlanden (7), met re-
 den, wederom onder het zelve betrokken kon-
 den worden. 't Geschil hier over, eenige jaa-
 ren aan den spyker gehangen hebbende,
 werdt wederom leevendig, na dat eerst het
 weereldlyk gebied over 't Stigt, en nader-
 hand, in het jaar 1543, het Hertogdom Gel-
 der en het Graaffchap Zutfen, aan Karel den
 V, afgeftaan was. De Ryksftenden, in den
 aanvang des jaars 1543, te Neurenberg, by-
 een gekomen, oordeelden, dat de Nederlan-
 den, als behoorende onder den Bourgondi-
 fchen Kreits, in de Ryks lasten, die toen zeer
 zwaar waren, behoorden te draagen. Doch
 Viglius van Zuichem, die ten dien tyde, ne-
 vens *Virik, Vryheer van Krychingen*, naar den
 Ryksdag, was afgevaardigd (f), bragt zo veel
 te wege, dat de Nederlanden, die zeer veel
 aan den Keizer, hunnen Heer, opbrengen
 moesten, voor deeze reize, van de gemeene
 Ryks lasten vry bleeven (u). Nogthans verloo-
 ren de Stenden den toeleg niet uit het oog,
 om den Bourgondischen Kreits, in stand, te
 hou-

(f) VIGLIU Vita N. XLVI. p. 22.

(u) VIGLIU Epist. in Notis ad ejus Vitam, p. 160.

(7) Men vindt deezen ook onder 't Ryk begreepen,
 in de cptellingen der Ryks Leden van de jaaren 1507
 en 1521. Voyez *Supplement au Corps Diplomatique*
 Tom. III. p. 13, 65.

houden. Zy zagen wel, dat het van alle de Bourgondifche Erflanden bezwaarlyk te bewyzen zou zyn, dat zy, waarlyk, tot het Duitfche Ryk behoorden; doch omtrent sommigen, gelyk Gelder en Utrecht, was het wederom zo klaar, dat het, naauwlyks, eenigen twyfel toeliet. Zy beflooten, hierom, 't stuk op nieuws aan te tasten, en met Utrecht te beginnen. Men wist, dat Bifchop Henrik van Beijeren, in zyn leeven, erkend hadt, dat hy fchuldig was, zyn aandeel in alle de Ryks lasten te draagen. Men vertelde, dat zyne Voorzaaten dezelfde erkentenis gedaan hadden. Ondertusfchen, was het Stigt, federt lang, in gebreke gebleeven; om tot den Turkschen Kryg en andere lasten geld te fchieten. De Stenden verzogten hierom den Keizer, dat hy Utrechtsche Gemagtigden naar Spiers wilde doen komen, om, met de Kamer, wegens de agterftallen, af te rekenen (v).

KARELII;
1547.

De Stenden des Ryks vorderen Utrecht agterftallen af, in de Ryks lasten.

Karel de V. bevroedde haast, waar men heen wilde, en dat men met Utrecht begon, om tot de andere Nederlanden, of ten minften tot eenigen derzelven, te voegzaamer, te kunnen overgaan. Doch 't was zyn belang, te beletten, dat zyne Erflanden tot de Ryks lasten droegen. De zwaare Beden, die hy, eenige jaaren herwaards, hier te Lande, gevorderd hadt, en verder gezind was te vorderen, zouden zekerlyk zo ligt niet ingewilligd worden, of, als ze reeds ingewilligd waren, veel bezwaarlyker konnen worden opgebracht, wanneer de Landen hunnen

Heer

(v) VIGLIU Epist. Select. N. CXXXVIII. p. 319.

KARELII. Heere niet alleen, maar 't Ryk daarenboven voldoen moesten. 't Is waar, dat zy hier-
 1547. toe niet zouden hebben kunnen verplicht ge-
 worden zyn, zo zy zo min tot het Duitsche Ryk behoord hadden, als Spanje en sommige andere Staaten des Keizers. Doch 't was, met de Nederlanden, gantsch anders gelegen. Viglius van Zuichem, die wederom naar Spiers gezonden was, om de Stigtsche zaak voor te staan, vertoonde den Stenden „ dat „ de Keizer verstondt, dat de Stigtschen zo „ veel tot de Ryks lasten draagen zouden, als „ zy, onder de Bischoppen, waren gewoon „ geweest; doch dat zy beweerden, van alle „ Ryks lasten vry te zyn: dat, 't zy men dit „ met hen erkende of niet, het niemant onbekend zyn kon, dat het Stigt, onlangs, door „ de invallen van Maarten van Rossem, genoodzaakt geweest was, veel tot zyne eigen' „ bescherming op te brengen: waarom men „ thans den Landzaaten geenen nieuwen last „ behoorde op te leggen.” Doch de Stenden lieten zig niet paaijen, met deeze redenen, en dreigden de zaak den Ryks Fiskaal in handen te zullen geeven. Viglius belette dit egher. En de Vergadering besloot „ dat de „ Keizer den onderstand, dien zyne Erflanden, tot het Ryk behorende, zouden op „ brengen, tot onderhoud van zyn Leger in „ Hongarye, kon en moest gebruiken.” Viglius was van gedagten, dat de Stigtschen, onder deeze algemeene bewoording van *Erflanden*, begreepen waren, en 't was hem zeer naar den zin, dat zy gerekend werden, de penningen, hun afgevorderd, niet aan 't Ryk, maar

maar aan den Keizer, schuldig te zyn. 't Ge- KAREL II. 1547.
 schil met de Stigfchen over de agterftallen
 werdt, ten deezen tyde, ook vereffend (w).
 Zy bleeven wel beweerden, dat zy, ten min-
 ften na dat zy onder 't Huis van Oostenryk
 geraakt waren, en 's Keizers Beden voldee-
 den, van allen uitheemschen last moesten ont-
 heeven verklaard worden. Doch uit eenen
 Brief van Viglius, is af te neemen, dat hy,
 schoon hy, op den Ryksdag, zo veel als hy
 kon, ten voordeele der Stigfchen, gezeid
 hadt, egter van oordeel was, dat zy, zo wel
 als Saxen en Kleef, de Ryks lasten, boven
 die, welken hun, door hunnen byzonderen
 Heer, den Keizer, afgevorderd werden, draa-
 gen moesten (x).

In 't volgende jaar 1545, bragten de Sten- Men on-
 den 't geschil wederom op den Ryksdag te der-
 Worms. Viglius, hoe weinig eer hy, met zoekt, in
 het voorftaan van de zaak der Nederlanden, Duitsch-
 zag in te leggen, moest egter, op 's Keizers land, of
 uiddrukkelyk bevel, den Ryksdag wederom by- de Ne-
 woonen. De Stenden spraken nu niet van derlan-
 het draagen in de Ryks lasten; maar hadden den eeni-
 't geschil tot dit punt gebragt, of de Neder ge ver-
 landen eenige verbindtenis aan het Ryk had- bindtenis
 den, of niet. Dit maakte de zaak moeilijker. aan 't Ryk
 Viglius zelf was overtuigd, dat men, ten hebben.
 opzigte van sommige Landschappen, bewy-
 zen kon, dat zy tot het Ryk behoorden. Ook
 wilde men zig, hier te Lande, niet alle ge-
 meenschap met het Ryk, ten eenemaal, ont-
 trek-

(w) VIGLIU Vita N. XLVIII. p. 24.

(x) VIGLIU Epist. Select. N. CXXXVIII. p. 519.

KAREL II. trekken. 't Gevoelen der Stenden plat uit te ontkennen, zonder hunne bewyzen te wederleggen, was ongeraaden. Ook vreesde Viglius, dat hy, beweerende, dat de Bourgondische Erflanden niets gemeens hadden met het Ryk, den Stenden gelegenheid geeven zou, om zig, op gelyke gronden, het draagen der Ryks lasten, insgelyks, te onttrekken; gelyk zy, voorheen, al gedreigd hadden te zullen doen. Hier kwam nog by, dat de Keizer zelf, by andere gelegenheden, den Stenden reeds meer beloofd hadt, dan de Nederlanders erkennen wilden, den Ryke schuldig te zyn. Viglius poogde, hierom, de Stenden te doen verklaaren, welke Landschappen zy onder den Bourgondischen Kreits begrypen wilden (y). Doch de verschillende begrippen, die, wederzyds, met veel yver, gedreeven werden, waren oorzaak, dat men tot geen besluit kwam. De oorlog tegen de Protestanten, die, kort hierna, ontstak, en tot in 't jaar 1547 duurde, verhinderde den Keizer, zelv' de hand te leggen, aan 't beslissen van dit oud geschil. Hy maakte 'er egter een einde van, op den Ryksdag, die, in Zomermaand des jaars 1548, te Augsburg, gehouden werdt. 't Geschil werdt hier, van den grond op, verhandeld. De Stenden vertoonden den Keizer, schriftelyk, dat Maximiliaan, zyn Grootvader, de Nederlanden, eertyds, onder den Bourgondischen Kreits begreepen, en op zeker aandeel in de gemeene Ryks lasten, gesteld hadt; dat Filips, Hertog van Bour-

„ gon-

(y) VIGLIUS Epist. in Notis ad ejus Vitam, p. 160.

„ gondie, nu in perfoon, dan door zyne Ge- KARLII.
 „ magtigden, op de Ryksdagen verscheenen was, 1548.
 „ en dat het zelfde Huis van Bourgondie afge-
 „ vaardigden tot de Regeering des Keizerryks,
 „ en tot de Keizerlyke Kamer gezonden hadt,
 „ door welke de Nederlanden, op hun aandeel in
 „ de Ryks lasten, getfeld geworden waren; waar-
 „ om zy verzogten, dat de Bourgondische Kreits
 „ nog als een Lid des Duitschen Ryks mogt
 „ aangemerkt worden, en de gemeene lasten
 „ helpen draagen.” Zy voegden 'er by „ dat
 „ het Hertogdom Gelder, het Graaffchap
 „ Zutfen en de Staaten des Lands van Utrecht,
 „ als, buiten alle tegenspraak, tot het Ryk, en
 „ onder den Westfaalschen Kreits behoorende,
 „ voortaan ook de Ryks lasten moesten
 „ helpen draagen, en de oude agterstallen af-
 „ doen.” Doch van de zyde der Nederlan-
 „ deren, werdt, hierop, waarschylyk door
 „ den Raadsheer Viglius (z), aangemerkt „ dat
 „ men niet bewyzen kon, dat de Bourgondi-
 „ sche Erflanden, in Nederland of elders ge-
 „ legen, immer iet tot de Ryks lasten had-
 „ den opgebracht, en dat het ontwerp, om
 „ dezelve onder eenen Bourgondischen
 „ Kreits te brengen, nooit was uitgevoerd:
 „ dat Hertog Filips de Ryksdagen, vrywil-
 „ liglyk, en niet uit hoofde van eenige ver-
 „ pligting aan 't Ryk, hadt bygewoond, en
 „ dat hy, insgelyks, zonder eenige verplig-
 „ ting, maar enkelyk om de Stenden des
 „ Duitschen Ryks, tot den oorlog tegen de
 „ Tur-

(z) Vide VIGLIU Vitam N. LVII. p. 27. ejusdemque Epist.
 Secret. N. CXLVI. p. 341.

KARELII. „ Turken en het herwinnen van Konstanti-
 1548. „ nopel, aan te moedigen, wel zekere som-
 „ men, tot dien oorlog, hadt willen verstreken:
 „ ken: dat het Hertogdom Gelder, inder-
 „ daad, tot het Ryk behoorde, en dat de
 „ Keizer, door zynen Grootvader, Maximiliaan,
 „ al voorlang, met het zelve beleend geworden was;
 „ doch dat het Ryk nimmer van dit Hertogdom eenige
 „ gemeene lasten gevorderd, veel min ontvangen hadt;
 „ waarom de Staaten, by 't inhuldigen des Keizers
 „ bedongen hadden, dat hy hen, by deeze hunne
 „ vryheid, bewaaren zou; dat de Staaten van Utrecht,
 „ insgelyks, beweerden, dat zy, volgens hunne oude
 „ Privilegien, in geene Ryks lasten gehouden waren,
 „ die ook, zo zy zeiden, nooit van hun geëischt,
 „ immers nooit ontvangen waren: dat, al-
 „ schoon men bevinden mogt, dat Gelder en Utrecht,
 „ onder den Westfaalschen Kreits, begreepen, en op
 „ zeker aandeel in de Ryks lasten gesteld waren
 „ geweest, hieruit, geenszins volgde, dat deeze
 „ Landschappen gehouden waren, zulk een aandeel
 „ op te brengen; dat, gelyk deeze Landschappen
 „ en de overige Nederlanden altoos vry van Ryks
 „ lasten geweest waren, men ook niet bevinden zou,
 „ dat zy immer eenige bescherming of onderstand
 „ van 't Ryk genooten hadden, welke nogthans
 „ den eigenlyken Ryks Stenden geagt moest worden
 „ toe te komen. Uit al het welke beslooten werd,
 „ dat de Nederlanden, en Gelder en Utrecht zelve
 „ van alle Ryks lasten ontheeven, en by hunne oude

„ vry-

„vryheden bewaard moesten worden (a).” Zo veel werdt ’er gezeid om de Nederlanden van de Ryks lasten vry te doen verklaren. Doch op de meesten deezer redenen, zou veel aan te merken zyn, waar mede wy ons niet zullen ophouden. De Keizer vondt ook niet goed, dezelve, in allen deele, te laten gelden: maar bestelde het geschil, tuschen ’t Ryk en de Nederlanden, den zes entwintigsten van Zomermaand, op den volgenden voet: „dat de Keizerlyke Erflanden, nevens het Hertogdom Gelder, het Graaffschap Zutfen en de Heerlykheid van Utrecht, onder eenen Kreits yervat zouden worden, en zo veel als twee Keurvorsten in de Ryks lasten draagen; doch dat zy, daarentegen, ook de bescherming en ondersteuning des Ryks genieten zouden; behoudende voorts alle hunne overige vryheden, regten en regtsgebied.” Volgens deeze Uitspraak, werdt ’er, ten zelfden dage, tuschen den Keizer en de Stenden, eene overeenkomst getroffen van deezen inhoud: „De Keizer, als *Erf- en Opperheer* der Bourgondische Staaten, stelt de Hertogdommen Lotharingen, Brabant, Limburg, Luxemburg en (8) Gelder; de Graaffschappen Vlaanderen, de-
KAREL II. 1548.
 Uitspraak van Karel den V. over ’t geschil deswege.
 Overeenkomst, tuschen ’t Ryk en de Nederlanden, wogens ’t d aagen der Rykslasten.

(a) Edict. Caroli V. apud CONRING de Finib. Imper. Germ. Cap. XXVII. p. 750 & seq.

(8) In ’t derde Deel van ’t *Groot-Plakaatboek*, door MR. SIMON VAN LEEUWEN uitgegeven, vindt men, (bl. 23), eene zeer flordige vertaaling deezer Overeenkomst, in welke, in de optelling der Keizerlyke Erflanden, die onder ’s Ryks bescherming gesteld werden, de naamen van Gelder en Zutfen, Holland en Zeeland, onder anderen, worden overgeslaagen;

KARELII. „ deren, Artois, Bourgondie, Henegouwen,
 1548. „ *Holland, Zeeland, Namen en Zutphen*; het
 „ Markgraaffschap des Heiligen Roomschen
 „ Ryks, de Heerlykheden *Friesland, Utrecht,*
 „ *Overryfel, Groningen, Valkenburg, Daal-*
 „ *hem, Salins, Mechelen en Maastricht,*
 „ onder de bewaaring en bescherming der
 „ Keizeren, der Roomsch-Koningen en des
 „ Heiligen Roomschen Ryks, behoudens der-
 „ zelfver voorregten en vryheden. Hy be-
 „ dingt, dat dezelve, gelyk andere Ryks
 „ Stenden, op alle Ryksdagen, beschreeven
 „ zullen worden, alwaar zy en 's Keizers
 „ Opvolgers, als Aartshertogen van Oos-
 „ tenryk, zitting en stem hebben moeten.
 „ Voorts beloofst hy, voor zig en zyne Op-
 „ volgers, wegens de gemelde Landen, zo
 „ veel als twee Keurvorsten, tot de gemeene
 „ lasten, te zullen opbrengen: zo dat, wan-
 „ neer een Keurvorst honderd guldens, of
 „ honderd paarden en honderd Knegten op-
 „ brengt, de gemelde Landen tweehonderd
 „ guldens, tweehonderd paarden en twee-
 „ honderd Knegten opbrengen zullen. In
 „ geval, zy egter zelve hunne manschap
 „ mogten noodig hebben, zullen zy, met geld
 „ in de plaats, volstaan kunnen. Tot eenen
 „ algemeenen Krygstogt tegen de Turk al-
 „ leen, zullen de gemelde Landen zo veel
 „ als drie Keurvorsten moeten opbrengen.
 „ Alle de gemelde Keizerlyke Erflanden zou-
 „ den,

of uit losheid, of om de gemeenschap, die deeze
 Landen, oudtyds, met het Ryk, gehad hebben, te
 verdonkeren.

„ den, voortaan, onder eenen Kreits, den KARELII.
 „ *Kreits der Bourgondische Erflanden* genaamd, 1548.
 „ begreepen zyn, onaangezien eenigen der-
 „ zelve, te vooren, onder eenen anderen
 „ Kreits, begreepen geweest waren. Zo de
 „ Landen in gebreke blyven mogten, om hun
 „ aandeel in de gemeene lasten te voldoen,
 „ zouden zy, deswege alleen, doch om gee-
 „ ne andere reden, voor het Keizerlyk Ka-
 „ mergerigt te Spiers, in regten betrokken
 „ kunnen worden. De Landen zouden, voort-
 „ aan, van den Keizer en 't Ryk vry en on-
 „ afhanglyk zyn, en als zodaanig erkend
 „ worden, mids dat zulken onder dezelve,
 „ welken Leenen van 't Ryk waren, in die
 „ leenroerigheid bleeven. Voorts zouden zy,
 „ zo wel als de andere Ryks Stenden, de *Land-
 „ vrede*, door den Keizer gemaakt, moeten
 „ onderhouden.” De Keizer en de Ryks-
 „ stenden, op den Ryksdag vergaderd, beves-
 „ tigten deeze Overeenkomst plegtiglyk. Doch
 „ Karel de V. hadt beloofd, dezelve ook, door
 „ vier voornaame Kerkvoogden, vier Edelen
 „ en vier Steden, uit den naam en van wege
 „ alle zyne Erflanden, binnen een jaar of eer-
 „ der, te zullen doen bezegelen (*b*): 't welk,
 „ in sommige Landen, met naame in Holland,
 „ geene kleine moeite inhadt; doch in de mees-
 „ ten, ligtelyk, werdt ingewilligd. De Keizer,
 „ voorhebbende, van Augsburg naar de Neder-
 „ landen te keeren, om de gemaakte schikking,
 „ aldaar, te doen aanneemen, vondt, vooraf,
 „ goed,

(*b*) Edict. Caroli V. apud CONRING. de Finib. Imp. Germ.
 p. 750—769. Conf. DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II.
 p. 349, 341.

KAREL II. goed, eenige verandering in het Kamergerigt te Spiers te maaken, waartoe hem de Ryks Stenden verzogt hadden. De Protestanten hadden veel in te brengen, tegen de tegenwoordige Leden deezer Kamer. Doch de Keizer bevestigde dezelve allen. Daarenboven, deedt hy Viglius dertien Perfoonen benoemen, die den voorigen Leden, tot Byzitters, werden toegevoegd. *Bartholomeus Latomus*, een deezer dertien, hadt zitting in het Kamergerigt uit naam van den Bourgondischen Kreits (c).

De Overeenkomst wordt in Holland, met moeite aangenomen. Karel de V. vertrok, in Herfsmaand, naar de Nederlanden, alwaar de gemaakte schikkingen te Augsburg, staatswyze, overwoogen werden (d). De Staaten van Holland vonden 't vreemd, dat de Keizer niet bepaald hadt, welken onderstand zy van 't Ryk te wagten zouden hebben, noch, of zy hun aandeel in de Ryks lasten, uit de gewoonlyke Keizerlyke Beden, zouden betaalen, of niet. De Advokaat van der Goes, en de Pensionarissen van Dordrecht, Delft, Leiden en Amsterdam vertoonden dit den Geheimen Raad der Landvoogdesse, in Lentemaand des jaars 1549, verklaarende, in 't byzonder, dat de Staaten oordeelden, de gemaakte schikking niet te moeten goedkeuren, dan onder uitdruklyk beding, dat zy 't bestemde aandeel in de Ryks lasten, uit de Beden, zouden mogen voldoen, en van verdere Ryks schattingen voortaltoos, vry verklaard worden. Viglius van Zuichem, die, na 't affterven van Lodewyk van Schoore, in Louwmaand dee-

(c) VIGLIUS Epist. in Notis ad Epist. Select. N. CXLVI. p. 342.
 (d) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1548. bl. 36.

zes jaars, tot President van den geheimen **KAREL II.**
 Raad, verheeven was (e), merkte, hierop 1548.
 aan „ dat de Augsburgsche schikking zeer
 „ voordeelig voor de Nederlanden was, met
 „ naame voor Holland; also men bewyzen
 „ kon, gelyk hy aanbodt, op staande voet
 „ te willen doen, dat Holland meer dan an-
 „ dere Nederlanden den Ryke onderhoorig
 „ was, eertyds de Ryks lasten, gelykelyk met
 „ de andere Stenden, helpen draagen, in 't
 „ Ryk te regt gestaan, en door zyne Graaven,
 „ den Keizer en 't Ryk hulde gedaan hadt;
 „ van al 't welke, de Keizer het Land, door
 „ de Augsburgsche schikking, hadt willen
 „ bevryden.” Hy antwoordde, voortis, op
 de bedenkingen der Staaten „ dat, uit de
 „ Overeenkomst, te Augsburg gemaakt, klaar
 „ genoeg was af te neemen, wat men van 't
 „ Ryk, des noods, te wagten zou hebben, ”
 een onderstand, naamlijk, want dit schynt
 de meening, geëvenaard met het aandeel,
 welk Holland, in de Ryks lasten, draagen
 zou: „ Dat hem noodeloos dagt, en den
 „ Keizer onaangenaam zyn zou, dat men Hol-
 „ lands aandeel in de Ryks lasten, uit de Be-
 „ den, zou willen betaalen, also het zelve
 „ zeer weinig bedraagen zou. Twee Keur-
 „ vorsten droegen in eene belasting van hon-
 „ derdduizend guldens, niet meer dan drie-
 „ duizend guldens: en zo veel zou nu Bour-
 „ gondie en de Nederlanden met malkande-
 „ ren slegts behoeven te betaalen, waarin het
 „ aandeel van Holland zeer weinig beloopen
 „ zou.

(e) VIGLIU Vita IV. LVIII. p. 28.

KARELII. „ zou. Andere landen, voegde hy 'er by,
 1548. „ hadden 's Keizers schikking eenvoudiglyk
 „ goedgekeurd, 't welk hy van Holland ook
 „ verwagtte. De Nederlanden, die nu maar
 „ drieduizend guldens, tot de Ryks lasten,
 „ draagen zouden; hadden, in vroeger' ty-
 „ den, toen zy, op verre na, zo magtig niet
 „ waren, wel twintigduizend guldens gedraa-
 „ gen; waarom het hem, op drie of vier
 „ Ryksdagen agtereen, geene kleine moeite
 „ gekost hadt, eer de Stenden te beweegen
 „ waren geweest, om zig, met zulk eene ge-
 „ ringe somme, te laten vergenoegen." De
 „ Staaten beslooten nochtans, 's Keizers schik-
 „ king niet te bezegelen, dan met beding, dat
 „ zy hun aandeel, uit de Beden, voldoen zou-
 „ den. Doch de Landvoogdes nam hierin geen
 „ genoegen. Toen verzogten de Staaten, dat
 „ hun eene Verklaaring gegeven werdt, wegens
 „ de wyze, op welke, de Landvoogdes wilde,
 „ dat Hollands aandeel in de Ryks lasten gevon-
 „ den worden zou. Ook begeerden ze een Af-
 „ drukfel der Landvrede, van welke, in de Augs-
 „ burgsche Overeenkomst, gewaagd werdt. 't
 „ Laatste werdt hun, terstond, overhandigd.
 „ Doch van 't eerste wilde de President Viglius
 „ geen verslag doen. Hy merkte aan „ dat het
 „ Ryk reeds vyfhonderdduizend guldens op-
 „ gebracht hadt, in welken, de Keizer het
 „ aandeel deezer Landen hadt verantwoord,
 „ zonder iet van dezelve geëischt te hebben;
 „ dat 'er ook niets gevorderd was, tot het on-
 „ derhoud van honderd-entwintig Ruiters en
 „ zeshonderd Knegten, zynde het aandeel dee-
 „ zer Landen, in vierduizend Ruiters en vier-

„ en:

KARELII
1548.

„entwintigduizend Knegten, die 't Ryk thans
 „op de been hieldt.“ Hy wilde hieruit be-
 slooten hebben, dat de Keizer, die, tot hier-
 toe, met zyne Beden, te vrede geweest was,
 en de Nederlanden niets tot de Ryks lasten
 hadt doen draagen, hun, veelligt, ook in 't
 gevolg, wel toestaan zou, hun aandeel in de
 Ryks lasten, uit de Beden, te voldoen. De
 Staaten van Holland, sterk bewoogen door
 het voorbeeld der andere Nederlanden, be-
 slooten, eindelyk, op den een-entwintigsten
 van Lentemaand, de Augsburgsche Overeen-
 komst, eenvoudiglyk, aan te neemen en te
 bezegelen. Alleenlyk *verzogten* zy den Kei-
 zer, daar zy 't, te vooren, hadden willen *be-*
dingen, dat zy hun aandeel in de Ryks lasten,
 uit de Beden, zouden mogen vinden, of ten
 minsten op zulk eene wyze, als de andere
 Nederlanden. Doch my is niet gebleeken, dat,
 in dit verzoek, bewilligd werdt. 't Liep nog
 tot in Grasmaand aan, eer dit werk, in Hol-
 land, zyn volkomen beslag hadt (*f*). Sedert,
 werdt Holland egter, by open' Brieven van
 Keizer Karel, te Brusfel, den veertienden van
 Grasmaand des jaars 1550, gegeven, van al-
 le nieuwe Ryks lasten, Tollen en Schattingen,
 boven het bestemde aandeel, vry verklaard.
 Keizer Ferdinand, Karels Broeder en Opvol-
 ger, bevestigde deeze Brieven, te Weenen,
 op den dertigsten van Grasmaand des jaars
 1560 (*g*). In Gelderland, duurde het, tot in
 't begin van Zomermaand des jaars 1549, eer de

(*f*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. M.
 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 21.
 (*g*) Handv. van Amst. bl. 78.

KARELII.
1548.

de Augsburgsche schikking, door 's Lands Staaten, goedgekeurd en bekrachtigd werdt (*h*). Ten zelfden tyde, werdt deeze schikking, volgens 's Keizers belofte, ondertekend en bezegeld, door de Bifchoppen van *Utrecht*, Doornik en Atrecht, en door den Abt van S. Pieters te Gend, wegens de *Geestelykheid*; door de Graaven van *Egmond*, Roelux en Hoogstraaten, en den Heere van Reye, wegens de *Edelen*; en door die van *Leuven*, *Nieuwmegen*, *Gend* en *Dordrecht*, wegens de *Steden* (*i*). Wat laater, verklaarde de Keizer, by eenen byzonderen Brief, aan die van Gelder en Zutfen, dat zy geene naauwer betrekking tot het Keizerryk hadden, dan de andere Nederlanden. Aan Nieuwmegen, verleende hy de vryheid van niet meer, voor 't Keizerlyk Kamergerigt, gedagvaard te konnen worden (*k*).

Dus werdt dan, eindelyk, genoegzaam erkend, dat de Nederlanden, waarlyk, van ouds, tot het Ryk behoord hadden, en, met reden, verplicht werden, tot de Ryks lasten te draagen. In Holland en Zeeland, bleef men egter zo ingenomen met het vooroordeel, dat deeze Landen niet onder het Ryk behoorden, dat men, in een geschil met die van Brabant, welken, uit hoofde van een Gulden-Privilegie van Karel den IV, beweerden, in Holland of Zeeland, niet te mogen * bekommerd worden,

* gear-
vesteerd.

(*h*) Chart. van Brabant te Vilvoorde, *Tweede Onderkasfe, Laude, l'Empire. PONTANUS Libr. XIII. p. 854, 855.*

(*i*) Chart. van Brabant te Vilvoorde, *Tweede Onderkasfe, Laude, l'Empire.*

(*k*) PONTANUS *Libr. XIII. p. 854.*

den, omtrent deezen tyd, nog durfde bewee- KARELII.
1548.
ren „ dat Holland en Zeeland niets gemeens
„ met het Keizerryk hadden; dat de Graaven
„ nimmer eenig verly van 't Roomsche Ryk
„ of den Keizer hadden genomen; dat zy
„ nooit iets tot de Rykslasten hadden gedraa-
„ gen, immers niet by menschen gehuge-
„ nis, en dat zy nooit onder 't Kamergerigt
„ te Spiers hadden behoord.” Stellingen, die,
gelyk zy, door de Brabanders, ten dien tyde,
meest allen bondiglyk wederlegd werden, ook
grootendeels, uit het voorgaande gedeelte dee-
zer Historie, ligtelyk wederlegd kunnen wor-
den. Ook bevestigde Karel de V. de redenen
niet, met welken, die van Holland en Zee-
land hunne zaak bekleed hadden, schoon hy,
over 't geschil, in hun voordeel, uitspraak
deedt (1). Ondertuschen ziet men, hieruit,
in 't voorbygaan, dat de dooling, dat de Hol-
landsche Graaven niet leenroerig van 't Ryk
waren, niet eerst, omtrent het jaar 1580, is
opgekomen, gelyk sommigen gemeend heb-
ben (m); maar ten minsten derig jaaren ou-
der is. De Nederlanden, die sedert *Vereenig-* Hoe de
Neder-
landen,
sedert
Vereen-
nigden
genoemd
den genoemd zyn, en onder dezelve inzon-
derheid Holland en Zeeland, schynen egter,
na deezen tyd, niet veel, tot de Rykslasten,
gedraagen te hebben (n). Karel de V, in 't
jaar 1547, en in 't jaar 1550, vergeefs ge-
poogd eindelyk

(1) Sententie van 18 Maart 1549 [1550], in 't Plakaatb. van Brabant, VII. Deel, V. Boek, I. Tit. C p. XIII. p. 565, en by Bort Tract. van Arrest. ond. zyne Werken II. Deel, bl. 492 des druks van 1731.

(m) H. CONRINGIUS de Finib. Imp. Germ. Cap. III. p. 24.
G. VAN LOON Leenroerigh. van Holl. bl. 336.

(n) Zie egter J. LIMNÆI Jus Publ. Tom. II. f. M. versf.

KARELII. 1548. poogd hebbende, zynen Broeder, Ferdinand, te beweegen, om de Roomsch-Koningklyke waardigheid aan Filips, zynen Zoon, af te staan (o); zagt deeze, na dat hy, in 't jaar 1549, by voorraad, tot Erfheere der Nederlanden, ingehuldigd was, en nog meer, na dat hem, in 't jaar 1555, de Regeering was opgedraagen; de Nederlanden der afhankelijkheid van 't Keizerryk, waarin hy niets te gebieden hadt, meer en meer, te onttrekken (p). Hieruit rees, in 't jaar 1559, het verzoek der Staaten, tot handhaving der verbindtenis met het Ryk, 't welk hy aanmerkte, als strekkende, om de Ketteryen, die in 't Ryk in zwang gingen, onbescroomder, hier te Lande, in te voeren (q). Nogthans hieldt hy, tot in 't jaar 1549, of langer, eenen Raadsheer, wegens de Nederlanden, in het Kamergerigt te Spiers (r). De Landschappen, die zig, in 't jaar 1579, te Utrecht, vereenigden, en Filips, in 't jaar 1581, van de Regeering over hen vervallen verklaarden, in zulke omstandigheden, de hulp en vriendschap des Duitschen Ryks behoevende, wilden gaarne voor Leden des Ryks aangezien zyn (s), en hadden zelfs, by het Utrechtsch Verbond, reeds verklaard, dat zy zig, daar door, geenszins den Heiligen Roomschen Ryke onttrekken wilden (t). Doch naderhand

(o) PONT. HEUT. *Rer. Austriac. Libr. XII. p. 595. Libr. XIII. p. 625.*

(p) *Handv. van Amst. bl. 78. Verg. HOORT V. Boek, bl. 204.*

(q) F. VAN DER HAAR de *Initiis Turc. Belg. Libr. I. p. 27.*

(r) BOR XIII. *Boek, bl. 147. [114].*

(s) BOR VIII. *Boek, bl. 90. [600]. XII. Boek, bl. 31. [959]. Conf. J. LIMNÆI Jus Publ. Tom. V. p. 82.*

(t) *Groot Plakaatb. I. Deel, Kol. 7.*

ziende, dat de onderhoorigheid aan 't Ryk KARELII
hun geen voordeel gaf, hebben zy zig, al- 1548.
lengskens, geheellyk, van het zelve afgefchei-
den, niet begeerende, iets tot de Ryks lasten
te draagen, noch zelfs gedoogen willende,
dat de Keizer hen, in zyne Brieven, *Lieven*
en getrouwen noemde, gelyk, van ouds, plag
te geschieden. Toen men, in 't jaar 1607,
over het twaalfjaarig Bestand, handelde, en
de Staaten der Vereenigde Nederlanden, als
een vry Gemeenebest, wilden worden aange-
merkt; schreef Keizer *Rudolf de II.* hun, hier-
over, eenen ernstigen brief, verklaarende,
in denzelven „ dat hy 't vreemd vondt, dat
„ de Nederlanden, die, buiten tegenspraak,
„ leenroerig van 't Duitsche Ryk waren, zig,
„ voor een vry en onafhankelyk Gemeenebest,
„ wilden doen erkennen (u).” Doch men sloeg
weinig agt op 's Keizers schryven. By de Mun-
sterfche Vrede, in 't jaar 1648, tusschen den
Keizer en den Koning van Frankryk, gesloot-
ten, werdt ook nog bestemd, dat de Bourgon-
dische Kreits een Lid des Duitschen Ryks zyn
en blyven zou; doch *Ferdinand de III.* ver-
klaarde, op den zesden van Hooimaand des-
zelfden jaars, dat hy de Staaten der Vereenig-
de Nederlanden hieldt voor zyne *Vrienden en*
goede nabuuren; waaruit, met grond, besloot-
ten wordt, dat de Keizer, ten dien tyde, stil-
zwygens van alle oppergezag over de Veree-
nigde Nederlanden afgestaan heeft. Derzel-
ver onafhankelykheid van 't Ryk schynt toen,
te

(u) METELEN XXVIII. Boek, f. 537 versf. *Geogr. Histor.*
Libr. XVI. p. 525.

KAREL II. te gelyk met derzelver onafhankelykheid van
 1548. *Filips den IV*, Koning van Spanje, eerst haar
 volkomen beslag gekreegen te hebben; en men
 heeft, niet dan in den uitersten nood, in over-
 weeging genomen, om zig wederom, gelyk
 eertyds, onder deezen of genen Duitschen Kreits
 te begeeven (y). 't Is 'er egter nooit toe geko-
 men, en thans is 'er minder reden dan ooit,
 om te verwagten, dat het 'er, t'eenigen tyde,
 toe komen zal.

Wy hebben, om 't stuk van de onderhoo-
 righeid der Nederlanden aan 't Keizerryk ge-
 heel af te handelen, niet geschroomd, de paa-
 len van 't bestek der Geschiedenisse, welke wy
 hier beschryven, verre te overschryden. Wy
 vertrouwen, dat het den Leezer niet ongeval-
 lig zal zyn, met éénen opslag, te zien, wat
 'er, wegens dit stuk, in oude en laater' tyden,
 is voorgevallen.

XIX.
 Over-
 weeging
 in
 Holland,
 op 't be-
 veiligen
 der Zee-
 vaart.

De oorlog met Schotland en de vrees voor
 oorlog met Frankryk en Engeland hadt die
 van Amsterdam, reeds in Louwmaand des
 jaars 1548, ter Vergaderinge van Holland,
 doen voorstaan, dat men, op de beveiliging
 der Zeevaart, behoorde verdagt te zyn. De
 Advokaat kreeg last, om de meening der Land-
 voogdesse hierop te verneemen. Ook verstondt
 hy, ten Hove, dat de Franschen nog vrien-
 den waren; doch dat men niet wist, hoe lang
 zulks duuren zou, waarom geraaden zou zyn,
 niet dan Vlootswyze en wel toegerust, West-
 waards, te zeilen. Onderstand van Oorlog-
 sche-

(y) Vide H. CONRING. de Finibus Imper. German. Cap.
 XXVI. p. 687. Cpp. XXVIII. p. 774, 775, 776, 777. TEMPLE
 Observ. upon the Netherl. Ch. VI. p. 261.

schepen was thans ten Hove niet te bekomen. KAREL II. 1548.
 Amsterdam verzogt, derhalven, een onder-
 stand van agtduizend guldens, tot beveiliging
 der Koopvaardye, van 's Lands Staaten. Doch
 't blykt niet, dat hierop beslooten werdt. Tot
 beveiliging der Haringvischerye, werden eg-
 ter, dit jaar, wederom vyf Oorlogschepen
 uitgerust, waartoe 't Land zesduizend guldens
 droeg. Men zegt ook, in Deenemarke, te
 bewerken, dat den Schotten verbooden werdt,
 de Hollandsche schepen, onder Noorwegen,
 te neemen (w). Doch ik weet niet, of dit
 gelukt zy.

Haarlem, Delft en Leiden, zig, meer dan Klagten
 andere Steden, met de Lakenweeverye genee over den
 rende, klaagden, ten deezen tyde ook, dat zy Engel-
 te Calais, geenen genoegzaamen voorraad van ischen
 goede Wolle en Vellen vonden, en 't gene Wollan-
 del.
 men hun nog leverde merkelyk hooger betaa-
 len moesten, dan, by de Overeenkomsten,
 met Engeland gemaakt, was vastgesteld (x).
 Doch my is niet gebleeken, welk gevolg deeze
 klagten gehad hebben.

De onwilligen tot betaaling van den Impost
 werden, in dit jaar, byna allen gedrongen te
 voldoen, 't gene zy schuldig waren. Den Hee-
 re van Brederode wilde men zelfs geene vyf-
 entwintig guldens kwytſchelden, om geen' voet
 aan anderen te geeven (y).

Doch naauwlyks begon men eenige ver-
 lich-

(w) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl.
 1, 2, 6, 7, 13, 14, 18, 26, 27, 28, 29, 31, 33.

(x) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547, bl.
 42. op 't jaar 1548, bl. 22, 24, 37.

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl.
 3, 5, 8.

KARELII. lichtung van voorige lasten te verwagten, of
 1548. de Keizer, in Wynmaand, te Brusfel gekomen, deedt eene nieuwe Bede aan Holland van tweehonderd envyftigduizend guldens. De Staaten bewilligden 'er egter terstond in, alzo zy onlangs het Regtsgeding, welk zy, verscheiden jaaren agtereen, over 't verlofgeld op 't uitgaand Koorn, tegen den Prokureur Generaal, gehad hadden, voor den grooten Raad te Mechelen, hadden gewonnen. Zy waren 'er zo verheugd over, dat zy beslooten den Raadsheeren, boven de gewoonlyke geschenken van Toortsen en Suiker, ieder een aam en den President drie of vier aamen Wyns toe te leggen (z).

XX. Eer nog 't jaar 1548 ten einde liep, verloeren de Nederlanden hunnen Kapitein-Generaal, Maximiliaan van Egmond, Graave van Buuren, die, op den drie-entwintigsten van Wintermaand, na eene zonderlinge ziekte van niet meer dan vier dagen, zittende en gekleed, den geest gaf (a). Hy liet zyne Heerlykheden Buuren, Leerdam, Ysselstein, St. Maartensdyk enz. zyne eenige Dogter, Anna, na, die zig, in 't jaar 1551, in de Egt begaf met den jongen Prins van Oranje (b), en hierdoor alle deeze Heerlykheden, in het Huis van Nasau-Oranje, overbragt. By de Vrede van Crespi, hadt François de I. beloofd, den Prins, in alle de voorregten, met naame in het Regt van Opperste magt, hem, uit krag-

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl. 33, 36, 37, 39. op 't jaar 1549. bl. 2.

(a) Chron. van E. DE VEER f. 95.

(b) GODDHOEV. bl. 113. Chron. van E. DE VEER f. 116 versf.

kragte van den Uitersten Wil van René van Chalons, in het Prinsdom Oranje, toekomen- de, te zullen herstellen, in dezelfde volko- menheid, als dezelve eertyds, door Filibert van Chalons, waren bezeten geweest. Doch Henrik de II. toonde zig ongezind, om dee- ze beloften naar te komen, waarom Prins Wil- lem, in 't jaar 1549, verzeld van zynen Voogd, den Heere *de Corbaron*, en na zyn Huwelyk, in 't jaar 1551, andermaal, alleen, eene o- penlyke aantuiging deedt, tegen den Koning van Frankryk, wegens het niet naarkomen van het Verdrag van Crespi, zo ver het hem betref (c).

KAREL II.
1548.
doen her-
stellen.

Met den aanvang des jaars 1549, stelden die van Amsterdam ter Dagvaart voor, dat de Koning van Deenemarke de Tollen in de Zond merkelyk verhoogd, en van Wyn en Haring, waarvan tot hiertoe niets betaald was, tol doen vorderen hadt; belettende den Hol- landeren, daarenboven, balken en ander Hout, 't welk zy, onder anderen, noodig hadden, tot onderhoud van 't Hondbosch by Petten, uit Noorwegen te haalen. Terstond bewerkte men, ten Hove, dat *Stratius*, Raad in Gelderland, uit 's Keizers naam, naar Dee- nemarke gezonden werdt. Amsterdam voeg- de hem, op 's Lands kosten, (8) *Sybrand Ok-*

Nieuwig-
heden in
Deene-
marke af-
gedaan.
1549.

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 350 & P. III. p. 30.

(8) Ik twyfel niet, of deeze *Sybrand Okko* is dezelf- de, dien men, met den naam van *Sybrand Pompejus Ok- ko*, onder de Raaden en Oudschepenen van Amster- dam, vermeld vindt. Hy was, in dit jaar 1549, Rent- meester of Theaurier. Zie de *Regerings-Lyst* voor de *Handvesten*.

KARELII. *ko* toe. Zy traden, terstond na hunne aankomst, in onderhandeling met den Koning, die op verhooging van tol staan bleef. Amsterdam, welk 't meeste belang by de Oostersche vaart hadt, boodt, sedert, in plaats van twee en een halve, gelyk men plag te betaalen, drie goudguldens (*d*), en ik meen, dat men, omtrent op dien voet, overeen gekomen is (*e*). De Noordsche Houthandel geraakte ook wederom vry.

XXI. Karel de V. hieldt zig, uit Duitschland te Philips, rug gekeerd, lang in de Nèderlanden op, ontbiedende ook derwaards, zynen Zoon Filips, Spanje dien hy van zins was, alomme, voor 's Lands wordt tot *zoekomenden oversten Heer en natuurlyken Prins* aanstaanden Heer na zyn overlyden, te doen inhuldigen. Willem de VI. hadt hiervan, in vroeger' tyd, ingehuldigd; reeds een voorbeeld, in Holland, gegeven, en 's Lands Staaten bewoogen, om zyne Dogter, Jakoba, voor zyne wettige Erfvolgster te erkennen. Doch hy deedt het, in eenen tyd, dat hy zyn einde voelde naderen, en reden hadt, om te vreezen, dat zyn Broeder, Jan van Beijeren, zyne Dogter van de erfvolgging zou zoeken te ontzetten. Karel de V. bereikte nog geene vyftig jaaren, en schoon hy zeer met de jigt gekweld was, is, uit zyne verrigtingen, sedert eenige jaaren, ligtelyk te bespeuren geweest, dat hy, gemeenlyk, eene redelyke gezondheid genoot. Reden, om te dugten, dat men Filips van de Regeering zou tragten te verstecken, scheen 'er

(*d*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 2, 3, 4, 9, 13, 17, 19, 23, 27, 31, 36, 38, 44, 49.

(*e*) VBLIUS HOOTH, bl. 261.

'er naauwlyks te kunnen zyn. Te minder, ^{KAREL II.}
 daar de Keizer, federt eenigen tyd, Krygs- ^{1549.}
 volk in de Nederlanden onderhieldt, welk,
 in zynen eed staande, van zyne hand vloog,
 en zynen Zoon, zo wel als hem, gunst droeg.
 Nogthans vermoed ik, dat deeze vrees eene
 der voornaamste redenen geweest is, die den
 Keizer tot het vorderen deezer voorbaarige
 inhuldiging hebben doen besluiten. Filips was
 in Spanje gebooren, en gantsch onkundig van
 de taal en zeden der Nederlanderen: 't welk
 hem, noodwendig, weinig bemind maaken
 moest, onder de Landzaaten. Hier kwam nog
 by, dat men van zyne Regeering eene streng-
 heid in Geloofszaken te wagten hadt, aan
 welke hy in Spanje gewoon was, en welke men
 hier, by de Gemeente niet slegts, maar zelfs
 by de Overheden der Steden, omtrent deezen
 tyd, meer en meer, begon af te keuren (*f*).
 Daar tegen waren 'er, onder de Nederland-
 sche Heeren, veelen, die in de blaakende
 gunst der Gemeente stonden. In Holland,
 leefde Heer Reinoud van Brederode, die,
 uit de oude Hollandsche Graaven afkomstig
 en een Inboorling des Lands zynde, na 't af-
 sterven van Keizer Karel, en terwyl Filips zig
 in Spanje ophieldt, ligtelyk, door de gunst
 der Gemeente, met de Graaflyke waardig-
 heid zou hebben kunnen bekleed worden. 't
 Was naauwlyks vyftien jaaren geleeden, dat
 hy, om 't aanneemen van 't Wapen van Hol-
 land, door den Keizer gevonnist zynde, niet
 dan met veel moeite, brieven van vergiffenis
 ver-

(*f*), VELIUS Hoorn, bl. 262.

MARELII. verworven hadt (g). Hy en zyns gelyken moesten den Keizer, derhalve, meer of min in 't oog loopen. 't Was, daarenboven, de voornaamste toeleg des Keizers de Plakaaten tegen de Kettters, ten strengsten; te doen uitvoeren: waartoe hy zynen Zoon zeer bekwaam keurde. Hy besloot dan, hem van de Regeeringe te verzekeren; en hem tot aanstaanden Landsheere te doen aanneemen. Filips, uit Spanje vertrokken, kwam, door Italie en Duitschland, in Lentemaand, te Namen, en, kort daarna, te Brusfel aan. De Staaten van Holland beslooten terstond, hem te doen begroeten, vaardigende, ten dien einde, den Advokaat, onder anderen, naar Brusfel af: alwaar zy zelfs te vroeg kwamen, om gehoor te konnen krygen. Op den voorslag des Stadhouders, bewilligden zy ook in een geschenk, ter zynere blyde inkomste, van vyftigduizend Filips guldens van zeven-entwintig stuivers ieder; hoewel zy eene ongelooflyke moeite hadden, om deeze penningen byeen te krygen (h). De Landvoogdes begreep, sedert, dat het Land van Voorne en Putten nog een afzonderlyk geschenk doen moest (i). In Hooimaand, werdt de Prins, te Leuven en te Brusfel, tot aanstaanden Hertog van Brabant ingehuldigd. Daarna geschiedde dezelve inhuldiging, in de voornaamste Steden der Graafschappen Vlaanderen, Henegouwen en Artois, in

in Brabant,
in Vlaanderen,
Henegouwen
en Artois, in

(g) Repert. der Plakaat. bl. 20, 30.

(h) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 27. op 't jaar 1550. bl. 33, 49. Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 64.

(i) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550. bl. 22.

tois. Toen ontving men hem ook te Meche-^{KARLIF}len, als toekomstenden Heer dier Heerlykheid, ^{1549.} en te Antwerpen, als aanstaanden Markgraaf ^{Meche-}des Roomfchen Ryks. Van hier begaf hy zig, ^{len en} in Herfstmaand, over Bergen op Zoom, naar ^{Antwer-}Zeeland. De inhuldiging gefchiedde hier niet, ^{pen,} gelyk naar ouder gewoonte, te Middelburg ^{in Zee-}en te Zierikzee; maar, om fpoed te maaken, ^{land,} alleen te Reimerswaale, onder beding nogthans, dat de twee Steden, hierdoor, in haar oud Voorregt, niet benadeeld zouden geagt worden (*k*). De Prins keerde toen over Bergen op Zoom te rug, trekkende terftond, over 's Hertogenbosch, Heusden en Gorinchem, naar Dordrecht, alwaar de Staaten ^{in Hol-}van Holland hem, insgelyks, hulde deden, ^{land,} op den zes-entwintigften van Herfstmaand (*l*). Sedert deedt hy zig ook in de voornaamfte Hollandfche Steden voor aanstaanden Graave ontvangen: eerst te Rotterdam, toen te Delft, te Leiden, en te Amsterdam (*m*): alwaar Burgemeester *Joost Buik* hem den eed afnam (*n*). Van Amsterdam, trok de Prins ^{in U-}naar Utrecht, en vervolgens naar Deventer, ^{trecht,} om zig ook voor toekomstenden Heer van U- ^{in Over-}trecht (*o*) en Overysfel (*p*) te doen ontvan- ^{ysfel,}gen. Toen begaf hy zig naar Zutfen, Arn- ^{in Gel-}hem, Nieuwmegen en Roermonde, in wel- ^{derland,}ke

(*k*) REIGERSB. II. Deel, bl. 494. Aëte van 15 September 1549, by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 495.

(*l*) ADRIAAN VAN DER GOES Regiff. op 't jaar 1549. bl. 26, 28, 29, 30, 31.

(*m*) PONT. HEUT. Rer. Austriac. Libr. XIII. p. 600 & seqq.

(*n*) Regeer. Lyst voor de Handv. op 't jaar 1549.

(*o*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 33. MATHEUS de Na-

billitate p. 738.

(*p*) J. REVII Davenia Libr. III. p. 270—273.

KAREL II. ke Steden, hy, voor aanstaanden Hertog van
 1549. Gelder en Graave van Zutfen, ontvangen
 werd (q). Kort te vooren, hadt hy *Jan van*
Ligne, Graaf van Aremburg, naar Friesland
 en Groningen gezonden, om de hulde aldaar,
 in Fries- in zynen naam, te ontvangen (r). Sommigen
 land, schryven, dat Friesland Gemagtigden naar
 in Gro- Deventer zondt, die aldaar hulde deeden (s).
 ningen, Doch van elders blykt, dat de Graaf van A-
 remberg, die, in plaats van den overleeden
 Graave van Buuren, tot Stadhouder over Fries-
 land, Overysfel en Groningen, aangesteld was,
 eerst in den aanvang des volgenden jaars, de
 hulde, in 's Prinsen naam, in Friesland en in
 Groningen, ontvangen heeft (t). Ten zelf-
 en in den tyde, schreef hy aan die van Drente,
 Drente. dat, zy den Prins van Spanje voor hunnen toe-
 komenden Heere aangenomen hebbende, by
 hun den eeddeed, uit 's Prinsen naam (u). Fi-
 lips werd, midlerwyl, alomme, met veel staatsie
 ingehaald (v). Ook deeden de Nederlanden
 hem allen, zo wel als die van Holland, ter
 zyner blyde inkomste, aanzienlyke geschenken.
 Van Gelderland, ontving hy, by voorbeeld,
 dertienduizend gouden Leliën.

XXII. De Keizer hadt, voor de inhuldiging, 's
 's Keizers Lands Staaten doen voorstellen „ dat hy, uit
 voorstel, „ genegenheid tot zyne Erf-Nederlanden, en
 voor de „ uit

(q) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prælim. Punct. c. 36, 38, 41, 43.

(r) PONT. HEUT. Rer. Austrac. Libr. XIII. p. 604. Goud-
 HOEVEN, bl. 613.

(s) J. REVII Daventria p. 273.

(t) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. CLXXVI.
 CLXXIX. bl. 796, 797. Chron. van Groning. bl. 69.

(u) PIKART Chron. van Drente, bl. 220.

(v) Chron. van E. DE VEER, f. 95 enz.

„ uit begeerte tot derzelve rust, vrede en ^{KAREL II.}
 „ welvaart, zynen Zoon, den Prins van Span- ^{1549.}
 „ je, herwaards ontbooden hadt, om hem de ^{inhuld-}
 „ Landen te leeren kennen, en op dat hy ^{ging.}
 „ den Onderzaaten blyken van zyne liefde te
 „ hunwaards zou kunnen geeven; dat hy,
 „ om deeze en *andere merkelyke redenen*, be-
 „ flooten hadt, hem te doen ontvangen en
 „ huldten, voor toekomenden *oversten Erf-*
 „ *heer en Landvorst* der Nederlanden; waarin
 „ hy begeerde, dat de Staaten, van hunnen
 „ kant, bewilligden (w).” De Keizer voeg-
 „ de hier nog iets by, welk onze byzondere
 „ opmerking verdient. Hy verklaarde „ verno-
 „ men te hebben, dat, in eenige Nederlan-
 „ den,” [hy zag, onder anderen, op het Stigt,
 „ en op een gedeelte van Holland] „ het regt
 „ van * plaatsvulling in geen gebruik was, * *Repre-*
 „ noch in den regten, noch in den zydlyn; *sentatie.*
 „ schoon dit regt, in de meeste Nederlan-
 „ den, waarlyk plaats hadt; dat hy, in aan-
 „ merking neemende, hoe veel ’er den Land-
 „ zaaten aan gelegen ware, dat de Nederlan-
 „ den samen verbonden bleeven, en door éé-
 „ nen Vorst geregeerd werden; met goedvin-
 „ den en bewilliging der algemeene Staaten,
 „ beslooten hadt, zekere vastgestelde wet te
 „ maaken, volgens welke, het Regt van
 „ Plaatsvulling, beide in den zyd en regten
 „ lyn, alomme in de Nederlanden stand gry-
 „ pen zou, met opzigt op de erfvolging in Hy ves-
 „ de Regeering deezer landen, blyvende de ^{tigt de}
 „ byzondere gewoonten der Landfchappen eg- ^{Erfvol-}
 „ byzondere gewoonten der Landfchappen eg- ^{ging, in}
 „ „ ter ^{den reg-}

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. W. 24, 25.

KARELII. „ ter, met opzigt op de erfvolging der Leen-
 1549. „ mannen, Smalheeren en andere byzondere
 „ Perſoonen, in haar geheel en onveranderd:
 ten en „ in welke wet, hy begeerde dat de Staaten,
 zy dlyn „ inſgelyks, wilden bewilligen,“ gelyk zy,
 van zyn „ federt, gedaan hebben (x). In Holland,
 maag- „ merkten die van Delft en Leiden alleenlyk
 ſchap. aan, dat men, vooraf, behoorde vast te ſtel-
 len, hoe 't met de opvolging gaan zou, als
 eene Dogter ouder was dan een Zoon (y).
 Doch 't blykt niet, dat hier omtrent iets be-
 paald zy. Het vastſtellen van zulk eene wet,
 in de tegenwoordige tydsomſtandigheden, ver-
 dient ondertuſſchen wel, dat wy 'er eenige
 aanmerkingen over maaken.

Aanmer-
 kingen
 hierover.

Karel de V. heeft 'er, ongetwyfeld, me-
 de beoogd, de Regeering der Nederlanden,
 in zyn ſtamhuis erfelyk te maaken, en
 zynen naaſten Bloedverwant, wie hy ook
 ware, hem te doen opvolgen. Filips, zyn
 Zoon, was, in 't jaar 1543, getrouwd met
Maria, Dogter van Jan, Koning van Portu-
 gal, die hem, in Hooimaand des jaars 1545,
 een Zoon, *Karel* genaamd, ter weereld ge-
 bragt hadt, doch vier dagen na de verloſing
 overleeden was (z). De Keizer wilde, in de
 eerſte plaats, den jongen Karel van de Re-
 geering der Nederlanden verzekeren; in geval
 Filips, gelyk ligtelyk gebeuren kon, voor zy-
 nen Zoon en voor zynen Vader beide, over-
 leedt. En indien 't gebeurde, dat Filips en

de

(x) Refol. Zeeland van 15 Sept. 1549. by BORHORN op REI-
 GERSBERG. II. Deel, bl. 405. Zie ook SCRIVERIUS Verv. van
 't Goudſch Kronykje bl. 194. & VIGLII Vit N. LVIII. p. 28.

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Regilt. op 't jaar 1549. bl. 26.

(z) Chron. van E. DE VEER f. 57 verſ. f. 61 verſ.

de jonge Karel beide eer stierven dan de Kei- KAREL II.
 zer, schynt hy zyne Dogtets, *Maria* en *Joan-* 1549.
na, of zyne Zuster, de Landvoogdes *Maria*,
 in de Regeering te hebben willen doen op-
 volgen, of iemand anders van zyne naaste maag-
 schap, die, by zyn overlyden, in leeven zyn
 mogt. Doch om deeze zyne oogmerken te
 bereiken, stonden hem in den weg de gevoe-
 lens van sommigen, hier te Lande, welken eer-
 tyds gedreeven hadden, dat eenige Land-
 schappen ten minsten, niet door Vrouwen,
 geërfd konden worden. Allermeeft egter was
 hy bedugt, dat zyne inzigten zouden geagt
 worden te stryden, met de aloude gewoonte
 eeniger Nederlanden, volgens welke, nie-
 mant, noch in den zydlyn noch in den reg-
 ten, by plaatsvulling, erven kon. Hy vondt,
 derhalve, goed, deeze gewoonte, zo ver ze
 de Opvolging in de Regeering betrof, te niet
 te doen, en op dat zyn Kleinzoon, by 't voor-
 overlyden van Philips, deszelfs Vader, de Ne-
 derlanden van hem zou kunnen erven, *voor*
eerst, te doen verklaaren, dat, in de Opvol-
 ging tot de Nederlandsche Regeering, de
 Plaatsvulling stand grypen zou: en hier, *ten*
anderen, by te doen voegen, dat de Ne-
 derlanden, ook langs den zydlyn, zouden
 kunnen geërfd worden, op dat zyne Zus-
 ter en zyne andere zydmaagen, hem in de
 Regeering over de Nederlanden zouden
 kunnen opvolgen. Kort hierna, verklaar-
 de hy, ten opzigte van Gelder en Zutfen,
 rondelyk, dat de vrouwen in de Regeering
 over deeze Vorstendommen opvolgen mog-
 ten

KAREL II. ten (a). 't Welk zyn oogmerk, om ook de
 1549. vrouwen uit zyn Huis, in ryd en wyle, tot
 zyne erfvolgsters in de Nederlanden bekwaam
 te maaken, klaar genoeg aanduidt. De Staa-
 ten, thans geen hert noch magt hebbende, om
 den Keizer tegen te staan, moesten zig deeze
 zyne schikking over de Opvolging laten wel-
 gevallen. Hy vergunde hun, daarentegen, dat
 zy den eed, dien Filips, by zyne inhuldiging,
 deedt, zo uitvoerig en kragtig lieten stellen,
 als zy goedvonden.

XXIII. Wy hebben te vooren gezien (b), dat Fi-
 Eed van lips, Karels Vader, by zyne inhuldiging, in
 Filips. den jaare 1494, geene andere Privilegien wil-
 de bezweeren, dan die, door Filips en Karel
 van Bourgondie en derzelver Voorzaaten, ge-
 geven waren: gelyk hy ook geene nieuwe
 voorregten verleenen wilde, dan zulken, die
 niet met zyne hoogheid streeden. De eed,
 welken Karel de V, by zyne inhuldiging, in
 den jaare 1515, gedaan hadt, verschilde niet
 van den eed zyns Vaders (c). Doch Prins Fi-
 lips beloofde thans, by zyne inhuldiging te
 Leuven „ alle voorregten te zullen doen on-
 „ derhouden; geenen oorlog te zullen aanvaar-
 „ den dan met kennisse der Staaten; niet te
 „ zullen munten dan met gelyke kennis; nie-
 „ mant tot Raad van Brabant te zullen ver-
 „ kiezen, dan die in Brabant gebooren was
 „ enz (d).” De eed, dien de Prins in Hol-
 land

(a) Chartr. de Brab. te Vilvoorde eerste Bovekasfe, Laade
 Geldre de F An XVCLII.

(b) IV. Deel, bl. 295.

(c) Zie Groot Plakaatb. III. Deel, bl. 20.

(d) Blyde Inkoopst van Philips by MURIS Nederl. Vorsten,
 III. Deel, bl. 222.

land deedt, in de Latynsche taale, na dat de- KAREL III
 zelve hem, in 't Nederduitsch, voorgelezen 1549
 was, luidde, van woord tot woord:

Ick Philips, by der gratien Gods, Prince van Spaignen, van beyde Sicilien, van Jerusalem &c. Eerts-Hertoge van Oostenryck; Hertoge van Bourgoigne &c. Grave van Habsburg, Vlaenderen, Hollandt &c. beloove en sweere, dat ick, tot mynder aenkomste ende succesie tot den Landen ende Graeffschap van Hollandt, sal wesen eengoedt ende rechtveerdigh Heere den zelve Graeffschappye, en der Heertykheyt van Westvrieslandt, ende dat ick alle der Edelen, Steden, Gemeenten ende Onderfaten, soo Geestelyck als Wereldlyck, ende 's Landts van Hollandts en Westvrieslandts Privilegien en Vryheden, by mynen Voorfaten, Graven en Gravinnen van Hollandt, heere verleent, en voorts heere gewoonte, herkomen, usansien en rechten, die sy nu generalycken ende in bysonder hebben en gebruycken, sal wel en getrouwelycken houden en doen onderhouden, en voorts doen alle het gene dat een goet ende gerecht Prince en Heere van rechts wegen te doene behoort.

Soo moet my God helpen en alle syne Heyligen.

In Zeeland; zwoer de Prins te zullen onderhouden de Gewoonten en herkomen, welken aldaar; tot op het overlyden van Koning Philips, en voorts onder de Regeering van Keizer Karel, tot heden toe, in gebruik waren geweest (e). De Edelen en zes groote Steden van Holland, deeden Philips den volgenden eed; na dat hy hun eerst gezworen hadt:

(e) BÖRHORN OF REIGERSB. II. Deel, bl. 498.

PHILIPPUS de II. *Koning van*
HISPANIEN *en de* INDIEN,
Aarts Hertog van Oostenryk,
Hertog van Bourgogne &c.
GESTORVEN IN DE OUDERDOM
VAN 71 JAREN
DEN 13 SEPTEMBER M D LXXXVIII.

KARELII.
1549.
en van de
Staaten.

Wy Edelen en Gedeputeerden van de ses groote Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt geloven, en zweeren, dat wy, na d' aflyvigheyt der Keyserlycke Majesteyt, onsen aldergenadigsten Heere (die God een langh saligh leven verleen wille) U Doorluchtigste Prince en onse genadigste Heere, Philippus, Prince van Spaignen, van beyde Sicilien, van Jerusalem &c. Eerts-Hertoge van Oostenryck, Hertog van Bourgondie &c. Grave van Habsburgh, Vlaenderen, Hollandt &c., als onsen gerechtigten gebooren Landheere ende Prince, Grave van Hollandt ende Heere van Vrieslandt, Uwer Genaden Hoogheydt ende Graeffelykheyt's Rechten getrouwelyck bewaren ende onderhouden sullen, alle Uwe Genade Dienaren ende Officieren, elk naer synen toebehoren, heuren dienst doende ende exerceerende, obedieren ende assisteren, goedt, getrouwe ende gediensigh wesen, tot beschermenis van Uwer Genade Persoon en State, als wy van rechts ende redene wegen schuldigh zyn te wesen, en voorts alles doen, dat goede getrouwe Onderfaten der Graaffschap van Hollandt ende Heerlykheydt van West-Vrieslandt schuldigh zyn te doene.

Soo moet ons God helpen en alle syne Heyligen (f).

De Prelaat, Edelen en Steden van Zeeland zwoeren den Prins gehoorzaam te zullen zyn, ghelyck goede ende ghetrouwe onderfaten schuldich zyn ende behooren te doen, navolghende de Rechten ende Privilegien van den selven Lande (g). De Acte van inhuldiging, door den Audien-cier, met de Eeden vergeleeken, en, van

woord

(f) Groot-Plakaatb. IV. Deel. bl. 35.
(g) BOXHORN op REICERSW. II. Deel. bl. 499.

woord tot woord, eensluitend bevonden zyn KAREL II. 1549.
 de, werdt, sedert, door den Prinse getekend, Aanmerkingen over deze Eeden.
 en den Staaten ter hand gesteld (*h*). Men
 ziet, met éénen opslag, hoe zeer deeze Eeden
 verschillen van die, welken, by de in
 hulding van Koning Filips en Keizer Karel,
 gedaan waren. Toen werden niet alle, nu
 alle de Privilegien, door den Landsheere, be-
 ÷edigd. Nu werden ook de gewoonten en her-
 komen bezwooren, van welken toen niet ge-
 rept was. De Zeeuwen hadden zelfs de voor-
 zigtigheid van den Prinse gehoorzaamheid te
 belooven, overeenkomstig met 's Lands Reg-
 ten en Privilegien, die geene willekeurige o-
 verheersching gedoogden: en de Hollanders
 beloofden 's Prinse Amptenaaren onderwer-
 ping en hulp, als zy zig van hunne Ampten,
 naar behooren, kweeten. Zelfs verdient het,
 in 't byzonder, onze opmerking, dat, daar
 de Keizer begeerd hadt, dat men zynen Zoon,
 niet alleen voor *natuurlyken Prins*, aan welken
 naam men, hier te Lande, sedert veele jaa-
 ren, gewoon was (*i*), zou ontvangen, maar
 ook voor toekomstenden *Oversten Heer*, met wel-
 ke benaaming, de volstreckte Oppermagt werdt
 aangeduid; de Staaten deeze laatste benaa-
 ming, in de eeden, zorgvuldiglyk vermyd-
 den, den Prins van Spanje, alleenlyk, hun-
 nen *geregtigen gebooren Landsheer en Prins* noe-
 mende. En men behoeft niet te denken, dat
 zulks, zonder opmerking, of onbedagtelyk,
 geschiedde. Uit verscheiden' egte stukken
 van

(*h*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 37.

(*i*) Zie ook ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554.
 bl. 5.

KARELII. van deezen tyd (k), blykt, dat zy, die by ⁹r
 1549. Hof wel zогten te staan, den Keizer den titel van *Souverain Seigneur* en *Oversten Heer* gaven, terwyl zy, die meer op het voorstaan hunner vryheden dan op de gunst des Hof's gesteld waren, hem slegts hunnen *natuurlyken Prins en Heer* noemden. Zelfs vindt men, dat het geeven van deezen laatsten titel, in de plaats van den eersten, den Nederlanderen, ten Hove, somtyds, zeer kwalyk genomen is (9). Uit al deezen handel, zag men dan, dat de Staaten, zo veel hun vermogen en de tyds gelegenheid toeliet, voor 's Lands Vryheid zorgden, terwyl de Keizer, van zynen kant, het oppergebied over de Nederlanden, in zyn Huis, doet bestendig te maaken. Karel de V. deedt van deeze Inhuldiging aantekening houden, in den Grooten Raad te Mechelen, in den Raad van Brabant, en in de Rekenkamers van Rysfel, Brusfel en den Ha-

(k) Dans les Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 290, 338, 340, 429, 437, 451, 455, 463, 467.

(9) De Landvoogdes bediende zig, in een Berigtschrift, den 26 September des jaars 1539, aan haare Gemagtigden te Gend, gezonden, van deeze woorden: *en toutes [les] requetes, propositions & escrits [des Gantois], ils n'intitulent [l'Empereur], que seulement leur Seigneur naturel, comme Comte de Flandres, delaisant le titre de Souverain Sr., dont usent les trois autres membres de Flandres: dat is „ de Gentenaars „ geeven den Keizer geen en hooger en titel dan dien „ van hunnen natuurlyken Heer, als Graaf van Vlaan- „ deren, den titel van Souverainen Heer, dien de an- „ dere drie Leden van Vlaanderen gebruiken, agter „ wege latende.” Voyez Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 428.*

Haage (l). In 't jaar 1551, beleende hy, KARELII, 1549. als Keizer, zynen Zoon Filips, met de Erf-Nederlanden, by eene gulden Bulle, te Augsburg, op den zevenden van Lentemaand, gedagtekend; en deedt, sedert, dit Verly, door den Roomsch Koning, Ferdinand, schriftelyk bevestigen (m).

In Holland, was men, in de Lente deezes XXIV. jaars 1549, wederom bedagt geweest, op het Vrugtelooze overweegingen op 't beveligen der Haringvischery beveiligen van de Haringvaart, waartoe de visfchers betuigd hadden, zo veel niet te konnen draagen als voorleeden jaar, alzo het zui-ver voordeel, door hen toen bekomen, niet meer dan *agtduizend vyfhonderd tien ponden, en zeventien schellingen van veertig grooten 't pond* beloopt hadt. Den 'Stadhouder Beveren verklaard hebbende, dat 'er, ten Hove, geen onderstand te bekomen zou zyn; werden de Staaten beschreeven, om te verneemen, hoe veel zy, in de uitrusting van vier Oorlogfchepen, zouden begeeren te draagen. De Edelen bewilligden in drie of vierduizend guldens. Dordrecht was niet gelast. Haarlem, Leiden en Gouda verklaarden geen belang by de Visfchery te hebben, en derhalven ongezind te zyn, om in eenigen onderstand te bewilligen. Die van Amftterdam zeiden „ dat de Koop- „ vaardy zo voordeelig voor 't Land was als „ de Visfchery; dat de Staaten egter, voor- „ leeden jaar, geweigerd hadden, dezelve te „ helpen beveiligen, waarom zy ook nu gee- „ nen

(l) Chartr. van Brabant te Vilvoorde *tweede Onderkasfe, Laade l' Empire.*

(m) Chartr. van Brabant te Vilvoorde *tweede Onderkasfe, Laade l' Empire, de l' An XVCLII.*

KARELII. „nen last hadden, om iet, tot beveiliging der
 1549. „Visfcherye, in te willigen.” De visfchers,
 ziende dat 'er, ook by 't gemeene Land, geen
 onderftand te krygen was, beflooten, dit jaar,
 de Haringvaart te ftaaken en de Buizen op te
 leggen (11).

Schot-
 fche Zee-
 fchuime-
 ryen.

Nieuwe
 Impost
 op de
 Wynen.

Het neemen van Hollandfche Schepen door
 de Schotten was, deezen Zomer, wederom
 fterk voort gegaan. De Keizer deedt, der-
 halve, de Steden Dordrecht, Delft, Am-
 fterdam en Gouda, in Wynmaand, in den
 Haage befchryven, den zelven een Ontwerp
 doende voorleggen, om zig, tegen de Schot-
 fche en andere zeefchuimeryen, te bescher-
 men. Naderhand, lieten 's Keizers Gemag-
 tigten zig verluiden, dat hy voorhadt, vier-
 entwintig of vyf-entwintig Oorlogfchepen uit
 te rusten. Doch om de kosten hiertoe te vin-
 den, wilde men vyf ftuivers van ieder aam
 Wyns geligt hebben. De Staaten hadden veel
 moeite om hierin te bewilligen, met naame die
 van Dordrecht, alwaar fterke handel, in Ryn-
 fche Wynen, gedreeven werdt. Eindelyk,
 ftondt men vyf ftuivers toe van de Rynfche
 Wynen, en van de andere wat minder,
 naar evenredigheid, onder beding, dat de
 Fransche Wynen vryelyk herwaards gebragt
 zouden mogen worden: 't welk ook, van dee-
 zen tyd af, fterker dan te vooren, fchynt ge-
 fchied te zyn. Doch van het uitrusten der
 Oorlogfchepen, het voorwendfel, onder welk
 de Impost geheeven was, kwam zo veel niet.

Het

(11) ADRIAAN VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1549. bl. 13,
 15, 18, 19, 20, 21.

Het Hof bragt 'er, in 't volgend voorjaar, maar **KAREL II.**
 agt in zee (o). 1549.

Het groote werk der inhuldiging van Prins
 Philips was naauwlyks afgedaan; de Staaten hier De Kei-
 voor en voor de geschenken, uit 's Keizers naam, zer ver-
 plegtiglyk bedankt, en Vrouw Maria, die haar klaart, dat
 ontslag begeerd hadt, in de Landvoogdye be- de Neder-
 vestigd (p), of Karel de V. verklaarde, met landen
 bewilliging der Staaten, dat de Nederlanden nimmer
 nimmer vaneen gescheiden zouden kunnen van een
 worden; maar allen, door éénen Vorst, moe- den zul-
 ten worden geregeerd (q). Men cordeelde, len kon-
 met grond, dat deeze vereeniging de Neder- den.
 landen magtiger maaken moest, dan ieder Land-
 schap, op zig zelf, zou kunnen zyn. Veelligt,
 hadt de Keizer ook in den zin, in navolging
 van Hertoge Karel den Stouten, de Nederlan-
 den tot een Koningkryk te verheffen: welke ge-
 dagten hy, zo men wil, alleen zou hebben
 laten vaaren, om dat hy de verschillende Voor-
 regten, Vryheden en Gewoonten, op welken
 de byzondere Landfchappen zeer gesteld waren,
 niet, onder eene en dezelfde Regeeringswyze,
 zag te brengen (r).

Hier na liet de Keizer zyne zorg wederom **XXV.**
 gaan, over het uitrooijen der Ketteren en Streng-
 het bevestigen van den ouden Godsdienst. t Plakaa-
 Overmeesteren der Protestanten in Duitsch- ten-tege-
 land, welker twee Hoofden, den Keurvorst de Her-
 van Saxon en den Landgraaf van Hessen, hy ge- vorming-
 vang-

(o) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 32, 33,
 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50,
 51, 52, 53. op 't jaar 1550. bl. 1, 6, 11, 13, 15, 39.

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 36.

(q) Foyez Supplém. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 121.

(r) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 31.

KARELII. 1549. vangkelyk met zig door de Nederlanden herom voerde (§), deedt hem besluiten, om, ook hier te Lande, strenger middelen, tegen de Hervormers, te gebruiken, dan de aart der Ingezetenen en de zagtheid der Wethouderen, tot hiertoe, hadden willen gedoogen. Sommigen meenen zelfs (§), dat de Keizer de Nederlanden, met geen ander oogmerk, onlangs, meer of min, afgescheiden hadt van 't Keizerryk, dan op dat hy den Landzaaten dezelfde vryheid van Godsdiens niet zou behoeven toe te staan, welken hy den Ingezetenen van Duitschland, van tyd tot tyd, vergunnen moest: en op dat hy, in de Nederlanden, eene vervolging om 't Geloof zou kunnen invoeren, tegen welke de Landzaaten zig niet zouden kunnen beschermen, na dat hun de weg afgesneden was, om hunne toevlugt, gelyk eertyds, te neemen tot het Kamergerigt te Spiers (1). Doch wat hier van zyn moge, zeker is 't, dat de Keizer, omtrent deezen tyd, nieuwe en strenge Plakaaten tegen de Hervormden deedt uitgaan. In Slagtmāand des jaars 1549, beval hy, dat de Leen-

goe-

(§) Chron. van E. DE VEER f. 94 versf.

(§) G. VAN LOON Hollands Leenroerigh. aan 't Ryk, bl. 312.

(1) In Brabant, begreepen sommigen, in der daad, in 't jaar 1565, toen, onder Filips den II, de vervolging, op 't hevigst, was aangevangen, dat men den Koning, voor 't Kamergerigt te Spiers, behoorde te dagvaarden, alzo zy Brabant, als onder den Bourgondischen Kreits behorende, voor een Lid des Duitschen Ryks wilden gehouden hebben. Zie BOE I. Boek, bl. 24 [34.] HOOFD, II. Boek, bl. 68. Doch hier kwam niets van.

goederen van veroordeelde Ketteren verbeurd verklaard zouden zyn, onaangezien alle Privilegien, regten en gewoonten (u), volgens welken men, in veele Plaatsen, de verbeurdverklaaring der goederen van hun, die ter dood veroordeeld waren, met eene kleine somme, meende te kunnen afkopen. De Koning van Portugal liet, omtrent deezen tyd, scherp onderzoek doen, in zyn Ryk, op zulken, die voorgaven van het Joodendom tot den Christelyken Godsdienst bekeerd te zyn, en die men egter voor heimelyke Jooden hieldt. Veele verlieten hierop het Ryk, en kwamen herwaards. Doch deezen werdt, onder den naam van *nieuwe Christenen*, het verblyf in de Nederlanden, by herhaalde Plakaten, ten strengste, verboden (v). Van de Inquisitie, die verdagte luiden, met pyn en banden, noodzaakte, hunne heimelyke gevoelens te openbaaren, hoorde men nu wederom meer, hier te Lande, spreken, dan eenigen tyd herwaards (w). *Ruard Tapper* van Eukhuizen bekleedde thans het Ampt van Opper-Inquisiteur der Nederlanden, en werdt, by Brieven van Paus Paulus den III, aangeziet, om zig wel van zyn Ampt te kwyten (x). 't Bleef hier niet by. De Keizer zelf liet, in Grasmaand des jaars 1550, in Holland, en elders in de Nederlanden, een Plakaat uitgaan, by welk „ alle Officieren last kreegen, den „ Inquisiteuren behulpzaam te zyn, om alle „ ver-

KARL II.
1549.

Inquisitie.

1550.

(u) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 63.
 (v) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 60, 64.
 (w) Repert. der Plakaat. bl. 59, 60, 62, 64.
 (x) Repert. der Plakaat. bl. 64.

KAREL II. „ verdagte Perfoonen te doen aanbrengen.
 1550. „ Ook werdt den aanbrenger de helft van de
 „ goederen der veroordeelden beloofd: en
 „ die eene * ongeoorloofde vergadering aan-
 * Conven- „ bragt, zou ook de helft van de goederen
 zicul. „ der veroordeelde vergaderden genieten,
 „ mids hy zelf niet in de vergadering geweest
 „ ware, of anders bewyzen kon, Katholyk te
 „ zyn.” De Inquisiteurs kreegen byzonder
 bevel van den Keizer, om de hand te houden
 aan de uitvoering van dit Plakaat (y). Ter-
 stond hierop, ontstak het vuur der vervolginge
 wederom feller dan te vooren in de Nederlan-
 den, verteerende, onder anderen, verschei-
 den' weerlooze Doopsgezinden, van welken
 'er, dit jaar, een te Amsterdam, en vier te
 Leiden werden ter dood gebragt (z). Doch
 te Antwerpen hadt men geweigerd, 't Pla-
 kaat op de Inquisitie af te kondigen. Men
 vreesde voor 't verloop des Koophandels, die
 hier thans zo zeer bloeide, dat men, in eg-
 te Aantekeningen van deezen tyd, nogthans,
 zo ik agte, met eenige vergrooting, gemeld
 vindt, dat deeze Stad *alle de Koopmanschap van
 de Landen* hadt (a). Ook hadt het eerste ge-
 rugt, dat 'er zulk een Plakaat stondt uit te ko-
 men, reeds te wege gebragt, dat veele voor-
 naame Antwerpsche Koopluiden gereedschap
 maakten, om de Stad te verlaaten. Alle han-
 del was 'er gestremd. Men kocht noch ver-
 kocht, ontboudt noch verzondt: de huizen
 sloegen af, de handwerken stonden stil, 't
 geld

Bekom-
 mering
 wegens
 dezelve.

(y) Repert. der Plakaat. bl. 62, 63.

(z) BRANDT Hist. der Reform. 1. Deel, bl. 157.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 71.

geld raakte den gemeenen man uit de handen KARELYI.
1550.
 (b). *Jakob Mafius*, Pensionaris der Stad, mat deeze zwaarigheden ten breedste uit. Men riep „ dat 'er eene nieuwe en Spaan-
 „ sche Inquisitie ingevoerd werdt, van wel-
 „ ke men, hier te Lande, nog nimmer ge-
 „ hoord hadt. Het Plakaat diende ook, zei-
 „ de men, om vreemde Koopluiden, die
 „ veelyds kwamen uit Plaatsen, van Kette-
 „ rye verdagt of besmet, te beletten, hier te
 „ Lande, te komen handelen; alzo het vor-
 „ derde, dat zy hier niet vertoeven mogten,
 „ zonder bewys mede te brengen van hunnen
 „ voorigen wandel.” Doch de voorstanders Verdedf-
ging van
s Keizers
Plakaa-
ten.
 des Plakaats zeiden hier tegen „ dat men het
 „ volk ten onregte, door den naam van *In-*
 „ *quisitie*, de zaak zocht haatelyk te maaken;
 „ dat het Plakaat geene andere Inquisitie vor-
 „ derde, dan die, op de beschreeven' Ker-
 „ kelyke Regten, gegrond, en hier te Lande
 „ voorheen reeds in gebruik geweest was; dat
 „ eenige Herdoopers en Sakramentarisfen,
 „ die zig, in Holland, hadden nedergezet,
 „ gelegenheid tot het Plakaat hadden gege-
 „ ven; doch dat het oogmerk niet was, den
 „ handel te belemmeren, noch te onderzoe-
 „ ken, welken Godsdienst zy beleeden, die,
 „ van buiten, op de vrye markten kwamen;
 „ dat immers niet onredelyk kon gekeurd
 „ worden, dat men hen zocht te kennen, die
 „ onder ons wilden komen woonen; en dat,
 „ zo men elk vryheid gawe, om hier zulk
 „ een' Godsdienst te beleeven, als hy goed-
 „ vondt,

KARELII. „vondt, de Kettery, in Nederland, niet
 1550. „uitgerooid, maar veeleer voortgeplant wor-
 „den zou (c).”

Viglius, „De President Viglius, die, naar 't schynt,
 wegens dit Plakaat ontworpen hadt, haalde zig, hier-
 de streng- mede, den haat der menigte op den hals.
 heid des Doch hy betuigt, in zyne Brieven „ dat het
 jongsten „ strengst, welk 'er in gevonden werdt, aan
 Plakaats „ 's Keizers Biegtvader en eenige anderen,
 beschul- „ en aan den Keizer zelve, moest worden
 digd, ver- „ toegeschreeven; dat hy 'er veele dingen in
 ant- „ verzagt hadt, en 'er nog meer in zou ver-
 woordt. „ zagt hebben, zo hy 't den Keizer hadt.
 zig. „ kunnen beduiden; dat strenge middelen hem
 „ altoos hadden tegengestaan; doch dat 'er nu
 „ dingen in 't Plakaat werden afgekeurd, die,
 „ al voor twintig jaaren, in 's Keizers Plakaa-
 „ ten, gestaan hadden; dat hy van gevoelen
 „ geweest was, dat men de straf tegen de
 „ Kettters behoorde te maatigen, en merke-
 „ lyk onderscheid tusschen dezelve te maa-
 „ ken; doch dat anderen hadden doorge-
 „ dreeven, dat men de luiden, door de streng-
 „ heid der straffe, van de Ketterye moest af-
 „ schrikken, zig, om dit den Keizer te doen
 „ goedkeuren, voornaamlyk beroepende, op
 „ den inhoud der voorige Plakaaten; dat zy-
 „ ne Majesteit zig, door deeze reden, hadt
 „ laten overhaalen; also Vorsten, bezwaar-
 „ lyk, af te brengen zyn van 't gene zy eens
 „ hebben goedgekeurd; dat hy, eindelyk,
 „ gewenscht hadt, dat zyne Majesteit het
 „ Plakaat den Nederlandschen Raaden, eer
 „ het

(c) *VIGLIU Epist. Select. N. CXLVIII. p. 342.*

„ het werdt uitgegeven, hadt laaten onder-^{KARELII}
 „ zoeken; doch nademaal hem zulks niet be- ^{1550.}
 „ haagd hadt, oordeelde hy 't zynen en zy-
 „ ner Amptgenooten pligt te zyn, zorg te
 „ draagen, dat het Plakaat, met gemaatigd-
 „ heid, ter uitvoeringe gelegd werdt (d).”

De Landvoogdes, die zig, in Hooimaand, De Lande
 in Kleefslan, met de jagt, verlustigde, kreeg voogdes
 aldaar, uit Brieven van den Heere van Praat, brengt te
 kennis van de klagten der Antwerpenaaren wege, dat
 (e). Zy was volkomen in 't begrip van Vi- kaat ver-
 glius, oordeelende, dat men 't Plakaat, in zagt
 eenige deelen, behoorde te verzagten. Eer- wordt
 lang, om eene andere reden, naar Augsburg,
 alwaar de Keizer zig toen bevondt, vertrok-
 ken zynde, vertoonde zy hem het nadeel,
 welk dit Plakaat den Lande doen zou, zo na-
 drukkelyk, dat hy zig eindelyk beweegen liet,
 om het, door een ander, den vyf entwintig-
 sten van Herfstmaand getekend (f), ten op-
 zigte der uitheemsche Koopluiden, een wei-
 nig te verzagten. Ook werden 'er de naamen
 van *Inquisitie* of *Inquisiteurs*, waaraan het volk
 zig zeer gestooten hadt, niet in gespeld (g).
 In de plaats derzelve, las men dien van *gees-
 telyke Regters*, waardoor nogthans dezelfde Per-
 soonen gemeend werden. Voorts was het,
 in andere opzigten, zo scherp als het voor-
 ge (h). De geringe verzagtingen, die 'er in
 gemaakt waren, stilden egter 't gemor der me-
 nig-

(d) VIGLIU Epist. Select. N. CXLVIII. p. 348. N. CXLIX.
 p. 351.

(e) VIGLIU Epist. Select. N. CXLVIII. p. 348.

(f) Repert. der Plakaat. bl. 64.

(g) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Livr. III. p. 556.

(h) BRANDT Hist. der Reform. I. Decl. bl. 161.

KARELII. 1550. nigte, voor eenen tyd (*i*), en bragten te wege, dat het Plakaat alomme werdt afgekondigd; zelfs te Antwerpen, doch onder openlyke aantuiging, dat de Stad met geene Inquisitie bezwaard, noch in eenige Privilegien of Vryheden verkort worden zou (*k*). Na 't uitkomen van dit Plakaat, ging de vervolging om den Godsdienst, twee of drie jaaren agtereen, wederom zeer hevig voort.

XXVI. Midlerwyl, hadden die van Holland, op den agttienden van Lentemaand, Vonnis in hun voordeel bekomen, tegen die van Brabant, welken, gelyk wy reeds in 't voorbygaan gemeld hebben, beweerd hadden, uit kragte der Gulden-Bulle van Keizer Karel den IV, in Holland, niet te kunnen * bekommerd worden. Men hadt, hierover, reeds van 't jaar 1544 of 1545 af, voor den grooten Raad van Mechelen, gepleit (*l*). De Brabanders dreeven hun voorregt, met zo veele hevigheid, dat zy, in 't jaar 1546, twintig Amsterdamsche Poorters, onder welken de Burgemeester *Nikolaas Bastiaanszoon* was, te Antwerpen, deden *arresteeren*, om dat men, in 't jaar 1544, de goederen van eenen Antwerpenaar, te Amsterdam, *gearresteerd* hadt (*m*). Toen Filips, in 't voorgaande jaar, in Brabant was ingehuldigd, zогten de Brabanders hem, tot bevestiging der Gulden-Bulle,

te

(*i*) VIGLII Vita N. LXI. p. 29.

(*k*) BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 162.

(*l*) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl. 15, 22, 29. op 't jaar 1545. bl. 10, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 26, 39, 42, 51, 54, 57, 58. op 't jaar 1546. bl. 1. op 't jaar 1549. bl. 4, 6.

(*m*) ADR. VAN DER GOES, Regist. op 't jaar 1546. bl. 7, 8.

te beweegen. Doch de Keizer wilde 'er niet ^{KAREL II.} toe verstaan. In Herfstmaand, kreegen de ^{1550.} Advokaat van der Goes en de Pensionarissen van Dordrecht en Delft last, om de redenen, op welken die van Brabant hun voorregt gevestigd hadden, te wederleggen, gelyk zy dedden. De Brabanders schreeven 'er een antwoord op. Weinige dagen voor dat de Keizer vonnis gaf, liet hy die van Holland tot een minnelyk Verdrag vermaanen, door den President Viglius, die hun voorhieldt, dat Holland, oudtyds, tot het Keizerryk behoord hebbende, door Karel den IV, met regt, aan het Brabantsch voorregt, by de Gulden-Bulle verleend, hadt konnen onderworpen worden. Doch de Hollanders wilden van geen verdrag hooren. Alleenlyk, schooten zy uit, dat zy, Regt bekomen hebbende, niet ongenegen waren, met Brabant, over 't stuk der Arresten en Regtspleegingen, overeen te komen (n). Hier op volgde het Keizerlyk Vonnis, waarby verklaard werdt, dat de Gulden-Bulle geene plaats hadt, over die van Holland (o).

De Staaten van Holland waren, in den aanvang deezes jaars, wederom in onderhandeling geweest, over het heffen der gemeene middelen, en 't voldoen eeniger agterstallen (p). Ook was, onlangs, het nader Plakaat uitgegeven, betreffende de Excynzen op Wy- XXVII.
Geldmid-
delen in
Holland.

(n) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549, bl. 21, 22, 23, 26, 32, 34, 35, 38, 53. op 't jaar 1530. bl. 12, 13, 14, 15, 31.

(o) Zie de Sententie by BORT van de Arresten, in zyne Werken, II. Deel, bl. 492.

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 3, 4, 8.

KARELII.
1550.

Poogtri-
gen tot
het doen
eener
nieuwe
Verpon-
dinge.

nen en Bieren, en een ander, tegen het kwa-
lyk aangeeven van den tienden Penning (q).
Doch van den Impost op de Wynen was, in
Hooimaand, nog maar zeer weinig ingeko-
men (r). Voorts was 'er, ten Hove, gehan-
deld van het vernieuwen der *Quohieren* van
Verpondinge over 't platte Land en de Steden
van Holland, welk de Staaten gaarne gezien
zouden hebben, dat, naar tyds gelegenheid,
om de tien of vyftien jaaren, geschiedde, mid-
'er niemant, dan die 't Land wel kende, toe
gemagtigd werdt. Zy hadden 'er, al van 't
jaar 1544 af, om verzogt. Doch 't was, om
verscheiden' redenen, en onder anderen, om
dat men niet wist, hoe men 't met Delft maa-
ken zou (s), tot nu toe, agtergebleeven. De
veranderingen, sedert de jongste Verponding
van 't jaar 1515 en 1518, in den toestand van
verscheiden' Steden en Landeryen, gekomen,
welker sommigen hooger, anderen laager ge-
feld zouden moeten worden, maakten dit werk
thans zeer moeilyk. Sommige Koopsteden,
bedugt dat men haar merkelyk belasten zou,
klaagden over verval van handel. Amsterdam
hadt, in 't voorleeden jaar, wel veertig Sche-
pen, door storm en andere rampen, verloo-
ren. Eenige Steden en Gehugten gaven ook
voor, vry te zyn van alle Verpondinge. Men
onderzocht de oudste Berigtschriften voor de
Gemagtigden tot de Verpondingen op, met
naame dat van den jaare 1448, om 'er zig ee-
ni-

(q) Repert. der Plak. van Holl. bl. 61.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 39.

(s) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl. 281
48, 46, 48, 50, 52.

nigermaate naar te rigten. De Staaten stonden wel toe, dat de Verponding, door Gemagtrigden des Keizers, geschieden zou; doch zy wilden 'er den Stadhouder en eenen uit elke der zes groote Steden bygevoegd hebben. Ook zouden zy gaarne den tienden Penning eerst hebben afgeschafft gehad: en dat de Verponding alleen op veertigduizend Schilden, of daaromtrent, gesteld werdt (t). Alle deeze en andere zwaarigheden maakten de nieuwe Verponding thans zo moeilyk, dat zy, na dat men 'er lang over hadt gehandeld, geheellyk agterbleef.

In Grasmaand, beslooten de Staaten, den Stadhouder, Maximiliaan van Bourgondie, Heere van Beveren en Veere, voor zyne getrouwe diensten, den Lande gedaan, en in verwagting, dat hy hun, by den Keizer en de Landvoogdesse, altoos gunstig zyn, en zig, zo dikwils als 't zyne zaaken toelieten, naar den Haage, begeeven zou, om 't Land te helpen regeeren; toe te leggen een geschenk van dertigduizend Karels guldens eens. Voor deezē, waren, aan de Graaven van Nāsfau en Hoogstraaten, ook diergelyke geschenken gedaan, en de Prins van Oranje zou 'er, insgelyks, om verzogt hebben, zo hy in 't leeven gebleeven ware. Men oordeelde, derhalve, dat men, omtrent den Heere van Beveren, niet minder doen kon, dan men omtrent de voorige Stadhouders gedaan hadt (u).

Doch

(t) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550. bl. 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 37.

(u) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550. bl. 17.

KARELII.
1550.

XXVIII.
Verdrag
van
Koop-
handel
met
Frank-
ryk.

Doch deeze dingen betroffen Holland in 't byzonder. Kort hierna, werdt 'er, met Henrik den II, Koning van Frankryk, een Verdrag van Koophandel geslooten, waarby alle de Nederlanden belang hadden. De Koning hadt, eenigen tyd herwaards, bevolen, dat alle goederen, bevonden in Schepen of op Wagens, die eenige verboden' of vyandelyke goederen gelaaden hadden, verbeurd verklaard zouden worden. De Nederlandsche Koopluiden leeden, hierdoor, van tyd tot tyd, merkelyke schade: 't welk den Keizer bewoogen hadt, om diergelyk Bevel, ook in de Nederlanden, te laten uitgaan. Henrik de II. werdt toen tot reden gebragt. Men tradt, door wederzydsche Gemagtigden, in onderhandeling, en kwam eerlang overeen, dat, voortaan, noch in Frankryk noch in de Nederlanden, eenige andere dan verboden' en vyandelyke goederen zouden verbeurd verklaard worden (v).

XXIX.
Verbond
van Vre-
de en
Vriend-
schap met
Schot-
land.

De onlusten, die, met dit verdrag van Koophandel, een einde namen, waren veroorzaakt geworden, door den oorlog van Frankryk en Schotland tegen Engeland, in welken de Keizer, schoon door de Engelschen aangezigt om hulpe, zig niet hadt willen steeken. Doch alzo 'er, den zes entwintigsten van Lentemaand, eene Vrede tuschen de oorloogende Mogendheden getroffen was, kon Henrik de II. ligter besluiten, tot het maaken van het Verdrag van Koophandel, van welk wy gewaagd hebben. De Schotten en Nederlan-

ders

HENRICUS DE II,
by der Gratiën Gods, Koning van
VRANKRYK.
GESTORVEN NA ENE XIIJARIGEREGERING
IN DĒ OUDERDOM VAN 40 JAREN
DEN 10 AUGUSTI M D LVIII.

ders deden elkanderen egter, omtrent deezen tyd, nog merkelyke schade ter zee: waarom, hier te Lande, bevolen werdt, niet in zee te steeken, zonder zig van geschut en manschap behoorlyk te voorzien (w). Ook werden, te Veere, agt groote Oorlogschepen uitgerust, die, den gantschen Zomer, kruisten, en verscheiden' pryzen, in Zeeland, opbragten (x). Doch dit was al wat de Keizer deedt, in de plaats van vier-entwintig of vyf-entwintig Schepen, gelyk hy beloofd hadt, uit den Impost op de Wynen, in zee te brengen. En nog werdt der Vischerye een Lastgeld van twintig stuivers op ieder Last Haring afgevorderd, tot goedmaakinge der kosten van deeze uitrusting: waarin zy wel bewilligen moest, wilde zy de Haringvaart niet zien verbieden: hebbende die van Zeeland reeds een Lastgeld van drie of vier guldens uitgelooft, zo 't Hof hen alleen wilde laten vischen (y).

Men was nog bezig met het schicken deezzer zaaken, toen de afgebroken' onderhandeling met de Schotten, op nieuws, hervat werdt. Reeds van 't jaar 1545 af, was deeze onderhandeling begonnen. Ook was 'er toen een Bestand getroffen, volgens welk men, op wederzydsche Paspoorten, vry zou mogen vaaren en vischen. Doch in Herfstmaand, hadden de Schotten dit Bestand geschonden, ee-

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 24, 39

(x) REIGERSB. II. Deel, bl. 501.

(y) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44.

KAREL II. eenen Waterlandschen schipper overvallende
 1550. en losgeld afpersende (z). Van toen af, vernieuwden zy de vyandelykheden tegen de Hollanders en Zeeuwen. *Gerrit Klaaszoon* van Amsterdam werdt, in den Zomer des jaars 1546, benoemd, om naar Schotland te reizen; hoewel hy niet, maar *Guillaume le Normand*, Klerk des Presidents van den Hove, sedert, de reize deedt. *Mattheus Srik* was, van 's Keizers wege, in Schotland. De Schotten beloofden 't Bestand te zullen houden, alzo zy vreesden, dat 'er tegen hen Brieven van schâverhaaling verleend zouden worden. Doch zy deeden 't niet. De vyandelykheden duurden (a), tot na 't sluiten der Vrede tuschen Frankryk en Engeland. Toen werden ook de Schotten den oorlog met de Nederlanden moede. Men trof eerst een Bestand, in Oogstmaand. De Ridder *Thomas Erstin* werdt, in 't najaar, door *Jakob Hamilton*, Graaf van Aran, in Schotland, Hertog van Châteleraud, in Frankryk, en Voogd der jonge Koninginne, Maria, met bewilliging van 't Parlement, herwaards afgevaardigd, om over eene Vrede te handelen. De Landvoogdes benoemde, ten zelfden einde, van haare zyde, Lodewyk van Vlaanderen, Heere van Praat, voordezen Stadhouders van Holland, *Joan van S. Maurits*, Heer van Montharry, President in den Raad van Staate, en Viglius van Zuichem,
 Pre-

(z) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 58, 61, 62. op 't jaar 1545. bl. 13, 15, 16, 19, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 40, 41.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546. bl. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19. op 't jaar 1547. bl. 10, 17, 19, 20, 21.

President in den geheimen Raad. 't Verbond KAREL II. 1550.
 van Vrede werdt, den vyftienden van Win-
 termaand, te Binch in Henegouwen, geflooten.
 't Verbond van 't jaar 1448, tusfchen
 Hertog Filips van Bourgondie en Koning Ja-
 kob den II. gemaakt, en andere vroeger en
 laater Overeenkomsten werden ten grondslag
 van dit gelegd. De fchade, welke men elkan-
 deren hadt aangedaan, werdt, wederzyds, ver-
 effend gerekend, en de vrye onderlinge han-
 del heriteld. Voorts beloofde men elkande-
 ren onbepaalde hulp, in geval de eene of de
 andere party vyandelyk werdt aangetast. De
 Zeeschuimeryen zouden, van wederzyde, ge-
 weerd, en de fchade, die, door dezelve, ge-
 duurende het Bestand van Oogstmaand laatst-
 leeden, veroorzaakt was, vergoed worden.
 De Koning van Frankryk, de Roomsche Kon-
 ning en de Stenden des Duitfchen Ryks, de
 Koning van Engeland en de Koning van Dee-
 nemarken en Noorwegen werden, van weder-
 zyde, in dit Verbond, begreepen. Het werdt,
 op den eerften van Grasmaand des volgende[n]
 jaars, te Augsburg, door den Keizer, bekrag-
 tigd (b).

Ter deezer Stede, was, in Oogstmaand XXX.
 deezes jaars 1550, aan eene fleepende ziekte Doodvan
 overleeden Nikolaas Perenor, Heer van Gran- den Heer
 velle (c), van wien wy, in het voorgaande van Gran-
 gedeelte deezer gefchiedenissen, nu en dan, velle.
 gewag hebben gemaakt. Hy was, twintig
 jaaren agtereen, Lid van den geheimen
 Raad

(b) Groot-Plakaarb. IV. Deel, bl. 260.

(c) Chron. van E. DE VEER f. 315.

KAREL II. Raad geweest, en in veele netelige zaaken van
 1550. Regeeringe gebruikt. Sommigen willen, dat
 de jonge Prins van Oranje aan Perenot moest
 dank weeten, dat hem dit Prinsdom was toe-
 gekend, alzo eenige Leden van den geheimen
 Raad, met naame de President Lodewyk van
 Schoore, dreeven „ dat een Ketters Zoon, ge-
 „ lyk Willem van Nasfau was, geen regt op
 „ het zelve hebben kon (d).” *Antoni Perenot*,
 Zoon van Nikolaas, die den Geestelyken staat
 verkooren hadt, en tot Bisfchop van Atrecht
 was verheeven, was, sedert eenen geruimen
 tyd, ook zeer gezien geweest, ten Hove. Ee-
 nige jaaren laater, kreeg hy 't voornaam be-
 wind der Regeeringe in handen (e), en heeft
 toen zo veel gerugts in de Nederlanden ge-
 maakt, dat wy niet hebben willen nalaaten,
 hier, in 't voorbygaan, aan te tekenen, wan-
 neer hy in aanzien begon te komen.

Opkomst
 van zy-
 nen
 Zoon,
 den Bis-
 fchop van
 Atrecht.

(d) VAN DER HAAR Init. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. IX.
 p. 125.

(e) PONT. HEUTER. Rec. Austrac. Libr. XIII. p. 606.

ANTONIUS PERENOT,
Kardinaal van Granvelle. Eerste
Artsbisschop van MECHELEN.

GESTORVEN IN DE OUDERDOM
VAN 70 JAREN. DEN 21 SEPTEMBER
M D LXXXVI.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. De Kerkvergadering te Trente hervat. Nederlanders op dezelve. II. Zy wordt beslooten. Pasfausche Vrede. III. Oorlog met Frankryk IV. Toebereidsels, hier te Lande. Mets belegerd. Verlaaten. V. Bede van tweehonderdduizend guldens aan Holland. Ingewilligd. Gevonden. Haringvaart beveiligd. Zeekusten bezorgd. VI. Bede aan alle de Nederlanden. Twist tuschen de groote en kleine Steden. VII. Terouanne en Hesdin veroverd. VIII. Veranderingen in Engeland. IX. Onderhandeling over een Huwelyk tuschen Filips, Prins van Spanje, en Maria, Koninginne van Engeland. Voorwaarden van het zelve. X. Vryheden aan de Duijsche en Nederlandsche Koopluiden te Londen. XI. Het Huwelyk tuschen Filips en Maria wordt voltrokken. XII. Fransche Krygsbedryven in de Nederlanden. XIII. Zeegevegt in de Hoofden. XIV. Twee Beden aan Holland, elk van tweehonderdduizend guldens. XV. Handeling over 't geeven van
- Z 4
- Amp-

Ampten aan de uitlanders. Oorzaaken van 't verzwaaen der Beden. XVI. 't Privilegie de non evocando geschonden. Dood van Engel Merula. XVII. Zorg voor de bewaaring van 's Lands Privilegien. XVIII. Willem Dirkszoon Bardes, Schout te Amsterdam, be- tigt van Herdooperye. XIX. Vruchteloos Vre- dehandeling. Togt van Willem, Prins van Oranje. Dood van Maarten van Rossem. Bestand. XX. Buitengewoone Beden aan Hol- land. 's Lands schulden. XXI. 's Lands Im- posten, voor 't eerst, alomtz verpagt. Be- loop derzelyven. XXII. Karel de V besluit zig van de Heerschappye te ontslaan. XXIII. Re- denen hiertoe. XXIV. Oordeel daarover, hier te Lande. XXV. Kuilenburg tot een Graaf- schap, en Veere en Vlissingen tot een Mark- graaffschap verheeven. Vreemdelingen van Ampten uitgesloeen. XXVI. Overdragt der Nederlanden, door Keizer Karel, aan zynen Zoon, FILIPS. XXVII. Philips doet en ont- vangt den gewoonlyken eed. XXVIII. Afstand van Spanje en 't Keizerryk. XXIX. Vertrek van Karel den V. naar Spanje. Zyn afge- zonderd leeven. Zyn dood. XXX. Staat van Holland en de andere Nederlanden, ten tyde van de Overdragt.

KAREL II.
1550.

I.
De Kerk-
vergade-
ring van
Trente.

De Kerkelyken, die te Trente vergaderd waren geweest, waren, sedert dat Paulus de III. de Kerkvergadering naar Bononie verlegd hadt, gedeeltelyk, derwaards, ver- trokken, gedeeltelyk, te Trente gebleeven; zonder, in den tyd van drie jaaren, iets te heb-

hebben verrigt, tot Hervorming der Kerke, KAREL II. 1550.
 waartoe de Kerkvergadering aangelegd was. wordt hervat.
 De Bifchoppen, die zig te Trente ophiel-
 den, durfden, zonder het Hoofd der Kerke,
 den Paus, niet besluiten: en de Bifchoppen,
 die, nevens de Pauselyke Legaten, te Bo-
 nonie, vertoefden, wilden, buiten bewilliging
 der anderen, ook niets vaststellen, om geene
 nieuwe fcheuring te verwekken, in de Kerke.
 Karel de V. prees de Bifchoppen, die te
 Trente gebleeven waren, verklaarende zig,
 door zyne Gezanten, te Rome, ernstelyk,
 tegen 't verleggen der Kerkvergaderinge. Hy
 zag geene kans, om een einde te maaken
 van de gefchillen over den Godsdienst, in
 Duitschland, zo de Kerkvergadering geen
 voortgang hadt, en hy hadt nog eenige hoop,
 dat sommige Protestanten zig aan dezelve on-
 derwerpen zouden. wanneer zy te Trente
 gehouden werdt. Hy bewoog derhalve he-
 mel en aarde, om de Kerkvergadering we-
 derom naar Trente te doen overbrengen; doch
 eindelyk bespeurende, dat 'er geene kans toe
 zyn zou, zo lang Paulus de III. leefde, be-
 floot hy, op den Ryksdag te Augsburg, in 't
 jaar 1548, zelf de hand te leggen aan 't
 vereffenen der Geloofsgefchillen, en eene
 foort van Godgeleerdheid te doen opstellen,
 waaraan men zig, in Duitschland, ter weder-
 zyde, houden zou, tot dat de Kerkvergadering
 nadere uitspraak zou hebben gedaan. Doch
 dit opstel, welk, gelyk meer diergelyken, te
 vooren, ontworpen, den naam van *Interim*
 kreeg, gaf noch den Katholyken noch den
 Pro-

KAREL II. 1550. Protestanten genoeg: en werd't slegts van weinigen aangenomen. De Keizer zag zig dan, na 't overlyden van Paulus den III, welk, in Slagtmaand des jaars 1549, voorviel, en na dat *Julius de III.* tot de Pauselyke waardigheid verheeven was, wederom genoodzaakt, om op het hervatten der Kerkvergaderinge, te Trente, aan te dringen. Julius liet zig beweegen, beschryvende de Kerkvergadering, tegen den eersten van Bloei- maand des jaars 1551. Midlerwyl deedt de Keizer, op den Augsburgschen Ryksdag, in Hooimaand deezes jaars 1550, zyn best, om de Protestanten te doen belooven, dat zy zig der Kerkvergaderinge onderwerpen zouden. Doch zy wilden 'er zig niet toe verbinden, dan onder voorwaarden, die de Keizer wel wist, dat, door den Paus, niet zouden worden toegestaan.

Neder-
landers
der-
waards
gezonden.

Karel de V, de Aartsbisshoppen van Ments, Trier en Keulen en eenige andere Duitche Bisshoppen hebbende overgehaald, om zig, naar Trente, te begeeven (a), was ook bedagt, om eenige Nederlanders derwaards te zenden. De Bisshop van Atrecht, Antoni Perenot, die, met zynen Vader, Nikolaas, reeds in 't jaar 1543, op de Kerkvergadering geweest was (b), werd't gebruikt, tot het be- noemen der bekwaamste Nederlanderen, om de Geloofs geschillen, te Trente, te helpen beslissen, en 's Keizers belang, op de Kerk- vergadering, voor te staan. Hy raadpleeg-
de

(a) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente *Livr.* III. p. 505, 515, 521, 534, 546, 553, 562, 565. *Livr.* IV. p. 584.

(b) FRA-PAOLO *Livr.* I. p. 185.

de hierover met den President Viglius, die KAREL II.
 hem, schriftelyk, berigte „ dat 'er, in de 1550.
 „ Nederlanden, die certyds van geleerde
 „ Luiden overvloeiden, thans zo weinige
 „ bekwaame mannen gevonden werden, dat
 „ hy 'er zig over schaamen moest: dat hy,
 „ vooral, naauwlyks iemand wist te vinden,
 „ in staat, om de zaaken van het Hof, te
 „ Trente, wel waar te neemen. Hy dagt
 „ wel, dat de Bisfchop geenen zin in Mon-
 „ niken hebben zou; doch wien hy, uit de
 „ weereldlyke of ongeordende Godgeleerden,
 „ kiezen zou, wist hy niet. *Franciskus Son-*
 „ *nus*, Kanonnik der Domkerke te Utrecht,
 „ en *Joannes Hasfelius*, ook *Joannes Leonardi*
 „ *van der Eiken* genaamd, scheenen hem egter,
 „ hiertoe, nog de bekwaamsten. Sommigen
 „ wilden 'er *Herman van Gouda*, Dekan der
 „ Lieve-vrouwen-Kerke te Utrecht, byvoe-
 „ gen. Doch alzo deeze den naam hadt van
 „ zeer korzel te zyn, monfterde Viglius hem
 „ uit.” Anderen getuigen egter van deezen
 Herman, dat hy geheel van verwaardheid
 en bitterheid vry was (c). Doch dit getuige-
 nis is vroeger gegeven. Veelligt is hy, met
 de jaaren, veranderd. Voorts oordeelde Vi-
 glius „ dat de Bisfchoppen, die de Keizer
 „ naar Trente zenden zou, drie of vier God-
 „ geleerden met zig neemen moesten. Ook
 „ behoorden 'er, dagt hy, twee Godgeleer-
 „ den en een * Kerkelyk Regtsgeleerde, uit **Canonis*
 „ de Leuvenfche Hooge Schoole, naar Tren-
 „ te.

(c) ERASM. Epist. DCIV. int. Oper, Tom. III. P. I. c. 675.
 Edjt. nov.

KARELII. „ te te worden gezonden, een van welken
 1550. „ Ruard Tapper zyn moest, dien hy be-
 „ schryft, als zeer bedreeven in de Schriftuur
 „ en in de Boeken van oude en nieuwe God-
 „ geleerden. Wyders, moesten 'er eenige
 „ bekwaame Abten van de Benediktyner-,
 „ Bernardyner-, Præmonstreiter- en Auguſty-
 „ ner-orde worden uitgekipt, om naar Trente
 „ te gaan; daar men eenigen uit de vier Be-
 „ delordens, en eenige zulke Kanonniken,
 „ die onmiddelyk van den Paus afhingen,
 „ byvoegen moest. Eindelyk, hieldt hy van
 „ dienst, dat de Keizer een hoofd stelde over
 „ alle deeze Geestelyken, die hunne hande-
 „ lingen, overeenkomstig met 's Keizers oog-
 „ merken, bestierde; waartoe hy den Kan-
 „ selier der Ridder-orde van 't Gulden-Vlies,
 „ Filips Nigri, of *Gerard van Veldwyk*, Lid
 „ van den geheimen Raad, dien sommigen
 „ voor een Utrechtschman houden (*d*), „ of zo
 „ men hen, in Brabant, misfen kon, deeze
 „ beiden tevens voorfloeg (*e*).” 't Schynt
 „ dat men zig, in 't uitkiezen van Godgeleer-
 „ den tot de Trentifche Kerkvergadering, groot-
 „ tendeels, naar 't gevoelen van Viglius, ge-
 „ schikt heeft. Ten minste, vindt men, dat
 1551. Tapper, Hasfelius en Sonnius, in 't jaar 1551,
 „ derwaards, zyn afgevaardigd. Doch dat men,
 „ gelyk Viglius wilde, den Nederlandschen
 „ Geestelyken een hoofd zou hebben toege-
 „ voegd, vind ik nergens gemeld. Onder de
 „ andere Nederlandsche Kerkelyken, die naar
 „ Tren-

(*d*) C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT Not. ad VIGLIU
 Epist. Select. N. CXXIX. p. 304.

(*e*) VIGLIU Epist. Select. N. CXLVII. p. 343.

Trente werden gezonden, waren 'er vier, KAREL II.
1551.
die allen, by het opregten der nieuwe Bisdommen in de Nederlanden, welk, omtrent tien jaaren na deezen tyd, voltrokken werdt, met eenen myter, werden voorzien. *Gerard van Hamericourt*, Abt van S. Bertyn, werdt Bisschop van S. Omer: *Joannes Mahusius*, Bisschop van Deventer: *Martinus Riethoven*, Bisschop van Ypere, en *Kornelius Jansenius*, Bisschop van Gend (1). Ook werdt *Sonnius* Bisschop van 's Hertogenbosch, en *sedert* van Antwerpen (f).

Ondertuschen hielt Karel de V. aan by de Protestanten, om hen te beweegen, tot de reize naar Trente. Hertog Maurits van Saxen liet zig eerst overhaalen, en gaf aan den beroemden Godgeleerden, *Filips Melancton*, bevel, om de punten byeen te zamelen, welken te Trente zouden moeten verhandeld worden. De Keizer bezorgde een breed vrygeleide voor de Protestanten, die, tegen den Winter en in 't volgende voorjaar, te Trente kwamen. Zy kreegen 'er egter, niet dan met moeite, gehoor, en alleenlyk vryheid, om eenige voorstellen te doen. De Kerkvergadering ging, ondertuschen, voort, beslissende, in zes zittingen, door een getal van omtrent zestig Kerkelyken (2), wederom verschei-

II.
Vervolg
en Besluit
der Kerk-
vergade-
ring van
Trente.

(f) Notit. Episc. & Theol. Belgii in Conc. Trident. ap. J. F. FOPPENS Nov. Diplom. Collect. p. 465.

(1) Zie Notit. Episc. & Theol. Belgii in Concilio Trid. apud J. F. FOPPENS Nov. Diplom. Collect. p. 465, 466.

(2) FRA-PAOLO getuigt (Livr. IV. p. 584), dat het getal der Kerkelyken, geduurende deeze zes zittingen, niimmer boven de vier-enzestig geweest is.

KARELII. scheiden' voornaame Geschilpunten, het A-
1551. vondmaal, de Boete en het laatste Oliesel be-
 treffende. Doch zy werdt ploutselyk afgebro-
 ken, in Grasmaand des jaars 1552, op de
 tyding, dat Hertog Maurits van Saxen de
 wapenen tegen den Keizer hadt opgevat, om
 de vryheid van den Godsdienst, in Duitsch-
 land, te verzekeren, en zynen Schoonvader,
 den Landgraaf van Hesfen, te verlossen. 't
 Kryggeluk diende hem. Hy bemagtigde ver-
 scheiden' sterke Plaatsen. Karel de V, thans
 met den Franschen Kryg belemmerd, was
 buiten staat, om hem te stuiten, en zag zig,
 eerlang, genoodzaakt, op den tweeden van
 Oogstmaand des jaars 1552, de *Pasfausche Vre-*
de te tekenen (g), by welke den Protestan-
 ten, in Duitschland, volkomen vryheid van
 Godsdienst vergund, en de rust in 't Ryk
 hersteld werdt. De gewezen Keurvorst van
 Saxen en de Landgraaf van Hesfen werden
 ook, uit de langduurige hegtenis geslaakt
 (h). De Kerkvergadering werdt eerst weder-
 om hervat, onder *Pius den IV*, in den aan-
 vang des jaars 1562. De overige Geloofsge-
 schillen werden toen, in negen zittingen,
 door een veel grooter getal van Kerkelyken,
 dan te vooren, beflist, en de Kerkverga-
 dering, op den derden van Wintermaand des
 jaars 1563, beslooten. In den aanvang des
 jaars 1562, waren 'er, behalve de Kardi-
 naalen, honderd en tien of honderd en twaalf
 Bischoppen en Godgeleerden, in de Kerk-
 ver-

Pasfaus-
 sche
 Vrede.

(g) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 42.

(h) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. IV. p. 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596.

vergadering (i). Naderhand, vermeerderde KARELII.
 het getal, tot over de honderd-entagtig, en 1551.
 eindelyk, tot tweehonderd endertig toe (k).
 De Besluiten der Kerkvergaderinge zyn, door
 tweehonderd vyf envyftig Leden, ondertekend
 (l). Hoe deeze Besluiten, alomme, en ook
 hier te Lande, aangenomen zyn, en welke
 gevolgen dezelve, in de Nederlanden, gehad
 hebben, staat ons, als het bestek van dit Boek
 verre te buiten gaande, hier niet te verhaa-
 len.

De verbonden' Protestantsche Vorsten, Hen- III.
 rik den II, Koning van Frankryk, die den Oorlog
 Keizer den voorspoed, welke hem in Duitsch- met
 land gevolgd was, misgunde, in hunne be- Frank-
 langens hebbende overgehaald, werden de ryk.
 Nederlanden, tegen het einde des jaars 1551,
 met eenen nieuwen Oorlog, van de Fransche
 zyde, bedreigd. De Keizer hadt 'er, eenigen
 tyd te vooren, reeds kennis van gekreegen:
 doch niet konnen bewoogen worden, om zig
 te wapenen (m). Ook hadt hy, ten deezen
 tyde, de handen nog vol werks, in Duitsch-
 land. De Franschen begonden de vyandelyk-
 heden ter zee, in Hooi- en Oogstmaand. Zy
 hielden vyf Oorlogschepen voor 't Vlie, vyf
 onder Schagen, en vyf voor Noorwegen, die,
 dagelyks, verscheiden' Hollandsche Schepen,
 met Graanen en andere Oostersche waaren
 gelaaden, wegnamen. Ook beroofden en
 na-

(i) FRA-PAOLO *Livr.* VI. p. 146, 147 *not.*

(k) FRA-PAOLO *Livr.* VI. p. 266, 315, 325 *not.* *Livr.* VII.
 p. 418. *Livr.* p. 599.

(l) FRA-PAOLO *Livr.* VIII. p. 748.

(m) VIGLII *Epist. Select. N.* CLI. p. 355.

KARELII. namen zy verscheiden' Vischers, in de Noord-
1551. zee (n). *De la Garde*, Admiraal der Fransche

Galeijen, tastte, in Oogstmaand, vier-entwint-
tig groote Koopvaardyschepen aan, die, uit
Zeeland, naar Spanje wilden (o), en bemag-
tigde 'er vyftien van: welker verlies op een-
entwintig tonnen schats begroot werdt, en
Hoorn en Enkhuizen zeer zwaar drukte (p).
Zelfs werden, te Hamburg, Oorlogschepen,
voor Fransche rekening, uitgerust. Ook was
men bedugt, voor een aanslag op Walche-
ren. Hier te Lande, waren zo weinige Oor-
logschepen in gereedheid, dat de Haringvis-
chers, verzogt om een gulden van 't Last,
tot bescherming der Vischerye, toe te staan,
zig, door dezelve, niet beveiligd oordeel-
den, en de meesten de Haringvaart, dit na-
jaar, staakten. Ook kwam 'er verbod op, van
wege der Landvoogdesse; 't welk egter, door
sommigen, werdt overtreden, die, nader-
hand, door den Prokureur Generaal, in reg-
ten, betrokken werden (q). Op de tyding
dat men, in Oogstmaand, eenige Nederland-
sche goederen, in Frankryk, hadt aangehou-
den (r), volgde (3) de Verbeurdverklaring
van alle Fransche goederen, in de Neder-
landen, nevens een uiddrukkelyk bevel aan alle
Franschen, die hier geen jaar vaste woning
gehad hadden, om 't Land te ruimen (s):
en

(n) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1552. bl. 52, 56.

(o) GUICCIARD. de Reb. Belgicis p. 179.

(p) VELIUS HOORN, bl. 263. BRANDT ENKH. bl. 73.

(q) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550. bl. 12, 13, 26.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1551. bl. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

(s) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 68.

(3) Den een-entwintigsten van Herfstmaand.

en weinige dagen laater (4), werdt de oorlog, te water en te lande, aan Frankryk verklaard.

KAREL II.
1551.

De Stadhouders Beveren, de Staaten van Holland, kort hierna, in den Haage, hebbende doen beschryven, sloeg voor, of men niet, tot bescherming van Holland, eenige sterkten in de Maaze, het Marsdiep en het Vlie behoorde te leggen: of anders 't getal van 's Lands Oorlogschepen te vermeerderen. Doch de Staaten oordeelden „ dat de sterkten, in 't Vlie en in 't Marsdiep, nutte- „ loos zouden zyn, alzo men, uit dezelve, „ de vyandelyke schepen niet zou kunnen beschi- „ eten; ook zou men de Gaten der Maaze niet dan tot zeer zwaare kosten kunnen versterken, en dan daartoe nog, meer dan een jaar lang, werk hebben: eindelyk, was het vergrooten van de zeemagt eene zaak, waar op alle de Nederlanden, en niet Holland alleen, moest beschreeven worden.” 't Een en 't ander bleef dan agter. Men verbodt, in Wynmaand, den uitvoer van allerlei Oorlogsbehoefsten, en stelde eenen tweehonderdsten Penning, op alle andere uitgaande Koopmanschappen. Amsterdam klaagde, sedert, zeer, dat men, onder Oorlogsbehoefsten, ook Pek, Teer, Roet, Leer, Masten, Sprietten en diergelyke waaren begreep, en den tweehonderdsten penning vorderde van goederen, die van en naar Gelderland, Friesland, Overysfel en Groningen gevoerd werden, onder voorwendfel, dat dezelve geene erf- maar, aangewonnen Landen waren; doch

(4) Den zes-entwintigsten van Herfstmaand.

KARELII. doch deeze klagten vonden geen ingang (t).
 1551. Te Lande, begon men zig, tegen den Winter, in staat van tegenweer te stellen. Maarten van Rossem werdt naar Mechelen gezonden, om volk te verzamelen (u).

1552. Henrik de II, midlerwyl, ook den Winter besteed hebbende, om zig te Lande sterk toe te rusten, bragt, in 't midden van Lentemaand des jaars 1552, een Leger in Lotharingen; bemagtigende aldaar verscheiden' Plaatsen. In Hooimaand, viel hy in Luxemburg, alwaar hy, insgelyks, eenige Steden innam. Daartegen deedt Maarten van Rossem, omtrent deezen tyd eenen inval in Champagne en in Lotharingen, 't platte Land, volgens zyne gewoonte, alomme afloopende en verwoestende (v).

**Mets be-
 legerd.** Na 't sluiten van de Pasfausche Vrede, was het Keizerlyk Leger eerst in staat om iet van belang tegen Frankryk te onderneemen. Het was tienduizend Paarden en honderd zestien vendelen Knegten sterk, en kostte den Keizer, maandelyks, zes tonnen schats (w). De Hertog van Alva en de Marquis van Marignan hadden 'er het Opperbevel over, en sloegen, in Wynmaand, het beleg voor Mets, welk, in 't voorjaar, aan de Franschen overgegaan, en sedert merkelyk versterkt was. Terwyl dit beleg duurde, werdt het Keizerlyk Leger vermeerderd, met de benden, die, in de Nederlanden geworven, door den Hertog van Hol-

(t) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1551. bl. 7, 8, 10, 12.

(u) Nieuwe Chron. van Brab. bl. 311.

(v) Chron. van E. DE VEER f. 118.

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 36.

Hoftein, door Lamoraal, Graave van Egmond, en door Jan van Hennin, Heere van Bosfu, derwaards geleid werden. De Keizer zelf kwam, tegen 't einde van Slagtmaand, in 't Leger, en zondt Egmond af, om Toul op te eifchen; doch de Bevelhebber antwoordde „ dat hy, hierop, eerst na 't overgaan „ van Mets, en na dat hy zig, zo lang als de „ Hertog van Guize, die binnen Mets ge- „ boodt, verdedigd zou hebben, zyne ge- „ dagten zou laten gaan.” Karel de V. slaagde, ondertusfchen, ongelukkig voor Mets. Het hevig vuur en de geduurige uitvallen der belegerden waren oorzaak, dat hy weinig of niets vorderde. Hier sloeg het jaargetyde toe, welk hem, eerlang, noodzaakte, de Stad, op den tienden van Louwmaand des jaars 1553, te verlaaten. In Pikardye, werwaards de Graaf van Roelx, met eenen hoop volks, getrokken was, en in Italie, waren de meeste onderneemingen der Keizerschen ook ongelukkig uitgevallen (x). De Winter werdt derhalve besteed, om zig, tegen 't volgende jaar, in beteren staat te stellen.

In Louwmaand des jaars 1552, hadt de Landvoogdes reeds alle de Nederlanden, te Brugge, doen beschryven, en aan elk eene Bede gedaan, om de kosten van den Franfchen oorlog te vinden. De President Viglius vertoonde die van Holland, in 't byzonder, dat 's Keizers uitgaaven, in 't voorleeden jaar, veel meer dan zyne inkomsten beloopen hadden,

(x) DANIEL Tom. VIII. p. 52—77. Chron. van E. DE VEEB f. 120, 121.

KAREL II. „ draagen als Vlaanderen, en meer dan Bra-
1552. „ bant, waarvan Zeeland slegts het derde en
 „ Holland de twee derde deelen opbragt: dat
 „ de andere Nederlanden zo wel, by gebrek
 „ van neeringe en door de overstromingen,
 „ geleeden hadden, als Holland, daar men
 „ den handel der Engelsche en Schotsche
 „ Wolle en de vaart op de Oostzee nog vry-
 „ hadt; dat men, ten onregte, bedingen wil-
 „ de, dat de penningen ter verdediging van
 „ 't Land zouden worden gebruikt, alzo zy
 „ alles, wat van de Bede inkwam, besteed-
 „ de, daar 't de nood meest eischte. Gou-
 „ da, welk, ter oorzaake van 't afbranden
 „ der Kerke, oordeelde, eenigzins te moe-
 „ ten verschoond worden, moest, meende
 „ zy, zo wel als de anderen, betaalen, en
 „ Delft zelf, onaangezien de twintig jaaren,
 „ geduurende welken, het vry van lasten ver-
 „ klaard was, nog niet verstreken waren,
 „ moest, verstondt zy, zo veel opbrengen,
 „ als in den jongsten oorlog.” Zy besloot
 „ dat zy niets van haaren eisch kon laaten
 „ vallen, alzo de andere Landen, die reeds
 „ in de volle Beden bewilligd hadden, dan ook
 „ afflag zouden vorderen.” De Staaten, 't
 „ bewilligen zo lang vertraagd hebbende, als
 „ eenigzins doenlyk was, moesten, eindelyk, den
 „ negenden van Grasmaand, belooven de vol-
 „ le tweehonderd duizend guldens te zullen op-
 „ brengen (y). De helft zou men vinden op de
 „ Schildtalen, volgens den voorslag der Edelen.
 „ Doch

De Staa-
ren be-
willigen.

Midde-
len, om

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 2,
3, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
24, 25, 26, 28, 31, 35, 36, 37, 42.

Doch om de andere helft te bekomen, hadt men byna 't gantsche jaar werk. Meester KAREL 1552.
Jakob van den Einde, Pensionaris van Delft, floeg voor „ dat men dezelve, geheel of ten „ deele, zou konnen vinden, uit een Haard- „ stedegeld, van welk alleen de vier bidden- „ de Orden, de Leproozen en de gemeene „ Gasthuizen verschoond zouden worden, en „ de telling gedaan, in de Steden, door Bur- „ gemeesteren, en ten platten Lande, door „ de Officieren; mids de Huisjes, die hon- „ derd guldens en minder waardig waren, „ verschoonende, en elke Haardstede niet „ hooger dan met drie stuivers of zeven grooten belastende. 't Gene dit Haardstedegeld minder dan honderdduizend guldens „ zou opbrengen, zou men, uit den Impost „ van een stuiver op elk vat Biers, konnen „ vinden.” Dordrecht, Haarlem, Delft en Amsterdam stemden in deezen voorslag; doch meenden dat, al konden schoon de volle honderdduizend guldens uit het Haardstedegeld worden gevonden, men nogthans een gedeelte derzelve, by verkooping van Renten, vinden moest, op dat ten Hove niet gezeid mogt worden, dat men genoeg in staat was, om de Bede, uit eene redelyke belasting, in zig zelve, te vinden. Doch Leiden en Gouda meenden, dat het Haardstedegeld te veel tot last van de geringen komen zou, en de ryken te veel onlasten, vooral in Plaatsen, daar de Huizen 't meest gelden mogten; waarom zy verstonde; dat men de vereischte somme liever op de waarde der Huizen, in koop of in huure, behoorde te vinden. Zy vergeleek

KARELII. ken zig egter, sedert, met de andere Leden, ^{1552.} mids men elke Haardstede met meer niet dan vyf grooten, belastte. Doch naderhand besloot men, om vyftigduizend guldens te vinden, welken men spoedig noodig hadt, zes stuivers op elke Haardstede te leggen. En deeze belasting werdt zo scherp ingevorderd, dat men de Steden noodzaakte, om voor onvermogenende Ingezetenen te betaalen (z), en den Prins van Oranje en den Graaf van Hoorne, die betaaling weigerden, in regten betrok (a). De andere vyftigduizend guldens poogde men te vinden, by verkooping van Losrenten tegen den penning zestien, veertien of twaalf, en van Lyfrenten, op een lyf alleen, tegen den Penning agt, zo wel buitens als binnens Lands. Doch de Ontvanger wist geene genoegzaame Koopers te vinden. De Staaten verzogten verlos, om de Ingezetenen tot koopen te mogen dwingen. Doch de Landvoogdes wilde hiertoe niet verstaan. Ook vindt men, eindelyk, nog Koopers van Losrenten, tegen den penning twaalf, onder anderen te Delft en in Zuidholland (b).

Omtrent de eerste honderdduizend guldens, die op de Schildtalen gevonden werden, was beslooten, dat de groote Steden Dordrecht, Haarlem, Leiden en Gouda de gewoonlyke kwytſcheldingen zouden genieten. Doch toen deeze penningen werden omgeslaagen, be-

(z) VELIUS HOORN, bl. 264.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 29, 30, 31, 40, 42, 47, 64, 66, 67, 72. op 't jaar 1553. bl. 2, 3, 9, 43, 52.

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 48, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 71.

bevondt men, dat de kleine Steden en 't plat ^{KARELII.} te Land, welken men doorgaans geene kwyt ^{1552.} scheldingen toefondt, veel hooger belast waren, dan zy oordeelden te behooren: waar uit geen klein ongenoegen, tusfchen de groote en kleine Steden, ontfondt (c).

In Zomermaand deezes jaars, was men, ter ^{Midde-} Vergaderinge van Holland, bedagt geweest, ^{len tot} op het vinden van middelen, ter beveiliging ^{beveili-} der Haringvischerye, die, voorleeden najaar, ^{ging der} tot groot agterdeel voor 't Land, genoegzaam ^{Haring-} vaart. gestaakt was. Twee werden 'er voorgeslaagen: het verwerven van Brieven van Vrygeleide van Frankryk, of het uitrusten van een bekwaam aantal van Oorlogfchepen. In Zeeland, hieldt men het eerste middel voor gemakkelijker, kosteloozer en veiliger. Doch in Vlaanderen, hadt men 'er tegen ingebragt, dat de Franschen, in dit geval, zo wel mogende visfchen als de Nederlanders, den Haring in prys zouden doen daalen, en hunne Vlooten rykelyk van mondbehoefsten konnen voorzien, waaraan zy gebrek zouden hebben, zo hun het visfchen, door Oorlogfchepen, belet werdt. Men hadt 'er bygevoegd, dat de Franschen, veelligt, hun woord niet houden zouden, en, genoeg gevangen hebbende, boven Vrygeleide boven al, den onzen den Haring ont-rooven. De Landvoogdes neigde ook tot deeze laatste meening, vorderende, van Vlaanderen, zes, van Zeeland, vier, en van Holland, als sterker ten Haring vaarende dan een

(c) Request van Ao. 1553, by BRANDT Enkh. bl. 75. Zie ook Chron. van E. DE VEER f. 117.

KAREL II. 1552. een van deeze twee Landschappen, agt Oorlogſchepen. Doch in Holland, was men meer voor 't viſſchen onder vrygeleide. Men merkte aan „ dat agtien Oorlogſchepen niet opmoggen zouden tegen de magtige Franſche Vloot; dat de Haringteelt ook, grootendeels, voorby zyn zou, eer deeze Vloot gereed zou kunnen zyn; dat de Buizen, in voorige tyden, weinig dienst gehad hadden van Oorlogſchepen, die zig meest aan Land en in de Havens plagten te houden; dat de Franſchen genoeg mondbehoefſten wisten te krygen, zelfs uit deeze Landen, al werdt hun de Haringviſſchery belet; dat de Haring, als men op vrygeleide viſchte, ten minſten zo veel opbrengen zou, als, wanneer men in de koſten eener uitrustinge moest draagen: dat eindelyk de Franſchen, tot nog toe, de vrygeleibrieven in agting gehouden hadden, en dat Vorſten, doorgaans, hunne Brieven geſtand deden.” De Landvoogdes bleef egter by haare meening, verklaarende rondelyk, dat zy den Koning van Frankryk niet betrouwde. Ook zeide zy, berigt ontvangen te hebben, dat hy niet meer dan twaalf ſchepen in zee hadt; waar tegen die van Holland zig met agt ſchepen genoeg zouden kunnen beſchermen. 't Slot was, dat men, tot Oorlogſchepen, of tot het ſtaaken van de Haringvaart, beſluiten moest. Men vondt dan geraaden, der Landvoogdesſe een laſtgeld van twee guldens aan te bieden, mids zy agt-entwintig Oorlogſchepen en vier Jagten in zee bragt. Eindelyk kwam men, eerst in Oogſtmaand, overeen „ dat de Ste-
 „ den

„ den en Vlekken, zig met de Haringvaart KAREL II.
1552.
 „ geneerende, agt Oorlogſchepen in zee zou
 „ den brengen, mids daar tegen genietende
 „ 1. twee guldens van ieder laſt Haring, welk
 „ de eerſte reize gevangen werdt, en daarna
 „ een laſtgeld naar behooren. 2. hun aandeel
 „ in twaalfduizend guldens, die de Land-
 „ voogdes, tot beſcherming der Viſcherye,
 „ zou opſchieten, welk aandeel op zesdui-
 „ zend guldens begroot werdt. 3. de driedui-
 „ zend guldens, die 't gemeene Land beloofd
 „ hadt te zullen opbrengen.” De agt Schepen
 werden terſtond gereed gemaakt. Delft en
 Rotterdam bragten 'er elk twee in zee. Schie-
 dam met Briele, Goereede, Bommene, Vlaar-
 dingen en andere Vlekken ook twee, en Enk-
 huizen een gelyk getal, waar mede men
 de Haringvaart, dit jaargeryde, genoeg be-
 ſchermd rekende. Doch men bedroog zig.
 Daar werden omtrent vyftig Buizen geno-
 men (d). Tot geleide der Koopvaardyvloo-
 te naar 't Westen, waren, al in Bloei maand,
 eenige Oorlogſchepen in gereedheid gebragt,
 welken, met een groot getal van Koopvaar-
 dyſchepen, in zee liepen, en eene gelukkige
 reis naar Spanje deden (e). Om de koſten
 op deeze uitrusting te vinden, hadt men een'
 Impoſt van twee ten honderd gelegd op al
 wat van en naar 't Westen gevoerd werdt.
 Sommigen hielden dit te ſtryden met de Pri-
 vi-

(d) ADRIAAN VAN DER GOES Regiſt. op 't jaar 1552. bl. 43,
 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 61. op 't
 jaar 1553. bl. 5.

(e) Chron. van E. DE VEER f. 117 verſ. VIGLIU Epilt. Sec-
 lect. N. CLV. p. 361.

KARELII. 1552. vilegien van Tolvryheid. Doch anderen oordeelden, dat men deezen Impost, enkelyk geheeven ter beveiliging der Koopvaardye, niet als een' Tol kon aanmerken. 't Stuk werdt, door Gemagtigden der Staaten, onderzocht, die de eerste meening toevielen. Men besloot, derhalve, voor eerst, het afschaffen van gemelden Impost, by Verzoekschrift, ten Hove te vorderen, en 'er, na 't eindigen of bedaaren van den tegenwoordigen oorlog, ernstiger op te dringen. Ook werdt 'er de Koopvaardy, in 't jaar 1554, van ontheeven (f).

De Kusten worden bezorgd.

Voor de Hollandsche, Zeeuwsche en Friese Stranden, die, door de Fransche Oorlogschepen, gedreigd werden, werdt, omtrent deezen tyd, ook zeer gezorgd (g). De Landvoogdes beval den Heere van Beveren, Stadhouder van Holland en Zeeland, vier Regimenten Knegten, langs de Kusten, te leggen. Ook is 'er nog blyk voor handen, dat hy, wat laater, de Zeedorpen in Holland van geschut voorzien, en onder anderen, die van Alkmaar gelast heeft, agt *Valkonnetten* of ander geschut op raderen, met de kogels en 't verder gereedschap daar toe behoorende, te Egmond op Zee, te leveren (h). Men raadpleegde met ervaren' luiden, over de beste middelen, om de Stranden te beveiligen. Ook werdt, meen ik, de Graaf van Ar-

(f) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 38, 40, 41, 44, 47. op 't jaar 1553. bl. 1, 24. op 't jaar 1554. bl. 37.

(g) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 35, 26, 37.

(h) Brief van XIV, Juny XV. CLIV. by BROOM, Alkm. bl. 123.

Aremberg, Stadhoudcr van Friesland, Over-
 yssel en Groningen, ten deezen zelfden einde,
 naar Friesland gezonden (*i*); doch wat hy
 hier, tot beveiliging des Landschaps, verrigt
 hebbe, is my niet gebleeken.

De Veldtogt in Lotharingen was, dit jaar,
 ongelukkig geslaagd, voor den Keizer; die,
 terstond na 't opbreeken van 't beleg van
 Mets, op middelen bedagt was, om vroeg in
 't veld te verschynen. En alzo hiertoe, in
 de eerste plaatse, wederom geld vereischt
 werdt, beschreef hy de Staaten van alle de
 Nederlanden, in Sprokkelmaand des jaars
 1553, te Brusfel; vorderende hier, van Bra-
 bant, eene Bede van zeshonderdduizend Ka-
 rels guldens, die niet dan by wege van een
 Schoorsteengeld van twintig stuivers in de Ste-
 den, en van vyftien stuivers ten platten Lande
 gevonden worden konnen (*k*). Van Holland,
 werden driemaal honderdduizend guldens ge-
 eischt: en aan de andere Landen geschiedden
 Beden naar evenredigheid. De Staaten, hier-
 op ter Dagvaart beschreeven, vonden zig,
 naar gewoonte, zeer bezwaard over deeze
 Bede. De Edelen merkten aan „ dat het
 „ Land, binnen een jaar, zevenhonderddui-
 „ zend guldens aan den Keizer verstrekt hadt;
 „ dat de Haringvischers, in 't voorleeden
 „ jaar, wel honderdduizend guldens ten ag-
 „ teren waren geraakt; dat zy, hierom, niet
 „ meer dan tweehonderdduizend guldens kon-
 „ den toestaan, te vinden honderdduizend
 „ gulk

KAREL II.
 1552.

VI.
 Nieuwe
 Bede aan
 alle de
 Neder-
 landen.

1553.

(1) VGLIJ Epist. Select. N. CLV. p. 360.

(k) CHRON. VAN E. DE VEER f. 121.

KARELII. „ guldens op de Schildtalen, en het overige
 .1553- „ uit een' tienden Penning op de vaste goede-
 „ ren, die, naar hunne rekening, honderd-en-
 „ veertig of honderd- envyftigduizend gul-
 „ dens zou opbrengen.” Dordrecht en Haar-
 lem waren 't genoegzaam eens met de Ede-
 len. Delft floeg voor, dat men de Ingezete-
 nen, gelyk in 't Noorderkwartier gewoonlyk
 gefchiedde, op zekere fchotponden moest
 ftellen, naar dat zy gegoed waren: doende,
 by voorbeeld, die vyftig ponden vlaams ge-
 goed waren, een half fchotpond, die hon-
 derd, een heel, die tweehonderd, twee, die
 vierhonderd, vier betaalen; en zo voorts, tot
 agtduizend ponden vlaams, die op vyf entwint-
 tig fchotponden moesten worden gefeld. Lei-
 den wilde een' tienden Penning heffen van al-
 le inkomende goederen, twee deelen ten la-
 ste van den Eigenaar, en een ten laste van
 den Bruiker; 't gene 'er te kort kwam, moest
 in de Steden, gelyk de gewoonlyke Beden,
 en ten platten Lande, uit een Morgengeld van
 vier, drie en een halve, en drie ftuivers, naar
 de gefeldheid der Landen, gevonden worden.
 Die van Amsterdam waren 't genoegzaam
 eens, met de Edelen, Dordrecht en Haar-
 lem. Alleenlyk merkten zy aan, dat men de
 Huizen, die niet boven zes guldens aan huu-
 re deeden, van den tienden Penning wilde
 ontlasten, doch dat 'er zulken weinig in hun-
 ne Stad gevonden werden, schoon 'er veelen
 waren, van welken de Eigenaars, jaarlyks,
 niet meer dan een pond vlaams zuiver geld
 rekenen konden, welken zy oordeelden, dat
 insgelyks behoorden vry te zyn. Gouda voeg-

de zig hier by. Naderhand kwamen de Steden eenpaarig tot tweehonderd-en vyftigduizend guldens, te vinden uit den tienden Penning op de vaste goederen, op de Schildtalen, en uit een Morgengeld van vyf, vier en drie stuivers. Alleenlyk hieldt Gouda zig te hoog gesteld in de Schildtalen. Doch men wilde verscheiden' voorwaarden bedingen, in welken de Landvoogdes niet bewilligen kon: de voornaamsten waren afschaffing van den Impost van twee ten honderd, vrye vaart Westwaards, en vischery onder Vrygeleide, of by *stibzate*. Ook wilde men geene Ampten, buiten dat van Stadhouders, aan uitheemschen be-
 geven hebben: waarop de Landvoogdes zeide „ dat zy niet veele Ampten aan uitheemschen gegeven hadt, en niet dan aan zulken, die zy bekwaamer vondt dan de Ingeboornen, ten zelfden tyde, naar deeze Ampten, staande.” Eindelyk, moesten de Staaten, in Grasmaand, in de volle Bede, bewilligen. Gouda toonde zig, sedert, onwillig, om naar de Schildtalen te draagen. Ook was de Graaf van Egmond, die beweerde regt te hebben, om de Beden, in zyne Heerlykheden, zelf te innen, weigerig, om tot deeze Bede te betaalen: gelyk hy ook, in 't voorleeden jaar, reeds tegen de bewilliging in de Bede van tweehonderdduizend guldens *geprotesteerd* hadt (1). Die van Voorne en Putten begeerden ook van den tienden Penning vry te zyn. Doch de Staaten gaven den Ontvanger last, om alle onwilligen, by

KARTEL
1553.

Geene
Ampten
aan uit-
heem-
schen te
geeven
verzogt.

exc-

(1) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaer 1552. bl. 10.

KARELII.
1553.

executie, tot voldoeninge te noodzaaken (*m*).
 't Blijf, ondertusfchen, di' jaar, niet by
 deeze Bede van driehonderdduizend guldens.
 In Oogstmaand, vorderde de Keizer nog twee-
 honderdduizend guldens van die van Holland.
 Van ruim honderdduizend guldens moesten
 zy, terstond, Schuldbrieven, ten laste der
 zes groote Steden, leveren; die de Keizer tot
 gereed geld maaken kon. Sommige Steden
 wilden egter, volgens gewoonte, wederom
 iets afdingen van deeze Bede. Doch die van
 Leiden merkten aan, dat zulks, by de voorri-
 ge Beden, niet doenlyk geweest zynde, ook
 nu met geen' grond te verwagten was. Men
 kwam, derhalven, in 't begin van Wynmaand,
 tot eene eenpaarige bewilliging in de volle Be-
 de, die, by verkooping van Los- en Lyfren-
 ten, gevonden werdt. Men ontving van de
 Koopers wel tot tienduizend ponden van veer-
 tig grooten aan gemaakt zilverwerk. De Land-
 voogdes nam het, ten deezen tyde, tot twee-
 endertig stuivers de once, in beraaling (*n*).
 Doch ten zelfden tyde, losten de Staaten eeni-
 ge oude Schuldbrieven af, 't welk de Ontvan-
 ger, heimelyk, door de tweede hand, wist te
 beleggen, op dat men, ten Hove, niet mer-
 ken zou, dat het Land thans nog in staat was,
 om schulden af te doen (*o*).

By 't bewilligen in de Bede van driehon-
 derd-

(*m*) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 4, 5, 6,
 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 31, 32, 43.

(*n*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl. 1,
 39.

(*o*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 29,
 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48.

derduizend guldens, die, ten deele op de Schildtalen, werdt omgeslaagen, hadden de groote Steden staat gemaakt, op het genieten der gewoonlyke kwytsheldingen. Doch de kleine Steden, voorziende, of vreezende, dat deeze kwytsheldingen, wederom, gelyk voorheen, ten haaren laste, zouden komen; verwoegden zig, kort na 't bewilligen in de Bede, met een verzoekschrift aan den Keizer, waarby zy, vooraf, het ongelyk, haar, door de groote Steden; in 't voorleeden jaar, aangedaan, en nu op nieuws gedreigd, vertoond hebbende, verzogten „ dat den Ontvanger- „ Generaal van 's Keizers Beden in Holland ge- „ last mogt worden, de penningen, welken zy „ reeds te veel betaald hadden, om te slaan, „ over de groote Steden; dat de Beden, „ voortaan altoos, *Schildtaals gelyk*, mogten „ worden omgeslaagen, en dat 'er altoos Ge- „ magtigden van vier kleine Steden op de Be- „ den beschreeven mogten worden, om der- „ zelve belangen voor te staan. 't Verzoekschrift werdt, volgens de rondigheid dier tyden, met deeze woorden, beslooten, *Dit doende, zal uwe Roomsche-Keizerlyke Majesteit wel doen.* De verzoekers waren Burgemeesters en Regeerders der kleine Steden van Rotterdam, Schoonhoven, Gorinchem, Schiedam, Heusden, Vlaardingen, den Haage, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik en Texel. Doch op hun verzoek kwam geen ander antwoord, dan dat 'er de Landvoogdes zo veel opzigt op neemen zou, als zy naar billykheid zou vinden.

KARELII. te behooren (*p*). Hier by bleef het, federt 1553. De kleine Steden konden nimmer verwerven, dat zy, wederom, gelyk van ouds, op de Graaflyke Beden beschreeven werden, en sommige moesten de Excynzen merkelyk verhoogen, om het aandeel te vinden, welk zy, volgens de schikkinge der Edelen en groote Steden, in de Beden, draagen moesten (*q*). Over 't Land in 't gemeen, werdt nu, volgens Staatsbesluit, de tiende penning van Landen, Huizen en erven geheeven (*r*). Om welken te schatten, in elke Stad, kleine en groote, zes bekwaame en eerlyke perfoonen, niet zynde in de Wet, gemagtigd werden (*s*). Ook moest men den tienden penning van alle de Vischeryen onder Holland betaalen (*t*). De Haringvaart was hier in tamelyken bloei, wordende van Enkhuizen alleen, omtrent deezen tyd, honderd enveertig Buizen uitgerust (*u*). Men hadt, dit jaar, wederom veel overweeging ter Dagvaart gehad, om dezelve te beveiligen (*v*), 't welk, door middel van omtrent twintig Oorlogschepen, waartoe de kosten, uit den gemelden tienden penning, gevonden werden, schynt geschied te zyn. De omslag des tienden pennings van de waarde der Huizen en erven binnen Amsterdam beliep thans dertien duizend en eenige honderd guldens.

Doch

- (*p*) Request Ao. 1553, by BRANDT Enkh. bl. 75.
 (*q*) BRANDT Enkh. bl. 76, 77. Brief van den 6 Decemb 1553, by BOOMKAMP Alkm. bl. 121.
 (*r*) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 73.
 (*s*) Brief van 27 May 1553, by BOOMKAMP Alkm. bl. 120.
 (*t*) Repert. der Plakaat. bl. 76.
 (*u*) BRANDT Enkh. bl. 78.
 (*v*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 155. bl. 14, 19, 20, 21, 26, 28, 29.

Doch 't schynt, dat deeze somme niet volko- KARL II.
men in 's Lands kasse gekomen is. Immers 1553.
men heeft den Amsterdamschen Burgemeester,
Henrik Dirkszoon, die thans 't meeste gezag
voerde in de Stad, sedert beschuldigd, dat hy
'er meer dan vierduizend guldens van agter
gehouden hadt (w).

De Keizer door het afkondigen van eene VII.
algemeene vryheid, om allerlei mondbehoef- Terouanne
ten, zonder betaaling van twee ten honderd, ne en
waarmede de uitgaande Koopwaaren nog be- Hesdin
last bleeven, naar 't Leger, te mogen voe- stormen-
ren (x), zyne benden, rykelyk, van voor- derhand
raad voorzien hebbende; beval den Graave ingenom-
van Roelx, 't beleg van Terouanne in Ar- men.
tois, tegen 't einde van Grasmaand, te on-
derneemen. De Stad werdt egter niet be-
stormd, voor den twaalfden van Zomermaand;
doch de belegeraars werden, met verlies, te
rug gedreeven. Men begon toen, op nieuws,
aan de loopgraaven te werken, en voltrok ze,
eerlang, tot aan de graft toe. De twintigste
van Zomermaand was tot een' tweeden storm
geschikt. Doch de belegerden, de toebe-
reidfels hiertoe gewaar geworden zynde, zog-
ten in onderhandeling te komen. Terwyl men
hiermede bezig was, begonden de Duitschers
en de Nederlanders den aanval ongelast, en be-
magtigden de Plaats stormenderhand (y). Zy
regtten een ysfelyk bloedbad aan, in deeze
overoude Stad, welke, kort hierna, op 's Kei-
zers bevel, ten gronde toe, verdelgd werdt, en

(w) Hooft II. Boek, bl. 61.

(x) Repert. der Plakaat. bl. 72, 76.

(y) VIETM Epist. Sel N. CLVI. p. 362.

KAREL II. en sedert, nimmer, wederom herbouwd ge-
 1553. worden is (z). Hesdin werdt, wat laater, op
 gelyke wyze als Terouanne, overmeesterd,
 en ook geheellyk verwoest. De naam alleen is
 bewaard gebleeven, in eene Stad, welke de
 Keizer; in 't volgende jaar, omtrent een vier-
 dendeel uurs van het verwoest Hesdin, stigten
 deedt, en welke *Hesdinfert* genoemd wordt (a).
 De Veldtocht deezes jaars eindigde met een he-
 vig schutgevaarte, tusfchen een gedeelte des
 Keizerlyken Legers, welk, onder geleide van
 Lamoraal, Graave van Egmond, en van eenige
 anderen, tot aan Amiens, doorgedrongen
 was; en de Franschen, onder den Hertoge van
 Mommeranci. Verscheiden' voornaame Kei-
 zerlyke Legerhoofden lieten hier 't leeven. Van
 de Fransche zyde, werden 'er eenigen gevan-
 gen genomen (b).

VIII.
 Verande-
 ringen in
 Engeland.

Terwyl de oorlog, tusfchen Karel den V.
 en Henrik den II, dus hevig werdt voortge-
 zet, waren 'er, in Engeland, veranderingen
 voorgevallen, die merkelyken invloed hadden,
 op de belangen van beide deeze Mogendhe-
 den, en op den Staat der Nederlanden. De
 jonge Koning, Eduard de VI, lang aan eene
 borstkwale gekwynd hebbende, overleedt
 eindelyk, op den zesden van Hooimaand dee-
 zes jaars. Volgens den Uitersten Wil zyns
 Vaders, moest hy worden opgevolgd, door
Maria, Dogter van Henrik den VIII en van
Katharina van Arragon. Doch Eduard hadt,
 kort

(z) DANIEL Tom. VIII. p. 83.

(a) J. B. MARCHET, de Morini atque Hedini Expugnat. ap.
 S. SCHARDIUM Tom. II. p. 577. DANIEL Tom VIII. p. 85.

(b) DANIEL Tom. VIII. p. 86. Chron. van E. DE VEER f. 123.

kort voor zyn' dood, de Kroon besproken aan **KAREL II**
Joanna Gray, Dogter van *Henrik, Hertoge van Suffolk*, en van *Françoise Brandon*, die eene
 Dogter was van Koning Henriks jongste Zus-
 ter *Maria*, Weduwe van Lodewyk den XII,
 Koning van Frankryk, en naderhand her-
 trouwd aan *Karel Brandon, Hertoge van Suf-
 folk*. Françoise kon, volgens den Uitersten
 Wil van Henrik den VIII, eerst aan de Kroon
 komen, na 't afiterven van *Elizabet*, Dogter
 van Henrik en van *Anna de Bollen*. Doch E-
 duard, aangezet door *Jan Dudley, Hertog van
 Nordhumberland*, wiens Zoon, *Guilford Dudley*,
 onlangs met *Joanna Gray* gehuwd was, be-
 sloot haar, met agterstelling van *Maria* en *E-
 lizabet*, de Kroon te bespreken. Men hadt
 den jongen Vorst doen verstaan, dat het werk
 der Hervorminge, welk, onder zyne Regee-
 ring, gelukkiglyk was voortgezet, t'eenemaal
 verydeld stondt te worden, zo *Maria*, na hem,
 op den Troon klom, zynde zy voor zo yve-
 rig Roomschezind bekend, dat zy, in 't jaar
 1551, toen men haar dringen wilde, tot het
 aanneemen eener nieuwe Geloofsbelijdenisse,
 op 't punt gestaan hadt, om 't Ryk te verlaa-
 ten, en met eenige Schepen, die de Land-
 voogdes haar van hier hadt toegeschikt, de
 wyk naar de Nederlanden te neemen. Doch
 deeze toeleg werdt gestuit, en aan *Maria*, fe-
 dert, eene tamelyke vryheid van Godsdienst
 vergund. De Prinses *Elizabet* yverde, zo lang
 haar Broeder regeerde, zeer voor de Hervor-
 minge, en scheen, derhalve, zo men *Maria*
 wilde uitsluiten, eerst in aanmerking te moe-
 ten komen, om *Eduard* den VI. op te volgen.

KAREL II. Doch de Hertog van Nordhumberland, die de Kroon in zyn Huis zocht over te brengen, zou hier by zyne rekening niet gevonden hebben. Hy deedt 's Konings keuze dan vallen op Joanna Gray, die, uit hoofde van den afstand haarer Moeder, geoordeeld werdt, regt te hebben tot het Ryk; doch niet dan met moeite bewoogen werdt, tot het aanvaarden der Kroone. Zy vaardigde terstond iemand af naar den Keizer, om hem van haare komst tot de Kroon te verwittigen. Doch Karel weigerde haaren Gezant gehoor, en zondt den Brief, dien zy hem schreef, ongeopend te rug. Maria, die naar 't Landschap Norfolk geweeken was, en den naam van *Koninginne*, ondertuschen, ook aangemen hadt, kreeg, eerlang, zo groot een' aanhang, dat zy, zelfs binnen Londen, zonder iemants wederzeggen, voor Koninginne werdt uitgeroepen. Joanna Gray lei toen de Koningklyke waardigheid af, die zy, niet meer dan negen dagen, bekleed hadt: en werdt, eerlang, zo wel als verscheiden' haarer medestanderen, openlyk onthalsd. Maria was naauwlyks gevestigd op den Troon, of zy tradt met den Keizer in onderhandeling over de beste middelen om den ouden Godsdienst in Engeland te herstellen (c): waarvan zy, zo lang zy leefde, genoegzaam haar eenig werk gemaakt heeft.

IX. Doch Karel de V. zocht zyn byzonder voordeel te doen, met de Staatsverandering in En-

Onder-
hande-

(c) P. V. Narrat. Hist. apud S. SCHARD. Tom. II. p. 631. FLAPIN Tom. VI. p. 71, 69, 70, 67, 75, 76, 81, 85, 87, 91, 97, 102.

Engeland, en met de gelegenheid, die hem KAREL II.
 voorkwam, om met Maria, in vertrouwen, 1553.
 te handelen. Prins Filips, zyn Zoon, was, ling over
 sedert eenige jaaren, Weduwenaar, en de een Hu-
 Keizer begreep, dat Filips geen voordeeliger welyk,
 Huwelyk zou kunnen doen, dan met de Ko- tusfchen
 ninginne van Engeland. Hy deedt het der Filips,
 halve Maria, in of omtrent Oogstmaand, Prins van
 voorfaan, haar vertoonende, dat deeze ver- Spanje,
 bindtenis, noodwendig, de herstelling van en Maria,
 den ouden Godsdienst, in Engeland, te wege Konin-
 brengen zou. De Koningin, ingenomen met ginne van
 alles wat zy oordeelde tot voorftand van haa- Engel-
 ren Godsdienst te zullen kunnen ftrekken, gaf land.
 haare toeffemming ligtelyk. Doch alzo het
 Hof wel wist, dat het volk, over dit Huwe-
 lyk, morren zou, zegt men de onderhande-
 ling bedekt te houden. Haast lekte 'er egter
 zo veel van uit, dat het Huis der Gemeenten,
 omtrent het einde des jaars, een besluit nam,
 om de Koningin te verzoeken, dat zy geen
 uitheemsch' Prins wilde trouwen. Doch *Gar-*
diner, die, wegens de Koningin, met den
 Keizer, over dit Huwelyk, handelde, wist
 zig van het ongenoegen, welk het volk 'er
 over opgevat hadt, meesterlyk te bedienen,
 om zulke gunftige Huwelyksvoorwaarden,
 voor zyne Meesteresfe, te bedingen, als hy
 kon uitdenken. Karel de V. zondt, in den
 aanvang des jaars 1554, een aanzienlyk Ge- 1554.
 zantschap, met Lamoraal, Graave van Eg-
 mond, aan 't hoofd, naar Engeland af, om
 het Huwelyk plegtiglyk en openlyk te ver-
 zoeken. De Keizer, niets anders beoogende,
 dan het spoedig voltrekken van het zelve,

KAREL II. Doch de Hertog van Nordhumberland, die ^{1553.} de Kroon in zyn Huis zocht over te brengen, zou hier by zyne rekening niet gevonden hebben. Hy deedt 's Konings keuze dan vallen op Joanna Gray, die, uit hoofde van den afstand haarer Moeder, geoordeeld werdt, regt te hebben tot het Ryk; doch niet dan met moeite bewoogen werdt, tot het aanvaarden der Kroone. Zy vaardigde terstond iemand af naar den Keizer, om hem van haare komst tot de Kroon te verwittigen. Doch Karel weigerde haaren Gezant gehoor, en zondt den Brief, dien zy hem schreef, ongeopend te rug. Maria, die naar 't Landschap Norfolk geweeken was, en den naam van *Koninginne*, ondertuschen, ook aangemen hadt, kreeg, eerlang, zo groot een' aanhang, dat zy, zelfs binnen Londen, zonder iemants wederzeggen, voor Koninginne werdt uitgeroepen. Joanna Gray lei toen de Koningklyke waardigheid af, die zy, niet meer dan negen dagen, bekleed hadt: en werdt, eerlang, zo wel als verscheiden' haarer medestanderen, openlyk onthalsd. Maria was naauwlyks gevestigd op den Troon, of zy tradt met den Keizer in onderhandeling over de beste middelen om den ouden Godsdienst in Engeland te herstellen (c): waarvan zy, zo lang zy leefde, genoegzaam haar eenig werk maakt heeft.

IX. Doch Karel de V. zocht zyn byzonder voordeel te doen, met de Staatsverandering in
Onderhande- En-

(c) P. V. Narrat. Hist. apud S. SCHARD. Tom. II. p. 631. FLAPIN Tom. VI. p. 71, 69, 70, 57, 75, 76, 81, 85, 87, 91, 97, 102.

Engeland, en met de gelegenheid, die hem KAREL II.
 voorkwam, om met Maria, in vertrouwen, 1553.
 te handelen. Prins Filips, zyn Zoon, was, ling over
 sedert eenige jaaren, Weduenaar, en de een Hu-
 Keizer begreep, dat Filips geen voordeeliger welyk,
 Huwelyk zou kunnen doen, dan met de Ko- tusfchen
 ninginne van Engeland. Hy deedt het der Filips,
 halve Maria, in of omtrent Oogstmaand, Prins van
 voorfleen, haar vertoonende, dat deeze ver- Spanje,
 bindtenis, noodwendig, de herftelling van en Maria,
 den ouden Godsdienst, in Engeland, te wege Konin-
 brengen zou. De Koningin, ingenomen met ginne van
 alles wat zy oordeelde tot voorftand van haa- Engel-
 ren Godsdienst te zullen kunnen ftrekken, gaf land.
 haare toeftemming ligtelyk. Doch alzo het
 Hof wel wift, dat het volk, over dit Huwe-
 lyk, morren zou, zagt men de onderhande-
 ling bedekt te houden. Haast lekte 'er egter
 zo veel van uit, dat het Huis der Gemeenten,
 omtrent het einde des jaars, een besluit nam,
 om de Koningin te verzoeken, dat zy geen
 uitheemsch' Prins wilde trouwen. Doch *Gar-*
diner, die, wegens de Koningin, met den
 Keizer, over dit Huwelyk, handelde, wift
 zig van het ongenoegen, welk het volk 'er
 over opgevat hadt, meesterlyk te bedienen,
 om zulke gunftige Huwelyksvoorwaarden,
 voor zyne Meesteresfe, te bedingen, als hy
 kon uitdenken. Karel de V. zondt, in den
 aanvang des jaars 1554, een aanzienlyk Ge- 1554.
 zantschap, met Lamoraal, Graave van Eg-
 mond, aan 't hoofd, naar Engeland af, om
 het Huwelyk plegtiglyk en openlyk te ver-
 zoeken. De Keizer, niets anders beoogende,
 dan het fpoedig voltrekken van het zelve,

KAREL II. hadt vastgesteld, alles toe te staan, wat op hem begeerd werdt. Gardiner stelde zig twee voornaame einden voor, in het regelen der Huwelyksvoorwaarden, van welken de President Viglius, van 's Keizers wege, een ontwerp gemaakt hadt (d). Hy zegt, voor eerst, zorg te draagen, dat Engeland nooit onder de Spaansche heerschappy vervallen kon, en, ten anderen, zulke voorwaarden uit te denken, die het Huwelyksverdrag, door 't Parlement, konden doen goedkeuren. De Keizer, denkende, veelligt, dat hy, of Filips, naderhand, gelegenheid genoeg hebben zouden, om de ingewilligde voorwaarden te doen veranderen, stondt alles toe, en op den twaalfden van Louwmaand, weinige dagen na de aankomst der Keizerlyke Gezanten (e), werden de Huwelyksvoorwaarden getekend; die hier op uitkwamen.

Voorwaarden, op welken het geslooten wordt.

„ Filips zou, uit hoofde van dit Huwelyk, den naam voeren van *Koning van Engeland*, en zyne Gemaalin het Ryk helpen regeeren. Doch 't begeeven der Ampten zou in handen van Maria alleen blyven. Maria zou ook alle de titels, den Koning, haaren Gemaal, toebehoorende, voeren mogen. De * Lyfsgot der Koninginne werdt bepaald, op zestigduizend ponden van veertig grooten Vlaamsche munt jaarlyks; veertigduizend van welken haar uit Spanje, en twintigduizend uit Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Holland en de andere Neder- „ lan-

* *Donatie.*

(d) VIGLIU Vita N. LXVII. p. 30.

(e) RAPIN Tom. VI. p. 87, 99, 100, 101, 102. Chron. van E. DE VEER f. 125.

„ landen zouden worden aangewezen. De KAREL II.
 „ Kinderen, uit dit Huwelyk, zouden in de 1554.
 „ moederlyke goederen, volgens Lands ge-
 „ bruik, opvolgen. Aangaande de vaderlyke
 „ goederen, werdt beraamd, dat de Aartsher-
 „ tog Karel, Zoon van Filips, Spanje, Napels
 „ en Sicilie, 't Hertogdom Milaan en de an-
 „ dere Italiaansche Staaten erven zou; doch
 „ zo hy, zonder Kinderen, overleedt, zou-
 „ den alle deeze Staaten komen aan den eerst-
 „ gebooren van Filips en Maria. In allen
 „ geval, zou deeze eerstgebooren Bourgon-
 „ die en de Nederlanden hebben, van wel-
 „ ken de Aartshertog Karel zou zyn uitge-
 „ slooten, even als de Kinderen van Filips en
 „ Maria van Spanje en Italie uitgeslooten wa-
 „ ren. De jonger Zoonen en Dogters van
 „ Filips en Maria zouden hun aandeel heb-
 „ ben van de moederlyke goederen in Eng-
 „ land, behalve 't gene Filips, hun Vader,
 „ of de Keizer, hun Grootvader, hun, in
 „ Bourgondie of in de Nederlanden, zou wil-
 „ len toeleggen. Zo 'er geene andere Kinde-
 „ ren dan Dogters uit dit Huwelyk mogten
 „ voortkomen, zou de oudste Bourgondie en
 „ de Nederlanden erven, mids zy, met be-
 „ williging van haaren Broeder, den Aarts-
 „ hertoge Karel, eenen inboorling der ge-
 „ melde Landen, of der Staaten van Konin-
 „ ginne Maria, haare Moeder, tot ha-
 „ ren Egtgenoor, verkoor. En zo zy ver-
 „ zuimde of weigerde aan deeze voorwaarde
 „ te voldoen, zou Karel zyn Regt op deeze
 „ Landen blyven behouden, mids zyne Zus-
 „ ter, zo uit Spanje als uit de Nederlanden,

KARELII. „ eenen Bruidſchat toeleggende. Zo Prins Ka-
1554- „ rel zonder nakomelingſchap overleedt, zou
 „ de oudſte Zoon van Filips en Maria, of de
 „ oudſte Dogter, by gebrek van Zoonen,
 „ hem in alle zyne Staaten, in Spanje, in
 „ Italie en elders gelegen, opvolgen. In alle
 „ de bovengemelde gevallen, zouden de Kin-
 „ deren, die in 't bezit der vaderlyke en moe-
 „ derlyke goederen traden, de wetten, reg-
 „ ten, gewoonten en vryheden der Landen,
 „ welken hun ten deel vielen, ongeschonden
 „ moeten laaten, en 't bewind derzelve aan
 „ geenen anderen dan aan Inboorlingen mo-
 „ gen geeven.” By een byzonder Artikel,
 „ verbondt Filips zig tot verſcheiden' punten,
 „ ſtrekkende tot verzekering der vryheden van
 „ Engeland. Onder anderen, ſtondt hy af van
 „ alle Regt op de Engeliſche Kroon, in geval
 „ Maria, voor hem, zonder Kinderen, over-
 „ leedt. Ook beloofde hy, geene oorzaak tot
 „ eene Vredebreuk tuſſchen Engeland en Frank-
 „ ryk te zullen geeven, en Engeland niet te
 „ zullen inwikkelen, in den Oorlog, die, tuſ-
 „ ſchen den Keizer en Frankryk, reeds ontfteken
 „ was (f)

Aanmer- Op deezen voet, werdt het Huwelyk gefloo-
kingen o- ten, waaruit Filips, zo hy zig aan de voor-
verdeeze waarden hieldt, voor zig zelve, naauwlyks,
Voor- eenig voordeel wagten kon. Sommigen heb-
waarden. ben hierom gegist, dat hy nimmer van zins
 „ geweest is, de voorwaarden te houden. Doch
 „ 't kan zeer wel zyn, dat hy, in 't aangaan van
 „ dit Huwelyk, alleen beoogd heeft het voor-
 „ deel

(f) Aſt. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 27.

deel der Kinderen, die hy 'er uit verwagtte. KAREL II.
1554
 Maria meende, door het Huwelyk met Philips, in staat te zullen geraaken, om den ouden Godsdienst te herstellen en te bevestigen, in Engeland, en dus te voldoen aan eene begeerte, welke zy hieldt voor een der beste blyken haarer Godvrugtigheid. Het Koningryk van Engeland kon zig geen wezenlyk heil belooven van een Huwelyk, waar door het volk in een blykbaar gevaar gebragt werd van t'eenigen tyde onder de Spaansche overheersching te zullen geraaken. De Nederlanden hadden ook reden, om dit Huwelyk, en de Voorwaarden, op welken het geslooten was, met opmerking, gade te slaan. Zy zagen 'er uit, dat het ligtelyk gebeuren kon, dat dit Huwelyk hen onder de Regeering bragt van eenen Koning of Koninginne van Engeland. Ook konden, volgens deeze Huwelyks-voorwaarden, de Nederlanden, die, sedert eenige jaaren, naauwer dan voorheen verbonden waren geweest, ligtelyk, onder verscheiden' Engelsche Prinsen en Prinsessen, verdeeld, en in verscheiden brokken van een gescheiden geworden zyn, 't welk de magt der byzondere Leden van dit Lichaam, welk nu eerst eenig aanzien begon te krygen, merkelyk verzwakt zou hebben. 't Kon zelfs zo uitvallen, dat eene Engelsche Prinses, de Nederlanden geërfd hebbende, eenen vreemdeling trouwde, en 't Land dus geheel onder 't opperbewind van uitheemschen bragt. Want in de Huwelyks-voorwaarden was alleenlyk beraamd, dat de ondergeschikte Regeering der Landen aan geenen dan aan Inboorlin.

KARELII. lingen vertrouwd worden moest. Voorts werden de Nederlanden hier wederom belast met de zorg voor een gedeelte des Lyftogts eener Koninginne Weduwe, en, in zeker geval, ook voor den Bruidfchat der Koningklyke Kinderen: al het welke billyk te wege brengen moest, dat 'er, hier te Lande, weinig waare blijdschap, over dit Huwelyk, by opmerkenden, gevoeld werdt.

X. De Koopluiden alleen kreegen, terstond na 't sluiten van dit Egtverbond, stof tot vreugde, uit Engeland. De Maatschappy van Duitfche en Nederlandsche Koopluiden te Londen, *Stillyard* en de *Duitsche Hanze* genaamd, was, op 't einde der Regeeringe van Eduard den VI. in 't jaar 1552, vernietigd geworden. Men hadt den Koning vertoond, dat deeze Maatschappy al den handel tot zig trok, ten nadeele der gebooren' Engelschen. Onder anderen, hadt men beweezen, dat zy, 's jaars te vooren, vier enveertig duizend stukken Laken uit het Ryk gevoerd hadt, daar alle de Engelsche Koopluiden met elkanderen in dien tyd, buiten 's Lands niet meer dan elfhonderd stukken hadden konnen flyten. De Landvoogdes gaf zig veel moeite, om deeze Maatschappy te doen herstellen; doch 't was vrugteloos (g). De Maatschappy kreeg geen verlof om te handelen, dan onder de betaaling van een zwaar Regt op 't uitvoeren en inbrengen, welke by eene Acte van 't Parlement bepaald werdt. In 't begin der Regeeringe van Maria, werdt deeze Acte nog wederom vernieuwd.

nieuwd. Doch de Hanze Steden zonden een ^{KAREL V.} Gezantschap naar Engeland, terwyl men over ^{1554.} het Huwelyk der Koninginne in onderhandeling was, om het vernietigen deezer Acte te bewerken. Ook slaagden zy gelukkiglyk. Weinige dagen na dat het Huwelyk geslooten was, werden zy ontheeven van de buitengewoone Regten, welken zy, sedert eenigen tyd, hadden moeten betaalen. Zelfs gaf de Koningin die van de *Stillyard* verlof, om, drie jaaren agtereen, eene soort van Lakens te mogen verzenden, welker uitvoer hun, te voren, meer dan eens, verboden geweest was (h). De Duitsche en Nederlandsche Koopluiden waren dus de eersten, die voordeel trokken van de naauwe verbindtenis, welke tuschen Karel den V. en Koninginne Maria, door dit Huwelyk, gemaakt werdt.

Doch de Engelschen waren 'er zeer onvoldoende over. Zelfs strekte het tot een voorwendfel eener samenzweering tegen de Koninginne, welke, kort hierna, ontdekt en gestraft werdt. De Koningin, ondervonden hebbende, dat het jongste Parlement haar Huwelyk insgelyks afkeurde, hadt het doen scheiden, en een ander, welk geheel van haar afhing, weeten byeen te brengen. 't Viel haar niet moeilyk, hier haar Huwelyk te doen goedkeuren: 't welk, in Bloei maand, geschiedde. Philips kreeg 'er zo dra de tyding niet van in Spanje, of hy maakte zig gereed, tot de reize naar Engeland. Hy ging, in de Corunna, sloop, op den zestienden van Hooi-

XI.
Filips
komt in
Engeland, en
voltrekt
het Huwelyk
met Maria.

(h) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 15.

KARELII. Hooimaand, en zette, den twintigsten, te
1554. Southampton, voet aan land. Den zeven-en-
 twintigsten, werdt het Huwelyk, te Winches-
 ter, werwaards hem de Koningin te gemoet
 gegaan was, voltrokken. Ten zelfden dage,
 werden Filips en Maria, voor Koning en Ko-
 ningin van Engeland, Frankryk, Napels en
 Jerusaleem uitgeroepen. De Keizer hadt, kort
 te vooren, deeze twee laatste Koningkryken
 aan zynen Zoon geschonken. Filips schikte
 zig zo veel naar de Engelsche Natie, als hem
 de Spaansche deftigheid kon toelaaten. Zelfs
 zocht hy haare genegenheid te winnen, door zig,
 openlyk, te verklaaren tegen de vervolging om
 Geloofszaaken. Doch 't volk was en bleef tegen
 hem ingenomen. Men smaalde zelfs op zyne
 onkuischheid, in openbaare schimpfchriften
 (i). Hy hieldt zig, ruim een jaar, in Enge-
 land op, in welken tyd, hy genoegzaam ver-
 zekerd werdt, dat 'er geene Kinderen uit zyn
 Huwelyk te hoopen waren. Hierdoor zyn
 hoofd of eenig oogmerk verydeld ziende,
 trok hy zyne genegenheid geheellyk af van de
 Koninginne en van Engeland, tot zo verre,
 dat hy, in 't jaar 1557, 't Ryk, tegen zyne
 belofte, niet alleen inwikkelde in den Kryg
 met Frankryk; maar ook, na 't affterven van
 Maria, welk, in Slagtmaand des jaars 1558,
 voorviel, en na dat Elizabet den Troon be-
 klommen hadt, zig niet ontzag, een Volk,
 over welk hy den naam van *Koning* gevoerd
 hadt, in 't openbaar te beoorloogen (k).
 Doch

(i) Vide A&A. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 61.

(k) Chron. E. DE VEER f. 127, 128. RAPIN Tom. V. p. 106,
 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 122, 125, 126, 133, 140, 422, 423

Doch 't verhaal hiervan behoort tot laater ^{KAROL.}
tyden. ^{1554.}

Karel de V. hadt zig, in den Herfst des jaars ^{XII.}
1553, zo veel laten gelegen leggen aan het ^{Franche}
voortzetten der Huwelykshandeling, in En- ^{Krygsbe-}
geland, dat hy meer of min verzuimd hadt, ^{dryven,}
zig, tegen den Veldtogt des volgenden jaars, ^{in de Ne-}
in staat te stellen. Henrik de II, die niet voor ^{derlan-}
Zomermaand gereed was, voorkwam egter ^{den.}
den Keizer, en rukte, met drie byzondere
Legers, in de Nederlanden. De Prins de la
Roche sur Yon viel in Artois, en liep het
platte land alomme af. De Hertog van Ne-
vers bemagtigde eenige sterkten, in het Her-
togdom Luxemburg. De Konstabel de Mom-
meranci maakte zig meester van *Chimai*, in
Henegouwen, en vaardigde den Marquis de
S. André af, om *Marienburg* te belegeren. De
Landvoogdes, Vrouw Maria, hadt deeze Plaats
doen versterken, en naar haaren naam ver-
noemd. Zy ging over by verdrag, op den
laatsten van Zomermaand. Henrik de II,
sedert voor Bouvines gerukt, bemagtigde
de stad stormenderhand, op den zevenden
van Hooimaand. *Dinant* ging, een weinig
laater, over, by verdrag. Vervolgens nam
de Koning Bavai en Binch in, en stak den
brand in *Marimont*, Lusthuis der Landvoog-
desse, uit wraaklust over de verwoesting, door
den Graave van Roelx, in Pikardye, aange-
regt, vooral, over 't verbranden van 't Ko-
ningklyk Lusthuis, *Folembrai*. Toen wederom
naar Artois keerende, sloeg hy 't beleg voor
Renti. Het Keizerlyk Leger, onder bevel
van *Emmanuel Filibert*, *Hertog van Savoye*,

KAREL II. was ondertuschen in staat geraakt, om den
 1554. Franschen 't hoofd te bieden. De Keizer zelf,
 in 't Leger gekomen, volgde de Franschen,
 tot by Renti. Hier viel een hevig gevegt
 voor, in welk het Keizerlyk Leger te kort
 schoot, en 't slagveld ruimen moest. De
 Franschen hadden egter ook zo veel gelee-
 den, dat zy 't beleg van Renti moesten op-
 breeken, en in deezen Veldtogt niets meer
 durfden onderneemen. De wederzydsche Le-
 gers betrokken eerlang de Winterlegeringen.
 Kort na den Slag by Renti, kreeg men, in 't
 Keizerlyk Leger, tyding van het verslaan der
 Franschen in Toskaane. Karel de V. poog-
 de zig, omtrent deezen tyd, by verrassing,
 meester te maaken van Mets. Het algemeen
 Kapittel der Minderbroederen werdt, hier ter
 Stede, gehouden. Van deeze gelegenheid
 hadt Karel zig bediend, om eenige Krygsbe-
 hoeften, onder den voorraad der Kloosterlin-
 gen, en eenig Krygsvolk, als Minderbroeders
 gekleed, in de Stad te krygen; doch de aan-
 slag, ontdekt zynde, mislukte (1).

XIII. Dus liepen de Krygstogten deezes jaars
 Zeege- te lande af. Ter zee, viel een hevig ge-
 veegt inde vres en Calais. Men hadt, hier te Lande,
 Hoofden. in 't voorleeden jaar, reeds begonnen, de
 Koopmanschappen, welken Westwaards naar
 Spanje verzonden moesten worden, te doen
 laaden in Oorlogschepen, die van allerlei
 Krygsbehoeften voorzien en behoorlyk be-
 mand

(1) DANIEL *Tom.* VIII. p. 100—107, 120. PONT. HEUTER.
 Rec. *Austriac. Libr.* XIII. p. 654—658.

mand waren (*m*). Zulk eene Vloot, twee entwintig schepen sterk, keerde, in Oogstmaand deezes jaars, uit Spanje, naar Nederland te rug. Voor Douvres, ontmoetten haar negentien groote en zes kleine Fransche schepen; die de Nederlandfche Vloot zo dra niet in 't gezigt gekreegen hadden; of zy zогten dezelve aan boord te klampen, en te bemagtigen. De Nederlanders, bedugt voor 't verlies hunner goederen, en bekwaamer om van verre en met grof geschut te sryden, ontweken, daarentegen, de vyandelyke Schepen, midlerwyl vinnig vuur geevende, op dezelve. Zy konden egter niet beletten, dat vyftien Fransche zig aan vyftien Nederlandfche Schepen vast maakten. Toen werdt 'er hevig, van wederzyde, gevogten. De sryd duurde, van 's morgens ten negen uren, tot drie uren na den middag. De Franschen, toen ziende, dat zy, schoon veel sterker van manschap, de Nederlandfche Vloot zo ligt niet meester worden zouden, als zy gedacht hadden, floegen eenen stilstand van wapenen voor. Doch de onzen hadden hier geene ooren naar. Sommigen verhaalen, dat de Franschen toen den brand staken in hunne eigen' zeilen, om de onzen dus te noodzaaken, tot het staaken van 't gevegt. Doch anderen willen, dat de Nederlanders, uit wanhoop, 't vuur in hun eigen buskruid hebben geworpen. Hier in stemmen de Schryvers overeen, dat de vlam, eerlang, in de wederzydsche Vloote, zo sel voortfloeg, dat veelen, om hun lyf te behouden,

(*m*) Repert. der Plak. van Holl. W. 71.

KARELII. in zee sprongen, aan boord zwommen van de
 1554. naaste Schepen, en, van vriend en vyand,
 zonder onderscheid, geborgen werden. Doch
 de Nederlanders, die een groot getal van Franschen
 hadden ingenomen, betaalden hunne
 gediensfigheid duur. De Franschen, bespeu-
 rende, dat zy de sterksten waren op sommige
 Schepen, overmeesterden dezelve, en brag-
 ten ze te Dieppe op. 't Gevegt werdt egter niet
 wederom herwat. De Franschen hadden 'er zes
 schepen by verlooren, door den brand. Een
 was 'er in den grond geschooten. Van de Ne-
 derlandsche Schepen waren 'er ook zes ver-
 brand, en vyf genomen. Over 't getal der ge-
 sneuvelden verschillen de Schryvers. Sommi-
 gen willen, dat de Franschen driehonderd, en
 de Nederlanders duizend man verlooren had-
 den (n). De onzen schryven dit laatste ver-
 lies den Franschen, het eerstgemelde den Ne-
 derlander toe (o).

XIV. Aan Holland waren, dit jaar, om de kos-
 Bede van ten van deezen oorlog te vinden, wederom
 tweehon- zwaare beden gedaan. Op den eersten van
 derddui- Lentemaand, vorderde de Keizer, in persoon,
 zend tweehonderdduizend guldens: in welke Bede,
 guldens. de Staaten, in Grasmaand, bewilligden. Men
 Hoe ge- vondt 'er honderdduizend guldens van, by
 vonden. verkooping van losrenten tegen den penning
 twaalf, of lyfrenten tegen den penning zes:
 vyftigduizend guldens, uit een Morgengeld
 van drie stuivers, de helft door den Eigenaar,
 en de wederheft door den Bruiker te betaa-
 len,

(n) THUANUS *Libr.* XVI. p. 493.

(o) CHRON. E. DE VEER f. 128 *vers.* PONT. HEUT. *Rep.*
Austrac. Libr. XIII. p. 665. VELIUS HOODN, *bl.* 263.

len, en de overige vyftigduizend guldens, by ^{KARELII.} verscheiden' middelen, door de Staaten, fe- ^{1554.} dert, beraamd. Daar tegen, bedongen zy de
 affchaffing van den Impost van twee ten hon-
 derd op de Westersche goederen, en tienduizend
 guldens tot beveiliging der Haringvis-
 scherye en Oostersche vaart. Zy zelve zou-
 den Oorlogfchepen uitrusten, en, by raade van
 den Stadhouder, Hoofdlieden over dezelve
 stellen: Den Impost op de Wynen, dien zy
 ook gaarne hadden afgeschafft gezien, moes-
 ten zy nog voor vier jaaren inwilligen De
 Raaden van den Hove moesten, huns on-
 danks (5), ook deezen Impost betaalen (p).
 In Oogstmaand, deedt de Landvoogdes we- ^{Nieuwe}
 derom eene Bede van tweehonderdduizend ^{Bede van}
 guldens, die, met meer moeite nog dan de ^{tweehon-}
 vorige, werdt ingewilligd. De Edelen merk- <sup>derd-
duizend gul-</sup>
 ten, ter Dagvaart, aan „ dat het Land reeds ^{dens.}
 „ met ruim zeven-enveertigduizend guldens,
 „ aan jaarlyksche Renten, belast was: van
 „ welken de Hoofdfom meer dan vierthon-
 „ derd entragtigduizend guldens beliep.” Om
 welke en andere redenen, zy, in 't eerst,
 maar

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554; bl. 1, 2, 3,
 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 36, 37, 39.

(5) De Raadsheer *Cornelis Suys*, de voorspraak van
 den President *VIGLIUS* verzogt hebbende, om van dee-
 zen last ontheeven te blyven, kreeg tot antwoord
 „ dat hy zelf, in Brabant, agt-enveertig stuivers van
 „ ieder aam Wyns; een gulden van elke Haardstede,
 „ en den twintigsten penning van zyne huishuur be-
 „ taalen moest, en dat 'er, voor de Raaden van Hol-
 „ land, ook niets overschoot, dan den gemeenen last
 „ geduldig te helpen draagen.” *VIGLIUS Epist. Select.*
 N. CLX. p. 369.

KAREL II. maar honderd- en vyftigduizend guldens wil-
 1554. den toestaan; te vinden, voor de helft, op de
 Schildtalen, mids den Steden de gewoonlyke
 kwytscheldingen laerende genieten, welken
 men, uit een Morgengeld, wedervinden zou:
 en voor de andere helft, uit verkooping van
 Los- en Lyfrenten, tegen den Penning twaalf
 en zes. Dordrecht en Amsterdam stemden,
 eerlang, met de Edelen. Haarlem wilde de
 geheele honderd en vyftigduizend guldens op
 de Schildtalen vinden, en de kwytscheldingen
 uit een Morgengeld. Die van Delft spraken
 wederom van Schotponden, of een' tienden
 penning. By de Schildtalen, wilden zy niers
 opbrengen, dan overstemd zynde, en in dit
 geval, zo veel als eene der andere groote Ste-
 den, Amsterdam uitgenomen. Leiden wilde
 van geene Schildtalen hooren, en scheen meer
 tot eenen tienden penning te neigen. Die van
 Gouda hadden ook geenen zin in de Schild-
 talen; doch spraken van Schotponden, of
 eenen twintigsten penning, met welken zy
 meenden, dat men zou kunnen volstaan. Doch
 de Landvoogdes niet te vrede zynde met hon-
 derd- en vyftigduizend guldens, kwamen de
 Edelen, Dordrecht, Haarlem, Delft en Am-
 sterdam, eindelyk, in Herfstmaand, tot be-
 williging in de volle Bede, te vinden de helft
 op de Schildtalen, en de wederhelft, by ver-
 kooping van Renten. Leiden en Gouda had-
 den nog geenen last, om zo veel, op de
 Schildtalen, in te willigen. Doch de Land-
 voogdes nam de bewilliging der meerderheid
 voor volkomen aan, en verleende 'er Ac-

te van (q). Ten deezen zelfden tyde, hoor- KARELII. 1554.
den de Staaten de Rekening van den Ontvanger
van het Haardstedegeld, in 't jaar 1552 omge- Beloop van 't Haardste- degeld.
slaagen, die tusfchen de zeven endertigduizend
en agt endertigduizend Ponden beliep; doch
men moet aanmerken, dat 'er de Haardsteden
van eenige Vlekken en Plaatsen niet in uitge-
drukt waren (r).

By 't bewilligen in de jongfte Bede, had- XV. Onderhandeling, over 't geeven van Ampten aan uitlanders.
den de Staaten wederom gaarne willen bedin-
gen, dat 'er, in Holland, geene Ampten,
door de Landvoogdesse, gegeven mogten
worden, dan aan Inboorlingen der Keizerlyke
Erflanden, welker Landtaal Duitsch was, en
in welker Landen, de Hollanders niet buiten
de Ampten geslooten werden, dat, onder
anderen, in Brabant, plaats hadt. Men be-
dong het nogthans niet by de Bewilliging; doch
verzocht het, sedert, schriftelyk. De Land-
voogdes hadt egter geenen wil, om 'er zig
toe te verbinden. De President Viglius ant-
woordde den Staaten „ dat het nu geen
„ tyd was, om hierop te dringen; dat de
„ Landvoogdes de uitheemschen zo wel van
„ noode hadt als de Inboorlingen; dat y eg-
„ ter geene Brabanders tot Ampten, in Hol-
„ land, bevorderen zou, zo lang deezen de
„ Hollanders bleeven uitsluiten (s).”

Eer wy van de Beden aftappen, kunnen wy Aanmerkingen, over 't verzwaa- men der Beden,
niet nalooten aan te merken, dat, uit de ge-
duurige verhooging derzelve, de toenee-

(q) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl. 22, 23, 24, 26, 27, 30, 31, 34, 35, 36, 39, 41.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl. 32.

(s) ADR. VANDER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl. 30, 36, 37.

KAREL II. mende rykdom van Holland tastelyk op te
 1554. maaken is. De Staaten klaagden wel, zonder ophouden, over gebrek van handel en neeringe in de Steden; en men moet toestaan, dat de geduurige oorlogen somtyds de Haringvaart, somtyds de Oostersche, en somtyds de Westersche Koopvaardye gestremd hebben. Doch alzo niet alle handel tevens stil stondt, heeft men, ongetwyfeld, 't gene aan den eenen kant verlooren werdt, aan den anderen, dubbel weder gewonnen. De Koopluiden wisten zelfs, door middel van vrygeleidebrieven, en op andere wyzen, in 't heetst van den oorlog, voordeeligen handel, in 's vyands Land, te dryven. Zekere *Melchior Schetz* en de zynen hadden, in dit zelfde jaar, veertienduizend Baalen Weet of Pastél, uit Frankryk, weeten te krygen, onaangezien de handel verboden was (*t*). De Koophandel verrykte dan 't Land, en was oorzaak, dat men zelfs langs hoe meer binnenlandsche koopers van Los- en Lyfrenten vondt. De overvloed baarde rykelyker verteeringen, die wederom meer Impost van Wynen en Bieren in de gemeene schatkist bragten, en 't Land in staat stelden, om, terwyl men nieuwe schulden maakte, de ouden, ten minste voor een gedeelte, af te lossen: 't welk, hoe heimelyk men 't zocht te doen, zekerlyk, somtyds bekend werdt ten Hove: daar men, hier uit en uit andere blyken, rekening maakende van 's Lands aanwassenden rykdom, geraaden vondt, de Beden, naar gelang, van tyd tot tyd, te ver-

(*t*) *ADR. VAN DER GOES* Regist. op 't jaar 1554. bl. II.

verhoogen. Men stoorde zig, doorgaans, KARELII. 1554.
 luttel aan de klagten der Staaten, die men,
 allengskens, zo gewend werdt, dat men zig
 zeer zou hebben verwonderd, als men ze, in
 de eerste antwoorden op de Beden, die men,
 ten deezen tyde, liever *Propositien* of *Voorstel-*
len dan *Petitiën* of *Verzoeken* noemde, niet ge-
 hoord hadt. Nog eene aanmerking moeten Waarom
 wy hier byvoegen. Wy zien, uit de overwee- Tommige
 gingen op de jongste Bede, dat sommige Ste- Steden
 den gaarne, anderen niet of naauwlyks, vol- gaarne,
 gens de Schildtalen, belast wilden worden. anderen
 De reden hiervan zal ligtelyk begreepen wor- noode
 den, als men aanmerkt, dat de Schildtalen maar, de
 eene oude verdeeling der gemeene lasten wa- Schildta-
 ren, volgens welke, de Steden, met het gene len be-
 'er onder gerekend werdt, op een zeker be- taalden.
 paald *getal* van *schilden*, zynde eene oude
 munt, waren gesteld. Doch sedert deeze ver-
 deeling, laatst, in de jaaren 1515 en 1518,
 gemaakt was, waren verscheiden' Steden mer-
 kelyk toegenomen in vermogen; die, hierom,
 ten opzigte der anderen, welken niet of min-
 der waren aangegroeid, gerekend moesten
 worden, te laag in de Schildtaalen te staan.
 Deezen, onder welken Amsterdam behoor-
 de, betaalden, derhalve, gaarne naar de
 Schildtalen; terwyl anderen, gelyk Lei-
 den en Gouda, die, in vergelyking van
 Dordrecht en Amsterdam, te hoog in de
 Schildtalen stonden, en wier vaste goederen
 van minder waarde waren, liever een tien-
 den of twintigsten van dezelve betaalen wil-
 den.

KARELII. Wy hebben, by eene andere gelegenheid
1554. (u), reeds aangetekend; doch konnen niet

XVI.
't Privile-
gie de non
evocando
geschon-
den.

nalaaten hier wederom aan te merken, dat het schenden van het voorregt, volgens welk een Inboorling van Holland niet buiten het Graaffschap te regt behoest te staan, nog even sterk als voorheen in zwang ging. Jaar op jaar zag men 'er nieuwe voorbeelden van. En het Register der Dagvaarten van Meester Adriaan van der Goes is, zo wel als dat van zynen Vader, Meester Aert, yervuld met blyken van de onvermoeide poogingen, door de Staaten aangewend, om dit misbruik te weeren (y). Men dreef, ten Hove, dat Majesteitschennis niet tot de gewoone Regtbank, maar tot 's Keizers byzondere Vierschaar, behoorde. En Majesteitschennis werdt, zeide men, of omtrent den Keizer, als de opperste magt hebbende, of omtrent God begaan. Door middel van deeze Schoolsche onderscheiding, zegt men de zogenaamde Kettery, welke men geen' zagter naam dan van schennis der Goddelyke Majesteit waardig keurde, buiten Holland te doen oordeelen (w): 't welk menige vroomme ziel, beschuldigd van Ketterye, den dood deedt, die 'er den hals zou afgebragt hebben, hadt hy, in Holland, mogen te regt staan. De Staaten moesten, onder anderen, zeer tot hun leedwezen, zien, dat

Uitgang
van En-
gel Wil-

En-

(u) XVIII. Boek, bl. 208.

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 3, 40, 50, 51. op 't jaar 1545. bl. 18. op 't jaar 1547. bl. 4, 9, op 't jaar 1548. bl. 11, 12, 13, 14, 20, 40, op 't jaar 1549. bl. 16. op 't jaar 1554. bl. 3, 6, 10, 18.

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545. bl. 6, 10, 11, 13, 14, 17.

Engel Willemszoon de Merle of Merula, oud en KARELII, dettig Pastoor te Heenvliet, om Kettery, in 1554- 't voorleeden jaar, in hegtenis geraakt (x), in 't jaar 1555, naar Leuven, en twee jaaren laater, naar Bergen in Henegouwen, gevoerd werd, daar hy ten vuure werd gedoemd. Men weet, hoe hy dit smertelyk einde voorkwam, den geest geevende, terwyl hy, voor 't Brandhuisje geknield, zyn jongste gebed deedt (y). Andere voorbeelden van minder vermaardheid, in welken Hollands groot Voorregt geschonden werd, ontmoette men geduuriglyk: en al de vlyt der Staaten, om zig en 's Lands Ingezetenen, by dit Voorregt, te handhaaven, was vrugteloos.

Het Hof der Landvoogdesse hadt zelfs, al sedert eenige jaaren, gepoogd, de oorspronkelyke Privilegien, op welken men zig, om dit en andere Voorregten te bewyzen, beriep, in handen te krygen. Doch de Staaten begonden, van toen af, zorg te draagen, om dezelve, beter dan te vooren geschied was, te bewaaren. Aanmerkelyk is het, dat de voornaamste Privilegien en andere stukken, 't gemeene Land van Holland betreffende, tot op weinige jaaren voor deezen tyd, niet in handen der Staaten waren. Sommigen waren, hier en daar, in de Steden, verspreid; gelyk zo 't voornaamste Privilegie *de non evocanda* onder die van Delft beruste (z). Anderen

XVI.
Zorg
voor de
bewaa-
ring van
's Lands
Privile-
gien.

(x) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 23, 26, op 't jaar 1554. bl. 7, 36, 37. op 't jaar 1555. bl. 1.

(y) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 212. Zie ook DE RE-
MER Besch. van 's Gravenh. I. Deel, XIV. Hoofst. bl. 456,
457, 458.

(z) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 5.

KARELII. werden, door 's Lands Advokaat, bewaard, 1554. Ook waren 'er verscheiden', in de Registerkamer en Griffie van den Hove van Holland: eenigen ook in de Charterkamer des Keizers in Brabant. In 't Klooster der Predikheeren van S. Vincent, in den Haage, van welk de Kerk nog overgebleeven is, werden ook eenigen van 's Lands Papieren bewaard; doch men hadt, in 't jaar 1545, aldaar geheel geene Privilegien gevonden (a). Omtrent dien tyd, was den Advokaat en den Pensionarissen van Delft en Leiden gelast, 's Lands Privilegien, alomme, op te zoeken; die, sedert, in een kist, in 't Klooster, geplaatst zyn geworden (6). Het Hof wendde, midlerwyl, verscheiden poogingen aan, om dezelve magtig te worden. De Kommisfaris *Willem Snoekaart* zegt, in Zomermaand des jaars 1549, den Prioer van 't Klooster te beweegen, tot opening van 's Lands Privilegie-Kisten. Hy kwam in 't vertrek, daar zy stonden: en gaf, toen hy wederom uitging, den Prioer last, van 's Keizers wege, om voortaan niemant in dit vertrek te laaten; maar het digt geslooten te houden: hem dreigende, dat men 't anders op hem en 't geheele Klooster verhaalen zou. Op dit bevel werdt egter weinig gepast. Ook stel-

(a) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 30, 35.

(6) Zie dit, onder anderen, beweezen, door DE RIEMER *Beschr. van 's Gravenhage*, I. Deel, bl. 390, daar ook getoond wordt, dat 's Lands Stukken, ten tyde van den Spaanschen oorlog, naar Delft vervoerd, en naderhand wederom naar den Haage overgebragt zyn; daar zy nu, in de Charterkamer op 't Hof, bewaard worden.

felden de Staaten, eenpaariglyk, vast, nimmer hunne oorsprongkelyke Privilegien, maar alleenlyk egte Affchriften derzelve aan 't Hof te leveren (b).

KARELII.
1554.

Ten deezen tyde, werdt *Willem Dirkszoon Bardes*, Schout te Amsterdam, betigt van Herdooperye: welke zaak zo veel nasleeps hadt, dat zy, in haaren oorsprong en uitkomst, omstandiglyk, verdient ontvouwd te worden. 't Schoutampt der meeste Hollandfche Steden stondt, ten deezen tyde, aan de begeevinge des Graaven. Doch 't was, te Amsterdam, in den jaare 1508, onder de minderjaarigheid des tegenwoordigen Graaven, Keizer Karel den V. voor twintigduizend guldens verpand aan de Werhouderschap, mids de Lastbrief verleend wierdt op 's Graaven naam. Burgemeesteren begaven, sedert, het Schoutampt, op eene jaarwedde, en lieten de boeten, kleinigheden uitgezonderd, verrekenen aan de Stad. Willem Dirkszoon Bardes, man van kloek verstand, en minzaam omme-gang, schoon eenigszins stamelende van taale, werdt, onaangezien hy, by sommigen, van Lutherye verdagt was, in 't jaar 1542, tot Schout aangesteld, op de aanpryzing van Burgemeester Henrik Dirkszoon, wien wy, hier voor (c), genoemd hebben, en die gehouden werdt, de Regeering der Stad op zynen duim te draaijen. Agt jaaren hadt Bar-des

XVIII.
Verhaal
van 't be-
tigten
van Wil-
lem
Dirks-
zoon
Bardes,
Schout te
Amster-
dam, van
Herdoo-
perye.

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Regilt. op 't jaar 1545. bl. 9, 19, 29, 39. op 't jaar 1546. bl. 2. op 't jaar 1548. bl. 3, 5, 7, 10, 11, 25, 32, 39. op 't jaar 1549. bl. 22. op 't jaar 1550. bl. 22.

(c) Bladz. 293, 387.

KARELII. des het Schoutamt bekleed, tot genoegen
 1554. der Regeeringe, toen hy, of om te minder
 af te hangen van zyns gelyken, en zyn Ampt
 op vaster voet te behouden, of om andere
 redenen, ten Hove te wege bragt, dat de
 Landvoogdes, Vrouw Maria, de twintigdui-
 zend guldens, door de Stad, op het Schout-
 schap, geschooten, afloste, en hem Schout
 maakte van 's Keizers wege. Van toen af,
 veranderde de gunst der Wethouderschap te
 hemwaards, in afkeer en nyd. Men gaf hem
 na, dat hy de geheimen der Stad, met na-
 me haar veinzen van armoede, om met geene
 Leeningen gekweld te zyn, ten Hove open-
 baarde. Niemand, nothans, was meer ver-
 bitterd op den Schout, dan Henrik Dirks-
 zoon, die hem eerst bevorderd hadt, en wien
 nu zyn gezag meest tegen de borst was, om
 dat 'er zyn eigen meest door geknakt werdt.
 Hy begreep dan, gelyk, sedert, geregelyk,
 getuigd is, een stuk zo haatelyk, dat 'er, hier
 te Lande, zelden, weêrgade van gezien is.
Floris Egbertszoon, Kettermeester en Onder-
 pastoor der oude Kerke, op zyne zyde gekree-
 gen hebbende, belegt men getuigenissen tegen
 den Schout, behelzende, dat hy en zyne Huis-
 vrouw herdoopt waren, eene Herdooperfche
 vergadering, ten hunnen huize, gehouden,
 en anderen bygewoond hadden. De luiden,
 die deeze dingen verklaarden, waren *Fy Ha-*
mans van Zwol, in de wandeling *geele Fy* ge-
 naamd, een armelyk wyf, zig behelpende met
 het bespieden en beklappen van zulken, die
 verboden' vergaderingen bywoonden; *Volk-*
je Willems, vrouwmensch van gelyken gewig.
 te 3

te, *Kornelis Maartszoon Zwart*, Notaris, en *KAREL II.*
Adriaan Janszoon, Slyper. De Pastoor schreef 1554.
den inhoud van hun getuigenis over aan Ruard
Tapper, Opper Inquisiteur te Leuven. Doch
dit alles was zo stil niet toegegaan, of de
Schout hadt 'er de lugt van gekreegen, en
zig, terstond, vervoegd by de Landvoogdes-
se, klaagende, dat men hem, met lasterin-
gen, zocht te bezwaaren. Ook verwierf hy,
dat 'er Gemagtigden naar Amsterdam geschikt
werden, die, de getuigen onderzocht hebben-
de, sterk vermoeden, of genoegzaam blyk
kreegen van de valscheid der verklaringen.
Sedert, werdt de zaak den Hove van Holland
bevolen, welk gemagtigden stelde, om dezel-
ve nader te onderzoeken. En dus stondt het
'er mede, op het einde deezes jaars. In 't
volgende jaar 1555, werden Volkje en Fy,
in stiltè, naar den Haage gevoerd en op de
gevangenpoort gezet. Men ondervraagde ze,
hier, naar 't herdoopen des Schouts: 't welk
zy verklaarden, gezien te hebben, staande op
een bankje, voor de glazen van zeker Speel-
huis buiten de Stad, welk Bardes in huur ge-
bruikte. Hierna kwamen 'er gemagtigden van
't Hof herwaards, om de gelegenheid van dit
Speelhuis te onderzoeken: een van welken,
op het bankje tredende, zynen arm te kort
bevondt, om by het glas te reiken: waarop
hy tegen den Schout zeide, *dat zyne zaaken*
behouden waren: zonder hem egter verdere o-
pening te geeven. 't Liep nog twee jaaren
aan, eer de andere medepligtigen, met naa-
me Henrik Dirkszoon en de Pastoor, gevat en
naar den Haage gebragt werden: de laatste
werdt

KARELII. werdt aangegreepen, daar hy voor 't outer
 1554. stondt, en in zyn Priesterlyk gewaad ver-
 voerd. De getuigen, na lang zitten, beken-
 den, eindelyk, schuld, en dat zy, door den
 Burgemeester en den Pastoor, bewoogen wa-
 ren, om den Schout valschelyk te betigten.
 Toen deedt het geregt zynen pligt. De No-
 taris werdt van zyn ampt ontzet: de Slyper
 gegeesfeld, en beide ten Lande uitgebannen.
 De Pastoor moest bekennen, dat hy, roeke-
 looslyk en zonder grond, ten nadeele van den
 Schout, aan Ruard Tapper geschreeven hadt
 (d). Fy werdt de tong uit den hals getarnd:
 zy, geworgd, geblakerd, en naar 't galge-
 veld gevoerd, blyvende, tot het uiterste oog-
 genblik, staande houden, dat zy, door Hen-
 rik Dirkszoon en den Pastoor, verleid was,
 met verzoek, dat men den Schout, voor haar,
 om vergiffenis bidden wilde. Dit strafvonnis
 werdt, op den derden van Bloeimaand des
 jaars 1561, uitgevoerd. Volkje was, mid-
 lerwyl, in de gevangenis gestorven. De Bur-
 gemeester, zig hebbende weeten te hoeden
 voor schrift van zyne hand, en de getuigen
 tegen hem, om derzelve gebleeken' meinee-
 digheid, wraakende, ontworstelde de jongste
 straffe. Hy werdt, onder borgtogt van veertigdui-
 zend ponden, geslaakt, en kwam, na verloop van
 een jaar, wederom te Amsterdam; daar hy nog
 vier jaaren toefde, eer men hem van den borg-
 togt ontfloeg, zynde, ondertuschen, van andere
 misdryven beschuldigd (e), die egter niet ge-
 reg-

(d) VIGLIU Epist. Select. IV. CXLVII. p. 372.

(e) Zie Decif. en Reol. van den Hove gedrukt 1751. bl.
 146; en hier voor; bl. 293 en 387.

regtelyk beweezen werden. Daarna, waa-^{KARELII.}
nende eenen vryen hals te hebben, vorderde ^{1554.}
hy den Schout aan regt, om herstelling van
eer. Zo veel vermogt hy, eindelyk, dat hy,
in de jaaren 1563 en 1564, nog wederom tot
Burgemeester verkooren werdt. 't Schoutamt
toen andermaal aan de Stad verpand zynde,
werdt Bardes van hetzelfde verlaaten, in 't jaar
1566. Sedert, werdt hy, beschuldigd de
hand gehad te hebben, in de opschudding van
dat jaar, voor den Raad der Beroerten gedag-
vaard, gepynigd en zuiver gefchouwen. Daar-
na de Staatsche party tegen den Spanjaard ge-
kooren hebbende, werden zyne goederen,
meest gelegen onder Amsterdam, welk lang
Spaansch bleef, verbeurd verklaard. Zo diep
trof hem al dit leed, dat het hem 't verstand
en de gezondheid krenkte. Hy bragt het
overige zynen dagen te Delft door. Ik vind,
dat de Staaten van Holland, in den jaare 1603,
zynen Kleinzoon, *Willem Bardefius*, nog twee-
honderd ponden jaarrenten hebben toegelegd,
wegens twee- endertighonderd ponden, die
de Grootvader, by zyne laatste Schoutsreke-
ning, te vorderen gehad hadt (f). Doch
Henrik Dirkszoon werdt, na 't jaar 1564,
niet meer tot Burgemeester verkooren, 't zy
men de walg hadt van zyne heerschzugt, of
de schande der opspraak wilde schuwen. De
twist tuschen hem en Bardes hadt, ondertus-
schen, eene partyfchap verwekt onder de ge-
meente, die lang stand greep, en met de naa-
men van *Schoutisten* en *Meester Henrik Dirkis-*

ten

(f) Refol. Holl. 8 Nov. W. 281.

KAREL II. *ten* onderscheiden werdt. Men zaaide schorschriften, een geweer, dat elk even na is, tegen elkanderen, en de onderlinge bitterheid borst tot daadelykheden uit, welker verslag tot de geschiedenis der volgende jaaren behoort (g).

XIX. De Kryg, die nu eenige jaaren geduurd hadt, hadt beide den Keizer en den Koning van Frankryk uitgeput, en werdt hierom, in 't volgende jaar, veel slauwer gevoerd dan te vooren. De Keizer hieldt zig meest bezig, met het stigten van het nieuw Hesdin en van **1555.** nog twee andere Vestingen, tot beveiliging van Luxemburg en Henegouwen, welken hy, naar zynen en zyns Zoons naam, *Charlemont* en *Philippeville* noemde. De zorg voor 't stigten deezer twee sterkten werdt Willem van Nassau, Prins van Oranje, toevertrouwd (h). Midlerwyl arbeide de Kardinaal *Reginald Pool*, Paufelyken Gezant in Engeland, aan eene Vrede tuschen Karel en Henrik. Men tradt ook, door wederzydsche Gemagtigden, te Mark, tuschen Ardres, Calais en Grevelingen, Grensplaatsen, behoorende aan Frankryk, Engeland, en de Nederlanden, in onderhandeling; doch zonder iets te sluiten. De belangen der oorlogende Mogendheden verschilden zo regelregt (i), dat men ze niet na genoeg vereehigen kon, om tot een Verdrag te kunnen komen. De vyandlykheden werden, terstond na 't eindigen der Vredehande-

(g) HOOFD II Boek, bl. 56—63. Zie ook de Stukken by COMTE MELIN Amsterd. bl. 964—975.

(h) METELEN I. Boek, f. 15.

(i) Foyez DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 72.

delinge, wederom aangevangen. De Franschen KAREL II. voorzagen Marienburg van voorraad, zonder 1555. dat het, door 't Keizerlyk Leger, welk by Givet lag, belet kon worden. Willem, Prins van Oranje, viel, daarentegen, in Pikardye, en versloeg hier de * Leenmanschap van Frankryk, die hem 't hoofd geboden hadt. Midlerwyl, was de pest in 't Keizerlyk Leger geslaagen, en hadt, onder andere braave Krygsluiden, den beroemden Maarten van Rossem, die lang tegen en voor den Keizer gediend hadt, in 't graf gerukt. Deeze ramp noodzaakte Karel den V. zyné benden, vroeger dan naar gewoonte, de winterlegeringen te laten betrekken (k). In Italie, alwaar Julius de III. in Lentemaand overleeden, en eerst door Marcel den II. en drie weeken laater, door Paulus den IV. opgevolgd was, waren de Keizerlyke wapenen, in 't begin van den veldtocht, voorspoediger geweest, dan omtrent het einde; maar noch daar, noch in de Nederlanden, was iet beslissends voorgevallen. Men begon dan wederom van vrede te spreken. De wederzydsche Gevolmagtigden kwamen, in de Abtdye van Vaucelles, by Kameryk, byeen. Doch hier werdt, op den vyfden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, al leenlyk een Bestand voor vyf jaaren geslooten (l).

Togt van Willem, Prins van Oranje, * l'Arrière-ban. Dood van Maarten van Rossem.

Bestand met Frankryk.

Doch hoe flauw de Kryg, dit jaar, gevoerd was, de Nederlanden hadden egter weder-gewoong.

(k) Chron. van E. de Veer, f. 131. DANIEL Tom. VIII, p. 121—124.

(l) DU MONT Corps Diplôm. Tom. IV. P. III. p. 82.

KARELII. derom zwaare Beden moeten opbrengen. Van
 1555. Holland, was, in Lentemaand, tweehonderd-
 duizend guldens, en in Herfstmaand, nog eens
 Beden zulk eene somme gevorderd, behalve de ge-
 aan Hol- woonlyke Bede. In de Bede van Lentemaand,
 land. bewilligden de Staaten spoedig. Zy beslooten
 dezelve te vinden, voor een derde, by
 verkooping van Renten, voor een derde,
 by Morgengeld, en voor het overige derde,
 by de Schildtalen, in welken, de *Gratiën* der
 zes groote Steden, ook by verkooping van
 Renten, zouden gevonden worden. Ook be-
 dongen de Staaten, by de Akte van bewilling-
 ging, tienduizend guldens, tot beveiliging
 der Haringvaart, en dat de vernieuwing der
 Vroedschappen in de Steden zou moeten ge-
 geschieden op den gewoonlyken tyd, gelyk zulks,
 in en voor 't jaar 1537, hadt plaats gehad
 (m). Doch 't liep aan tot op 't einde van Win-
 termaand, eer de Staaten, in de Bede van
 Herfstmaand, konden bewilligen. Zy deeden
 eerst ernstige en herhaalde vertoogen ten Ho-
 ve, waarby 's Lands onmagt om middelen uit
 Staat des te vinden tot het voldoen deezer Bede, ten
 Lands. breedste, vertoond werdt. „ Een Schoor-
 „ steengeld bezwaarde, zeiden ze, de schame-
 „ le Gemeente te zeer: een Morgengeld zou,
 „ om het ongemeen vogtig jaargetyde, het
 „ slegt gewas, de weinige Turf, die men
 „ hadt kunnen steeken, en andere zwaarig-
 „ heden, ook niet wel in te voeren zyn. Het
 „ sifftaan veeler neeringen, met naame der
 „ Wee-

(m) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555. bl. 2, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 15, 17, 18, 25, 26, 27.

„ Weeverye, de duurte der eetwaaren, 't KARELII.
 „ verlies, door de Haringvaart, dit jaar, ge- 1555.
 „ leeden, de zwaare stormen, die den Koop-
 „ luiden groote schade ter zee hadden toege-
 „ bragt, maakte het vinden van penningen
 „ op de Schildtalen thans ook ondoenlyk.
 „ Renten op 't Land te verkoopen, vonden
 „ ze ook ongeraaden, alzo 't Land reeds met
 „ vierentagtigduizend vyfhonderd guldens jaar-
 „ lyksche Renten belast was, waarby, zo men
 „ nu tweehonderdduizend guldens aan Ren-
 „ ten verkogt, nog omtrent vyfduizend gul-
 „ dens zouden moeten gevoegd worden, 't welk
 „ de jaarlyksche Renten meer zou doen be-
 „ loopen dan de gewoonlyke Bede, eertyds,
 „ plag te bedraagen.” 't Slot was, dat de
 „ Staaten verzogten, *in dit elendig jaar*, van ver-
 „ dere Beden verschoond te mogen blyven.
 „ Doch deeze verzoogen vonden geen' ingang.
 „ Men moest, eindelyk, in de volle Bede be-
 „ willigen. Men vondt de eerste helft derzel-
 „ ve, by verkooping van Losrenten, tegen den
 „ penning twaalf, en de andere helft, by de
 „ gewoone Schildtalen. Ten zelfden tyde, stel-
 „ de men vast, dat de loopende Renten ten
 „ laste van 't Land gevonden zouden worden,
 „ uit den Impost van twee stuivers op elk vat
 „ Bier, en vier entwintig stuivers op elke aame
 „ Rynschen Wyn, en op alle andere Wynen,
 „ naar evenredigheit (n).

Doch de Edelen en Steden hadden, sedert XXI.
 eenigen tyd, in overleg genomen, om 's Lands Overleg,
 Ime om 's

(n) ADR. VAN DER GOES Registe op 't jaar 1555, bl. 37, 38,
 58, 64, 67, 69, 70, 73, 81, 86, 93, 95.

KAREL II. Imposten, op eenen anderen en eenpaarigen voet, te doen heffen. Tot hiertoe, waren, in de Steden, * Inzamelaars van 's Lands imposten aangesteld geweest, die, dit jaar, Rekening deeden voor Gedeputeerden der Staaten, welker Byeenkomsten de eerste aanleiding schynen gegeven te hebben tot de instelling van een Kollegie van Gecommitteerde Raaden, welk, in laater' tyd, het bewind over 's Lands Imposten gehad heeft. De meeste Steden hadden maar éenen; doch sommigen verscheiden' Inzamelaars, waaruit eenige ongeregeldheden reezen. Men hadt, by 't doen hunner Rekening, bevonden, dat de Impost op de Wynen en Bieren, in 't voorleeden jaar, op verre na, (7) nog geene *twintigduizend Ponden van veertig grooten* hadt opgebracht: 't welk den Edelen en eenige Steden veel te weinig scheen. Zy oordeelden, derhalve, dat 'er meer van 's Lands Imposten komen zou, wanneer dezelve niet, tot groote kosten van 't Land, ingezameld, maar, gelyk, in sommige Steden, al voor veele jaaren, ten opzichte der Excynzen, te geschieden plag (o), in 't openbaar, verpagt werden. De Edelen in 't byzonder hadden, in de jongste Bede, niet willen bewilligen, dan onder uitdrukkelijk beding, dat de Impost, in alle de Steden, jaarlyks, zou moeten worden verpagt. Haarlem, Delft, Leiden en Gouda stemden, terstond, met de Edelen. Doch Dordrecht en Amsterdam maakten, in 't eerst, eenige zwaarigheid. De * Inzamelings der Imposten

Lands
Impost
alomme
te ver-
pagten.
* Col-
lecteurs.

Beloop
van den
Impost,
by Col-
lectie.

Dor-
drecht en
Amster-
dam.
Collectie.

ge-

(o) Zie IV. Deel, bl. 120, 449.

(7) Net 19608 Ponden 9 Schellingen 3 Deniers.

geschiedde, in deeze Steden, door Leden KARL II. 1555.
 van de Vroedschap, die, veelligt, hun be-
 lang zo wel niet, by de verpagting, meenden
 te zullen vinden. Evenwel, gaven de twee dam kan-
 ten zig
 tegen de
 Steden voor, dat zy by de inzameling bly- verpag-
 ting.
 Worden
 over-
 stemd.
 ven wílden, om dat 'er meer van kwam, dan
 zy van de verpagting konden verwagten. Doch
 zy lieten zig, eerlang, overstemmen. Men
 ontwierp, vervolgens, eene Ordonnantie op
 de verpagting, en een Berigtschrift voor de
 Kommissarissen uit de Edelen en Steden, die
 dezelve doen zouden. *Jacob van der Duin*,
 Heer van Spange, werdt, nevens twee Ge-
 magtigden uit de Steden Dordrecht en Gou-
 da, gesteld, om binnen Dordrecht, Gouda,
 Gorinchem, Woudrichem, Heusden, Aspe-
 ren, Heukelom, Leerdam, Zevenbergen,
 Geertruidenberg, Schoonhoven en Ysselstein
 te verpagten. Heer *Willem van Lokhorst*, Rid-
 der, moest, met die van Delft en Leiden, de
 verpagting doen binnen Delft, Leiden, Rot-
 terdam, Schiedam, Vlaardingen, den Haa-
 ge, Woerden en Oudewater. Heer *Jacob van
 Duijenvoorde*, Heer van Obdam, Ridder, en
 die van Haarlem en Amsterdam deden de
 verpagting binnen Haarlem, Amsterdam, Alk-
 maar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, E-
 dam, Monnikendam, Naarden, Weesp en
 Muiden. De Wethouders der Steden, daar
 de verpagting geschiedde, waren, by het
 doen derzelve, ook tegenwoordig. Men maak- Beleop
 van de
 eerste af-
 gemeene
 verpag-
 ting van's
 te 'er, kort na Paaschen des volgenden jaars,
 eenen aanvang mede. En men bevondt, dat
 'er, in 't eerste jaar, verre over de *veertig-*
duizend Ponden, dat is, meer dan tweemaal

KARLII. zo veel van 's Lands Impost kwam, by wege
 1555. van verpagting, als te vooren, by wege van
 Lands Inzameling (p). Wy voegen, hier onder,
 Impost. eene lyst van den beloop der eerste verpag-
 tinge van deezen Impost, in de voornaamste
 Steden, waaruit men derzelve grootheid en
 vermogen, ten deezen tyde, eenigszins af-
 neemen kan (8). Wy moeten egter aanmer-
 ken, dat men, aan eenige Pagters, al terstond,
 eenigen afflag geeven moest (q). Van dee-
 zen tyd af, is het verpagten van 's Lands ge-
 meene middelen in geduurig gebruik geblee-
 ven, tot dat, in den jaare zeventienhonderd
 agt enveertig, niet lang voor het uitgeeven
 deezer Historie, alle Pagterycn, op eens, zyn
 afgeschafft geworden. Doch 't wordt tyd, dat
 wy, Holland verlaatende, tot zaaken, die de
 Nederlanden in 't gemeen betroffen hebben,
 wederkeeren.

XXI. In den Herfst des jaars 1555, hadt de Kei-
 Karel de zer

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555, bl. 14, 20,
 30, 31, 32, 33, 82, 83, 84. op 't jaar 1556. bl. 2, 3, 11,
 12, 15, 20. op 't jaar 1557. bl. 36.

(q) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1557, bl.
 22, 52, 56, 69.

	Ponden		Ponden
(8) Dordrecht	4005	Alkmaar	1372
Haarlem	2900	Hoorn	950
Delft	5440	Enkhuizen	1100
Leiden	4300	Edam	670
Amsterdam	8940	Monnikendam	400
Gouda	2120	Medenblik	270
Rotterdam	2200	Woerden	429
Gorinchem	1300	Naarden	395
Schiedam	575	Weesp	158
Haage	3700	Muiden	115

Zie ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1557, bl. 36.

CAREL DE VYFFDE,
Roomsch Keyfer.

J. Wandelaar sculp.

zer een gewigtig voorneemen begonnen te KAREL II.
 voltrekken, welk hem, reeds voor eenige 1555
 jaaren, door de gedagten, gespeeld hadt; V. draagt
 doch nu eerst vastgesteld en uitgevoerd werd. het ge-
 Ik spreek van den afstand van alle zyne Staa- bied der
 ten en Heerlykheden, het Keizerryk zelf niet Neder-
 uitgeslooten, om het overig gedeelte zyner landen
 dagen in een Klooster te slyten, en zig daar, over aan
 met een inkomen van niet meer dan honderd- zynen
 duizend Kroonen 's jaars, te behelpen. Het Zoon Fi-
 lip.
 uitvoeren van zulk een ongewoon voornee-
 men deedt de ganfche weereld verbaasd staan.
 's Keizers afstand hadt ook zo veel invloed op
 den staat der Nederlanden, dat ik my verplicht
 agt, de omftandigheden deezer zonderlinge
 gebeurtenis uitvoeriglyk te boek te stellen, en
 de redenen na te spooren, die den Keizer,
 vermoedelyk, tot dit vreemd besluit, gebragt
 hebben.

Karel de V. bereikte thans niet veel meer XXIII.
 dan vyf envyftig jaaren. Hy was, eenige jaa- Rede-
 ren herwaards, onderhevig geweest aan de nen, wel-
 jigt, en wilde gaarne doen gelooven, dat hoo- ken hem
 ge jaaren en mangel van gezondheid hem tot hiertoe
 het besluit hadden gebragt, om zig van de bewoo-
 Heerschappye te ontfiaan. Doch sommigen, gen.
 dieper meenende te kunnen doordringen in
 de geheimen van 's Keizers hert, hebben an-
 dere redenen van zyn gedrag aangewezen. 't
 Krygsgeluk begon hem, zo men wil, federt
 eenigen tyd, meer dan te vooren, tegen te
 loopen. François de I. en Henrik de II. had-
 den hem Landen afgenomen, die hy, tot
 hiertoe, niet hadt kunnen herwinnen. Hy
 was onlangs genoodzaakt geweest, 't Beleg
 van

KARELII. van Mets, welk hem geweldige schatten en
 1555. veel volks gekost hadt, vrugteloos, op te
 breeken. De Protestanten in Duitschland had-
 den ook merkelyke voordeelen op hem be-
 haald, en hem tot het tekenen der Pasfausche
 Vrede genoodzaakt. Men zeide, derhalve,
 dat hy, gelyk de gelukkige dobbelaars, 't
 spel hadt willen afbreeken, toen het hem be-
 gon tegen te loopen, geenen zin hebbende,
 om zyn geluk te overleeven. Men voegde 'er
 by, dat hy, heet naar roem, door het afstaan
 der Heerschappyé, eenen lof zegt, dien hy,
 door de wapenen, niet meer verkrygen, noch
 zelfs behouden kon. Anderen, daaren tegen,
 merkten 's Keizers afstand aan, als een louter
 uitwerksel zyner Godvrugtigheid. Zy waren
 van gedagten, dat hy, zyne gezondheid zien-
 de afneemen en zyn einde naderen, ernstige
 aanmerkingen hadt begonnen te maaken, over
 de zonden zyns voorgaanden leevens; wel-
 ken hy, buiten 't gewoel der weereld, in een-
 zaamheid zou hebben willen betreuren, en
 door boete uitwischen. Vooral, wil men,
 dat hem gefmert hebbe, dat hy zig, tegen zy-
 ne belofte, aan den Paus gedaan, met Hen-
 rik den VIII, Koning van Engeland, verbonden
 hadt; dat hy het *Interim*, in Duitschland,
 hadt zoeken in te voeren, en dat hy Paus Kle-
 mens den VII, eenen tyd lang, gevangen hadt
 gehouden. Wegens zulke en andere euveldaa-
 den, wilde hy, die oordeelde, dat 'er, tus-
 schen de bezigheden deezes leevens, en den
 dag des doods, zekere tyd behoorde te ver-
 loopen, in stilte, zegt men, boete doen,
 Sommigen gaan zelfs zo ver, dat zy geoor-
 deeld

deeld hebben, dat het voorneemen, om zig van de Heerschappye te ontslaan, den Keizer, uit den Hemel, was ingegeven. Eindelyk, willen eenigen, dat 'er verscheiden' oorzaaken hebben samengeloopen, om 's Keizers voorneemen te vestigen, en ter uitvoering te doen brengen. En deezen schynen my, inderdaad, de waarheid naast getroffen te hebben. Een beginsel van Godvrugtigheid, naar 't begrip, welk de Keizer zig van den Godsdienst maakte, heeft hem, al voor eenen geruimen tyd, op het afstaan der Heerschappye doen bedagt zyn; en verscheiden' andere bykomende oorzaaken, die ieder op zig zelve hiertoe niet in staat zouden geweest zyn, deden hem dit voorneemen, ten deezen tyde, ter uitvoeringe brengen.

't Was reeds een jaar geleeden, dat hy zig eene aftekening hadt doen verzenden van eene wooning, welk hy, aan een Klooster van S. Joost, by Piacenza in Spanje, op de Portugalsche grenzen gelegen, wilde doen stigten. Hy hadt deeze aftekening goedgekeurd, en aan sommigen te verstaan gegeven, dat hy hier zyne overige dagen, in stilte, wilde doorbrengen. Van toen af, werdt zyn voorneemen rugtbaar. Doch 't hadt hem, al veel vroeger, zelfs midden in den loop zyner overwinningen, door de gedagten gespeeld. In zynen Uitersten Wil, te Augsburg, in 't jaar 1548 gemaakt, gewaagt hy reeds van den voorgenomen afstand der Heerschappye. Ja, toen Don François de Borgia, Hertog van Gandia, hem, in 't jaar 1542, zyn voorneemen, om 't Hof en de weerd te verlaaten,

KAREL II. ten, bekend maakte, hadt hy den Hertoge
 1555. reeds in 't vertrouwen te kennen gegeven,
 dat hy diergelyk een voorneemen hadt, en
 het zou uitvoeren, zo dra zyn Zoon, Filips,
 in staat zyn zou, om zelf te regeeren. Se-
 dert, hadt hy gepoogd, Filips tot Roomsche-
 Koning te doen verkiezen, op dat hy hem ook
 de Keizerlyke waardigheid zou kunnen af-
 staan. Doch deeze toeleg mislukt zynde, ar-
 beidde hy, om hem of zyne Kinderen, op
 den Troon van Engeland, te vestigen, waar-
 toe, door het Huwelyk met Maria, hoop ge-
 geven werdt. 't Verdwynen deezer hoop gaf,
 zo men wil, nu de eerste aanleiding, tot het
 voltrekken van 's Keizers voorneemen. Fi-
 lips, geene Kinderen verwagende uit zyn
 Huwelyk, trok zyne genegenheid geheellyk
 af van de Koninginne en van Engeland. Ook
 werdt hy met de nek aangezien van de Engel-
 schen, die hem geen *Koning* maar *Man der*
Koninginne noemden. Men verhaalt, dat hy,
 hierover aan zynen Vader klaagende, hem te
 gelyk zou vermaand hebben, tot den afstand
 der Nederlanden, dien hy wist op handen te
 zyn. En 't is niet onwaarschynlyk, dat zulk
 eene vermaaning den Keizer, die zyns Zoons
 gezag staande houden en vermeerdereren wil-
 de, 't genomen besluit spoediger heeft doen
 uitvoeren. Veelligt, heeft de onlust over den
 tegenspoed zynen wapenen, hiertoe ook me-
 degewerkt; schoon dezelve, in Italie, zo groot
 niet was, en in de Nederlanden, door het
 bemagtigen van Terouanne en Hesdin, was
 verzoet geworden. Behalve dat Henrik de
 II, zo wel als hy, buiten staat geraakt was,
 om

om den oorlog sterk voort te zetten. De jigt, KARELII.
die den Keizer, na dat hy vyftig jaaren bereikt 1555.
hadt, schier zonder tusfchenpoozing, kwelde,
heeft hem, waarfchynlyk, ook aangezet, om
de uitvoering van 't gemaakt besluit niet langer
uit te ftellen (r).

't Gerugt van 's Keizers voorneemen hadt XXIV.
zig zo dra niet verspreid door de Nederlan- Wat men
den, of elk hadt 'er den mond vol van. Vee- 'er, in de
len preezen 't, als een bewys van grootmoe- Neder-
digheid en Godsvrugt. Veele anderen keur- landen
den 't af, en voorfpelden den Landen weinig van oor-
goeds van de nieuwe Regeering. De Prefident deelde.
Viglius zelf was bedugt, dat de Landvoogdes
Maria zig van 't bewind der Nederlanden ont-
flaan zou, en dat Filips, onbedreeven in de
Nederlandsche zaaken, het oor zou leenen
aan jonge luiden, die de oude Staatsdienaars,
waarfchynlyk, verftooten; verſcheiden' nieu-
wigheden invoeren, en 's Lands zaaken, die,
tot hiertoe, door 't gezag des Keizers en der
Landvoogdesse, wel beftierd geworden wa-
ren, in verwarring brengen zouden. Hy ſprak
zelfs van zyne Ampten te willen nederleggen,
en van 't Hof te verlaaten (s). Doch deeze
klagten, die meest heimelyk werden uitgeftort,
verhinderden den Keizer niet, zyn besluit te
voltrekken.

Hy ontboodt, ten dien einde, eerst zynen Filips
Zoon, Filips, uit Engeland, die, op den vier- komt te
den van Herftmaand, ſcheep gegaan zynde, Brusfel.
op den agtften, te Brusfel zyne Intreedde deedt.

De

(r) FAMIAN. STRADA de Bello Belg. Libr. I, p. 11, 16, 17.
18, 19, 20, 21.

(s) VIGLIU Vita N. LXVII, LXVIII. p. 35.

KAREL II. De Staaten van alle de Nederlanden werden, hier, tegen den veertienden van Wynmaand, beschreeven (t). Doch de meesten, verhinderd door het stormagtig weder en de slegte wegen, verscheenen eerst eenige dagen laater.

XXV. Midlerwyl vondt de Keizer goed, eer hy 't gebied over de Nederlanden afstondt, eenige Nederlandsche Heeren, met nieuwe waardigheden, te beschenken. De Heerlykheden van Bosfu, in Henegouwen (u), en van Kuilenburg, in Gelderland (v), werden, ten behoeve van Jan de Heenin en *Floris van Palland*, tot Graafschappen verklaard. Ook besloot de Keizer, de Heerlykheid van Veere en Vlisfingen tot een Markgraafschap, te verheffen, welk voortaan van den Keizer en zyne Opvolgers, *de Graaven en Graavinnen van Holland*, ten onversterlyken erleen, gehouden zou worden. De open' Brieven, hiervan verleend, op den een-entwintigsten van Wynmaand, gevaagen, met veel lof, van de vyf-entwintigjarige dienften, door Maximiliaan van Bourgondie, Heere van Beveren, Veere en Vlisfingen, den Keizer, te water en te lande, gedaan (w).

In Bloecimaand te vooren, hadt Karel de V. den Hollanderen een voorregt verleend, welk hier verdient gedacht te worden. Zy hadden hem meermaalen verzogt, dat, volgens de oude Privilegien, geene Ampten dan aan Inboorlingen, of ten minsten aan Nederlanders, by welken die van Holland tot openbaare

(t) Chron. van R. DE VEER f. 132.

(u) MAURICE Blafon de la Toison d'Or. p. 201.

(v) SLIGTENH. Toon. van Geld. I. Boek. bl. 58.

(w) BOXHORN op ERIGERSU. II. Deel, bl. 508.

Vreemdelingen van de Ampten uitgeflooten.

baare bedieningen werden toegelaaten, mogten worden gegeven. De zes Steden wilden zelfs deeze Privilegien, in zo verre, hebben uitgebreid, dat 'er ook geene vreemde Stadhouders zouden mogen zyn. „ De Keizer of zyne „ Nazaaten zouden, zeiden ze, ligtelyk een' „ Spanjaard of een' Engelschman, met deeze „ waardigheid, kunnen voorzien, 't welk de „ Staaten niet gaarne toelaaten zouden (x).” Karel de V. was hun nogthans, hierin, niet te wille. Hy beloofde hun, geene Ampten of waardigheden aan vreemdelingen te zullen geven; doch zonderde de Stadhouders en Vliesridders hiervan uit (y). En Koning Filips heeft dit voorregt, naderhand, eerst by handtekening, en daarna by Brieven, onder 't groot zegel, bekragtigd (z).

De Staaten der Nederlanden waren, midlerwyl, te Brusfel verscheenen. Van Holland, kwamen *Adriaan van Mathenesse*, *Otto van Asfendelft*, Heer van Goudriaan, en Willem van Lokhorst, van wege de Ridderfchap en Edelen, benevens eenige Gemagtigden uit de zes-groote Steden (a): van Zeeland, *Matthys van Heeswyk*, Abt der Lievevrouwe te Middelburg, de Markgraaf van Veere en Vliſingen, en de Gemagtigden der Steden Middelburg, Zierikzee, Goes, Reimerswaale en Thoolen (b). Zy waren gelast, om te be-

(x) ADR. VAN DER GOES, Regift. op 't jaar 1555, bl. 12, 14.
(y) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2071. III. Deel, bl. 26.
Reprt. der Plak. bl. 85.

(z) ADR. VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1555, bl. 51, 77, 90. Groot Plakaatb. IV. Deel, bl. 37, 39.

(a) Zie BALEN DORDA bl. 829. GOUDHOEVEN bl. 620.

(b) Acte van 9. January 1555. [1556] by BOXHORN op REIJERSBERG II. Deel, bl. 505, 507.

KARELII. *bewilligen en te helpen, in den afstand* van elk
 1555. byzonder Landschap aan Koning Filips, en om
 den gewoonen eed te ontvangen en af te leg-
 gen. Doch die van Holland hadden bevel, om
 hunne Volmagt hiertoe niet te vertoonen, voor
 dat zulks, ook door de andere Landen, geschied
 was. Ook was hier, ter Staatsvergaderinge,
 eenige zwaarigheid gemaakt; over de opvol-
 ging in 't Graaflyk gebied, in geval Filips,
 voor zynen Vader, mogt overlyden (c). Doch
 my is niet gebleeken, dat 'er, ten Hove, over
 gehandeld is geworden.

XXVI. Op den vyf-entwintigsten van Wynmaand,
 Plegtig- dag tot den plegtigen afstand geschikt, kwa-
 heden van de men de Vliesridders en de Gemagtigden der
 Over- Staaten, in grooten getale, op 't Hof, te Brus-
 dragt der sel, byeen. Om den luister der plegtigheid te
 Neder- vermeerderen, hadt de Keizer ook tot de-
 landen. zelve genodigd zyns Broeders Zoon, *Maxi-*
miliaan, Koning van Boheeme, en deszelfs Ge-
 maalin, Maria, 's Keizers Dogter; Emmanuel
 Filibert, Hertog van Savoje, 's Keizers Zus-
 ters Eleonora, Koninginne Weduwe van
 Frankryk, en de Landvoogdes, Maria, Ko-
 ninginne Weduwe van Hongarye, behalve 's
 Keizers Nigt, Christina, Dogter van Chris-
 tiaan den II, Koning van Deenemarke, en
 Hertogin van Lotharingen. Eerst maakte de
 Keizer zynen Zoon Opperhoofd der Vlies-
 riddersen, welke waardigheid hy zelf, tot hier-
 toe, bekleed hadt: en toen aan *Filibert van*
Brusfel, Lid in den Raad van Staate, bevel ge-
 geven hebbende, om der Vergaderinge zyne ver-
 dere

(c) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555. bl. 50, 51, 52.

dere meening open te leggen, ving deeze aan te zeggen „ dat de toeneemende jaaren en de „ lighaamlyke ongesteldheid des Keizers, hem „ ernstelyk geraaden hadden, te denken om „ zyn einde, en zig te ontslaan van eenen „ last, dien hy niet langer tot zynen eigen en „ 's Ryks luister zou konnen draagen; dat zyn „ Zoon, Filips, Koning van Engeland, jaaren „ en wysheid t'over bezat, om dien last te „ konnen op zig neemen; dat hy, hierom, „ beslooten hadt, hem Bourgondie en de Ne- „ derlanden af te staan, in die verwagting, „ dat hy zelf, de Koning, zyn Zoon, en de „ Landzaaten gelukkiger, door deeze veran- „ dering, zouden worden; dat hy, derhalve, „ de Landzaaten van den eed ontsloeg, en „ Bourgondie en de Nederlanden, vrywillig- „ lyk en van gantscher herte, aan zynen „ Zoon, Filips, den Koning van Engeland, „ opdroeg (d).” De Raadsheer sprak nog, toen de Keizer, onverhoeds, oprees, en, leunende op de schouders van Willem, Prins van Oranje, uit een handboekje of Papier, welk hy, om zyn zwak geheugen te gemoet te komen, medegebragt hadt, in de Fransche taal, begon te verhaalen, wat hy, van zyn zeventiende jaar af, tot dien dag toe, treffelyks verrigt hadt; hoe hy negen togten in Duitschland gedaan hadt, zes in Spanje, zeven in Italic, vier in Frankryk, tien in de Nederlanden, twee in Engeland, en even zo veel in Afrika; hoe hy elfmaal de zee was overgesteken;

(d) PONT. HEUTER. Ref. Auftriac. Libr. XIV. p. 668 & seqq.
Chron. van E. DE VEER f. 113. BOEK I. Boek, bl. 2. [3].

KARELII.

1555.

ken; voorts, hoe veele oorlogen hy ondernomen, hoe veele verbonden van vrede en vriendschap hy gemaakt, hoe veele overwinningen hy behaald hadt. Van alle deeze dingen sprak hy onderscheidenlyk, en op eene meer deftige dan grootsche wyze. En, vervolgde hy, *het eenig einde van alle myne poogingen is altoos geweest de bescherming van den Godsdiens en van den Staat. Dit heb ik, zo lang 't my myne gezondheid toeliet, met Gods hulpe, zo zeer beyverd, dat het den vyand alleen smerten kan, dat Karel geleefd en geheerscht heeft. Doch nu mij de kragten en 't leeven zelf byna begint te begeeven, gaat my de welstand myner Onderzaaten meer ter herte, dan de lust om te regeeren. In de plaats van een' oud' man, die 't gebruik zyner leden mist, en met het ééne been in 't graf gaat, stel ik nu een' jongen, wakkeren en kloekmoedigen Vorst; en ik wil u, uit den grond myner ziele, gebeden hebben, dat gy en alle de Landzaaten hem gehoorzaam, onderling eendragtig, en in de waare Leere standvastig zyt; en dat gy 't my ten goede houdt, zo ik, in 't zorgen voor uwen welstand, i' eenigen tyde, gemist heb. My aangaande, ik zal uwe trouw en gehoorzaamheid, by Gode, wien ik, in den korten tyd, die my nog overschiet, eeniglyk denk te leeven, altoos ten goede gedenken. Toen zig tot Philips keerende, Indien, zeide hy, 't bezit deezer Landen, door myne dood, aan u gekomen ware, zou ik, om het agterlaaten van zulk een aanzientlyk, en door my zo zeer vermeerderd erfgoed, iet by u verdiend hebben. Doch nu ik u deeze erfenis, niet uit noodzaaklykheid, maar uit vrye keuze nalaate; nu ik vroeg verkies te*
ster-

sterven, op dat gy, zo veel te vroeger, aan 't KAREL II.
 bezit komen zoudt; vorder ik, met regt, dat gy, 1555.
 al wat gy my hierom meer schuldig zyt, met zo
 veel meer zorg en liefde jegens de Ingezetenen
 deezer Landen betaalt. Andere Vorsten verheu-
 gen zig, om dat zy hunnen zoonen het leeven
 gegeven hebben, en 't gebied zullen geeven. Ik
 heb deeze beiderlei vreugde, als tegenwoordig,
 willen genieten, en u zo wel door my zien regee-
 ren, als leeven. Weinigen zullen dit myn voor-
 beeld navolgen: gelyk ik zelf, hierin, van de oud-
 ste tyden af, naauwlyks een voorbeeld voor my
 gehad heb. Doch men zal myn besluit eerst pry-
 zen, als men zien zal, dat gy u het zelve waar-
 dig maakt. En dit zult gy doen, als gy de wys-
 heid, welke gy, tot hiertoe, bemind hebt; als gy
 de vreeze Gods, en den Katholyken Godsdienst,
 allen de regte zuilen der Regeeringe, standvas-
 tiglyk, blyft aankleeven. Een ding heb ik hier
 maar by te voegen; den Almachtigen, naamlyk,
 te bidden, dat hy u een' zoon geeve, wien gy 't
 gebied afstaan kont; doch niet behoest af te staan.
 Toen de Keizer uithadt, viel Filips op de ee-
 ne knie, en zyns Vaders regterhand hertelyk
 drukkende, smeekte hy hem, om zynen ze-
 gen: die, met heete traanen ontvangen zyn-
 de, de omstaanders ook tot weenen perste. Fi-
 lips, toen opryzende, keerde zig, met een
 vriendelyk gelaat, naar de Staaten, en zig,
 wegens zyne onbedreevenheid in de Fransche
 taale, verschoond hebbende, beval hy Anto-
 ni Pereñot, Biscshop van Atrecht, 't woord te
 doen, in zynen naam. De Biscshop vertoon-
 de, hierop, 's Konings dankbaarheid aan zy-

KARELII.
1555.

nen Vader, en deszelfs liefde tot de Landzaaten, in eene welspreekende Redevoering (e), die, van wege de Staaten, door Jakob Maas, Pensionaris van Antwerpen, deftig en fierlyk, beantwoord werdt. Ten laatste, sprak de Landvoogdes Maria; 't bewind over de Nederlanden, welk zy nu, vyf entwintig jaaren lang, in handen gehad hadt, aan 's Keizers voeten nederleggende.

XXVII.
Filips
doet en
ontvangt
den ge-
woonen
Eed.

De plegrigheid van deezen dag hier mede geëindigd zynde (f) vergaderden de Staaten, des anderendaags, afzonderlyk, om den nieuwen Heere hulde te doen. De Advokaat van der Goes deedt hem eene gepaste aanspraak, uit den naam der Staaten van Holland, verklaarende, dat dezelve hem ontvingen, voor hunnen *natuurlyken Prins en Heer* (g). Filips vernieuwde en bevestigde toen den eed, by zyne inhuldiging in 't jaar 1549, gedaan; waarna de Staaten van Holland (h) en Zeeland (i), zo wel als die der andere Landfchappen, hem, insgelyks, zwoeren. Uit naame van die van Holland, werdt hy toen, wederom, door den Advokaat, bedankt, dat hy hen wel, voor zyne *Subjecten en Onderfatten*, hadt gelieven aan te neemen (k). Van de overdracht der Landen werden ook open brieven verleend, den vyf entwintigsten van Wyn-

(e) H. GODELEVÆUS de Abdicat. Imper. a Carol. V. apud S. SCHARDIUM Tom. II. p. 642.

(f) FAMIJAN STRADA de Bello Belg. Libr. I. p. 6, 7, 8. METER. I. Boek, f. 15. Chron. van E. DE VEER f. 134.

(g) Zie hier voor, bl. 340.

(h) Groot-Plakaath. IV. Deel. bl. 33.

(i) Acte van Huldiging van 26 Oct. 1555. by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel. bl. 505.

(k) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555. bl. 54, 55.

Overdragt der Nederlanden, door Keizer KAREL den V. aan zynen zoon, FILIPPS, in 't jaar 1555.

Wynmaand gedagtekerd, in welken de Keizer te verstaan gaf, dat hy zig van deeze overdragt veel goeds voor de Landzaaten beloofde, ter oorzaake der nabuurigheid van Engeland; van welk Ryk Filips Koning was. Voorts, werden deezen de Nederlanden opgedraagen, met dezelfde *Souverainiteit, Hoogheid en Præ-eminentie*, als de Keizer dezelve bezeten hadt, mids hy aanname, alle de schulden, ten dienste der Landen gemaakt, geregtelyk te voldoen (l), waartoe hy zig, sedert, insgelyks verbondt (m). De zegels des Keizers werden, naderhand, ook aan stukken geslaagen, en nieuwen, met den naam en titels des Konings, in de plaats gemaakt (n). De Koning hielt, voór eerst, de Raaden der Geregtshoven en alle de andere Amptenaars in zynen dienst, mids zy hem hunne Lastbrieven toezonden, rieuwen van hem ontvingen, en hem op nieuws den eed deden (o).

In Louwmaand des volgenden jaars, stondt XXVIII. Karel de V. Spanje en alle zyne andere Heerschappyen, het Keizerryk uitgenomen, ook af aan zynen Zoon, alleenlyk een inkomen van honderdduizend Kroonen, uit deeze Heerschappyen, voor zig zelve, behoudende (p). Midlerwyl, werdt de Vloot, die hem naar Spanje voeren zon, in Zeeland, uitgerust. 't Liep tot in Oogstmaand des jaars 1556 aan, eer dezelve in gereedheid gebragt was. Toen

erst

(l) Groot-Geld. Plakaatb. III. Deel, bl. 27.

(m) Groot Plakaatb. IV. Deel, bl. 58.

(n) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 80, 81.

(o) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 79, 80.

(p) BOR I. Boek, bl. 4. [6].

KAREL II.
1555.

eerst begaf Karel zig derwaards, en droeg, eindelyk, voor zyn vertrek, ook de Keizerlyke waardigheid op aan zynen Broeder, den Roomsch-Koning Ferdinand. De Brieven, hiervan verleend, zyn te *Zubburg*, dat is, *Zeeburg* of *Rammekens*, in *Zeeland*, op den zevenden van *Herfstmaand*, gedagtekend (q). De Prins van *Oranje* kreeg bevel, om de Keizerlyke Kroon en Scepter, naar *Duitschland*, over te brengen. Men wil, dat hy deezen last ongaarne aanham, zeggende tegen den Keizer, ten aanhooren van *Koning Filips* „ dat hy „ hoopte, dat de *Hemel* hem behoeden zou „ voor eenen dienst, door welken hy de te- „ kens der Keizerlyke waardigheid van 't hoofd „ zyns Heeren neemen, en eenen anderen o- „ verbrengen zou moeten.” Hy zelf verhaalt, dat hy iet diergelyks gedagt heeft, en zeer ongenegen tot dit werk geweest is (r). De plegtige overdragt des Keizerryks geschiedde ook eerst, op den vier entwintigsten van *Sprokelmaand* des jaars 1558, in de tegenwoordigheid der *Keurvorsten*, te *Frankfort* (s).

XXIX.
Vertrek
van Karel
den V.

Karel de V, nu ontbloot van alle zyne Heerlykheid, vertrok, van voor *Rammekens*, op den vyftienden van *Herfstmaand* (t), in 't gezelschap zynere twee *Zusteren*, de *Koninginnen Eleonora* en *Maria*; en landde, binnen weinige dagen, te *Laredo*, in *Biskaije*. Van hier naar *Burgos* vertrokken, ontdekte hy klaar-

(q) *Py* BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 512. Vid. ^o H. GODELEVÆUS de Abdicat. Imper. p. 646.

(r) Anolog. by BOR II. Deel, Authent. Stuk. bl. 71.

(s) METELEN I. Boek, f. 16 vers. H. GODELEVÆUS de Abdicat. Imper. p. 650.

(t) METELEN I. Boek, f. 17.

klaarlyk, hoe zeer hy van staat veranderd was, aan het klein getal van Spaansche Groo-
 ten, welk hem te gemoet kwam. Ook moest
 hy daar eenigen tyd naar geld toeven; 't welk
 hem te harder viel, om dat hy 'er door belet
 werdt, eenige trouwe Dienaars, die hy wilde
 afdanken, te beloonen. Sommigen willen,
 dat het hem toen berouwde, de Heerschappy
 te hebben afgestaan. Men vindt zelfs, dat
 Koning Filips, eenige jaaren laater, den Kar-
 dinaal van Granvelle, die, van zekeren dag
 spreekende, gezeid hadt, dat het de zelfde
 was, op welken de Keizer, zyn Vader, de
 heerschappy hadt afgestaan, geantwoord zou
 hebben, *zo is 't ook dezelfde, op welken hy van*
zynen afstand berouw gehad heeft. Doch veelen
 verwerpen deeze vertelling. Karel, van Bur-
 gos vertrokken zynde, en zig, eenigen kor-
 ten tyd, te Valladolid hebbende opgehouden,
 begaf zig, terstond, naar het Hieronimiter-
 Klooster van S. Joost by Piacenza, betrekken-
 de de kleine wooning, hier, onlangs, ten zy-
 nen dienste, gebouwd. Hier sleet hy den tyd,
 met te paard ryden, planten en boomen kwee-
 ken. Ook hieldt hy zig, met hulp van den
 beroemden Wiskonstenaar, *Jannellus Tur-*
rianus, met het maaken van uurwerken en
 andere konsttuigen, bezig. Doch naar maa-
 te dat zyne gezondheid afnam, gaf hy zig
 meer aan Godvrugtige oefeningen, aan lee-
 zen en bidden, over. Ook tugtigde hy zyn
 lighaam, dikwyls, door vinnige geesfella-
 gen, en wil men, dat de geesfel, door hem
 gebruikt, en met zyn bloed bespat, nog lang,
 onder de gedenktekenen der Oostenryksche

KAREL II.
 1555.

Of hy
 berouw
 van den
 afstand
 gehad
 hebbe.

Zyn af-
 gezon-
 derd lee-
 ven.

KARELII. Godsdienstigheid, bewaard geworden is. Dus
 1555. leefde hy omtrent twee jaaren, tot dat hem
 en dood. eene heete Koorts, op den een-entwintigsten
 van Herfstmaand des jaars 1558, in 't graf
 sleepte (u). Zyne uitvaart werdt, door de
 Nederlanden, ook in Holland, met veele
 plegtigheden, in Wintermaand daar aan, ge-
 houden (v). 't Gerugt, eenige jaaren na zy-
 nen dood, hier te Lande, verspreid, dat hy,
 in de gevoelens van Luther, gestorven zou
 zyn, is ongegrond en onwaarschynlyk (w).
 Men kan egter niet ontkenben, dat hy zig
 de laatste Kerkgerigten hadt laten toedienen,
 door *Bartholomeus Carranza*, Aartsbisshop van
 Toledo, die, van Ketterye verdagt gewor-
 den, in 't jaar 1559, door de Inquisitie, ge-
 vat werdt, en tot in 't jaar 1576 gevangen
 gezeten heeft; wanneer hy, eene plegtige af-
 zweering gedaan hebbende, in hoogen ouder-
 dom, overleedt (x). *Konstantyn de la Fuente*,
 dien de meesten *Konstantyn Ponce* noemen,
 Prediker van Karel den V, was ook, kort voor
 's Keizers dood, in de gevangenis der Inqui-
 sitie geraakt. Hy overleedt 'er, en werdt,
 sedert, in zyn beeldtenis, verbrand (y). Zul-
 ke en diergelyke gevallen hebben sommigen,
 mischien, doen vermoeden of vaststellen, dat
 de Keizer zelf niet vreemd was van de Leere
 der Hervorminge. Doch deeze gedagten zyn
 ge-

(u) STRADA *Libr. I p. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.*

(v) VELIUS *Hooft. bl. 272.*

(w) *Voyez BAYLE Diction. Art. CHARLES-QUINT. Rem. B. & S.*

(x) BAYLE *Diction. Art. CARRANZA Rem. B. & C.*

(y) BAYLE *Diction. Art. PONCE (Constantin.)*

geheel niet overeen te brengen, met eenen KARELII. 1555. toeleg, om Paus te worden, en de Pauselyke waardigheid, in zyn Huis, erfelyk te doen verklaren. Ook zyn 'er maar enkele Schryvers, die hem hiervan verdagt zoeken te maaken (z).

Dusdanig was het uiteinde van den beroemden Keizer, Karel den V, die veertig jaaren XXX. Staat der Nederlanden en van Hollan over de Nederlanden en zes-endertig over het Keizerryk geregeerd hadt; doch, by 't afleggen zynere Heerschappyen, betuigde, dat de grootste voorspoed, ooit door hem genooten, met zo veel verdriets gemengd was geweest, dat hy nimmer eenige waare vergenoeging gésmaakt hadt. Wy hebben gezien, dat hy, eindelyk, alle de Nederlanden onder zyn gebied gebragt heeft, door zig van Friesland, Groningen, Overysfel, Utrecht en ten laast ook van Gelderland, waarom zo lang en bloedig géoorloogd was, meester te maaken. De vereeniging van alle deeze Landen onder één Opperhoofd gaf aan dezelve een aanzien, welk zy nimmer te vooren gehad hadden; doch stelde de Landen en den Keizer, die 'er Heer over was, tevens bloot, voor de afgunst der nabuurige Mogendheden. Hieruit ontstonden, onder anderen, de zwaare oorlogen met Frankryk en dészelfs Bondgenooten, zo veele jaaren, gevoerd, en kort na dat de Keizer afstand zynere Heerschappyen gedaan hadt, met een Bestand geëindigd. De toeneemende Koophandel der Nederlanden alleen stelde

hen

(z) BRANTÔME Capit. étrang. Tom. I p. 36. dans le Dictionnaire de Bayle Art. CHARLES QUINT. Rem. X.

KAREL II. ¹⁵⁵⁵ hen in staat, om, tot deeze en andere Oorlogen, geweldige schatten, zelfs tot veertig millioenen gouds toe (a), op te brengen. En 't zou den Landzaaten niet lastig gevallen zyn, de veiligheid zo duur te kooppen, zo zy, met dezelve, de aloude vryheid hadden mogen behouden. Doch Keizer Karel, de voetschappen zynrer Voorzaaten volgende, maantigde zig een volstrekt oppergezag over de Landen aan, zonder zig aan oude gewoonten of aan bezwooren Voorregten veel te bekreunen, Wy hebben gezien, hoe veele moeite de Staaten van Holland, dikwils, te vergeefs hebben aangewend, om zig te doen ontslaan van lasten, in welken zy niet bewilligd hadden, en om hunne Privilegiën voor te staan. Hier kwam de vervolging om den Godsdienst by, die veelen Landzaaten, met naame den Hollanderen, zeer tegen de borst was; en federt dat de Hervormde Leer, door de Duitsche Krygsknegten, welken de Keizer hier gebruiken moest, en door de vreemde Koopluiden, die zig hier nederfloegen, in de Nederlanden verspreid werdt, meer afkeuring ontmoette dan te vooren. Vooral, na dat men hadt begonnen te vreezen, voor 't invoeren der Spaansche Inquisitie (b), aan welke men, hier te Lande t'eene-maal ongewoon was. 't Besnoeijen van zulke gewigtige vryheden maakte de Landzaaten agterlyker, in het opbrengen der Keizer-

(a) Verantw. des Princ. van Orang. by Bor Authent. Stukke 1. Deel, bl. 3.

(b) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. V. p. 56.

zerlyke Bede. De Hollanders waren 'er KARELII.
 egter, in de laatste jaaren van Keizer Ka- 1555.
 rels Regeeringe, tamelyk gereed toe ge-
 weest. Zy zagen zig, na dat Utrecht en
 Gelderland onder 's Keizers gebied waren
 geraakt, beter tegen vyandelyke aanvallen
 gedekt, dan immer te vooren, en bragten
 gaarne veel op, om den Oorlog verre van
 hunne grenzen te houden: terwyl zy hunne
 Zeemagt in staat zогten te stellen, om 'er
 de Scheepvaart en Visfchery, daar 's Lands
 welvaart aan hing, door te beveiligen. De
 vaart op de Oostzee bloeide ook beter in
 Holland, na dat de Keizer, afziende van 't
 bevorderen der belangen van de Kinderen
 des gevangen Konings van Deenemarke,
 de Verbonden, met Christiaan den III. ge-
 maakt, ongeschonden liet; schoon de Hol-
 landers, genoodzaakt 's Keizers belang, hoe
 strydig met hun eigen, voor te staan, te
 vooren, zwaare nadeelen, door den Ooster-
 schen Oorlog, hadden moeten lyden. Doch
 men vergat ze ligtelyk, toen men, na 't slui-
 ten der Vrede, den Koophandel herleeven
 zag. Gelukkig zouden Holland en de an-
 dere Nederlanden geweest zyn, zo zy, van
 Heer wisselende, de breuk, onder de voor-
 gaande Regeering, in hunne vryheden ge-
 maakt, allengskens hadden mogen zien hee-
 len. Doch 't gevolg leerde hun, dat Fi-
 lips, 't oor leenende aan de Geestelykheid
 en aan onbedreevenen in de kennis deezer
 Landen, die breuk langs hoe wyder, en
 eindelyk, ongeneselyk maakte: waaruit
 een

KAREL II. waaruit een opstand gereezen is, die, in fel-
 1556. heid, in duurzaamheid, en in zonderlinge uit-
 komst, geene weêrgade gehad heeft, in de
 Geschiedenissen der voorige tyden.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Mislukte aanslag der Herdooperen op AM-
 STERDAM, *te plaatsfen tegen over Bladzyde* 98

DESIDERIUS ERASMUS. 130

MR. AERT VAN DER GOES. 294

CAREL DE VYFDE. 422

Overdragt der Nederlanden, door Keizer
 KAREL DEN V. aan zynen Zoon FILIPS. 434